

\$6.00

ב"ה

לוח יומי הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"ב

חלק ב'

י"א ניסן - כ"ג ניסן

עם הוספות

יו"ל על ידי

בד"צ דק"ק קראון הייטס

כאן צוה ה' את הברכה

לזכות
הרה"ת ר' מנחם מענדל
וזוגתו מרת מלכה שיחיו
ובניהם
אברהם, ארי' זאב שיחיו
קאבאטשניק

לחיוזוק ההתקשרות לכ"ק אדמו"ר שליט"א
ולהצלחה רבה ומופלגה בכל
ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי חלציו

לזכות
שרה פעסל בת אסתר מלכה לרגל יום הולדתה
לשנת הצלחה בכל מכל כל

Store Hours:

SUN-THU: 9:00-8:00 FRI: 9:00-3 Hours Before Shabbos

Beef, Lamb, Chicken (limited stock) & Salmon

Message 347-770-4048 for orders

Our store at 334 ALBANY AVE is Kosher L'Pesach!

Our location at 415 TROY AVE will stock Chametz takeout, and will be closed from Erev Pesach and reopen on Isru Chag.

משרד הבד"צ 718-604-8000

לשעות המשרד המעודכנות

www.chcentral.org/resources/rabbonim

כמו כן אפשר לפנות לאתרא דרב

www.asktherav.com

תחת פיקוחותו של המד"א וחבר הבד"צ הרב ברין שליט"א

כאשר תעבירו את ימים המיוחדים האלו, בוודאי תהנו מתוכנו העשיר והנהדר של הלוח היומי, שמנחה אתכם בכל ההלכות הנצרכות - שלב אחרי שלב - לפי סדר היום.

נא הביעו את הוקרתכם למאות שעות העבודה שהשקיעו המפיקים, הכותבים, העורכים, מתרגמים, מעצבים והמפיצים, והרימו תרומה להשתתפות בהוצאות

הרבות, באמצעות האתר

www.daytodayguide.com

כמו כן ניתן ליצור קשר בטלפון: 347-465-7703

לוח יומי

הלכה למעשה

פרטי ההלכות והמנהגים
לחג הפסח ה'תשפ"ב

חלק ב'
י"א ניסן - כ"ג ניסן

עם הוספות

מאת
המרא-דאתרא וחבר הבד"צ
הרב **יוסף ישעי' ברוין** שליט"א

לעילוי נשמת

הרב הגאון הרה"ת אהרן יעקב

בן הרה"ג הרה"ת מרדכי אליהו ע"ה

שוויי

זכה להיות מלמד ומגיד שיעור בישיבת תו"ת ליובאוויטש
במאנטרעאל וניו יארק במשך יותר ממ"ג שנה
ואח"כ נבחר להיות מו"צ וחבר בבד"צ של ק"ק קראון הייטס
במשך טו"ב שנים
נפטר ערב שבת קדש ל' ניסן א' דר"ח אייר ה'תש"פ
והובא למנוחות בו ביום אחרי חצות
ת'נ'צ'ב'ה'

לזכות

הרה"ח ר' יונה מרדכי וזוגתו דבורה לאה

בניהם ובנותיהם: יהושע העשיל, מאטיל רחל אהרון

אליעזר, שטערנא שרה ותמרה

שיחיו איידעלקאפף

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי

מכל יוצאי חלציהם שיחיו

לזכות

ר' צבי מרדכי בן שרה

וזוגתו מרת שלומית בת שושנה

ובניהם ובנותיהם וכו'

שיחיו גודמאן

לזכות

הרה"ת שניאור זלמן

וזוגתו מרת שמחה רבקה שיחיו

וילדיהם:

אסתר ברכה, איטא העניא,

אברהם משה, חי' בתי', חנה,

ריבה דינה וישראל בצלאל שיחיו

לזכות לוי יצחק בן רייזל

לרפואה שלימה

לזכות

הרה"ת ר' יהודה ליב

וזוגתו מרת חנה שיחיו

ובניהם ובנותיהם

רבקה, יצחק אלחנן, נתן, אהרן

מאריאשא ומרים מושקא שיחיו

מרזוב

להצלחה רבה ומופלגה בכל מכל כל

ולנחת יהודי חסידי מכל יוצאי

חלציהם שיחיו

לעילוי נשמת

הרה"ח הרה"ת אברהם מיכאל בן

ר' יעקב שמעון הלוי ע"ה פלינט

ע"י חתנו ובתו

ר' יעקב יצחק דוב הלוי וזוגתו אסתר

מלכה שיחיו לאנג

תוכן ומפתח

- פתח דבר.....ז
- אור ליום שלישי, יום הבהיר י"א ניסן.....ט
- יום שלישי, יום הבהיר י"א ניסן.....ט
- יום רביעי, י"ב ניסן.....יא
- יום חמישי, י"ג ("אחד") ניסן.....יא
- ליל שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לארבעה עשר.....יב
- הכנות לבדיקת חמץ / דין הנוסע מביתו והמתארח אצל אחרים / ערבית / פרטי דיני בדיקת חמץ / אחר הבדיקה
- יום שישי, י"ד ניסן, עש"ק וערב פסח.....יז
- דיני תענית בכורות / ביעור וביטול חמץ / איסור עשיית מלאכה / בין ההכנות לסדר ול"שולחן עורך" שכדאי לזכור (ובפרט בשנה זו) / עירובי חצרות / הכנות לשבת ויום טוב
- ליל עש"ק, ליל א' דחג הפסח.....לב
- הכנה לסדר / רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן / רשימת המצוות השייכות לליל הסדר / רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר / היין / רשימת הדברים שצריכים "הסיבה" / רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח
- לילות הסדר.....מג
- יום שבת קודש, א' דחג הפסח.....מח
- הלל / קריאת התורה / מוסף-מוריד הטל / קצת דיני אכילת קדשים
- מוצש"ק, ליל ב' דחג הפסח.....נז
- ערבית / ספירת העומר
- סדר השני.....נט
- יום ראשון, ב' דחג הפסח.....סא
- חול המועד פסח.....סג
- יום שני, א' דחול המועד.....סה
- יום שלישי, ב' דחול המועד, ח"י ניסן.....סו
- יום רביעי, ג' דחול המועד, י"ט ניסן.....סו
- יום חמישי, כ' ניסן, ערב "שביעי של פסח".....סו
- עירוב תבשילין

אור ליום שישי, ליל שביעי של פסח.....סח
ניעורים כל הלילה
יום שישי, יום שביעי של פסח.....ע
ליל שבת קודש, ליל אחרון של פסח.....עו
יום שבת קודש, אחרון של פסח.....עז
סעודת משיח.....עח
יום ראשון, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח.....פב
סיום חודש ניסן.....פד
פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם.....פז
חומרות והידורים: שאלות ותשובות.....צ
דיני שכחה וטעות - טבלא.....צח
קיצור דיני שכחה וטעות לחג הפסח תשפ"ב

זמני מכירת חמץ

אצל מארי דאתרא וחברי

הבד"צ שליט"א

ניתן לשמוע בקו הטלפון של

הבד"צ

718 604 8000

פתח דבר

על-פי בקשת רבים, מגישים אנו – מטעם הבד"צ – לוח הלכות ומנהגים לחג הפסח הבעל"ט, במתכונת של לוח יומי. בחוברת זו באו דינים ומנהגים מי"א ניסן עד כ"ג ניסן.

מקורות להמובא בפנים ניתן למצוא בשולחן ערוך ונו"כ. הגדה של פסח עם ליקוטי טעמים מנהגים חידושים וביאורים. ספר המנהגים-חב"ד. לוח כולל חב"ד. שיחות מאמרים ואגרות קודש. ועוד ועוד.

עזר בעריכה הרה"ח הרב **מנחם מענדל שי' ראטנברג**.

כל הלכה הוזכרה בהזדמנות הראשונה המתאימה, אם כי כמה פעמים רלוונטית גם לימים הבאים, כפשוטו.

בכל מקום (בהערות) שצויין ל"שו"ת אתרא דרב", הכוונה לאתר AskTheRav.com בפיקוח הרב ברין שליט"א. בכדי למצוא את התשובה המצוינת יש להזין באזור החיפוש שבדף הבית של האתר את מספר השו"ת במספרים (לדוגמא לסי' ג'ריז יש לכתוב 3217), ואז בעזה"י תמצא את מבוקשך.

* * *

בשיחת יום ב' דר"ה תשנ"ב נאמר: "יש לעורר ע"ד לימוד ההלכות הצריכות לימים אלו, שבהם ישנם כמה וכמה שינויים בתפילה וכמה מנהגים וכו' – שילמדו הלכות אלו בשו"ע, או כפי שמצינו לאחרונה, שמדפיסים בלוחות השנה כמה וכמה הלכות השייכות לאותו הזמן, הלכות הצריכות, שתועלת מיוחדת בזה בפרט לאלו שאין להם ספרים מאיזו סיבה שתהי', או שיש להם ואינם יודעים היכן לחפש וכיו"ב, שע"י העיון בלוחות אלו – ע"ד לוח כולל חב"ד (ובב' האופנים או כפי שהוא תלוי על הקיר, או בתור ספר קטן) שמלוקטים בו המנהגים וההלכות הצריכות – מוצאים בנקל את ההלכות האמורות. ולכן דבר נכון ביותר הוא שכאו"א יעיין בלוחות הנ"ל, באופן שכל ההלכות דימים אלו יחקקו בזכרונו, מפני שלפעמים כשמתעוררת שאלה בזה נמצאים במעמד ומצב שאסור להפסיק ולשאול, או שאין את מי לשאול, ויתירה מזו – לפעמים אינו יודע כלל שצריך לשאול".

* * *

כרגיל בכגון דא, נדפסו כמה תזכורות מענייני "הלכתא למשיחא"¹,

(1) במדור "הלכתא למשיחא" נזכרו לפעמים גם דיני טומאה וטהרה, והוא ע"פ המבואר בתניא (אגה"ק סכ"ו – קמג, א) שלימות המשיח יצטרכו לידע הלכות טומאה וטהרה. (ומצות בטלות לעת"ל – היינו בתחה"מ דוקא. ואכ"מ). וכ"מ מזה שהובאו הלכות אלו ברמב"ם ביד החזקה, דאל"ה מאי דהוה הוה (וכפי שהוכיחו עד"ז בכ"מ – ראה לדוגמא שו"ת הרי בשמים ח"ג סע"ה. ולהעיר, שמשעה"ק שם בדין תק"ש בכ"מ שי"ב ב"ד שהביאו הרמב"ם – יש ליישב ע"פ שיחת ליל ג' דחה"ס תשמ"ח). ולהעיר גם מצורת הבית להתו"ט (יחזקאל מב, כ) בטעם התרחבות גבולי הר הבית לעת"ל. וזכר לדבר, מארז"ל (פסחים ג, א) שדיני נגעים ואהלות יקרין בעוה"ז, וקפויין – היינו קלים להבנה (חדא"ג מהרש"א שם. בניהו שם) – לעוה"ב. (אבל ראה מה שפי' במאירי שם. וראה גם הגהות יעב"ץ ומלא הרועים שם). ועפ"ז, קיום היעוד "את רוח הטומאה אעביר וגו' (בשלימות עכ"פ) הוא בתקופה שני' דימוה"מ, בתחה"מ, וכמובן מכ"מ. וראה גם לקו"ש ח"א ע' 221. סה"מ מלוקט ח"ב ע' רפ. סה"ש תנש"א ח"ב ע'

מתוך ציפיה ותשוקה לגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש², שאז אפשר יהיה לקיימן כפשוטן להלכה למעשה מיוסד על הוראות כ"ק אד"ש בריבוי שיחות, ומהן:

"מדובר כמ"פ לאחרונה, אז לויט אלע סימנים שטייען מיר היינט אויף דעם שוועל פון דער גאולה, ווען "הנה זה (משיח) בא", ותיכף ומיד רגע לאח"ז – כבר בא. דערפון איז אויך מובן בנוגע צו דער עבודה פון אידן וואס פאדערט זיך. . אז א אידן'ס אויפפירונג אין

576 ובהערות 9–108. ועוד. ולהעיר מאג"ק ח"ז ע' שנו. ואכ"מ בזה. (ומש"כ בלקו"ש חכ"ה ע' 263 שלא יצטרכו ללמוד גם הל' שבת – בפשטות קאי בתקופה שני' דוקא. אבל, לפ"ז צ"ע הכוונה בהע' 51 שם, שכפה"נ ר"ל שהל' שבת ונדה לא נז' בתניא שם. ועצ"ב החילוק). כן להעיר מדין נט"י בזה"ז בכדי שיהיו רגילים לאכול בטהרה לעת"ל (שו"ע אדה"ז סי' קנח ס"א). וראה גם ב"ח יו"ד סוסי' קפג – לענין נדה אחרי שיבנה המקדש. (אבל באג"ק ח"ג ע' קננ שגם בתקופה ראשונה דימוה"מ ל"ש טומאת נדה, משא"כ שאר טומאות. וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 27 הע' 59. וי"ל). וראה זה פלא, בס' שערי ג'ע (אורח צדיקים דרך ז) שבסוף אלף הששי יתנוצץ אור תוס"ש ויעביר רוה"ט ויהיו קצת מצות בטלות כגון פרשיות טומאה וטהרה וכו'.

[והנה, בתניא שם (קמה, ב) שהנגלות יהיו גלויים וידועים לכל איש ישראל בידיעה בתחלה בלי שכחה וא"צ לעסוק בהם. ומשמעות הדברים, שצ"ל הלימוד בהם תחילה, פ"א עכ"פ, אבל א"צ עסק. וכן פי' בלקוטי ביאורים (קארף). וכ"מ גם בסה"ש תנש"א (שם). וכן לעיל שם ע' 575, שהדגיש תיבת "לעסוק".] וכ"ה להדיא בר"ד משיחת ש"פ צו תשמ"ח. וראה גם ר"ד אחו"ק תשמ"ח).

אמנם, בהמשך הענין, ש"גם אפשר וקרוב הדבר שידעו מפנימיות התורה כל גופי התורה הנגלית כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן א"צ לעסוק בהם כלל". (ורק ערב רב שלא יזכו למטעם מאילנא דחיי שהוא פנימיות התורה צריכים לעסוק במשנה להתיש כח הס"א הדבוק בהם). ור"ל, שלפי בי' זה, ת"ח א"צ כלל ללמוד הנגלות לעת"ל, והיינו גם ללא התעסקות. (עיי"ש בסה"ש בהערה 89. לקוטי ביאורים שם. וראה בשער האמונה פנ"ו בארוכה. וצע"ק שבכ"מ מבואר להדיא ע"ד לימוד הנגלה לעת"ל – ראה לקו"ש חט"ז ע' 39 בשוה"ג להע' 45. ר"ד משיחת יום שמח"ת תשמ"ח. כ"ח חשון תשנ"ב. וכ"ה בכמה מאמרי דא"ח – ד"ה והמשכילים יזהירו תש"כ. הבאים ישרש תשל"ח. השמים כסאי תשמ"ח. ואולי הדיוק בתניא שם רק **גופי** התורה הנגלית" (וכמ"ש לפנ"ז בתניא שם, ש"יהי גם **עיקר** עסק התורה ג"כ בפנימיות המצות וטעמיהם הנסתרים". ועד"ז הוא בכ"מ (ראה גם סה"ש תש"ד ס"ע 107 ואילך. סד"ה והי' ביום ההוא תשכ"ב. ועוד). ולהעיר מהמבואר בכ"מ (ראה דרך חיים סח, ד. חיים אדם לברך תרל"ח פכ"ג. סה"מ מלוקט ח"ה ע' עדר) במעלת לימוד הנפלאות דתורה מתוך גליא דתורה, בבחי' "ותלמודו בידו", משא"כ הפרטים המסתעפים, וכן שקו"ט ופולפול דאורייתא, לאפשא לה בנגלה דתורה (ראה לקו"ש חכ"ז ע' 240. ולהעיר מד"ה הנה ישכיל עבדי תשל"ב בתחילתו. ולהעיר גם מסה"ש תש"נ ע' 357. וצ"ע בסה"ש תשנ"ב ס"ע 27 (ואילך), ששקו"ט בתושבע"פ יבטל לעת"ל. ובפשטות י"ל, שהכוונה שם לעמל ויגיעה ("במושכים הושיבני") לברר ההלכה, שזה ל"ש לעת"ל – ראה גם מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושים לפסח (ע' קד). ואולי קאי בתקופה שני' דוקא. ועד"ה הנת' בסה"ש שם ע' 510 – ראה בכ"ז קובץ העו"ב לך וחיי"ש תשע"ה. ועצ"ע, שבשער האמונה שם מפורש שמשיח לא ישיפע נגלה. וצ"ע. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו. ולהעיר משיחת ליל ח"י אלול תשמ"ב).

ועוד כתב באו"א בתניא שם (לפנ"ז), ש"למעשה יהיו צריכים [ערב רב] לפרטי הלכות איסור וטומאה **יותר מישראל** שלא יארע להם פסול וטומאה ואיסור כי לא יאונה כו". ולכאו' לפי בי' זה, עדיין צריכים לפרטי ההלכות, אבל לא כמו בערב רב. וילע"ע].

(2) ובס' שערים מצויינים בהלכה עמ"ס זבחים (מכת"ר אאמו"ר, ובתוספת נופך מאחמו"ר הרה"ג הרמ"ש שליט"א) בפתחה, האריך מאד בגודל החיוב ללמוד דיני הקרבנות הנהוגים לעת"ל. ובתוך הדברים הביא פרפרת נאה מס' אמרות טהורות (תהלים קיט, קסו) על מארז"ל (שבת לא, ב) שבשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו וכו' צפית לישועה פלפלת בחכמה כו', וצ"ב מה ענין זל"ז. וגם למה לא אמר "פלפלת בתורה". אלא דשניהם ענין אחד, שאם ישיב שציפה לישועה, ישאלו אותו "פלפלת בחכמה", דחכמה זה סדר קדשים (כמבואר בשבת שם), דהיינו אם למד סדר קדשים, שהמצפה לישועה מפלפל בסדר קדשים, כי זולת זה על כרחך לא ציפה לישועה, דהא בהא תליא, והמצפה לישועה מפלפל בחכמה.

אלע ענינים אין זיין טאג טעגלעכן לעבן אויך בזמן הזה תיכף ומיד פאר דער גאולה – איז מעין ובדוגמת דעם לעבן און הנהגה פון אידן בימות המשיח ממש. [וואס דאס איז אויך די הדגשה המיוחדת בתקופה האחרונה בהנוגע דעם לימוד פון "הלכתא למשיחא", די הלכות וואס זיינען נוגע צו דעם לעבן פון אידן בזמן הגאולה³].

אור ליום שלישי, יום הבהיר י"א ניסן

התוועדות יום הבהיר י"א ניסן 770 בשעה 9:00 בערב.

בשיחת י"א ניסן ה'תשמ"ח נאמר: יש לנצל יום זה [י"א בניסן] באופן שעל ידו יתוסף בכל עניני תורה ומצוותיה ומתוך שמחה ע"י התוועדות של שמחה, במעמד כו"כ מישראל אנשים נשים וטף (כמובן עם מחיצה ע"פ שו"ע) שמחה של מצוה ושמחה של תורה, עד לשמחה גשמית הקשורה עם הגוף הגשמי, ע"י אכילה ושתייה לחם לבב אנוש יסעד, ובפרט מאכל המשמח ומשקה המשמח – ופשיטא בהגבלות הידועות (ד' כוסיות, וכוסיות קטנות, וגם זה – לאו כל מוחא סביל כו') ואין להאריך בדבר הפשוט ומובן גם לקטנים בשכל, שמצד עצמם עלולים לחשוב שע"י הנהגה אחרת כו' דיגישו את שייכותם ל"שמחה של מצוה"... שלא בערך מכפי שנצטוו ע"י זקני המשפיעים, עד לציווי של נשיא דורנו, בלשון צחה וברורה.

וכאן המקום לעורר גם אודות יום הולדתו של הרמב"ם, מורה הנבוכים בדורו ובדורות שלאח"ז עד סוף כל הדורות, בערב פסח, לערוך בו התוועדות של שמחה הקשורה עם עניני תורה ומצוותיה, בהשתתפות רבים מישראל, אנשים נשים וטף, ובלשונו של הרמב"ם בהקדמתו לחיבורו, "לקטן ולגדול", ומכיון שבערב פסח אין הזמן מתאים לעריכת התוועדות ברוב עם הדרת מלך, יעשו זאת בסמיכות לערב פסח, ואדרבה כשנעשה שלא בזמנו צריך להיות באופן של פירסום עוד יותר.

יום שלישי, יום הבהיר י"א ניסן

מאה ועשרים שנה!

יום הולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב. (בקובץ התמים מובא שכ"ק אדמו"ר מהורש"ב אמר מאמר דא"ח באותו יום, ערב שבת קודש אחר מנחה).

"והיו ימיו מאה ועשרים שנה", ווי ס'איז געווען בא משה רבינו – "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום", "היום מלאו ימי ושנותי", מילוי ושלמות פון ימים ושנים הן בגשמיות והן ברוחניות, און דער המשך בזה – ביז אין חיים נצחיים בגאולה האמיתית והשלימה"⁴.

"בשנה זו, וואס דעם יאר איז געווארן מאה ועשרים שנה פון חיים חיותו בעלמא דין, וואס מאה ועשרים שנה איז די שלמות פון חיי אדם על פני האדמה, ווי עס שטייט "והיו ימיו מאה ועשרים

(3) שיחת שמח"ת תשנ"ב – סה"ש תשנ"ב ע' 39. – חלק מההדגשות אינן במקור.

(4) סה"ש תשנ"ב ע' 345.

שנה". וואס דאס האט א שייכות מיוחדת צו א נשיא, ווי די גמרא זאגט אז "בשגם הוא בשר והיו ימיו מאה ועשרים שנה" איז מרמז אויף משה רבינו ("בשגם בגימטריא כמו משה"), דער נשיא שבדורו, וואס "הנשיא הוא הכל"⁵.

"אז מ'זעט נאך בגלוי דער ענין השלימות, אז דאס איז מאה ועשרים שנה, וואס דאס איז דאך די תכלית השלימות פון ימי האדם, כלשון הכתוב. . . והיו ימיו מאה ועשרים שנה, דאס איז די גרעסטע שלימות אין זמן, ווי פון א נשמה ווי זי איז בגוף, איז אט דעמאלט שטייט נאכמער בגלוי אויך דער ענין האין סוף שבזה. ובפרט נאך אז דאס איז דאך פארבונדען מיט חודש ניסן, און פארבונדען אין ניסן גופא – אין די ד' ימים שלו שלפני חג הפסח"⁶...

"איז מען אים מודיע, ער זאל וויסען זיין, אזוי ווי ס'איז יום הולדת פון א אידן וואס ער איז געבארן געווארן מיט הונדערט און צוואנציג יאר צוריק, געבארן געווארן אין א קליינע שטעטל מעבר לים – ער ווייס ער איז געווען אן אדם גדול, געווען א נשיא, נשמה כללית, ער ווייס אט די אלע ענינים, ער ווייס אבער ניט, ער זעט ניט, וואו וואס איז דער קשר מיט זיינע "מעשיך" און "דרכיך" . . . זאגט מען בפשטות וואס מ'ויל פון אים. . . מ'זאגט אים אז ס'איז הונדערט און צוואנציג יאר פון יום הולדת וואס האט געטראפן געווארן אין א קליין שטעטל אין רוסלאנד מעבר לים; דאס איז אבער "הימים האלה נזכרים" על ידי תורת אמת, מאנט מען ביי אים, און מ'גיט אים כח, אז עס זאל זיין "נעשים", אז ביי אים זאל דאס זיין אן ענין ניט פון "למפרע". . . נאר דאס איז ענין "היום הזה", ניט "כחדשים", נאר "חדשים" ממשי".

מתחילים באמירת קאפיטל קכ"א בתהלים.

בשיחת י"ג ניסן ה'תנש"א נאמר: "בודאי ישנם כו"כ שכבר למדו פירושי הפסוקים דמזמור זה כפי שנתבארו בפנימיות התורה וכבר נתפרסמו בדפוס – פירסום שהוא לדורות".

פירושים לקאפיטל קכ"א, נדפסו בתהלים ע"פ תהלות מנחם ובקובץ י"א ניסן – שנת הקכ"א. בביאור מעלת מאה ועשרים שנה – ראה הנסמן בהערה⁸.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר⁹ וגו'". ואח"כ ה"יהי רצון".

(5) לקו"ש חכ"ב ע' 185 (משיחת ב' ניסן תשמ"א).

(6) ר"ד משיחת י"ג ניסן תשמ"ו (מסרט הקלטה).

(7) משיחת כ' חשוון תשמ"א (מסרט הקלטה).

(8) ראה ש"פ עקב תשמ"ה (והמשכו בשיחת ש"פ ראה. וראה גם שיחת י"ג ניסן תשכ"ו. י"ב תמוז תשל"ט. יט"כ תשמ"ח). לקו"ש ח"כ ע' 401 ואילך (ושם ע' 404 – בשייכות לתהלים קאפיטל קכא. וראה גם שם ע' 124). שיחת כ' חשוון תשמ"א (ובשייכות לקאפיטל קכא).

ועוד.

עוד על ט"ו שיר המעלות וההוראה מזה – ראה לקו"ש ח"ג ע' 791. שיחת וישב תשי"א. ש"פ משפטים תשמ"ב. ליל ג' דחגה"ס תשמ"ג (ולהמבואר שם – ילה"ע מאג"ק אדמו"ר הצ"צ ע' שסח). ז"ך אייר תשד"מ. ש"פ ראה תשמ"ז. ובכ"מ.

(9) ראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' שכגה. שם ע' תיט. ד"ה ביום עשתי עשר תשל"א (סה"מ מלוקט ח"ג ע' צט ואילך) ותשל"ב. וראה גם הנסמן בכמה מכתבים כלליים ד"ה ההוראה

הלכתא למשיחא: לא הספיק לבקר את קרבן הפסח (לבדוק שאין בו מומים) אתמול, יבקר היום (לשיטה שד' ימים כולל יום השחיטה).

מכתבים כלליים בנוגע לפסח שחל בשבת – ראה בהערה¹⁰.

יום רביעי, י"ב ניסן

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים "ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי וגו'" ואח"כ ה"יהי רצון".

במעלת יום י"ב ניסן, סיום וגמר פרשת הנשיאים – ראה הנסמן בהערה¹¹.

הגעלת כלים: יש (מהמדקדקים) שנוהגין להגעיל ג' ימים קודם הפסח.

יום חמישי, י"ג ("אחד") ניסן

הילולא של כ"ק אדמו"ר הצמח צדק¹² (נסתלק בשנת תרכ"ו ומנוחתו כבוד בליובאוויטש).

"מען געפינט זיך אין א זמן פון עת רצון – וואס י"ג ניסן איז דער יום ההילולא פון כ"ק אדמו"ר הצ"צ, און אויך דער יום ההילולא פון דעם ב"י – מרא דארעא ישראל . . קומט נאך צו די נתינת כח און זכות פון די יומין זכאין פון חודש ניסן, און אין חודש ניסן עצמו – דער יום ההילולא פון צמח צדק, וואס משיח נקרא בשם צמח, און ער איז ממשיך דעם צמח וצדקה דורך זיינע פסקי דינים און הלכה, סיי אין נגלה דתורה סיי אין פנימיות התורה; דער יום ההילולא פון דעם ב"י וואס ער האט ארויסגעגעבן דעם "שולחן ערוך לפניהם" עד סוף כל הדורות – אין נגלה דתורה, צוזאמען מיטן "מגיד מישרים" – די ענינים פון רזי תורה¹³".

"היינט איז דאך דער יום הסתלקות פון דעם צמח צדק, וואס דער נאמען זיינער ע"ש ספרו, אבער ביחד עם זה איז דאס אויכעט די נעמען פון משיח צדקנו כמדובר כמ"פ . . און ער האט זיך אויכעט עוסק געווען און מפרסם געווען בכמה ממאמריו אזוי ווי עס דארף זיין דער אחכה לו בכל יום שיבוא¹⁴".

מהנשיא די"א ניסן – שיחת י"א ניסן תשמ"ה. וראה סה"ש תש"נ ע' 395, שאשר הו"ע התענוג, שקשור עם בחי' היחידה, עצם הנפש. והשייכות לבחי' אחד עשר שלמעלה מעשר ספירות (ראה גם סה"ש תשמ"ט ע' 389. ושם ע' 390: עפ"ז י"ל שלידת עם ישראל בחג הפסח מתחילה ביום "אחד עשר" בניסן. וראה גם סה"ש תשנ"ב ע' 350 הערה 50). ובהערה 42 (וש"נ), ש"אשר" בגימטריא תק"א שמורה על בחי' שלמעלה מסדר השתלשלות. (10) ער"ח ניסן ה'תשמ"ה. והמשכו – י"א ניסן ה'תשמ"ה. י"א ניסן ה'תשמ"ח. וראה שיחת יום ועש"ק ערב פסח תנש"א (סה"ש תנש"א ח"א ע' 427 ואילך) בארוכה. שיחת אחש"פ שנה הנ"ל (שם ע' 436 ואילך).

(11) ראה בארוכה שיחת ש"פ צו, י"ב ניסן תש"נ (סה"ש תש"נ ח"ב ע' 393 ואילך).

(12) ואולי י"ל – גם יום התחלת הנשיאות של ממלא מקומו אדמו"ר מהר"ש (לקו"ש ח"ל"ב עמ' 23 הערה 39. וש"נ).

(13) לקו"ש חכ"ב ע' 203. שם ע' 211.

(14) ר"ד משיחת י"ג ניסן תש"נ (מסרט הקלטה).

במה שאין אומרים תחנון ביום י"ג ניסן – ראה בהערה¹⁵.

אחרי תפילת שחרית (ותהלים) אומרים פרשת "זאת חנוכת המזבח" עד "כן עשה את המנורה"¹⁶. ואין אומרים "יהי רצון"¹⁷.

אלו שיש להם שיניים תותבות, וכן אלו שיש להם "פלטות" ו"גשרים" לישור השיניים, עליהם להימנע מאכילת ושתית דברים חמים או חריפים של חמץ במשך 24 שעות לפני סוף זמן איסור אכילת חמץ, היינו החל מהיום בשעה 10:41. ויש הנמנעים מ-24 שעות לפני "הגעלתם"¹⁸.

מכירת חמץ במשרד הבד"צ היום מהשעה 12 לפני הצהריים ועד 8:00 בערב (ושוב, לאחר בדיקת חמץ, מהשעה 11:30 בלילה ועד לשעה 1:00 לפנות בוקר). **באם נוסעים למקום אחר לחג חשוב לעדכן על כך את הרב.**

כל חדר הצריך בדיקה צריך לכבדו [=לטאטא ולנקות את החדר] קודם הבדיקה. ויזהיר כל אדם את בני ביתו שיכבדו גם תחת המטות.

ליל שישי, ליל בדיקת חמץ, אור לארבעה עשר בניסן

הכנות לבדיקת חמץ

כבר נתפשט המנהג להניח במקומות שונים בבית פתיתי חמץ קשה, כדי שלא יתפרר, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר [וסגור לגמרי באופן שלא יפתח, אבל לא בנייר כסף שיכול לעכב את שריפתם היטב], זמן מה קודם הבדיקה כדי שימצאם הבודק. ועל פי הקבלה יש להניח עשרה פתיתין.

רצוי להכין מראש רשימה מפורטת עם המקום המדוייק בו הונח כל אחד מעשרת הפתיתין.

נכון להשתדל שבכל הפתיתין יחדיו יהיה לפחות שיעור "כזית" (שכאשר מקבצם ביחד בשק הנייר וכו' ובכף העץ, יקיים מצוות

15 בשו"ע אדה"ז סתכ"ט ס"ט: אין כאן פנוי אלא יום י"ג שלא הי' בו יו"ט וכו' א"כ יצא רוב החודש בקדושה לפיכך נוהגין לעשותו כולו קודש כעין יו"ט. ובשיחת י"ג ניסן תשמ"ו שמצוה ליישב שהרי בלא"ה הוא כנגד שבט לוי. וראה המענה (מימי הספירה תשמ"ה) שבתשורה מחתונת זילבר ה' כסלו תשנ"ח ע' 8. ובשו"ת הצ"צ [בעל ההילולא] או"ח סי' קטז: עי' במהרי"ל וכו' מביא שם שיום י"ג יש בו יו"ט דהיינו שיום י"ג הי' איסור חג ליו"ט של הנשיאים ונכון הוא. וראה הנלקט בס' גיילי אפרים פ"ח במעלת יום י"ג ניסן.

16 סידור תורה אור וסידור תהלת ה'. ועוד. וכ"ה בהגהות לסידור רבינו הזקן ע' כו וע' סד. לקו"ש חל"ב ע' 19 הע' 1. סה"ש תש"נ ח"ב ע' 396 ובהע' 51. ונתבאר בשיחת י"ג ניסן תשמ"ה. תשמ"ו. תנש"א. י"ב ניסן תשמ"ז. ועוד. וראה סה"ש שם ע' 394 הע' 24, בלשון אדה"ז בשו"ע שלא נזכר להדיא שקוראים "זאת חנוכת המזבח" ביום י"ג. וראה גם בר"ד משיחת ש"פ ויקרא תשמ"ז (וחלקו נמצא בלקו"ש שם. וראה שם הע' 21) ההוראה בעבודת ה'. (אבל ראה ספר המנהגים ע' 36 – גוכתי"ק נדפס בתשורה לחתונת ברוק, כ"ג אלול תש"ע). 17 ובשיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה) שמעולם לא ראיתי שיהי' איזה נוסח יה"ר מיוחד ליום י"ג ניסן.

18 בטעם ההיתר לאכול דברים חריפים במשך החג – ראה שו"ת מנחת שלמה מהדו"ת סי' ג. ובארוכה – שו"ת מאזני צדק ח"ג סל"ו ואילך.

ביעור חמץ מדאורייתא, אף ששורפים קודם זמן האיסור¹⁹).

קודם שיתחיל לבדוק צריך להצניע כל החמץ המוכן ומונח – בבית או בשאר חדרים הצריכים בדיקה – לאכול ממנה בלילה ולמחר עד שעת הביעור, שישמרנו יפה מפני התינוקות והעכברים. וכיצד ישמרנו מפניהם? מצניעו בתיבה וכיוצא בה, מקום שאין התינוקות ועכברים יכולין ליטול משם, או יתלנו באויר, או יכפה עליו כלי רחב, ויניחנו במקום גבוה קצת שלא יוכלו התינוקות ליטלו משם, ולא יכפה עליו כלי קטן וצר, מפני שהעכברים יכולין לגלותו.

דין הנוסע מביתו והמתארח אצל אחרים:

מי שבכוונתו לנסוע בערב פסח כדי להיות בחג במקום אחר ומוכר את כל החמץ שבבית לגוי, עליו להשאיר לפחות חדר אחד שאינו נמכר, ולערוך הלילה, ליל י"ד ניסן, בדיקת חמץ בחדר זה. באם הוא עוזב את הבית לפני ליל י"ד ניסן, עליו לעשות בדיקת חמץ במקום בו הוא נמצא בליל י"ד ניסן.

באם מתאכסן בליל י"ד ניסן אצל אחרים, אם בעל הבית לא נמצא בביתו – חייב לבדוק עבור בעל הבית. אם בעל הבית נמצא שם ובודק חמצו בביתו, יניח שם האורח חמץ משלו²⁰, ויוכל גם לבדוק

19 יש שכתבו שבנוסף לכך יש להקפיד שבכל א' מעשרת הפתיתין יהיה פחות משיעור כזית, כדי שאם יאבד א' מהם לא יצטרך לבדוק שוב. ברם, מקום לומר שלדעת אדמו"ר הזקן שגם על פחות מכזית עוברים ב"בל יראה ובל ימצא" מדרבנן (ובמק"א – באו"א. ואכ"מ) גם אם יאבד א' יצטרך לבדוק שוב. ודוחק לחלק ולומר שכאשר החצי שיעור אינו לפניו אין עליו יותר חובת בדיקה. אמנם, עדיין ישנה מעלה מסוימת בפחות מכזית, שאם יאבד א' מהפתיתין, עדיף שיהא פחות מכזית, כי בכזית יש דררא ד"בל יראה" מדאורייתא ובאכילתו יש חיוב כרת, משא"כ בפחות מכזית. (ועוד כתבו שבפירורים קטנים אם מטונפים א"ח בבדיקה. אבל בד"כ עוטפים הפתיתים כך שאינן מתטנפים). ולהעיר, שיש המורים בדוקא שלפחות א' מהפתיתים יהא בגודל כזית, לצאת להשיטה שאין חובת בדיקה וביעור בפחות מכזית.

20 אבל על מה שאוכל האורח משל בעל הבית, אין על האורח חיוב בדיקה. וכבני ביתו של בעה"ב האוכלים משלו (ראה שו"ע אדה"ז סת"ב ס"ח).

[ויל"ע אם כ"ה גם להסוברים שאורח זוכה במנתו (ראה לקו"ש חכ"ד ע' 72 הע' 45). ויש שרצו לה"ר שאורח זוכה במנתו משו"ע אדה"ז שש"ו סט"ז (וראה ידות נדרים סרכ"ב ביד שאול סק"א. ועוד). אבל התם שאני, שקולי עירוב שנו כאן, ראה שו"ת מהרש"ם ח"ג סרצ"א. ועו"ל באו"א – ראה שו"ת נשמת כל חי פלאגי יו"ד סנ"א. וראה תורת אש קנינים ח"ב ס"ד בארוכה.]

ובכלל, אין הכרח שצ"ל גדר בעלות ממש בעירוב – ראה העמק שאלה שאילתא קלב סקי"ז (ע' צד). שו"ת שבה"ל ח"ו סמ"ד. עמק החכמה סכ"ב (בסו"ס חכמת הלב).

אמנם, בלוח ברה"נ פי"א הי"ב שבנותן רשות שימגזו לעצמן ה"ז כאילו יש להם חלק בו (וכבר העירו מזה בשו"ת מהרש"ם שם. ובדע"ת (שלו) סי' קע סי"ט. נפש חי' מרגליות שם (ד"ה במג"א סק"ד). שו"ת חיי ארי' אה"ע ס"ג סק"א. שמן ראש או"ח סע"ג. פסקי תשובה שש"מ"א בהגה ד"ה הנה). אבל ל' אדה"ז "כאילו יש להם חלק בו". וראה תורת אש שם. [ולהעיר שבסדר ברה"נ השמיט לגמרי דין אורח לגבי הטוב והמטיב. ומסתימת הדברים, בדין בני חבורה המסובין אצל בעה"ב (שם פי"ב הי"ג) משמע קצת, דס"ל שגם בלא נתינת רשות להדיא מברך. ויתכן שהשמיט שאינו מצוי במדינתנו שיהא ללא רשות. אלא שמשמע קצת שבסדר ברה"נ לא ס"ל שצ"ל שותפות. וראה בארוכה בבירור הלכה הנדפס בסוף הלוח לפורים השתא מה שכתבנו בזה].

ובכל אופן, מצניעו שאשתו ובני ביתו שחייב במזונותיהן ה"ה כשותפים לגבי הטוב והמטיב, אבל לאידך אין עליהן חובת בדיקה. ואכ"מ.]

שם בעצמו (אף שמן הדין גם בעל־הבית יכול לבדוק את חמצו של האורח בתור שלוחו). באם אין לו חמץ משלו, מעיקר הדין אינו חייב במצות בדיקה. ומי שרוצה להחמיר, יחמיר על עצמו להביא חמץ משלו ולבדוק. ואם אין לו חמץ משלו, יש שהציעו לקנות (בקנין המועיל כגון קנין סודר) מבעל־הבית את החדר בו הוא מתאכסן. ומכל מקום, יתכוון לצאת בברכת בעל־הבית, ויזהר לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמע הברכה, כדלקמן.

כמו חצי שעה לפני צאת הכוכבים אסור לאכול (אבל טעימה בעלמא – מזונות או פת פחות מכביצה ופירות אפילו הרבה – מותר עד זמן הבדיקה) וללמוד (אלא אם כן בשיעור קבוע או אם ממנה שומר²¹) ולעשות מלאכה ולהיכנס למרחץ. התחיל קודם החצי־שעה הנ"ל, מותר להמשיך אבל יפסיק כשמגיע זמן הבדיקה.

ערבית

בדיקת חמץ אחר תפילת ערבית. "בשו"ע יש בזה חילוקים. . והמנהג המקובל הוא כנ"ל – תמיד לאחר תפילת ערבית²²".

תפלת ערבית בשעה 8:07.

מתפללים מיד בזמנה. "כיון שקבעו [חז"ל] זמן [לבדיקת חמץ], אם כן מי שאינו בודק בתחילת זה הזמן אינו נקרא עצל אלא עבריין שעבר על גזירת חכמים²³".

פרטי דיני בדיקת חמץ

יש מהמדקדקים ליטול ידיהם קודם הבדיקה. מאחר שבדיקת חמץ היא באה לטהרת הרגל, מצוה חשובה היא וראויה להיות בנקיות. וקודם שיתחיל לבדוק יברך ברוך כו' על ביעור חמץ. אמירת הברכה במקום שמתחיל לבדוק.

ויעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה. ו"אפשר לומר. . דמצוה לזכות את בני ביתו גם כן במצוה זו, שהרי עושים מצוה בבדיקתם, אף שאין החיוב עליהם". ומצוה מן המובחר שלא לסמוך לכתחלה בבדיקת חמץ אלא על אנשים בני חורין שהגיעו לכלל המצות דהיינו מי"ג שנה ואילך. ולא ישיחו בינתים. ויזהרו לבדוק תחלה בחדר הסמוך למקום ששמעו הברכה ולא ילכו לבדוק תיכף אחר הברכה לחדר אחר.

בנוגע לבחורי ישיבה – ראוי שכל חברי החדר ימנו אחד מהם לבדוק החמץ שבחדר. באם רוצים לבדוק בעצמם, ישמעו את הברכה ממנו, באם אפשר, ואח"כ יבדקו בחלק מהחדר.

לא ידבר בין הברכה לתחילת הבדיקה אפילו מעניני הבדיקה.

21) או אפי' שעון מעורר, ובתנאי שמפסיק מיד בהישמע הצלצול.

22) ולהעיר מלקוטי שיחות חלק יז ע' 434.

23) קונטרס אחרון לשו"ע אדה"ז.

נכון שלא ישיח שלא מענייני הבדיקה כל זמן בדיקתו. הבדיקה צריך שתהיה לאור הנר, שאור הנר יפה לבדיקה וחיפוש במחבואות בחורים ובסדקים. ואין בודקין לאור האבוקה אלא לאור נר קטן יחידי. לכתחילה יש ליזהר שלא לבדוק כי אם בנר של שעוה. במקום חשש שריפה וסכנה – עליו להשתמש בפנס חשמלי. בודקין על ידי נוצת עוף. מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר. וצריך לחפש לאור הנר בכל המחבואות גם בסדקים שבקרקע. חייב לבדוק ולחפש אחרי חמצו בכל המקומות שיש לחוש ולהסתפק שמא הכניס לשם חמץ באקראי. לפיכך כל חדרי הבית והעליות, אפילו אותן שברי לו שלא אכל בהן חמץ מעולם, הרי הם צריכים בדיקה כדינה בלילה לאור הנר [אלא אם כן אין דרך להכניס שם חמץ]. בבית שהתינוקות מצויין בו, אפילו חורים הנמוכים מג' טפחים צריכין בדיקה, שמא הצניעו שם התינוקות מעט חמץ. יש לזכור לבדוק את המכוננית (לאור פנס חשמלי²⁴). באם בכוונתו להיכנס למקום העבודה (משרד וכדומה) במשך החג, ולכן אינו כוללו במכירה, אזי צריך לבדוקו מחמץ. ואין להפסיק בשיחה עד גמר כל הבדיקה, כולל הרכב ומקום העבודה, כנ"ל. **מנהגנו להאריך ביותר** בבדיקת חמץ.

אחר הבדיקה

אחר הבדיקה רצוי למנות את הפתיתים שבשק ולראות שמניינם עשרה (או, באם הוכנה מראש רשימה עם פירוט מקום הנחת הפתיתים וכיו"ב – כנ"ל – לסמן בה את הפתיתין שנמצאו). באם קרה ואחר הבדיקה והחיפוש לא נמצא א' הפתיתין, מעיקר הדין יש לערוך מחדש את הבדיקה בכל הבית (אך ללא ברכה). ואם יודע באיזה חדר נמצא – יבדוק רק שם. באם בדק שוב ועדיין לא נמצא הפתית החסר אז יש לסמוך בדיעבד על הביטול. בגמר הבדיקה מניח שק הנ"ל, הנוצה ושירי הנר – אם ישנם – בקערורית כף-עץ, מעטף הכל בנייר (אבל לא יד הכף, שנשאר בלתי מעוטף) ומהדק ע"י חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו. ואחר הבדיקה יזהר בחמץ שמשוייר, להצניעו למחר לשרפה או לאכילה, לשמרו שלא יוליכוהו אנה ואנה שלא יתפרר ויתגרר ממנו על ידי תינוקות או עכברים. ואין זו עצה ותקנה טובה בלבד, אלא

24 ואולי יש ללמד זכות על המקילים לבדוק ביום, כשחלונות המכוננית מזכוכית צלולה (משא"כ זכוכית בזמנם), דלא גרע מאכסדרה שלאורה נבדקת. ואף שגם באכסדרה לכתחילה יש לבדוק בלילה, ה"ט שלא לבטל תקנת חכמים שתיקנו לבדוק בלילה בשעה שבנ"א מצויין **בבתיהם** (שו"ע אדה"ז סת"ג ס"ה). ומשמעות כל הפוסקים שכ"ה אפילו בהשאייר חדר א' לבדוק אור ל"ד, וכנראה בכדי שלא לחלוק בין ביעור לביעור בנוגע לבדיקה בלילה דוקא), משא"כ במכוננית, כיון שעיקר דין תשביתו ל"ש בזה (עפמש"כ הח"י סת"ז סק"ז בנוגע לבדיקת הכיסים. וראה גם שו"ע אדה"ז שם סכ"א, ובמ"מ עה"ג מצייין לח"י). ועצ"ע.

הטילו חכמים דין וחובת זהירות בחמץ, ומי שאינו נזהר עובר באיסור.

וכשם שנזהרים בחמץ הנמצא בבדיקה לעוטפו ולגונזו במקום משומר ביותר עד לשריפת החמץ שלמחרת, כך יש להזהר גם בשאר החמץ שעדיין בבית, שאסור להשאירו פתוח ולהרשות לקטנים להגיע אליו ולהסתובב עמו בבית.

לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים.

וגם צריך לבטל אחר הבדיקה ויאמר כל חמירא וכו'.

ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאלו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא. ומכל מקום תיקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו.

בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים לשון ארמי צריך ללמד ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתו.

תרגום כל חמירא בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאור שיש ברשותי שלא ראיתו, ושלא פיניתו"²⁵ ושלא ידעתו יהא בטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

כשמבטל החמץ בליל י"ד מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ולמחר עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל.

שכח לבדוק בזמנה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

תזכורת: למי שלא הספיק – קידוש לבנה.

25) התירגום "שביערת" אינו מתאים, כי בשפה המדוברת פירושו "ששרפתי", ולא זו הכוונה. ואכן כ"ה בתרגומים באידיש שנכתבו ונדפסו מן קדמת דנא ("אויסגעראמט"). אמנם, בכת"ק כ"ק אד"ש (נדפס בנלכה מאורחותיו ע' 250) העיר בסימן שאלה ותמיהה על תרגום אנגלי להגש"פ (לאברהם רגלסון, ונדפס בתיש"ב בהוצאת שולזינגר) שכתבו "removed". אבל למעשה, ברוב הסיפורים, כולל סידורי חב"ד בתרגום אנגלי, שראיתי נמצא תירגום הנ"ל. וראה העיטור הל' ביעור חמץ בפ' הברכה "על ביעור חמץ" (מל' ביערתי הקדש וביעור שביעית. וכ"מ בל' הח"י סת"ל"ד סק"ח. אבל ראה מקו"ח להח"י סת"ל"ד ס"ב. ונראה שכך גם כוונתו ור"ל שהברכה קאי בעיקר על השריפה, משא"כ בנוסח כל חמירא). שו"ת נשמת חיים סי' ק (ושם, דקאי על המכירה, ולהדעות שהמכירה מהני רק מחמת הביטול. אבל אין כן דעת אדה"ז). דע"ת סת"ל"ד ס"ג (בשם דע"ק, דשמה לא נשרף לגמרי. וצ"ל לפ"ז שהביעור היינו גוף השריפה ולא הכילוי – ראה גם תרגום אונקלוס שמות ג, ב. ובאו"א, שבנפלה עליו מפולת ה"ז כמבוער. ועוד שם בשם יד יוסף, דקאי על המכירה ושמה לא היתה כדיון). וראה בכ"ז שד"ח חומ"צ ס"ה סקמ"ה. שו"ת דבר משה תנינא או"ח סצ"ד. שאילת שלום סרס"ז. בית ארזים סת"ל"ד סקי"א. שם בגליונות למור וקציעה סת"ל"ד (שמ, ג), ונדפסו גם בסו"ס מו"ק מהדורת מכון ירושלים. הגש"פ בית אהרן בפ' דבר אהרן (ו, ב). מילי דפיסחא אות כה. ברכת הפסח ס"ט הע' א. אול"צ ח"ג פ"ז סט"ז בהע'. וראה משמיע שלום (וולפא) סל"ג. וראיתי למי שפי' דקאי על אפרו שאסור בהנאה. ויש מי שכתב דשיגרא דלישנא הוא, וסיבת האמירה שלא ישכח לומר "דלא ביערתי". ובשם הגר"ח שמבטל החמץ שנשרף לקיים מצות תשבתו ע"י ביטול ושריפה יחד.

יום שישי, י"ד ניסן, עש"ק וערב פסח

יום הולדת הרמב"ם. "נולד ערב פסח יום השבת שעה ושליש אחר חצי היום".

מברקים לפסח שחל בשבת – ראה בהערה²⁶.

לעולם ישכים אדם לטרוח ולהכין צרכי שבת בערב שבת בבוקר, ובפרט היום שרבו ההכנות לליל הסדר.

אסור לאכול מצה כל היום מעמוד השחר ואילך. [ומנהגנו שלא לאכול מצה מפורים ואילך]. קטן או קטנה שאינן יודעין מה שמספרים להם ביציאת מצרים מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום ואפילו בלילה קודם קידוש. אבל קטן וקטנה שיש בהם דעת להבין מה שמספרים להם ביציאת מצרים בלילה אסור להאכילם בערב פסח.

יש נוהגין שלא לאכול מרור בערב פסח כדי שיאכלנו בלילה לתיאבון וכן שלא לאכול ביום טוב ראשון של פסח כדי לאכלו בליל שני לתיאבון. מנהג חב"ד: התחל מבוקר ערב פסח עד אחרי כורך של סדר השני אין אוכלין מכל המינים – הנכנסים בחרוסת ומרור²⁷ וגם תבשיל של מרור בכלל. [אך מותר לאכול עוף ובשר, ביצים, תפוחי אדמה ובצל – אף שכל אלו שייכים לזרוע ביצה וכרפס].

בערב פסח שחרית משכימין לבית הכנסת²⁸ כדי שיגמור סעודתו²⁹ קודם שעה ד'.

בתפילת שחרית דהיום, ערב פסח, אין אומרים (אחר "ברוך שאמר") "מזמור לתודה" (וכן בחול המועד).

דיני תענית בכורות

נוהגין הבכורות להתענות ולהשלים בכל ערב פסח, זכר לנס שנצולו ממכת בכורות.

מי צריך לצום? כל בכור, אפילו הבכור מאב בלבד או מאם בלבד וכן בן קיימא הראשון שנולד לאב אחרי נפל [ודאי], וגם גר שהוא בכור³⁰.

(26) תשכ"ה. תשכ"ח. תשמ"ה. תשמ"ח. תנש"א.

(27) ולא מצאתי אם יין בכלל המנהג. והיינו לפני שעה עשירית, שלאחרי שעה עשירית בלא"ה אסור לשתות יין מעט. ובכל שאר המקומות שנתפרש המנהג נז' רק ע"ד פירות וירקות. והכי מסתברא. ולפענ"ד כן מוכח משיחת שה"ג תשמ"א (דאל"ה עדיפא הול"ל בטעם שלילת שתיית יין הרבה). וכפשוט שאין להוכיח מקידוש על היין בשבת ע"פ. וראה גם שו"ת באתרא דרב ז'תתיד.

(28) וראה סה"ש תש"ח ע' 199 (וש"נ) בנוגע לזמן הקימה. ועיי"ש עוד (ס"ב).

(29) בהמעלה דסעודת חמץ ביום זה – ראה גם שיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה). ולהעיר משמועות וסיפורים ח"ב ע' 110.

(30) כמה נסתפקו בזה. ולכאור' דומה לכהנים ולוים הפטורים מפדיון אבל אית לי' שם בכור (משא"כ ביוצא דופן (שבהע' הבאה) דל"ה פטר רחם, וגם אינו בגדר וילדו שאינו דרך לידה (ראה פירש"י בכורות מז, ב ד"ה וילדו). וממש"כ אדה"ז בטעם שנקבות וגדול הבית אינן מתעניין לפי שיעקר ההתראה והמכה בפ' בתורה היתה רק בזכרים (ולא מטעם שאי"ב קדושת בכורה כבביהגר"א) מ' ג"כ שיתענה. ואכ"מ עוד.

אבל חתן בשבעת ימי המשתה, וכן בכור הנולד בניתוח קיסרי³¹, וכן הנולד אחריו, אינו צריך לצום.

נוהגין שהאב מתענה תחת בנו הבכור כשעדיין הוא קטן [לאחרי ל' יום משנולד] עד שיגדל ואז יתענה הוא בעצמו. אם האב בכור וצריך להתענות בעד עצמו, תתענה האם [והיינו להשתתף בסיום מסכתא כדלקמן]. ויש מקילין שיביאו לה מסעודת הסיום במקום תענית] תחת בנה הקטן עד שיגדיל. אבל במקום צער, וכל שכן אם היא מעוברת או מניקה, אין האם צריכה להתענות, [וכן המנהג בכלל] שתענית האב עולה גם בעד בנו [וכשאינן לה בעל שיתענה בעד בנו, וכן אם התענתה בעבר – ראה בהערה³²].

במקום שאין מנהג ידוע יכולין הבכורות לאכול בסעודת מצוה. ונתפשט המנהג שבמקום להתענות בערב פסח משתתפים הבכורות בסיום מסכתא (סעודת מצוה) וממילא התענית נפקעת ומותר לאכול כל היום. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [נהגו להקל שגם סיום משניות ומסכתות קטנות נחשב כסעודת מצוה³³]. ונכון שישתתפו גם בסיום המסכתא וגם בסעודת מצוה. מנהג ישראל להביא גם בכורים הקטנים להסיום דערב פסח.

סוף זמן אכילת חמץ³⁴: 10:41 בבוקר.

אסרו חכמים את החמץ ב' שעות קודם חצות היום (דהיינו חמישית וששית). אלא שכל שעה חמישית לא אסרוהו אלא באכילה, אבל

31 שאינו בכור לא לנחלה ולא לפדיון. וכמה נדחקו מאד להבין כוונת הח"י שת"ע סק"ב בענין זה (וראה אמרי שפר לפסח (צארום) ע' קפט ואילך – בדא"פ). ואף בח"י ל"כ אלא כמסתפק, כיון שהוא זכר לנס שניצולו ממכת בכורים ובכור סתם הוי. ולענין מעשה נשאר בצ"ע. והוב"ד בבאה"ט סק"א. ובשו"ע אדה"ז השמיט הענין לגמרי. וכן במשנ"ב לא העתיק דבריו. (ולהעיר שגם בפמ"ג ציין לשאר דבריו ולא העתיק ד"ז. וראה להלן). ומסתימת כל הפוסקים בד"ז וכיו"ב, משמע שהעיקר בזה שנק' בכור לנחלה או לפדיון, ותו לא. וכמו שבנקבות לא נהגו שיתענו הבכורות (כיון שהמכה הכתובה בתורה בפ' לא הי' בכה"ג. ובביהגר"א, יתירה מזו, שלא ניתנה קדושת בכורה לנקבות), וכן גדול הבית אינו מתענה, דלא מחמירין כולי האי (כמ"ש הטור). ואולי איכא למישמע הכי גם מד' אדה"ז כאן, עיי"ש (בכללות דבריו. וכן בבן קיימא שנולד אחרי נפל ונולד לאב בן מאשה אחרת. ומש"כ בהעו"צ (אשכנזי) – אי"מ. וכבר העיר בזה בקובץ העו"ב י"א ניסן תשס"ג). וכ"מ גם בשו"ת שמלת בנימין סכ"ו. גם בפמ"ג בא"א רס"י תע כ' שבכור הבא אחר יוצא דופן יש לצדד לקולא. ובפשטות, ביוצא דופן עצמו פשיטא לי' דפטור. (אבל י"ל שביוצא דופן עצמו ר"ל להחמיר). והכי איכא לדיוקי ממש"כ בשו"ת חת"ס חו"מ סי' קמח ד"ה אמנם (הב"ד בפת"ש חו"מ סרע"ז סק"ו), שממה שהוחזק להתענות בע"פ מוכח שהוא פטר רחם (לנחלה, עיי"ש), שכל המתענים בע"פ בכור פטר רחם הוא. ומוכח כנ"ל. וראה גם עד"ז ערוה"ש חו"מ סרע"ז סי"ח. (ויל"ד שיוצא דופן לא שכיח). גם בדברי שאול יו"ד שש"ה סי"ח כ' לחלוק על הח"י. וכ"פ בכה"ח סק"ג שלדינא א"צ להתענות. וכ"כ באור ישראל (יאנובסקי) בטעם הפסח סק"ה. וכן הוורו כמה מאחרוני זמנינו. ובפרט, שעיקר תענית בכורות אינו אלא מנהג. וספיקו לקולא (ראה דגו"מ כאן. פמ"ג במ"ז כאן. אבל שם מייירי בספק במציאות. אבל בכה"ח השוה בין הנדונים). והרוצה להחמיר ישמע סיום.

32 עיין בשו"ע אדה"ז סי' תע ס"ו הפרטים בזה.

33 שקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ. וראה שיחת ט"ו בשבט תשל"ד. ט"ו בשבט תשל"ט. התוועדות תשד"מ כרך ב ע' 1050. ולהעיר מסה"מ תשי"א ע' 296. ע"ד אופן הלימוד – להעיר משיחת ש"פ משפטים תשט"ז.

34 בנוגע להקדים הזמן מצד שאא"פ לצמצם וכו' – ראה גם שו"ת באתרא דרב סי' יג'תתפג.

מותר ליהנות ממנו כל מיני הנאות בשעה חמישית ולפיכך יכול עדיין למכרו לנכרי.

אחרי האכילה לפני סוף זמן אכילת חמץ יש לנקות היטב את הפה והשיניים מפירורי חמץ. יוודא שהמסננת³⁵ מורכבת על הברז לשתי'. בעלי שיניים תותבות עליהם לנקות היטב ולוודא שלא נשאר עליהן אפילו משהו של חמץ בעין, ואחר כך יש להכשירן היטב בעירוי מים רותחים מכלי שני (ואם בטוחים שמכלי ראשון לא יתקלקלו השיניים התותבות, יש לערות עליהן מכלי ראשון). וכשיש חשש שיתקלקלו – די בנקיון גרידא [נוסף לזה שלא אכל חמץ חם או חריף במשך מעת לעת לפני זמן איסור חמץ]. צעירים שיש להם "פלטות" ו"גשרים" ליישור השיניים – באם אפשר להוציאם, יוודאו שאינם מונחים בפה בעת האכילה בפסח. ואם הם קבועים בתוך הפה, כך שאין אפשרות להחליפם, וכן בנוגע ל"סתומות", אזי אחרי שינקום היטב, כנ"ל, ישתו מים חמים – בחום הכי גבוה שיכולים להכניס לפה מבלי להזיק לעצמם חלילה – ובכך יכשירום³⁶.

ביעור וביטול חמץ

לפני סוף זמן ביעור חמץ: באם לא נעשה עדיין, לזכור להכניס למקומות הנמכרים לגוי את הדברים האחרונים של החמץ. לסגור ולנעול ולסמן את כל המקומות הנמכרים. להוציא מהבית את כל שקיות הזבל, שואב־האבק וכדומה.

נשים שעדיין לא הכשירו את טבעות הידיים או עגילים שנגעו בחמץ חם, או בזיעה (=אדים) של חמץ, ובכוונתן להשתמש בטבעות אלו בפסח, יזכרו להכשירן כעת בעירוי מים רותחים.

יזהר כל אדם לבדוק ולנער הבתיידיים [=כפפות] והכיסים של הבגדים שלו ושל התינוקות בשעת הביעור לפי שלפעמים מכניסין בהן חמץ. וכל זה במי שדרכו לפעמים ליתן חמץ לתוך הבתיידיים והכיסים של הבגדים, אבל מי שלעולם אין דרכו בכך אין צריך בדיקה כלל, לא בליל י"ד ולא בשעת הביעור, ומכל מקום המחמיר תבא עליו ברכה.

החמץ שהונח בפחי הזבל, אם הפח שייך ליהודי או נמצא בתוך חצרו הפרטית, יבער את החמץ לפני סוף זמן ביעור חמץ. ויכול לשפוך

35) אין להשתמש בגרב בתור מסננת. ובשבת וי"ט – יש בזה חשש מלבן. וכשאינו לו מסננת מיוחדת – אפשר להשתמש במפה לבנה מיוחדת לכך. ואין לחוש משום בורר. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג' תרז.

36) ויש שהקפידו לעשות מילוי ועירוי ג' ימים. וכבר האריכו בכמה צדדי קולא בזה: שבד"כ אין היס"ב בפה והאוכל הגיע מכ"ש או שלישי, (והמנהג להחמיר בכלי שלישי הוא רק בדאפשר, ובנדו"ד ה"ז כשעהד"ח והפ"מ שאפשר להקל בכלי שלישי, ועוד שרוב תשמישו בצונן), וגם שבלא שהה לכמה דעות אינו נבלע, ונוסף לזה נפגם בפה ע"י תערובת הרוק וחום הטבעי (וריאקציות עיכול וכימיות של חלל הפה) ובפרט בין השיניים. ועוד זאת שקו"ט אם שיניים תותבות ופלטות וכו' בולעים שבטבעם נעשו באופן דשיעי ולא בלעי (שאינו דומה לשיניים ממש שמחובר בעורקים ויש לצדד דדינו כבע"ח שאינו בולע, ויש שנטו להקל מה"ט גם בנדו"ד).

עליו אקונומיקה או חומר מפגל אחר עד שלא יהיה ראוי לאכילת כלב. ואם הפח שייך לעירייה ומונח ברשות הרבים, אין צריך לבער את החמץ שבתוכו.

במענה לשאלת רבים: מה עושים במצת העירוב שהשתמשו בה בערב פסח של שנה שעברה לעירובי חצרות? יש שהציע לאוכלה לאחר שבת הגדול בצורה מבושלת, אך הראשונים כמלאכים כתבו במפורש שנוהגים לשורפה או לבערה בערב פסח. ובטעם הדבר שלא ניתן להשתמש בה לשנה הבאה, ביאר כ"ק אד"ש שהיות ובמשך השנה כולה אין המצה נשמרת כראוי לפסח, על כן זקוקים לבערה³⁷.

סוף זמן ביעור חמץ: 11:48 בבוקר. ויש להקדים קצת, לפני סוף שעה חמישית, כדי שיהי' זמן לביטול חמץ אחר זריקת החמץ לאש. מתחלת שעה ששית ולמעלה אסרו חכמים את החמץ גם בהנאה ולפיכך אינו יכול למכרו לנכרי. ואפילו חמצו של נכרי אסור בהנאה (לפיכך אסור להריח פת חמץ של נכרי משעה ששית ואילך).

טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו.

יעשה³⁸ לחמץ מדורה בפני עצמו [ולא עם דברים אחרים] וישרפנו ויבטלנו. יש לזכור לקחת מהבית שק הנייר שבו פתיתי החמץ (והכף והנוצה ושירי הנר) מהבדיקה בלילה³⁹.

מי שלא בירך בשעת בדיקת חמץ, יברך על הביעור ללא שם ומלכות. נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו, יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו [גם חמץ הידוע לו] כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו, ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח.

ובביטול היום יאמר: כל חמירא כו' [הנוסח בארמית נמצא בסידור, ושונה קצת מהנוסח שנאמר בליל בדיקת חמץ]. ומשמעותו בשפה המדוברת: "כל חמץ ושאור שיש ברשותי שראיתיו מעולם ושלא ראיתיו מעולם, שראיתיו בשעת הבדיקה ושלא ראיתיו בשעת הבדיקה, שביערתי ושלא ביערתי, יהא בטל ויהא הפקר כעפר הארץ".

37) ומלפנים נהגו בכ"מ בקהילות ישראל שבערב שבת הגדול הולך השמש מבית לבית ונותן לכל אחד קצת ממצת העירוב דאשתקד, ועושים עירובי חצירות בפת לשבת זה. (והט"ז הביא רק חלק הראשון של המנהג לחלק ממצת העירוב, וכותב על זה שזהו איסור, שהרי באותה שבת אין שם עירוב כלל. ולכן כתב שאולי נתפשט המנהג שהי' השמש משייר בביהכ"נ מן העירוב חתיכה קטנה, וטועים בזה שמחלקו כולו, ושעל כן טוב על כל פנים לערב אותו שבת משלו בעיסה שעושים הלחמים לכבוד שבת, ולזכות לכל הקהילה). ולמעשה נתבטל המנהג (מכמה טעמים), ועשו ככפנים.

38) ומצוה שישרוף חמצו בעצמו ולא ע"י שלוחו. ואם צריך לשלוח שליח, נכון שלא ישלח קטן – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יד'מא.

39) בשו"ע אדה"ז כתב: יש נוהגין לשרוף את החמץ בערבה שחבטו אותה בהושענא רבה לפי שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת נכון לעשות בה מצוה אחרת ויש נוהגין לעשות היסק מערבות הלולב בפי התנור בשעת אפיית המצות. בפועל, לולב והושענות – שורפים אין א מיטען מיטוואך, ולא לשריפת החמץ (ר"ד תשרי תרצ"ג).

ויש לשרוף עשרה פתיתין ובשעת שריפת החמץ יאמר יהי רצון כו' [הנוסח נמצא בסידור].

האריז"ל כתב הנזהר ממהו⁴⁰ חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה. – ואולי הכוונה שלא יאונה לו כל און בשוגג, שהרי בודאי בעל בחירה הוא גם אז⁴¹.

בתשובת אדמו"ר הזקן הובא שכתב האריז"ל להחמיר כל החומרות⁴² בפסח⁴³.

ולא יאמר אדם "כמה טורח פסח זה", כי רשע מה הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם = מה טורח זה לכם". ועכשיו אין העולם נזהרין בזה, ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא רשע אלא כשאומר "מה טורח זה" על טורח הקרבת הפסח, שהיא מצוה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה שאין כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות "כמה טורח", אין איסור בדבר.

הסדר בליובאוויטש בערב פסח היה, שאחר שריפת החמץ היו הולכים לטבול במקוה, לובשים בגדי יו"ט ואופים מצת מצוה, ואח"כ עוסקים בשארי ההכנות ליו"ט. בין שאר ההכנות היה ג"כ – להסיר החותמות מעל בקבוקי היין ובפרט אותם שהיו בהם אותיות – ולהסיר המגופה במקצתה, והיו נזהרים שלא יגע ברזל הפראפענציער [=פותחן] ביין⁴⁴.

"ערב פסח. . אין ליובאוויטש. . אין איין און דעם זעלבען טאג איז געווען א גרויסער אונטערשייד אין דער שטימונג צווישען דעם ערשטען האלבען טאג און דעם צווייטען האלבען טאג. דער חצות היום האט מבדיל געווען אין אזא הבדלה אז עס פלעגט זיין ווי צוויי באזונדערע צייטען אין יאר."⁴⁵

בספר המנהגים – חב"ד⁴⁶: "כ"ק אדמו"ר שליט"א נוהג לחלק מצות שמורה ערב חג הפסח אחרי מנחה כשהוא **לבוש בבגד משי של שבת ויו"ט** ובחגירת אבנט". וכ"ה בכ"מ שלובשים בגדי שבת ויו"ט אחר חצות.

איסור עשיית מלאכה

בזמן שבית המקדש היה קיים אסרו חכמים לכל אדם מישראל לעשות מלאכה בערב פסח מחצות היום ולמעלה (חצות בשעה

40 ומה שאינו נראה לעין אינו בכלל – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ז'תתקנז.

41 ונתבאר בשיחות אחש"פ ופסח שני תש"מ.

42 והמנהג הפשוט שנוהגים כל החומרות שנוהגים במשך חג הפסח החל משעת סוף זמן אכילת חמץ – ראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תצ.

43 ולהעיר, שבשנת תרצ"ב סיפר כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע שאביו, כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, היה אומר שאין לנהוג בהדורים בחג המצות. – הטעם שלא יחול בקבלה בנדר.

44 ספר השיחות תש"ג ע' 74. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 129.

45 לקו"ד ח"א ע' 264. ועיי"ש ע' קלד ואילך (חלקו הועתק לקמן).

46 ע' 38.

12:56), לפי שמחצות ואילך הוא זמן הקרבת הפסח. ואף לאחר שחרב בית המקדש ובטל קרבן פסח, אף על פי כן לא נתבטל איסור עשיית מלאכה. העושה מלאכה בזמן הזה מחצות ואילך משמתין אותו כדין העובר על דברי חכמים, וגם אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם. ואף אם אינו עושה כדי להשתכר אלא עושה בחנם, בין לעצמו בין לאחרים, אפילו לצורך יום טוב, הרי זה אסור.

כל מה שמותר לעשות בחולו של מועד, כגון דבר האבד, או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד, כל שכן שמותרים בערב פסח אחר חצות.

לא אסרו בערב פסח אלא מלאכה גמורה, כגון לעשות כלים חדשים או לתפור בגדים חדשים, [וכן אסור לכבס בגדיו], אבל רשאי הוא לתקן כלי ישן שנתקלקל קצת אם יש בו צורך המועד, וכן בגדים שנקרעו קצת רשאי לתופרם ולתקנן לצורך המועד, אפילו מעשה אומן בין לעצמו בין לאחרים בחנם.

כתיבת ספרים היא מלאכה גמורה ולא התירוה אפילו לצורך מצוה אלא אם כן בדרך שמותר בחולו של מועד. מותר לכתוב דרך לימודו שבדאי אינו מתכוון לכתובה גמורה והגונה. ונוהגין היתר באגרות רשות⁴⁷.

תספורת: אסור לספר לישראל מחצות ואילך. ואפילו לספר את עצמו אסור. אבל מותר להסתפר על ידי נכרי⁴⁸. וכן שאר כל המלאכות נוהגין להתיר לעשות על ידי נכרי, אפילו שלא לצורך המועד.

נטילת צפרניים: יש אוסרין ליטול הצפרניים מחצות ואילך, ויש מקילין וכדאי הם לסמוך עליהם. ומכל מקום, לכתחלה יש לחוש לסברא הראשונה ויטלם קודם חצות. אבל אם שכח ולא נטלם קודם חצות, יש לסמוך על סברא האחרונה ויכול ליטלם אחר חצות.

פרקמטיא: המנהג לא לעסוק בפרקמטיא בערב פסח אחר חצות, אע"פ שמעיקר הדין מותר.

בערב פסח קודם חצות תלוי במנהג: מקום שנהגו לעשות עושין כל המלאכות אפילו שלא לצורך המועד, ובמקום שנהגו שלא לעשות אין עושין. בימינו, המנהג שעושים מלאכה קודם חצות בכל מקום, והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות.

אין מקיזים דם בערב יו"ט, גזירה משום הקזת דם בערב חג השבועות שיש בו סכנה⁴⁹.

המוצא חמץ בביתו (או בכל מקום שברשותו) בפסח: מן הדין, אם החמץ נמצא בערב פסח, אחר זמן הביעור ועד שקיעת החמה, וכן בחול המועד – חייב לבערו מן העולם מיד שיראנו. אם מצאו ביום טוב (וכן בשבת, בשנים שיש במשך החג שבת חול המועד) כופה עליו

(47) ולהעיר מלקוטי לוי"צ אג"ק ע' קצז.

(48) בענין הסתפרות ע"י נכרי בכלל – ראה פרטי הדינים בשו"ע יו"ד סי' קנו. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'קעב.

(49) ושקו"ט בכ"מ בנוגע לתרומת דם ובדיקת דם שבזמינו. ואכ"מ.

כלי לכסותו מן העין שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויכול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע), ובמוצאי יום טוב (או במוצאי שבת) – יבערנו. כשמבער החמץ במשך חג הפסח (מה שאין כן במבער בערב פסח לאחר זמן ביעור): אם החמץ הוא כזית ויותר, והוא חמץ גמור, מברך עליו "על ביעור חמץ". בזמנינו שנהוג למכור כל החמץ "בכל מקום שהוא" – יש אומרים שאין לבערו, וישים את החמץ אצל שאר החמץ הנמכר. הרוצה להחמיר ולשורפו (מצד החשש שמא המכירה לא חלה על חמץ זה) לא יברך על שריפתו. ואין לו לחשוש משום גזל הגוי, כיון שבדעתו לשלם לגוי לכשיתבענו, ומותר לקחת מהגוי על מנת לשלם. ויכוון שאינו רוצה לזכות בחמץ. וטוב להחמיר ולפרש כן בפיו. ומטעם, כדאי שלא לגעת בחמץ אלא ידחפנו בקנה וכדומה⁵⁰.

בין ההכנות לסדר ול"שולחן ערוך" שכדאי לזכור (ובפרט בשנה זו):
"יהיה שולחנו ערוך מבעוד יום כדי להתחיל הסדר מיד כשתחשך". לפיכך יש להכין מבעוד יום את הפריטים הנצרכים לליל הסדר [מצות, יין (לפתוח את הבקבוקים), סימני הקערה, צליית הזרוע, לבדוק את החסה מתולעים ולייבשה (מחשש שרויה ב"כורך"), גירוד החריין, הכנת החרוסת, ועוד].

בקביעות שנה זו, יש להיזהר ולהשתדל ביותר להכין את כל צרכי הסדר מבעוד יום, כולל מי מלח, וכן הוספת יין לחרוסת מבעוד יום⁵¹, זאת מכיון שהכנתם בשבת כרוכה בהרבה איסורים (הרבה יותר מאשר כשיו"ט לא חל בשבת).

בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, בורר, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבליל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי.

כדאי לבדוק את המצות היום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות⁵².

אנו נוהגין לסדר הקערה בלילה וקודם קידוש.

זרוע: נהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש. אפשר לצלות גם על אש התנור, רק יזהר לצלותו באופן שלא יגע

50) ונתבאר באריכות בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ו בבית חיינו צדדי השק"ט בהנ"ל והמסקנא כנ"ל.

51) כמפורש בשו"ע אדה"ז סתע"ג סל"ד.

ולהעיר, שיש שר"ל שלדידן שהמנהג בד"כ להוסיף היין לפני הטיבול, יש לעשות לכתחילה בשבת (ולא רק בשכח לעשות מבעו"י) ובשינוי הנזכר לקמן. ונימוקם עמם שלדבריהם לא ראו שום שינוי בהנהגת כ"ק אד"ש בקביעות כגון דא. ודעת לנבון נקל, שאי"ז ראי' גמורה. וכנ"ל, בשו"ע אדה"ז מפורש שלכתחילה צריך להזהר לרכך החרוסת מע"ש (וצויין אליו בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה ויטבול בחרוסת. ושקו"ט בזה בכ"מ. וגם אגן בעניויתין הארכנו מזה במק"א. ואכ"מ). ולא נתפרש בשום מקום שמנהגנו באו"א.

52) במצות דקות שלנו ברובם לא שכיח נפוחה. וכן גם בכפולה, י"א להקל במצות שלנו. ובכלל, בקמטים קטנים השכיחות במצות שלנו הרבה מקילים שאינו בגדר כפולה, והמחמיר יחמיר רק במקום הכפל עצמו ולא מסביבו. כפולה היינו רק כששני הכפל דבוקים זה בזה (או אפילו מונחים זע"ז ממש אבל אינם דבוקים) בלי הפסק אויר.

במתכת, וכן שלא ע"י שפוד או מזלג ממתכת (אלא ישתמש בשפוד של עץ), שיהא צלי אש ולא צלי דבר אחר.

במדינות אלו נהגו שלא לאכול בשר צלי בליל פסח, ואפילו בשר עגל ועוף (שאינן הפסח בא מהם). אבל דבר שאינו טעון שחיטה, כגון דגים וביצים, מותר לאכלם צלויים.

צלי קדר (פירוש: שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה, אלא מתבשל במוהל [=רוטב] היוצא ממנו) – אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח, אף על פי כן יש לאוסרו מפני מראית העין, שלא יטעו להתיר גם צלי אש. [ויש להחמיר גם בטיגון במעט שמן]. ואפילו אם בשלו מתחילה במים ואח"כ עשאו צלי קדר, יש לאסור. אבל צלאו ואח"כ בישלו מותר.

נהגו כשקונין קדירות חדשות [של חרס] בפסח מבשלין בהן פעם אחת קודם יו"ט (לפי שע"י בישול הראשונה הן מתחזקין ומתקשין ומחזיקין מים ביו"ט וזהו גמר תיקון עשייתן ואסור משום תולדת מכה בפטיש⁵³).

טבילת כלים חדשים – לפני יום טוב. שכח להטביל לפני יום טוב – ראה בהערה⁵⁴.

הפרשת חלה מהמצות לפני יום טוב.

לחתוך מפות ניילון ופולסטיק עבור יו"ט.

תזכורת: לפני כניסת החג – לפתוח את האריזות והעטיפות של הבגדים החדשים, להוריד את התוויות מכירה או של הניקוי יבש, לקרוע את התפרים בכיסים, לבדוק ולהדק את הציציות וכדומה.

כתב הרמב"ם: כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ושמחה כזו קלון היא להם.

עירובי חצרות

כשיש ב' בתים בחצר אסרו חכמים לטלטל מבתיהם לחצר. ואפילו מבית לבית שלא בדרך החצר. אבל התירו על ידי עירובי חצירות.

המנהג לעשות עירובי חצרות בערב פסח ע"י מצה אחת שלימה ומערבין בה לכל שבתות השנה, ולא יעשו עירוב חצרות בעירוב פסח אלא אם יש ב' בתים שיותרו על ידי עירוב זה לטלטל ולהביא

53) ראה הפרטים בשו"ע אדה"ז סי' תקב ס"ט.

54) אם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ולא יברך על טבילה זו. אבל רק אם אם בדעתו להשתמש במים ביום טוב (להדחת כלים וכדומה, שהרי אינם ראויים לשתי'). ואם אין בדעתו להשתמש במים ביום טוב – יתן הכלי לנכרי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו. ומכל מקום אחר יום טוב צריך להטבילו בלא ברכה. בכלי זכוכית – שחייב טבילתו מדברי סופרים – כשלא ה' באפשרות להטבילו לפני יו"ט מותר להטבילו ביו"ט, אבל לא בשבת.

העירוב מזה לזה דרך פתח או חלון.

לפרטי הלכותיה – ראה הנסמן בהערה⁵⁵.

כפשוט, שצריך להיזהר שהמקום מוקף מחיצות כהלכה. כמו כן, באם יש גוי, או מחלל שבת בפרהסיא, או מי שאינו מודה בעירוב ח"ו, הגר בחצר, יש לסדר שכירות רשות ממנו⁵⁶.

וצריך לברך עליו ברוך אתה אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת עֲרוּב.

ואומר: בְּדִין יְהִי שְׂרָא לְנָא לְאַפּוֹקִי וְלַעֲיּוּלִי וְלַטְלֹטוּלִי מִבֵּית לְבֵית וּמִחֲצֵר לְחֲצֵר וּמִבֵּית לְחֲצֵר וּמִחֲצֵר לְבֵית וּמִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת בֵּין בְּשַׁבָּת זוּ וּבֵין בְּשַׁאָר שַׁבָּתוֹת הַשָּׁנָה לָנוּ וּלְכָל הַדְּרָיִם בְּשַׁכּוּנָה הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו להוציא ולהכניס ולטלטל וכו'..." ואימתי מברך? בשעה שמזכה לבני החצר, מפני שכל המצות מברך עליהם עובר לעשייתן. ואם כבר זיכה לבני החצר, אעפ"כ היא עובר לעשייתן ועדיין יכול לברך עליו⁵⁷.

אופן הזיכוי: אחד מבני החצר נותן פת [=מצה] משלו [בשיעור כגורגרות (=כשליש ביצה)] לכל אחד מבני החצר [כלומר לכל בית⁵⁸], ואם הם יותר מ"ח בעלי בתים, שיעורו מזון ב' סעודות, שהם י"ח גורגרות, שהם כששה ביצים פת. מצות עבודת-יד אינן אחידות. כן

55) ראה בשו"ע אדה"ז סשס"ו ואילך.

56) ראה בפרטיות בשו"ע אדה"ז סי' שפב.

57) מפני שכל שלא נכנס שבת עדיין לא קנה עירוב שקניית עירוב היא בין השמשות. ובפשטות, היינו בדיעבד (וד"ז תליא בפלוגתא בפ"ד המג"א ואדה"ז אם לכתחילה אפשר לסמוך לברך אחר הזיכוי מטעם הנ"ל).

והנה, בסידור, בסדר עירוב תבשילין, הזיכוי הוא קודם הברכה. וכבר העיר מזה בקצוה"ש סי' קה בבדה"ש סקי"ז.

אבל כבר כתבו כמה אחרונים (בדעת השו"ע) שיש לחלק בפשיטות – ראה ערך ש"י ששצ"ה. פני אפרים בומבאך סתקכ"ז סי"ב. שו"ת דברי מלכיאל ח"ג ס"ו. קובץ בית ועד לחכמים שנה ד חו' ה"ו ע' ד. חמדת אברהם ח"ב ס"כ. והאריכו בזה בכ"מ. והרבו להקשות עמש"כ במשנ"ב סשס"ו בבה"ל סט"ו ד"ה בשעה. וראה קובץ העו"ב י"א ניסן תשע"ג. ואכ"מ. [וזהו נוסף לכך, וג"ז עיקר, שבהנהגת הארז"ל מצינו להדיא לברך קודם הזיכוי. ומש"כ במג"א סשס"ו סק"כ דקאי בע"ת – הנה, בכתהארז"ל שלפנינו מוכח דקאי בע"ת, ממש"כ "בכל ע"ש". ויתירה מזו, מפורש בשעה"כ מנחת ע"ש דמיירי בע"ת. ומפורש יותר במ"ח מס' יום הששי פ"ו מ"ג. וראה יד אהרן ששצ"ה. ברכ"י ששצ"ד. שע"ת ששצ"ד. ערוה"ש ששס"ו סכ"ה. נימוקי או"ח סק"א. כה"ח ששס"ו ס"ק קלד. כה"ח סתקכ"ז סקע"ז (וצ"ע שהרי הו"ע כתב בדעת הארז"ל דקאי בע"ת). ואיך שלא יהי, הרי בע"ת ברירא לן בסידור דעת אדה"ז לזכות תחילה].

והנה, לא נעלם ממני שכמה ראשונים (ראה אבודרהם הל' ברכות סדר ע"ח. אר"ח הל' עירובין. ועוד) כתבו להדיא לברך אחר הזיכוי, וכ"ד כמה אחרונים (וראה שו"ת מגידות סי' קגד ובפ"י מגד יהודה שם. חלק לוי סי' קכד. וראה נחלת צבי ששס"ו סק"א. בני ציון ליכטמאן סקכ"ב). אבל אנו בדעת אדה"ז קיימין השתא. ואין סיבה לנטות ממש"כ בשו"ע ללא ראי' ברורה. ובסידור שי"ל לאחרונה עם הוראות והדרכות כתבו לברך אחר הזיכוי. וטעמם נפלא ממני. אמנם, בקצוה"ש שם כתב ללמוד מסתימת רבינו בסידורו בנוגע לע"ח שדינו כע"ת. וצ"ע.

58) כ"מ בשו"ע אדה"ז שם. וכ"ה בפ"י רבינו יהונתן עירובין פ, ב. רשב"א וריטב"א שם. מאירי שם. שלה"ג שם. ולהעיר שברמב"ם (עירובין פ"א ה"ט. ה"טז. ה"יז) משמע לחלק בין שיתופי מבואות לעירובי חצירות, שבעירובי חצירות הוא לכלל בית. וראה תויו"ט עירובין פ"ז מ"ח. מלאכת שלמה שם. ולהעיר מכה"ח סשס"ח סקי"ד.

להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מוזר" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – בהשערה ממוצעת, כשלש מצות. במצות גדולות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר] בשביל כל בני החצר אפילו שלא בפניהם, ובלבד שיזכנו להם ע"י אחר [לכתחילה – על ידי גדול דוקא ולא על ידי בנו ובתו אפילו גדולים אם הם סמוכים על שולחנו] דהיינו שהאחר נוטלו בידו ומגביה טפח בשביל שיזכו בו כולם בהגבהה זו כאלו הגביהוהו בעצמן (ששלוחו של אדם כמותו, ואף שהם לא עשאוהו שליח, מכל מקום זכין לאדם שלא בפניו). וכשהוא מזכה צריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שיתוסף עליהם.

הכנות לשבת ויום טוב

חייב אדם לטהר עצמו ברגל, והיינו לטבול במקוה בערב הרגל (ובשנה זו, הרי זה גם ערב שבת). [וכמובן שזה כולל גם כן טהרה רוחנית. ובשיחת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע⁵⁹: "האם הפירוש של "לטהר עצמו" הוא בבגדים חדשים? הלא הכוונה של "לטהר עצמו" היא טהרת כוחות הנפש, טהרת המחשבה דיבור ומעשה"].

הלכתא למשיחא: טומאת עמי הארץ ברגל כטהרה היא חשובה, שכל ישראל חברים הם ברגלים וכליהם כולם ואוכליהם ומשקיהן טהורים ברגל, מפני שהכל מטהרים עצמם ועולים לרגל, לפיכך הן נאמנים כל ימות הרגל⁶⁰.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום היום, כפשוט⁶¹.

אסור לאכול מצה עשירה מ"שעה עשירית" (4:16 אחר־הצהריים) כדי שיוכל לאכול כזית מצה לתיאבון. אבל במדינות אלו אין נוהגין כלל לאכול מצה עשירה בערב פסח משעה חמישית [סוף זמן אכילת חמץ] ואילך. ומכל מקום, משעה הנ"ל (4:16) גם משאר מינים [כגון פירות, ירקות, בשר, ודגים] לא יאכל אלא מעט ולא ימלא כריסו מהם, וכן לא ישתה יין משעה זו. בנוגע לשתיית הרבה יין – ראה בהערה⁶².

מנחה: כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע היה מתפלל מנחה בשעה מוקדמת. בכלל, יש להקדים מעט תפילת מנחה כדי להספיק ולומר "סדר קרבן פסח" (אחרי מנחה) לפני שקיעת החמה (7:35).

אומרים "הודו"⁶³ ו"פתח אליהו" כבכל ערב שבת.

59 אחש"פ תש"א – הנחה נדפסה בתשורה גארדאך־רייניץ שבט תשע"ח.

60 רמב"ם מטמאי מו"מ פי"א ה"ט – ממשנה וגמ' חגיגה כו, א. ונת' בלקר"ש חל"ז ע' 20 ואילך.

61 וכמפורש גם בסה"ש תנש"א ח"א ע' 427 הערה 7. אבל להעיר משיחת יום ב' דחגה"ש תשמ"ו שיש שנהגו בזה.

62 ראה שיחת שבת הגדול (ערב פסח) תשמ"א.

63 הנה, בשעה"כ (פי"ז סק"ב) ע"פ משמעות סידור אדמו"ר (מנחת ע"ש) שבעיו"ט שחל בע"ש אומרים הודו. וכ"כ במט"א סתרכ"ה סל"ו. וכ"ה בס' המנהגים חב"ד ע' 25. הוספות

לשו"ע אדה"ז ח"ב סדר מנחת ערב שבת (ונפלה שם טה"ד. ועד"ז בהוספות להערות וציונים לסיפור עם דא"ח במקומו). וכן גם בעיו"כ שחל בע"ש – אף ש"נוהגין לעשותו יו"ט" (שו"ע אדה"ז סתר"ד ס"ד) – כמפורש שם. ובפשטות, הכוונה לכל עיו"ט שחל בע"ש, ללא יוצא מהכלל, מדלא חילקו בדבר ונכתב בסתמא, ולא בא לסתום אלא לפרש, והיינו – גם בע"פ שחל בע"ש, אף שלאחר חצות ה"ה כעין יו"ט ואסור במלאכה, וכמ"ש גם בלוח כולל חב"ד. וכן המנהג הרווח. וכ"כ גם בפשיטות בקובצי "התקשרות". ועוד. וכך כתבנו בעבר.

אמנם, אכן נודע הדבר, שבלוח יומי לילדים משנת תש"ד בתאריך ע"פ שחל בע"ש (גוכתי"ק בלה"ק נתפרסם לאחרונה באיזהו מקומן) נכתב להדיא שא"א הודו¹. וא"כ אין אחר דברי המלך כלום. ואף שיתכן שהיא משנה ראשונה, וע"ד השקו"ט בנוגע לוייה נועם בקביעות כזו במוצ"ש שלפניו, ש"א לדלג מה"ט כיון שע"פ אסור במלאכה (והיו בזה שינויים במשך השנים) – אין ספק שלנו מוציא מידי ודאי. ובפרט שבקל יש לחלק בין הדבקים². וק"ל³.

אמנם, בתר דשמעה הדר אותבה, תייבין ומתמלכין, ואמינא דאיכא לשדות בה נרגא, הדנה בלוח הנ"ל לא נתפרש להדיא שד"ז מיוחד לע"פ דוקא, וכש"כ שלא נז' מילתא בטעמא שטעם העדר האמירה הוא מצד היותו ע"פ שהוא כעין יו"ט ואסור במלאכה, והעיקר שסברא כזו – בנוגע להעדר אמירת "הודו" בע"פ – לא נמצא בשום מקום, ולא מצאנו לע"ע שום חבר למנהג כזה, לאומרו בכל עיו"ט חוץ מע"פ⁴. ובהיות וישנן חילוקי מנהגים אם אומרים הודו בכל עיו"ט שחל בע"ש (ראה קצה המטה ואלף המגן למט"א שם. שלחן הטהור סרס"ב סי"ב. דרכי חו"ש (סתצ"ו, תקיב, תקפב). ועוד) – יתכן מאד שהנכתב בלוח הנ"ל קאי למנהג שא"א בכל עיו"ט שחל בע"ש, ואינו מיוחד לע"פ דוקא, ומשנה ראשונה היא⁵, ולאח"ז נתברר למעשה שמנהגנו לאומרו בעיו"ט.

או"י באו"א קצת, שבלוח הנ"ל קאי למנהג העולם, ולא למנהגנו. ולהעיר שבלוח הנ"ל – עוד כמה פרטים שאינם כמנהגנו⁶.

לאידך, זאת מצאנו ראינו בלוח הנ"ל, שבעיו"כ שחל בע"ש לא נז' לדלג הודו, ומשמע מזה שאומרים הודו (והיינו כמ"ש בשעה"כ ובס' המנהגים בנוגע לכל עיו"ט, כולל עיו"כ, כנ"ל), וא"כ סמי מכאן סברא הנ"ל דקאי בהמנהג שא"א הודו בכל עיו"ט. ואדרבה, עיו"כ עדיפא, ש"נוהגין לעשותו יו"ט" (אף "שאינו יו"ט כלל"), כנ"ל. אלא, שקשה להוכיח ממה שלא נזכר, כיון דלא איתמר בפי', וזה דבר ההשמטה בנוגע לעיו"כ – יתכן לפרש בכמה אנפי. כן ליה"ע, שעיו"כ שאני משאר עיו"ט לאידך גיסא, וכמ"ש במט"א סתר"ו ס"ה שיש אנשי מעשה שאומרים הודו בכל עיו"כ, גם כשלא חל בעש"ק. וילע"ע.

ומה"ט, נלפענ"ד שלע"ע עד שיתברר הענין כדבעי, אין לשנות ממנהג הרווח אצלנו, וכסתימת ס' המנהגים בנוגע לכל עיו"ט ללא חילוק ביניהם, ומשנה ראשונה – בלוח דידן – לא זזה ממקומה.

(א) ובאשר להמובא בלוח כולל חב"ד – נתברר בבירור גמור, שבשנים האחרונות גורעין ומוסיפין ודורשין בלוח הנ"ל (וכאדם העושה בתוך שלו, ובוהו גופא – חילוקים בין המערכת בחו"ל לאה"ק), ושבלוחות משנים קודמות לא נז' הענין כלל. וכן אא"פ להוכיח מהמנהג אצלנו בד"ז – כיון שא"א הודו בציבור (למנהגנו), ואין אצלנו כ"כ מסורת והכרעה ברורה בכיו"ב.

(ב) ולהעיר, שכל עיקר אמירת הודו הוא אחר גמר עובדין דחול (שעה"כ שם, הובא בהוספות לשו"ע אדה"ז שם והערות לסיפור עם דא"ח שם. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"א), ובהגהות לסיפור רבינו הזקן (פ"ט ס"ג) בשם קצוה"ש (סע"ז בדה"ש סק"ב) "דאסור לאומרו ביו"ט, כי הוא גנאי ליו"ט" (וראה קובץ הערות הת' ואנ"ש מנשטער ג' תמוז תשס"ט. ודבריו צ"ב). ודון מינה ואוקי באתרין.

(ג) ועוד להעיר שבלוח (לילדים) הנ"ל גופא – אף שמפורש לדלג הודו – משמע שאין לדלג ויהי נועם בקביעות כזו, מדשתיק מינה (משא"כ בשאר מוצ"ש שחל יו"ט במשך השבוע, שנז' בכל פעם שא"א ויהי נועם). אלא, שיתכן שלא רצה להכריע מחמת הספק. כן להעיר שבעיו"כ שחל בע"ש מפורש להדיא שמנהגנו שאומרים הודו, ואילו בנוגע לוייה נועם במוצ"ש שלפניו יש בזה שקו"ט. ואכ"מ. (ובלוח הנ"ל שתיק מינה, הן בנוגע להודו, והן בנוגע לוייה נועם). ומוכח שלאו בחדא מחתא מחתינהו.

(ד) והרי גם בכל ע"ש ועיו"ט אסור במלאכה מן המנחה ולמעלה. אלא שיש לחלק ביניהם, הן מצד חומר הענין דאיסור עשיית מלאכה (ראה השקו"ט בפסחים ג, ב), והן מצד מקור ואיכות האיסור (ובפרט לירושלמי פסחים פ"ד ה"א (הובא בתוד"ה מקום – שם ג, א) שבע"פ אסור מה"ת. ולכמה ראשונים – כ"ה גם בזה"ז), והן מצד זמן האיסור (שבע"פ איסורו הוא מחצות, ולא רק מן המנחה ולמעלה). ועוד חילוקים כיו"ב. ועצ"ב, שכ"ז אינו מעלה ארוכה בנוגע לפרש ועיקר הענין שלא לומר הודו מה"ט דוקא בע"פ.

אמנם, עוד יש לחלק, והוא העיקר אצלנו, שבע"פ שאני שהוא "כעין יו"ט" (שו"ע אדה"ז סתס"ח ס"א. וראה פי' רבינו תנאל פסחים צח, א – משום אמירת הלל. ועיי"ע בפנ"י פסחים רפ"ד – ד"ה מקום). ולא רק בזמן שהיו מקריבים הפסח, כ"א גם בזה"ז, וכ"מ להדיא בשו"ע אדה"ז סתכ"ב סי"ב: ואין ע"פ דומה לשאר עיו"ט כי הו"ע יו"ט. והרי מה"ט בטלה אבלות אחר חצות לכמה דעות (ראה או"ה הל' אבלות סתל"ב. שו"ת התשב"ץ, הובא ביתה יוסף יו"ד ששצ"ט ד"ה כתוב. ביהגר"א שם ס"ג. חכמ"א כלל קסט ס"ג). וכן המנהג

סדר קרבן פסח: ונשלמה פרים שפתינו ותפלת מנחה היא במקום תמיד של בין הערבים, ובזמן שבית המקדש היה קיים היה הפסח נשחט אחר תמיד של בין הערבים, כן ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפלת המנחה. נוסח האמירה נדפס בסידור⁶⁴.

בכמה משיחות כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע נזכר על דבר הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע, ללמוד בעיון סדר קרבן פסח והלכות קרבן פסח, וכן נהג גם הוא. וראה גם שיחת יום א' דחגה"פ ה'ש"ת (אחר התפלה בחדר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע): איין מאל בין איך אריין צום רבי'ן ערב פסח נאך מנחה, און איך האב געזען אז ער זיצט און לערנט משניות און טרינקט א גלאז טיי, און דער רבי האט מיר געזאגט, אז זיין פאטער האט ניט געזאגט דעם 'סדר קרבן פסח' נאר ער האט דאס געלערנט⁶⁵.

בשיחת שבת מברכים ניסן תשמ"ח נזכר שיש להתכונן להקרבת הפסח, ובהכנה זו נכללת גם (ולכל לראש) לימוד פרטי הענינים דהקרבת הפסח, החל מסדר קרבן פסח שנדפס בסידור השוה לכל נפש.

נאך דעם אמירת – ריכטיגער געזאגט – לימוד קרבן-פסח וואס פלעגט דויערן העכער א שעה און אמאל אנדערהאלבען שעה פלעגט ווערען גאר א אנדער ליכטיקייט אין שטוב, אזא אצילות'דיגע אויפגעלייגטקייט אז אלץ איז געווען פרייליך, יעדער זאך אויף וואס

ללבוש בגדי יו"ט אחר חצות.

אמנם, בד' אדה"ז (שם ס"ב) מוכח שכל איסור עשיית מלאכה בע"פ הוא מד"ס, וטעם איסור עשיית מלאכה בזה"ז הוא רק לפי שלא בטלו האיסור אע"פ שנתבטל הטעם (כמ"ש בראשונים פסחים רפ"ד), ומינה שאי"ב גדר יו"ט. וא"ש שמוטר להתענות בו תענית בכורים. (ושקו"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ). וכן לגבי אבילות – רבו החולקים. וראה גם שו"ע אדה"ז סתע"ב ס"ג. וראה **בכהנ"ל** באורך בס' שמועה טובה (פיגנבוים). וש"נ. ועוד ועיקר, ש"אי"ב קדושת יו"ט כלל וקל הוא יותר מחוש"מ (אדה"ז שם ס"ה. ומ' דקאי גם בזמן הבית, והיינו שהוא רק **כענין יו"ט**). ולהעיר, שמנהגנו שהאבל יורד לפני התיבה בע"פ (ראה לקו"ש חטו"ש ע' 562).

ויל"ע אם נפק"מ בכ"ז לגבי אמירת הודו. ובפרט, שכנ"ל בפנים, לא מצאנו למי שיאמר כן בפ"י.

[וראה משה"ק כע"ז בחי' הלכות על הל' פסח (למהרש"א תוספאה) שאלה א (ג, ב – ד"ה אבל אמנם) בנוגע לאמירת ויהי נועם בכל מוצ"ש מחמת ע"ש שלאחריו, ועיי"ש מש"כ ליישב כעין דברינו. וראה גם מש"כ בזה הגר"י קרינקער ע"ה בקובץ אוצרות ירושלים תשס"ה ע' נ. ומקום חלק. ואכ"מ. ולהעיר ממש"כ בסידור יעב"ן (הובא באג"ק ח"ד ע' רנ) באו"א, בטעם שא"א ויהי נועם כשחל יו"ט בשבוע].

(ה) ואילה"ק מסידור אדה"ז שפירט רק בנוגע ליו"ט שחל בע"ש ולא בנוגע לעיו"ט שחל בע"ש – די"ל דלא נחית לזה בפרטיות. וגם בקצה המטה ואלף המגן הנ"ל (ועוד) הבינו בסידור אדה"ז שכ"ה גם בנוגע לעיו"ט. וכן מוכח גם מזה שבס' המנהגים (והוספות לשו"ע אדה"ז) הובא ד"ז בשם שעה"כ דוקא. (ודא"ג: ילה"ע שבדפוסים הראשונים דסידור אדה"ז חסר כל הענין – ראה שעה"כ שם).

(ו) ואדרבה, ילה"ע שיש נוהגין להיפך – לומר הודו בע"פ דוקא, אף שא"א הודו בעיו"ט כשחל בע"ש, לפי שנאמר בו "ויאמרו גאולי השם וגו'". ויתירה מזו, שאומרים אותו בע"פ גם כשאינו חל בע"ש (והרי ל"א מזמור הנ"ל בכל ימי הפסח). אבל להעיר ממכתב שבריש ס' לב שמח החדש (ע' ו) במנהגם שאין לאומרו בעיו"ט שחל בע"ש, עיי"ש טעמו, ומוסיף שכ"ש בע"פ. אלא, שכאמור אין שום מקור לחלק בין ערב פסח לשאר ערב יום טוב בענין זה. וסתימת ספר המנהגים שבכל ערב יו"ט מיירי. ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש. וגם בס' הנ"ל כתב כן רק בדרך "כש"כ", שכן ולא חילוק בהנוגע למעשה.

64 ביאור נוסח אדמו"ר הזקן בזה התבאר ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מכ"ק אד"ש. פרטי הלכות קרבן פסח – ברמב"ם הלכות קרבן פסח. סידור יעב"ן. מנחת חינוך מצות ה"ח, יג"ז. ערוך השולחן העתיד ח"ד הלכות ק"פ. **ועוד**.

65 ובכ"מ ע"ד הנהגת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע – בחגירת אבנט ובעמידה. ולכאו' ילה"ע משו"ע אדה"ז מהדו"ב ס"א ס"ט. (ודלא כמהדו"ק שם ס"ד. סמ"ח ס"א. וראה אוה"ת דרושים לשבועות ע' קנט. אג"ק ח"א ע' שכד). וי"ל לפמש"כ בלקו"ש (דלקמן בפנים) "שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש".

די אויג איז געפאלען האט געהאט א בעזונדערן חן. ..

עם פלעגט זיין א קורת־רוח'דיגע שטימונג. די שטימונג פון ערב פסח נאכן לימוד הקרבן פסח איז געווען ניט נאר א הכנה צו א יו"ט, נאר דאס אליין איז געווען יו"ט ממש, א פרייליכקייט וועלכע קומט פון מחשבה טובה, אין די גרעסטע בעסטע האפענונגען פון ביאת המשיח.

אט קומט משיח און עס איז דער בנין בית המקדש און מען איז מקריב דעם קרבן פסח און מען איז זיך עוסק אין דעם מיט אזא עונג. דער עונג פון ערב פסח איז געווען אנדערש פון שמחת תורה אדער יו"ט כסלו. ערב פסח איז געווען א קורת רוח'דיגע, עונג'דיגע אויפגעלייגטקייט בב"א.

דער ליל שמורים האט געשפראצט פון יעדער ווינקעלע, דער גאולה־ריח האט זיך געשפירט פון יעדער זאך, עס האט זיך געפילט אז מען שטייט אין א יחוס'דיגען מצב. אט אט, נאך א רגע און נאך א רגע וועט געשעהן אזא זאך וואס נאר מיר אידען האבן דאס, וואס געהערט נאר צו אונז אליין⁶⁶.

כתב אדמו"ר הזקן: וצריך האדם הירא וחרד על דבר ה' לקרות אותו בזמנו, שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג על חורבן הבית ויתחנן לפני ה' בורא עולם שיבנה אותו במהרה בימינו אמן. – לשון אדה"ז הנ"ל נתבאר בארוכה בלקוטי שיחות⁶⁷. ושם⁶⁸: שנחשב כאילו עומד בביהמ"ק ועושה בפועל כל פרטי הדברים שאומר בסדר קרבן פסח, מעשה הקרבה ממש. [ועיי"ש⁶⁹ השייכות במיוחד לשנה זו, כשפסח חל בשבת].

בקביעות שנה זו, ב"סדר קרבן פסח" אומרים את הנוסח כרגיל בכל שנה. ולא כהשיטה לשנות את הנוסח ולפרט זמני הקרבת הפסח במיוחד בקביעות כמו של שנה זו.

"לא חייבוהו לאומרו בדיוק בשעה שהיו מקריבין את הקרבן־פסח בפועל ודיו שיהי' בזמן שהקרבת קרבן־פסח כשרה". ולכן, בדיעבד אם איחר, יש עדיין מקום לאומרו עד הלילה [שי"א שבדיעבד ניתן לשחוט, או עכ"פ לזרוק מדמו עד צאת הכוכבים].

הלכתא למשיחא:

קרבן פסח

"ויה"ר והוא העיקר - שמהדיבור בכל זה. . יומשך ויבוא המעשה בפועל תיכף ומיד, כולל ובמיוחד בנוגע להקרבת קרבן פסח. . בערב פסח, שלא יהי' צורך באמירת "סדר קרבן פסח" בדיבור (כמ"ש "ונשלמה פרים שפתינו"), כיון שיקריבו קרבן פסח במעשה בפועל בבית המקדש השלישי. כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה אל הרב (הרה"ג וכו' הרי"י שי

66 לקוטי דבורים ח"א ע' קלד. ועיי' שם עוד בארוכה.

67 כרך לב עמודים 43-36.

68 ע' 41.

69 הע' 47.

פיקרסקי) ואמר: ומסתמא תמצאו היתר שיוכלו להקריב קרבן פסח גם ללא ביקור ד' ימים⁷⁰.

שחיטת קרבן פסח בקביעות שנה זו היא בזמן הכי מוקדם: בשעה שש ומחצה הוא זמן שחיטת "קרבן התמיד", ואחר כך - הקרבתו. ומיד אח"כ הוא זמן הקרבת "קרבן פסח", וזאת כדי שיהיה מספיק זמן לצלות את הקרבן פסח מבעוד יום (בשונה משנה רגילה שאפשר לצלות בערב)⁷¹. מותר לשלשל כבש הפסח בתנור סמוך לחשיכה ואין חוששים שמא יחתה בגחלים, לפי שבני חבורה זריזים הם⁷².

להלשון בסדר קרבן פסח "הפסח נשחט בשלש כתות" - יש להעיר מאגרות קודש⁷³ ש"צ"ע אם לעת"ל תהי' שחיטתו בג' כתות", עיי"ש. היום, בשחיטת פסח הראשון, החליל מכה לפני המזבח.

הלכתא למשיחא: מלבנים את אבני המזבח וההיכל בסיד בערב פסח.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים בי"ד בניסן שוחט בה הקדשים מיד שלא גזרו על הסכינין הנמצאים ביום הזה.

הלכתא למשיחא: ערב פסח שחל להיות בערב שבת⁷⁴ תוקעין 54 תקיעות.

הלכתא למשיחא: בקשר לחנוכת ביהמ"ק השלישי, כתוב ביחזקאל⁷⁵: "ועשה הנשיא ביום ההוא בעדו ובעד כל עם הארץ פר חטאת". ובפירוש הפסוק - פירש"י שם: בעונינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבעה עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בי"ד בניסן של פסח ראשון

70 סה"ש תנש"א ח"א ע' 426. וראה בהערה 16 שם.

71 נתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח בשנת תשע"ב.

72 נתבאר בארוכה בדרשה לשבת הגדול ב-770 בשנת תשע"ה.

ולהעיר ממש"כ בכ"מ (פלתי סס"ט סק"ד. צל"ח פסחים נח, ב. חי' הרי"ם שם. שו"ת שו"מ מהדו"ק ח"ב סי' קמו (ושם כמה אופנים בדבר). וראה גם ערוגת הבושם סס"ט סק"ו. שו"ת תפארת צבי יו"ד בסוה"ס ס"ה) שהוא רק בדאיתרמי מילתא שהגיע כבר חשיכה ולא נתנו בתנור, אבל לכתחילה צ"ל נתינתו לפנ"ז. אבל בבבב"ר שו"ר (בחי' לפסחים נח, א) כתב דפשוט שמותר אפי' לכתחילה. וראה גם תוס"ש סערה" סקי"א (ושם ר"ל ולחלק בין שלשול מלמעלה והגחלים מונחים למטה לצלי' במקום מגולה ע"ג גחלים). וראה כנפי יונה (סס"ט ס"ו ד"ה והנה נכתוב) מש"כ לשלול דברי האוסרים. ויתירה מזו, ראה כל"ח מכתבי תורה והערות סט"ו סק"ח (ע' קעב ואילך) שר"ל להיפך שכך עיקר מצותו, עיי"ש טעמו.

73 אג"ק כ"ק אד"ש חכ"ב ע' תמג.

74 בערב פסח בכלל, 48 תקיעות.

וילה"ע שאם לעת"ל ישחטו ג' כתות בב"א (ראה לעיל מאג"ק) לכאן' יפחתו ממספר התקיעות. וכ"מ מל' פירש"י סוכה נד, ב (ושייך לע"א) ד"ה שייר ממה שהוסיף "כת אחר כת", דלכאן' הוא שלא לצורך, ומהי שייכותו לכאן. ועכצ"ל שרק מה"ט תקעו לכל כת. ויל"ע בזה. ולהעיר מהשקו"ט (ראה לקוטי יהודה (גור) בא יב, ו ד"ה ושחטו), לדעת הירושלמי (פסחים פ"ה ה"ה) שבפסח מצרים שחטו בג' כתות (וכ"ה להדיא בתוספתא פסחים פ"ה מ"ה. מכילתא דרשב"י בא יב, ו) במקומות בפ"ע, ע"י קולו של משה (עיי"ש), וא"כ ה"ב ב"א (וראה מהר"ם חלאוה פסחים סד, א ד"ה משנה), למאי נפק"מ שהם ג' כתות. [וכן ילה"ק בכלל (ראה עבודת הפסח פסחים סד, ב ד"ה מספקא) על עיקר הספק אם אפשר בג' כתות בב"א - מהו גדר כתות שבזה זולת מה שצ' ל' בנ"א. וראה לקו"ש חי"ח ע' 107. ולהעיר ממעדני יו"ט עהרא"ש ברכות פ"ב ס"ה סק"ו]. אבל בתויו"ט פסחים פ"ט מ"ה בשם התוס' (וראה רש"ש שם) שבפסח מצרים לא ה' נשחט בג' כתות. וראה נתיבות ירושלים לירו' שם ג' אחרת.

75 מה, כב - הפטורת פ' החדש.

שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו ב"ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם יום טוב לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות.

תזכורת: החכם עיניו בראשו. ולכן, השוהים בליל הסדר או בשאר סעודות יום ראשון של חג במקום אחר, יזכרו להעביר היום, בערב שבת, את החפצים הנדרשים לסעודה (מצות, יין, הגדה וכדומה), לפי שאסור לטלטל בשבת במקום שאין עירוב.

הכנת אש לנרות: אין מוציאים אש ביו"ט מפני שהוא מוליד דבר חדש ודומה קצת למלאכה וכיון שהיה אפשר לעשות מערב יו"ט אסור לעשות ביו"ט⁷⁶. לכן, יש לדאוג להשאיר אש דולקת [ואפשר אש מהגז] שיוכלו להעביר אש-מאש עבור הדלקת הנרות בליל שני. המשתמשים בשעון-שבת, יכוונו אותו באופן שהזמנים יהיו מתאימים לשני ימי החג.

ונשמרתם מאד לנפשותיכם: ארגוני הבטיחות והצלה ממליצים שאם משאירים את מבער הכיריים דולק במשך החג אזי יש לוודא שיש בסמוך חלון פתוח לפחות 4 אינץ', ועוד חלון נוסף פתוח בצדו השני של הבית, כדי לאפשר אוורור ראוי. כמו כן לוודא שהגלאי (לפחמן חד-חמצני) פעיל.

מומלץ שהמשתמשים בנרונים שבכוסיות זכוכית יניחו מעט⁷⁷ מים או שמן בכוסית בערב [שבת ו] יו"ט [ומותר לעשות כן] בכדי שהדיסקית (המחזיקה את הפתילה) שבתחתית הכוסית לא תידבק אליה – ראה להלן בליל ב' דיום טוב.

מצוה על כל אדם שימשיך בבגדיו ערב שבת סמוך לחשיכה, שלא יהיה בהם מוקצה⁷⁸ או דבר שאסור לצאת בו בשבת, בפרט אם לבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

לתת צדקה עבור שני ימי החג (שבת קודש ויום ראשון).

סדר הדלקת נרות: זמן הדלקת נרות שבת ויום טוב בערב שבת וערב החג בשעה 7:17 (18 דקות לפני השקיעה).

הדלקת נרות בזמנה כבכל ערב שבת, ומברכין "להדליק נר של שבת ושל יום טוב" ו"שהחיינו". טענה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח. איש המדליק יברך שהחיינו בקידוש.

אם איחרו את הזמן, אין להדליק בשבת חס ושלום מאש דולקת.

"שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה "עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר", שסמוך לחשיכה קודם בין השמשות טוב שישאל אם הפרישו חלה [מהמצות] (שאין מפרישין חלה בשבת). וצריך לשאלם ג"כ אם עירבו עירובי חצירות. וצריך

(76) שו"ע אדה"ז סתק"ב ס"א.

(77) אבל לא הרבה מים שאסור גם בערב שבת ויו"ט מחמת גרם כיבוי.

(78) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סק"ד.

להזהירם קודם בין השמשות שידליקו את הנר ויפסקו מלעשות מלאכה. וכשהוא שואלם ומזהירם על דברים אלו צריך שיאמר בלשון רכה כדי שיקבלו ממנו. ולא ימהר להזכירם בעוד היום גדול שלא יפגעו ויאמרו עדיין יש שהות. ואם אינו בביתו כשמגיע סמוך לחשכה אלא בבית הכנסת או במקום אחר צריך לשלוח שליח לביתו להזכירם על דברים אלו.

ליל ש"ק, ליל א' דחג הפסח

"ליקוט" במיוחד בקשר עם פסח שחל בשבת – בלקוטי שיחות⁷⁹.

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו"⁸⁰, אך אין אומרים ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). אחרי "ויכולו" אומרים "הלל". טעה הש"ץ, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

נוהגים לגמור את ההלל ("הלל שלם") בציבור בברכה תחילה וסוף בלילה הראשון של פסח אחר תפילת ערבית וכן בלילה השני. המתפללים ערבית מבעוד יום, מותר להם לקרוא הלל אף לפני חשיכה⁸¹.

(79 ח"ז ע' 48 ואילך.

80) וכל עיקר אמירת ויכולו בשבת אחר התפלה משום יו"ט שחל בשבת הוא שאין אומרים אותו בתוך התפלה (טוש"ע סרס"ח (ודאדה"ז) ס"ז (סי"ב)). אמנם, בכ"מ משמע שכוונה בדבר לאומרו ג"פ דייקא (כמו שהובא בראשונים בשם המדרש – ראה ראבי"ה ח"א סי' קצו. כלבו סל"ה. או"ז ח"ב ס"כ. הגמ"י הל' תפלה פ"ט סק"ד. שם הל' שבת פכ"ט סק"ט. ורוקח הל' שבת סמ"ט. שו"ת בנימין זאב סי' קעג. וברי"ו נ"ב ח"ב, והב"ד בא"ר סרס"ח סק"י"ב, לפי שיש חזק בג"פ. ובפסקי ר"י חלאווה (בספר קידוש והבדלה (שטרן) ס"ו) שהוא בדרך ע"פ ג' עדים יקום דבר. וראה תו"ש בראשית ב, ד). וכ"ה ע"ד הסוד (ראה מט"מ סתכ"ח בשם צרור המור. סידור תפלה למשה להרמ"ק ש"י ס"י. של"ה מס' שבת תו"א ספ"ג במהדו"ח. ועוד. וראה אוה"ת על הסידור ע' שלח. שער הכולל פי"ז סכ"ו. וראה בארוכה בשו"ת ויצבור יוסף בר ח"ב ס"ט. וש"נ. והביא גם מכ"מ ע"ד הפשט), ובפרט ע"פ האריז"ל, בשביל המשכת המוחין ג"פ, מנה"י מחג"ת ומחב"ד לנוקבא (ראה פע"ח שער השבת פי"ג (מהחברים). שעה"כ ענין ערבית ליל שבת דרוש ב (ע, א). כה"ח סרס"ח סק"ג. ועוד). ולפ"ז צ"ע במה שביו"ט שחל בשבת אין מקפידים לומר ויכולו ג"פ, שהרי אין אומרים בתפלת העמידה. וכבר נתקשה בזה באוצר מכתבים (אלתר) ח"ב סרנ"ו סק"ד. ועוד. ובדוחק י"ל בחלק מהנ"ל שנתכוונו לומר שלמעשה במציאות אומרו בשבת ג"פ (מחמת הטעמים שבפוסקים), ולא שיש הכרח בדבר. ואכתי תיקשי ע"ד הסוד איך נעשית המשכת המוחין ביו"ט.

וצ"ל שביו"ט נעשית המשכת המוחין מנה"י מאליו ללא מעשה התחתונים. וכ"כ לבאר בדברי שלום עפנין סתצ"ד ס"ט. ואכן, מצינו בשל"ה (שם ספ"א), שרמז לדבר ע"פ שנים או שלשה עדים, והיינו שבאמת ביו"ט יש רק ב' עדים. וכ"מ בפע"ח שם. וראה גם אור לשמים פ' שופטים ד"ה על פי. (אבל בסידור תפלה למשה שם פי' בפסוק הנ"ל שאומרים ג"פ בכדי לעשות שלשה כשנים, עיי"ש הסוד שבדבר).

ומצאתי במנהגי ק"ק אשכנזים במנטובה (נכתב בשנת תק"נ לערך, ונדפס מכת"י בקובץ מן הגזנים גל' ו' ע' קכח), שבקביעות כגון דא, אמרו ויכולו לפני תפלת העמידה (עם אמירת ושמרו וידבר משה – כמנהג העולם), וכנראה מה"ט – ראה גם בהערות המהדיר לשם. אבל אין המנהג כן.

81) וכמפורש בהגדה: יכול מבעו"י, ולא נתמעט אלא סיפור יצי"מ מצה ומרור וכל השייך לזה. ואמירת הלל בערבית היא משום הלל בשעת שחיטת הפסח, ואפי' הלל על הנס אפשר

אחרי הלל שלם, קדיש תתקבל. מזמור לדוד. חצי קדיש. ברכו. עלינו. קדיש יתום.

מאחלים איש לרעהו⁸²: גוט שבת, גוט יום טוב⁸³.

סוף זמן קידוש לבנה – כל ליל ט"ו בניסן. כמובן, שאסור לטלטל הסידור בשבת במקום שאין עירוב.

שכח לבדוק חמץ בליל ששי ונזכר הלילה, יבדוק הלילה ללא ברכה בחדרים שדולק שם אור החשמל. ובמקומות שכנגד החלון וכן המרפסות יבדוק מחר לאור היום. שאר המקומות לא יבדוק כלל שאין בדיקה אלא לאור הנר ובשבת אסור לטלטל את הנר, ויבדוק בליל יו"ט שני לאור הנר.

הכנה לסדר

מצוה למהר להתחיל הסדר בשביל התינוקות שלא ישנו. ומכל מקום לא ימהר להתחיל הקידוש קודם שיהי' ודאי חשיכה, ("בזמן הראוי לאכילת מצה", שהיא מן התורה, ו"כל מה שתקנו חכמים כעין של תורה תקנו", והיינו בזמן צאת ג' כוכבים קטנים⁸⁴), בשעה 8:08.

מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים בליל פסח [אלא שבשנה זו שחל בשבת "טוב למנוע מלאכול אגוזים" כשהם בקליפתם⁸⁵] קודם עשיית הסדר כדי שיראו שינוי ושאלו מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. ואף על פי שעל שאלה זו אין לנו מה להשיב להם, מכל מקום על ידי שיראו שינוי זה ויתעוררו לשאול עליו, יתעוררו גם כן לשאול על שינויים אחרים, דהיינו שאוכלין מצה ומרור ויושבין בהסיבה, וישיבו להם עבדים היינו וכו'. ובר"ד משיחת אחרון של פסח תש"מ: ס'איז א דבר פלא, אז אע"פ וואס דאס איז א פסק דין אין שולחן ערוך אז "מצוה לחלק לתינוקות קליות ואגוזים כו" – געפינט מען ניט אז מ'זאל זיך אזוי פירן.

השוכח להכין את הפריטים לליל הסדר בערב החג, עליו להכין

לאומרו מבעו"י שאינו שייך לחובת מצה ומרור, ומהני תוס"ש לד"ז. ואף גם אם צריך לפטור בברכה ההלל שבשעת הסדר, לפי שאפשר לברך לפני זמן החיוב. ועוד, שב(בחציו השני של) הלל בשעת הסדר אין מקפידין לאומרו קודם חצות [וראה בארוכה אצלנו בירוד הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בסוף החוברת בלוח דשנת תשע"ח) הערה 22. ואכ"מ]. וראה שו"ת יחו"ד ח"ה סל"ד. דברי יציב או"ח סר"ז. עמק התשובה ח"ב סמ"א. ויען דוד ח"א ספ"א. קובץ שערי הוראה חו"י ד. ועוד).

82) ולהעיר שמצינו בלקו"ש חכ"ב ע' 282 (ועוד) האיחול גם בליל פסח: א כשר'ן און א פריילעכן פסח.

83) ולהעיר שבשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא שגם האומרים "במה מדליקין" בכל שבת (ובסידור אדמו"ר הזקן לא הובא בכלל) – אין אומרים אותו ביו"ט (או בחוה"מ) שחל בשבת "כדי למהר בשמחת יו"ט".

84) נתבאר בחוברת הבד"צ לשבועות תשע"ה.

85) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ד'קצה.

וביו"ט לא נהגו להחמיר בזה. וכנראה לפי שמותר לברור כדרכו ביו"ט, כשאי אפשר מעיו"ט, והצריכו אותו לברור פסולת מאוכל כשהאוכל מרובה על הפסולת ויש יותר טורח בברירת האוכל מתוך הפסולת. וכן מותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש. וראה שבת כהלכה פי"ג הע' מב.

אותם בחג בצורה המותרת בחג [ושבת]. ולכל לראש, להכין רק את כמות הפריטים הנדרשת ללילה הראשון בלבד, שכן יש איסור להכין ביום הראשון של החג עבור היום השני (אלא אם עושה כל פעולת ההכנה בבת אחת). ובשנה זו, גם איסור מכין משבת ליום טוב.

זרוע: בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן הובא ש"יכול לעשותו בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין, ונהגו שהבשר יהיה צלי על הגחלים זכר לפסח שהיה צלי אש". ולכן, יש לצלותה לפני שבת. אם שכח, יכול לקחת בשר מבושל שלא נצלה או תבשיל אחר.

בנוגע לליל שני שחל במוצאי שבת (בקביעות שנה זו): מי ששכח לצלות את הזרוע בערב החג ויש לו זרוע מבושלת, יכול להשתמש בה. ואם רוצה בדווקא בצלי⁸⁶, מותר לו לעשות את הצליה בחג (וכן הנהגין רק לבשל הזרוע ושכחו לבשל, וכן הנהגין לבשל ואח"כ לצלות, יכולים גם לבשל בחג), אך עליו להזהר משני דברים: **א.** להכין רק הכמות הנדרשת לאותו לילה. **ב.** לוודא שהבשר [שמנהגנו להסירו כמעט כולו מעל עצמות הזרוע] ייאכל ביום השני [אף שבדרך כלל מנהגנו שמדקדקין שלא לאכול הזרוע אח"כ – הרחקה שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח⁸⁷], שכן, כל ההיתר לעשות מלאכה ביום טוב (צליה/בישול) הוא רק אם אוכלים ממנו בחג. **זהירות נוספת:** באם הזרוע צלויה אין לאוכלה בליל הסדר, אלא רק ביום למחרת, שכן בלילה אסור לאכול בשר צלי. גם אם הזרוע רק בושלה בחג יש מחמירים שלא לאוכלה בלילה⁸⁸.

מנהגנו להסיר כמעט כל הבשר מעל עצמות ה"זרוע". ומותר לעשות כן אפילו בקביעות שנה זו שחל בשבת.

86) ולכאורה עדיף כך, שהמנהג לצלות מפורש בשו"ע, משא"כ המנהג שלא לאכול הזרוע אח"כ. וראה בהע' הבאה. ויל"ע.

87) וצ"ע בשיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ו, ואם נרשמו הדברים בדיוק, שהרי כשנצלה ביו"ט אי"ז הידור לאוכלו, כ"א מדינא. ודוחק גדול לומר, שר"ל שלמעשה נקטינן – דלא כפס"ד אדה"ז – שמותר לצלות גם ביו"ט, דאמרינן מתוך לצורך מצוה וגם לצורך מנהג (וע"ד אפיית מצה ביו"ט כשע"פ חל בשבת – שו"ע אדה"ז סתנ"ח ס"ד. או המנהג לעשות ג' מצות מעשרון א' – שם סי"א), והאריכו בזה בכ"מ. (וראה מש"כ בענייננו בפמ"ג סתמ"ד במ"ז סק"ב. אבל לדין אמרינן מתוך גם בבישול – ראה שו"ע אדה"ז סתצ"ה קו"א סק"ד. ודוחק לומר, שאי"ז רק הכשר מצוה, שהמצוה אינה בצלייתו כ"א בהנחתו על השולחן. ולכאו' י"ל בזה דכיון שאפשר בלא"ה (ע"י תבשילין אחרים, ואינה מצוה גמורה. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ו. ועוד ועיקר, שהרי אפשר לאוכלו), ל"ש מתוך, ובמכ"ש ממש"כ אדה"ז בשו"ע סתמ"ו ס"ה. ולהעיר מהשקו"ט בהדלקת נר יאצ"ט ביו"ט. ומצינו בזה בכ"מ דברים הנראים כסותרים בנוגע להוצאה הבערה ובישול לצורך מנהג. ואולי תלוי בחשיבות המנהג, או אם מחמת המנהג ה"ז צורך גמור להאדם. וראה שו"ת מהרש"ג יו"ד ח"א סצ"ב סק"ה. ואכ"מ). וכ"כ בבא"ח ש"א פ' צו ס"ל. והדברים מחודשים. ואדרבה, בערך השולחן טייב סתע"ו סק"א, אף שהאריך להוכיח שאין לאכול הזרוע גם ביום [כמנהגנו. וכדעת שו"ת בית יהודה עייאש או"ח סנ"א. מנהגי אלגרי ס"ד סט"ו. חסדי דוד פארדו תוספתא ביצה פ"ב סק"י. וכ"מ בשו"ת כנסת יחזקאל ס"ג. ועוד], כתב שאם עבר וצלה צריך לאוכלו ביום, דלא דחינן איסור משום מנהג. וכ"ה להדיא בשו"ת בית יהודה שם (ועיי"ש ששולל להדיא הסברא דמתוך לצורך מצוה בנדו"ד). ועוד. וראה כה"ח סתע"ג סקס"ג.

88) כ"ה בפמ"ג סתע"ג במ"ז סק"ד עפ"ד הט"ז. אבל בפר"ח סתע"ו שאין איסור לאכול זרוע מבושלת. וכ"מ בשו"ת מהרי"ו סי' קצג. וכן מוכרח בדעת מהרש"ל (בשו"ת ספ"ח – הובא בב"ח מג"א סק"ח וט"ז כאן סק"ד). וכ"מ בדעת הח"י סקי"ז. וראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קנו. ויל"ע בדעת אדה"ז שם סכ"א, עיי"ש.

ביצה: שכח לבשל ביצים, יקח תבשיל אחר.

מרור: דעת אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך שאסור לפרר את המרור (חריין) ביום טוב **אפילו בשינוי**, לפי שדרך לגוררו הרבה ביחד⁸⁹. ובשבת, כקביעות שנה זו, הבעי' חמורה יותר. לכן, מי ששכח לפרר את המרור לפני החג, ישתמש בחסה (הבדוקה היטב מתולעים) או יחתוך את התמכא [חריין] בסכין לחתיכות גדולות קצת ולהשתמש בחתיכות אלה⁹⁰.

חסא: בבדיקת עלי חסא (סאלאט) מחרקים יתכנו בעיות של נטילת נשמה, מוקצה, בורר, סחיטה ועוד, ולכן צריך לבדוקם ולנגבם מבעוד יום וגם לפי שאור היום יפה לבדיקה, ועוד שבליל הסדר ממהרים ולא ישתדל לבדוק כראוי. אם שכח לבדוקם ולהכניס מבעוד יום, לא ישרם במים אלא יחתוך סמוך לסעודה החלקים הראויים לאכילה משאר העלה, או יקח רק הקלח או השדרה ללא העלים ויבדוק בעיניו שאין חרקים.

חרוסת: לכתחילה יכין מבעוד יום וגם ישים את היין מבעוד יום. אם שכח להכין (וכעת ישנה בעיה של טחינה ולישה כו'), יעשה כך: יחתוך הפירות בסכין לחתיכות גדולות קצת. ובקשר לערבוב היין, תחילה ישפוך את היין לתוך כלי ואח"כ יכניס את החרוסת, ובאופן שתהיה בלילה רכה (למרות שבדרך כלל רוצים לעשות "זכר לטיט" שהיא בלילה עבה ואח"כ לרככה⁹¹), ואח"כ יערב עם האצבע או אווז בכלי ומנענע עד שתתערב⁹². למנהגנו, מכינים גם חרוסת יבשה עבור "כורך".

אם הכין את החרוסת עם היין בתוכו מבעוד יום, עד שכולו בלוע ביין⁹³, יכול להוסיף עוד יין בשעת הסדר.

מי מלח: בכל שנה אחרת, מותר להכין את מי־המלח, בליל הסדר, **ללא צורך** בשינוי⁹⁴. אבל השנה, כשחל פסח בשבת, יש להכין אותם לפני שבת. ואם שכח, יש לשנות את ההכנה בלילה הראשון מכיון שזה ליל שבת, ויכין כמות קטנה ("מעט מזעיר") והוא רק מה שצריך לטיבול כרפס ולצורך טיבול הביצה (בתחילת הסעודה). ומכיון שבשבת אסור לעשות מי מלח עזים ביותר, ישים מלח פחות משני שלישי⁹⁵.

מצות: כדאי לבדוק את המצות מבעוד יום שלא יהיו בהן כפולות ונפוחות. באם שכח מותר להסיר הכפולות ונפוחות בשבת, ואין בזה

89 ולא כפסק החיי אדם ועוד שהתירו לפרר ולגרר בשינוי.

90 ע"פ שו"ע אדה"ז ששכ"א ס"ז.

91 וי"א שלדין שכן המנהג להוסיף היין לפני הטיבול, יש לעשות לכתחילה בשבת (ולא רק בשכח לעשות מבעור') ובשינוי הנזכר בפנים. וראה לעיל בערב פסח עד"ז.

92 שו"ע אדה"ז סתע"ג סל"ב.

93 קצוה"ש סק"ל סקי"א.

94 כפי שכותב אדמו"ר הזקן. ולא כפסק החיי אדם ועוד שהצריכו עשיית שינוי בהכנת מי־מלח גם בחג.

95 שו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ט. שככ"א ס"ג. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ט'תקסו.

חשש בורר⁹⁶. (ויניחם בצד ע"מ לשורפם לאחר יו"ט⁹⁷).

שכח להפריש חלה מהמצות, אסור להפריש בשבת ויום טוב. במצות מחוץ לארץ אוכל והולך ומשייר כדי חלה לבסוף ומפריש לאחר יום טוב. אבל מצה מארץ ישראל לא יאכל עד שיפריש.

לכתחילה אין לצרף ללחם משנה מצה שנשרפה בחלקה באופן שאינה ראויה כלל לאכילה. אבל אם ראויה לאכילה ע"י הדחק, אף שעומד ליחתך, אפשר לצרפה. ובשעת הדחק, אפשר לצרפה בכל אופן⁹⁸.

בשעת הדחק כשאינן לו מצות שלימות ללחם משנה יש להקל לסמוך על האומרים שמצה שחסר בה רק חלק אחד ממ"ח חלקים עדיין נחשבת כשלימה. וכשגם זה אי אפשר, י"א שגם שלימה ופרוסה ביחד (מצה וחצי) היא בכלל לחם משנה. וכשאינן לו אפילו מצה אחת שלימה, יקח לפחות שתי פרוסות. אבל לכתחילה צריך להקפיד על לחם משנה ממש – היינו שתי מצות שלימות לגמרי.

יש שכתב שאין לחרוך מצה שבורה ביו"ט לעשותה שלימה, משום תיקון מנא⁹⁹. וכל שכן שאין לעשות כן בשבת. ובכלל, יש מפקפקים על הנהוג לצרפם ללחם משנה כשנחרכו.

מצה שהעבירו מרשות לרשות בליל החג, בשנה זו שחל בשבת, מותר לאוכלה ולצאת בה ידי חובה¹⁰⁰.

לא נהגו להחמיר ולהדר להקנות המצה לאורחים או לבני ביתו¹⁰¹.

(96) ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק ס"ח.

(97) מצה כפולה ונפוחה שנמנעים מלאוכלה משום חומרא אינה אסורה בטלטול בשבת ויום טוב. וגם כשאסורה מן הדין, אם חלק מהמצה מותר באכילה מותר לטלטל כולו. וכשהתחיל כבר לטלטל בהיתר, מותר להמשיך לטלטל בעודה בידו במקום הפסד. מצה כפולה או נפוחה שעבר עליה הפסח מותרת באכילה.

(98) ראה שע"ת סרע"ד סק"א. ארחות חיים ספינקא שם סק"א. משנ"ב שם סק"ב. שש"כ פנ"ה ס"ז.

(99) שאסור גם ביו"ט, וגם לצורך או"ג.

ועוד ילה"ע שהרי אפשר מעיו"ט. ולהעיר משו"ת תורת חסד סכ"ח סק"ח שלתקן אוכל מאיסורו אינו בגדר אוכל נפש. אבל ראה מש"כ ללמד זכות בשו"ת מגדנות אליהו ח"ג סי' קח, עיי"ש באורך. וראה משמרת המועדות סי' תקו ס"ג. ולהעיר שלפעמים מחמת דקות המצה נתפס האש במצה ואסור לכבותה ביו"ט (אא"כ באופן שהוא כיבוי לצורך או"ג ממש).

(100) שו"ע אדה"ז סתנ"ד סי"ב.

ומה שלא גזרו חכמים, בפסח שחל בשבת, לבטל את המצוה של אכילת מצה כו' שמה יעביירו ברה"ר (כמו שביטלו תק"ש ברה"ה שחל בשבת כו') – ראה לקו"ש ח"ז שיחת חג הפסח.

(101) כן מוכח מסתימת ושתיקת כל הפוסקים בדבר הרגיל ושכיח טובא. ולא ראינו שיעשו כן גם אצל המדקדקים במצוות ולא חזינא לרבנן קשישאי דעבדי הכי. וכ"פ בא"א מבוטשאטש תנינא סתנ"ח. יד המלך חומ"צ פ"ו ה"ז. אמרי בינה דיני פסח סוסי' כ"ד. וראה שו"ת מנח"י ח"ח סמ"ח סק"א. צי"א ח"ב ס"כ סק"ח. חי"ב סל"ז. חי"ג סט"ו. בצה"ח ח"ד סי' קעב. משנה"ה ח"ח סי' קצא. תשוה"נ ח"ב סר"מ. ה"ה סוסי' קמד. באר שרים ח"ג סנה"ה סק"ג. מנחת שלמה ח"א סנ"ח. בית אבי ח"א סס"ו. הליכות שלמה פסח פ"ט ס"ד. אשרי האיש או"ח ח"ג סי' ס ס"ז. מגילת ספר או"ח סי' ס. רץ כצבי פסח סי"ז. הל' בחג פסח פט"ז הע' 38. ועוד. והכי מדוייק בשו"ע אדה"ז סתנ"ד ס"ט במוסגר, שרק אם אכל מצה של חבירו שלא מדעתו אינו יוצא, ומשמע, שאם הי' מדעתו יוצא גם ללא קנין. [ואולי בא לאפוקי מש"כ שם סי"ד (ע"פ הט"ז שם סק"ד. וכ"ה בריטב"א סוכה לה, א) במשאל מצה לחבירו, דשאני התם שנעשה ממונו כיון שלהוצאה ניתנה משא"כ באורח להחמירם].

וכמה טעמים בדבר (במה של"ח שאין אורח זוכה במנתו ולפחות שצ"ל מעשה קנין):

להסיר מכשול: איסור גמור לחתוך בשבת וחג חתיכות מגליל נייר או גליל ניילון (או נייר-כסף) בכדי לעשות מהן מפות לשולחן, אף אם החתיכות גדולות יותר מהמידה המדוייקת של השולחן, משום איסור מתקן מנא.

מנהג בית הרב בקבלה מדור דור להתחיל סדר הראשון תיכף אחר תפלת ערבית ושלא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות לילה. לא כן הסדר השני אשר עורכים אותו בשעה מאוחרת בלילה והאדמו"ר מאריך בביאור ההגדה ובעניני תורה והתעוררות לעבודה.

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תש"ד: "הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק האט געזאגט אז די נעכט, – הכוונה על ב' לילות הסדרים דחגה"פ – איידער מען טוט עפעס מעניני הסדר דארף מען א קוק טאן אין סידור"¹⁰².

מטעם זה, וגם מצד קוצר היריעה, לא נפרטו כאן הלכות ליל הסדר בפרטיות המתאימה, ומקומם בסידור ובהגדה. ובמיוחד – חשוב לעיין בהגדה עם לקוטי טעמים ומנהגים של כ"ק אד"ש לדעת מה לעשות. בכל זאת, לתועלת הקוראים, נרשמו כאן נקודות אחדות:

רשימת השינויים במנהג חב"ד ביחס להנדפס בסידור אדמו"ר הזקן:
את הכרפס טובלים במי מלח ולא בחומץ. בברכת "בורא פרי האדמה" מכוונים להוציא (נוסף ל"מרור") גם את ה"כורך". ב"מגיד" אין מגביהים הקערה ורק מגלים מקצת המצות. אחרי "הא לחמא", נוהגים כמה שאין מסלקים הקערה "לצד אחר" אלא מזיזים אותה קימעא ומכסים המצות. באמירת "והיא שעמדה" מכסים תחילה המצות ואחר כך מגביהים הכוס. באמירת "מצה זו" ו"מרור זה" אין נוטלים הפרוסה והמרור ביד, אלא אוחזים את המצה השניה והשלישית ע"י המפה שעליהם ומניחים הידים על ה"מרור" וה"כורך". באמירת "לפיכך" אין אוחזים את הכוס עד סיום ברכת "אשר גאלנו", אלא אוחזים את הכוס עד שמסיימים "ונאמר לפניו הללוי-ה", מעמידים את הכוס על השולחן וחוזרים ומגביהים אותה לברכת "אשר גאלנו". אין מרככים החרוסת בין, אלא נותנים אותו

שבדאי גמר ומקנה ואנן סהדי ואומדנא דמוכח הוא, ועדיף מטבעת שאולה (וכש"כ באשתו וב"ב שחייב במזונותיהם); כשמשתמש בו לצרכו ומפסידו נעשה שלו; שבהיתר אכילה סגי, וא"צ שלו ממש מדלא כתיב מצתכם בהדיא. וראה לקו"ש חי"ט ע' 349 בחילוקי הדרגות ד"שלו" (אמנם ממש"כ אדה"ז הטעם להתיר מצה שאולה משמע שבאמת צ"ל שלו ממש); שניתן לו ע"מ לכולתו ולאכלו; שהלעיסה ה"ה כמעשה קנין (ודעת אחרת מקנה בלא כוונת קנין, וגם פיו כחצרו דמיה וקונה גם לא כוונה לקנות, או בקנין יד כשמונח בידו); שמעיקר הדין קייל"ן שאורח זוכה במנתו (וראה לעיל לענין בדיקת חמץ שאכלו בבית המארח), ועכ"פ לגבי מצה סגי בהכי. וגם למ"ד שאינו קונה – היינו לפני שנותן לתוך פיו, או רק כשאינו רוצה לזכות בו, או רק כשרוצה לקדש בו אשה ולא כשמשתמש בו לעצמו. ועוד סברות כיו"ב.

102) וראה גם שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א.

וראה בריש ס' בחפזון פסח (בשם "קיצור של"ה מס' פסח", וכן צויין בכת"ק כ"ק אד"ש (עם סימן שאלה), מה שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ): מי שהוא יר"ש ורוצה לעשות הסדר כהלכתו כאשר כתבנו יתוב בס' ההגדה שלו בכל מקום ומקום הגהה כיצד לעשות ובוזה לא יבוא לידי שכחה.

ביין שבכלי שתחת הגביע ובו טובל המרור (ובשנה זו שחל בשבת, רק אם הוסיפו בו כבר יין מערב שבת, או בשינוי, כנ"ל). ב"מרור" מכוונים להוציא בברכה גם את ה"כורך". ואין טובלים המרור של כורך בחרוסת, אלא נותנין מעט חרוסת יבשה (מזה שנשאר על הקערה, אחרי נתינת החרוסת ביין שבכלי שתחת הגביע) על המרור ומנערים אותה אח"כ ממנה. ב"צפון" אוכלים שני כזיתים ולא רק כזית. בלילה השני אין מקפידים לאכול אפיקומן קודם חצות.

רשימת המצוות השייכות לליל הסדר:

מצוות עשה מן התורה: סיפור יציאת מצרים. אכילת מצה. ובזמן בית המקדש קיים (במהרה בימינו) גם: אכילת בשר קרבן הפסח (ונכללו בו שש עשרה מצוות פרטיות), אכילת בשר קרבן חגיגה, וגם אכילת מרור [שבזמן הזה – הוא רק מדברי סופרים].

מדברי סופרים: הבאת שני תבשילין (זרוע וביצה על הקערה), אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה. שתיית ארבע כוסות. שתיה ואכילה בהסיבה דרך חירות. אכילת מעט ירקות בטיבול כדי להתמיה את התינוקות. אמירת הלל. אכילת מרור (זכר למקדש. ובזמן הבית זו מצוה מהתורה. ובכדי לצאת דעת הלל, אוכלים את המרור עם מצה, באכילת כורך). טיבול בחרוסת זכר לדם, לטיט ולתפוח. אכילת אפיקומן (זכר לקרבן פסח הנאכל על השובע, או זכר למצה הנאכלת עם הפסח). [וזהו נוסף למצוות שבכל שבת ויו"ט – קידוש, לחם משנה וכדומה].

רשימת ה"שיעורים" לליל הסדר:

הערה כללית: נכון להוסיף קצת על השיעורים, גם כדי לצאת מידי ספק, וגם מפני שהשיעור הוא לבליעה בפועל, ורגיל שהיין עלול להשפך מעט מן הכוס טרם השתי¹⁰³. כמו כן יש לקחת בחשבון הישארות פירורי מצה בין השיניים.

שיעור הכוס, לכל אחת מארבע הכוסות, רביעית. ושותה הכוס כולו ובבת אחת. (ואם קשה, די בשתיית רובו. אבל בכוס האחרון צריך לשתות רביעית שלם. ובדיעבד אפילו הפסיק כמה פעמים באמצע יצא, והוא שלא ישהה מתחלת שתיה ראשונה עד סוף שתיה אחרונה יותר מכדי שתיית רביעית. ובשני כוסות האחרונים לא יחזור וישתה אלא אם כן שהה מתחלת השתייה עד סופה יותר מכדי אכילת פרס).

פחות מכזית ל"כרפס" [ובבצלים קטנים מאד – אין לאכול בצלים שלמים אף בפחות מכזית]. שני כזיתים ל"מוציא מצה" (רק למי שיש לפניו קערת מצות. ולשאר המסובים שאין אוכלים כזית מהשלימה

103) מותר לטעום מעט לפני שייסב, כדי שלא ישפך, ואז לשתות השאר בהסיבה, ראה בשו"ת באתרא דרב סי' יג'תתנו. וש"נ.

ופרוסה שבקערה¹⁰⁴, וכן בדיעבד, ולזקן וחולה¹⁰⁵, "כזית" אחד). כזית "מרור" [שני המינים, חסא ותמכא מצטרפים לכזית]. כזית מצה וכזית מרור ל"כורך". שני כזיתים לאפיקומן (אחד זכר לקרבן פסח ואחד זכר למצה, כנ"ל. ואם קשה עליו, שאז אוכל רק כזית אחד, עליו להתנות שהוא זכר על-פי הדעה שהלכה כמותה).

שיעור כזית: שיעורי תורה הם בדרך כלל בנפח ולא במשקל [לדוגמא: נפח של כזית למשל שוקל פחות במצה מבמים]. בכזית מצה שהוא מן התורה יש להחמיר שהוא מדת הנפח (VOLUME) של כחצי ביצה בינונית. במרור שהוא מדברי סופרים, וכן בכורך ואפיקומן יש לסמוך על האומרים שכל כזית הוא פחות מעט משליש ביצה. [האוכלים שני כזיתים למצה, כנ"ל, יכולים לשער כל כזית בשיעור הקטן¹⁰⁶. אלא, שמכל מקום צריך לאכול במשך הסעודה

104) ולדינא, שיעור פרוסת המוציא בכלל (במשך כל השנה) א"צ להיות בכזית, ודי שתהא כחצי זית שלא יהא נראה כצר עין (שו"ע אדה"ז סי' קסז ס"ד).

ובראשונים שכתבו ליתן גם להמסובים שני כזיתים (נוסף לזה ש"ל דאינהו קאי לדעה קמייתא שבשו"ע אדה"ז שם שצ"ל לא פחות מכזית לכאו"א מהמסובין גם בכל השנה, או דס"ל שצריך כזית משום לחם משנה, עוד זאת) לפי שמצות שלהן עבות, וכולם היו אוכלים מהפרוסה ושלימה שבקערה.

ולהעיר מל' אדה"ז (סתע"ה ס"ה) "שבשביל ברכת המוציא בלבד א"צ לבצוע כזית מעיקר הדין". ומשמע שלהידור צריך כזית גם בשביל ברכת המוציא. ולכאורה היינו מחמת דעה קמייתא שם בס' קסז (שלא מסתבר שנתכוון למה שבשבת – ומסתמא גם ביו"ט – מצוה לבצוע פרוסה גדולה).

105) מי שקשה לו לאכול מצה בישה – יאכל מצה מפוררת אף שהיא קמח ובלבש שיאכל כזית. ואם קשה לו לבלוע ילגום מעט מים בפיו להקל על הבליעה. ובלית ברירה – ישרה במים (שאינם חמים) לזמן מועט מיד לפני האכילה ויוציאנה מיד. אבל לא יטביל במי פירות. וכל זה בשביל מצת מצוה בליל הסדר, אבל לאכילת מצה שבשאר ימי החג (לבד מאחרון של פסח שאוכלים שרויה), יטביל במי פירות ולא במים. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תני. שם יג'תכה.

106) כפשוטו. וכך ההוראה הרווחת. וכן הורו רבני אנ"ש דפקיע שמייחו.

ועוד אעירה, ואעידה לי עדים נאמנים, אלו נאמנין בגודלן להעיד מה שראו בקוטנן, עיני דשפיר חזי, את כל ונוכחת, בראיית פני הקודש, שעניניהם ראו ולא זה, כמות המצה שבמקום קדוש תיאכל, אפס קצהו תראה, מעט מזעיר, ולאידך גיסא, משארותם אלו הן שיירי מצוה, הנותרת ממנה משולחן גבוה, היתה בתוספת מרובה על העיקר, באופן שנראה שקרוב לודאי שלא הי' בשיעור ב' הכזיתים שיעור חצי ביצה לכל כזית (גם למקילים במדידת השיעור).

ולא נצרכה אלא להדגשה, שכ"ה גם למש"כ בפס"ד הצ"צ או"ח סתע"ה (לו, ב ואילך) שהאכילה היא בדרך תנאי (שאם הדין כהטור יוצא אכילת מצה מהשלימה ואם כהרי"ף והרא"ש יוצא מהפרוסה), ואף גם זאת שכ"ה גם את"ל שגוף האכילה מהפרוסה ג"ז מדאורייתא לכתחילה (ראה שם לו, ג במוסגר: בשגם ש"ל וכו'). ובהקדם, דאנן קייל"ן לעיקר כהדעה שהוא פחות מעט משליש ביצה (כאשר האריך בזה שיעורי תורה להגרא"ח ע"ה נאה), והדעה שכזית הוא בשיעור חצי ביצה הביאה בשו"ע או"ח סתפ"ו רק בשם י"א, וכל עיקר החומרא לחוש לדעה זו היינו רק מחמת מצות מצה דאורייתא, וכולי האי לא בעינן להחמיר בשיעור כזית, שכל שבלא"ה יצא אין לנו לחוש לכך. וכבר נתקשו בכ"מ במה שהמחבר בשו"ע לא הביא לדעה זו בשום מקום רק גבי אכילת מצה, וג"ז רק בדעת י"א. וידוע מש"כ בשבח פסח (לבעל זרע אמת) דיני מצה ס"ח (ודבריו הועתקו גם בשו"ת ויאמר יצחק או"ח ס"ח. ועוד. ולהעיר שבהגש"פ עם לקו"ט (וכן בכ"מ) הרבה רבינו לציין לספר דנן): אפשר דהיינו טעמא דכתב מרן דין זה בס' תפ"ו בשם יש אומרים לפי שלבו ראה שאינו מוסכם מרוב הפוסקים כנ"ל ולא כתב דעת זה אלא להודיע דטוב לחוש גם לדעת זה לחומרא בעלמא לכתחילה. וכ"כ בכסא אליהו (להר"א ישראל – שלוניקי, תקע"א) או"ח סתפ"ו. וכן בשו"ת יד אליהו (לובלין) סכ"ו ד"ה היוצא לנו. ובכ"מ. ובנדו"ז, להחמיר כל האי בב' הכזיתים גם יחד (אף שכ"ה גם במהרי"ל סדר ההגדה סל"א, וה"ט דס"ל לעיקר שהשיעור כחצי ביצה – שכ"כ (שם סל"ג) גם בנוגע לאכילת מרור שהיא מדרבנן (וראה בהערות המהדיר לשם

מכת"י) – אלא שבסמוך לה כתב בנוגע למי ש"אין פיו מחזיק לאכול שתי כזית בב"א", שכ"ה המציאות בד"כ בימינו), חומרא יתירה היא, ומביאה לידי קולא, שבאופן כזה ה"ז אכילה גסה, וקרוב הדבר לומר שאינה דרך אכילה, ובודאי אינה דרך חירות, כדרך המלכים והשרים, ויצא שכרו בהפסדו. (וגם גורם בעקיפין שיאכלו אפיקומן כאכילה גסה). [ולדעת כמה ראשונים מה שאין בית הבליעה מחזיק יותר מביצת תרנגולת – היינו רק בביצה ממש שהיא רכה (וכן בשאר מאכלים רכים), משא"כ במאכל הקשה לבלוע כחלב בשר ודם קרוש, וכש"כ במצות שלנו. וגם כתבו שבאמת קייל"ן שאינו מחזיק יותר מב' זיתים (והיינו בשיעור הקטן), ושיעור כביצה היינו רק כשאוכל שלא בדרך אכילה, ואכילה גסה מיקרי ומזיק לו. ובכ"מ משמע שבית הבליעה (כאן) קאי (גם) על חלל הפה עצמו (ולא רק על תחילת הושט)]. ועוד, שכמעט ול"ש לאכול תוך כדי אכילת פרס, אם נאמר שב' הכזיתים צ"ל בשיעור אחד דכדא"פ (ראה פמ"ג סתע"ה במ"ז סק"ב. ולמנהג הנפוץ שאוכלים מעט מעט מב' המצות, ולא הקפידו להכניס כל השיעור אחד, כש"כ שיש לדייק שיהא בשיעור כדא"פ, בכדי לקיים המצוה בכזית שלם מא' מהן כדא"פ). ובודאי יוקשה הדבר להכניס שיעור ב' כזיתים בב"א לפיו.

[ואף שבלא"ה צריך לאכול כביצה מחמת ברכת ענט"י (כדלקמן בפנים), הרי לענין זה סגי שיאכל כל כזית בפ"ע בכדא"פ, וא"צ להכניס לפה ב' כזיתים בב"א, ולא לבלוע כל הכזית בב"א. ובתשובת הרה"ק מהרי"ן מניעזין (בשוה"ג לשו"ת הצמח צדק מהדו"ח או"ח סי' קי, ונעתק גם בתורת מנחם לסדר נט"י סי"ח) משמע שלגבי שיעור כביצה לנט"י אפשר גם לאכול כג' כזיתים קטנים (כשליש ביצה), כאו"א בפ"ע בשיעור כדא"פ. ומה"ט, בקל יותר לעשות כן באכילת אפיקומן, כשא"צ לאכול ב' הכזיתים בב"א, וגם לפי שאוכל מחלק הגדול של המצה האמצעית (משא"כ במצות מצה שהיא מחלק הקטן). ולהעיר שבראבי"ה פסחים סתקכ"ה (במהדורת דבליצקי – בסכ"ה) כתב שאוכל שני כזיתים שהם בשיעור כביצה, וממילא צריך גם נטילה, עיי"ש. אמנם, איהו אזיל להסברא שב' הכזיתים הם עבור המוציא ועל אכילת מצה, ולא משום ספק אם הברכה על השלימה או על הפרוסה, ומוכח מדבריו שמה"ט עשו כך גם בזמן הש"ס, אף שלא הי' אצלם ספק (ראה גם בהערת המהדיר לשם), ושפיר יש לאכול בשיעור כביצה. וכש"כ למשמעות דבריו שם שס"ל רק לשיעור חצי ביצה, ולא משום ספק בשיעור כזית קאתי עלה (אבל להעיר מראבי"ה ברכות סוסי' קז שאין אנו בקיאים בשיעור כזית), משא"כ לדידן. ואף הוא הוסיף בה דברים וכתב "ואם אינו יכול להכניס ביחד לתוך פיו שני זיתים", כפי שהיא המציאות בד"כ, כנ"ל].

ואל תתמה על החפץ לומר, דסו"ס כיון שהוא בדרך תנאי, נמצא שלא יצא מצוה דאורייתא לשיטה זו שכזית הוא בשיעור חצי ביצה שחוששים לה לכתחילה – פשוט שג"ז בכלל התנאי, שלמ"ד שכזית הוא בשיעור חצי ביצה יוצא יד"ח בשלימה ופרוסה גם יחד. ופשוט דלא כו"ע בקיאי להתנות, וכוונת הפס"ד כאן שהוא כאילו התנה, ולפי שרצונו לעשות באופן היותר מועיל. ומכיון שכן, בודאי אין רצונו שמשו"ז לא יקיים המצוה למ"ד שהוא בחצי ביצה. ושור"ר עד"ז בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב סל"ו. וגם שעיקר הכוונה שם בפס"ד שאינו בדרך ברירה, דתנאי ל"ד לברירה, ולא נתכוון לומר שאינו יכול לצאת בשניהם גם יחד.

ועוד וג"ז עיקר, שכבר העירו אעיקרא דמילתא בעיקר דברי הפס"ד כאן, שככל הנראה אינו להצ"צ (ושור"ר כן גם בהלכות ליל הסדר (אשכנזי) סתע"ה ס"ה הע' 174. שם ס"ו הע' 1 אות ה). וידוע ומפורסם שבתוך הפס"ד נתערבו כמה כת"י שאינם להצ"צ. וכר"כ הוכחות לדבר, הן בסגנון הרצאת הדברים כאן שלא זו דרכו כלל, והן מה שמכנה לאדה"ז בשם "הרב" (שלא כדרכו), וגם כמה ט"ס שם, וכן סותר לדברי אדה"ז ושאר הפוסקים בכמה פרטים (ראה גם שם). ואכן בהגש"פ עם לקו"ט לא הובא כלל מדברי הפס"ד כאן, שלא כרגיל (אם כי שם ד"ה צפון הביא בהגש"פ תנאי אחר כע"ז). וגם עיקר התנאי לא נזכר מזה בפוסקים כלל.

וכן אינו מובן מצ"ע הסברא שייכוון שאינו רוצה לצאת בכזית ראשון, וה"ז בגדר לאחר שמילא כרסו ממנה חוזר ויוצא יד"ח. ועוד קשה, שאם נאמר שמכוון לצאת רק בא' מהם, נמצא שמצה דרשות מבטלת מצת מצוה (וכמו שהקשו כו"כ אחרונים. וכבר כתבו שבאמת יוצא יד"ח בשניהם, ולכן שניהם בגדר מצת חובה. אמנם, יש שתי' דמין במינו שאני ואינו מבטל. ויש שחילקו שרק חוזק המרירות מבטל טעם מצה (ראה תוס' זבחים עח, א ד"ה אלא. מנחות כג, ב ד"ה אלא). וכן לאידך שטעם מצה מבטל חוזק המרירות (הגהות מהר"ב רנשבורג מנחות שם). ואכ"מ). ודברי אדה"ז ברור מללו, שעיקר הענין לא לגבי גוף קיום המצוה, שבודאי יוצא יד"ח באיזה מהן שתהי', אלא שהברכה חלה רק על אחת מהן, ואמטו להכי צריך לאכול כזית מכאו"א, לפי שתיקנו שיקיים המצוה באותה שמברך עלי'. וגם בעיקר הקושיא אינו מובן, שמשמע שבפס"ד חשש שכשמכוון לצאת באחד מהן ה"ז הריסה לגבי השני', ומשו"ה נזקק לתנאי, והרי מצות אכילת מצה אצ"כ, וממילא (כך משמע) שגם במכוון שלא לצאת יצא. ועוד תיקשי, שלפ"ז מה יועיל תנאי, אם גם כוונה שלא לצאת אינה מועילה.

(ואפשר גם באפיקומן) כשיעור כביצה, וכל כזית ממנו בכדי אכילת פרס, והכזיתים תקופים זה לזה, מחמת ברכת על נטילת ידים (וכן גם בכל השנה כשנוטל ידיו לסעודה בברכה)). מצות עבודת־יד אינן אחידות. [וגם במצות מכונה יתכנו חילוקים הן בשטח והן במשקל אע"פ שאינו נראה לעין]. כן להעיר שבמצה גופא יש הבדל בעובי

(ראה בכל הנ"ל גם בהלכות ליל הסדר שם. אלא שדרך באו"א קצת. והבוחר יבחר). וגם אם נפרש בדעת אדה"ז שתיקנו חכמים להפקיע מצות מצה בא' מהן, ושאינו יוצא יד"ח רק בהשני, מ"מ בדיעבד שאכל רק כזית משניהם ודאי יצא, שלא תיקנו להפקיע באופן כזה שע"ז לא יקיים המצוה כלל. (ראה שם ס"ח הע' 1 אות א). וכ"ה אף להסברא שגם במצות דרבנן לכתחילה צ"ל כזית בשיעור הגדול מחמת הברכה (ראה משנ"ב סתפ"ו סק"א. וראה אצלנו התמים ניסן תשס"א הע' 27. מקורות ועיונים להל' יומית אות רנד. בירוד הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות הע' 29). ולנדוננו, כיון שבדיעבד יצא בכגון דא, ש"ד ליקח ב' כזיתים בשיעור הקטן.

וכן צ"ע בעיקר הקושיא, שבאוכל תחילה כזית מהשלימה ורוצה לצאת בה ה"ז הריסה להדעה – שכן עיקר – שצ"ל מהפרוסה, שהרי גדולה מזו מצאנו שבכזית מצה הנאכלת באפיקומן יוצא גם שיטת רש"י והרשב"ם שהוא לשם מצות מצה, והרי כשאכל כבר כזית לפני"ז בעת הברכה ה"ז הריסה לדידהו. (אבל ראה הלכות ליל הסדר סתע"ז ס"ג הע' 1 אות יב, שפי' בדרך אחרת שבאמת חוששים לדעתם רק בזה שהאפיקומן זכר למצה שעם הפסח, ולא חשו למה שאמרו שיוצא יד"ח מצות מצה בזה. אלא שהו"ע נתקשה אכן בטעמא דמילתא). ועכצ"ל, שאינו סותר, ועל כל אכילתו יכול לחול שם אכילת מצוה, וכפי שהאריכו באחרונים שגם באוכל יותר מכזית ה"ז בגדר אכילת מצה.

וכן גוף הסברא שם בפס"ד, שמדאורייתא צ"ל מהפרוסה לכתחילה (שכתבה במוסגר בדרך "בשגם שי"ל") – מחודשת ולא מצינו לה בית אב, וגם סותר למש"כ לפני"ז (לו, א) "תקנת חז"ל שדרשו מה דרכו של עני בפרוסה". (ולהעיר גם מל' אדה"ז סתע"ג סל"ו וסתע"ה ס"ג "דרשו חכמים". וראה גם ערוה"ש סתע"ה ס"ה). ועוד שכיון שכל עיקר הדרשה דמה דרכו של עני בפרוסה היא רק בכדי לגרוע או להוסיף על לח"מ (כמ"ש הראשונים, וכל' אדה"ז שם: לא דרשו אלא לגרוע וכו' אלא להוסיף), ואנן קיילין שכל עיקר החיוב דלח"מ מדרבנן, עכצ"ל שגם חובת הפרוסה מדרבנן. ובכלל, קיילין שבדאורייתא ליכא לאפלוגי בין לכתחילה ודיעבד. וכן תמוה בעיקר הענין (אם נפשך לומר שהיא מה"ת) במה שאינו מחוייב לחזור ולאכול מפרוסה, עכ"פ מדרבנן. ועכצ"ל שהיא רק להידור וכדומה (ראה ערוה"ש שם). ועוד זאת, הרי כל שאפשר לתקן ה"ז בגדר לכתחילה, ולא שמענו מעולם להצריך לאכול אח"כ מהפרוסה. ואת"ל שהיא מדאורייתא, מה יענו הראשונים דס"ל שברכת על אכילת מצה על השלימה. ואם נפשך לומר שבזה גופא נחלקו, איך נפרנס מש"כ בכמה ראשונים בשם רה"ג להדיא שכל עיקר דין אכילת הפרוסה היא מדרבנן, ולא איתמר רק לרשות ולא לחובה (ראה רשב"א ברכות לט, ב. ר"ן פסחים קטז, א. מאירי שם. מהר"ם חלאווה שם קטו, ב. ריטב"א קדושין יח, ב. מ"מ הל' חומ"צ פ"ח ה"ו. ועוד. וברמב"ן ברכות שם ובמאירי פסחים שם שמנהג בעלמא הוא. וכבר האריכו לבאר החילוק בין שלילת מצה עשירה שהוא ממשמעות הפסוק שצ"ל לחם עוני שהיא מדאורייתא, להילפותא ממסורת ד"לחם עני", כדרכו של עני), ונמצא בידינו סברות הפוכות מן הקצה אל הקצה, ובהכרח שאף אם נאמר שהיא לעיכובא, ודאי אינו אלא מדרבנן. (ושור"ר שכה"ק בחי' הר צבי ברכות לט, ב, על מש"כ בפס"ד שם). ועוד, שאם אכן כ"ה, מדוע לא ראינו שיהדרו ליתן להמסובים ממצות שהם פרוסות בדוקא. ועוד תיקשי שלפ"ז מי שיש בידו רק ב' מצות שלימות מחוייב לפרוס המצה לקיים המצוה בפרוסה, אף שלא יהא בידו לח"מ (לדידן שצריך ב' שלימות לח"מ בפסח), וזו לא שמענו. ובפמ"ג סתע"ה במ"ז סק"ה כתב איפכא. (אבל ראה פת"ש שם הובא בארוחת חיים ספינקא שם).

איברא, אחרי ככלות הכל, ראיתי בארכיון ספריית אגו"ח צילום שריד מהכת"י, ורובו חסר, והעיד בפנינו הרשדב"ל שליט"א שככל הנראה הוא גוכתי"ק אדמו"ר הצ"צ בעצמו. ואף הוסיף בה דברים, שכל הכרך רובו ככולו מכת"י ק, אלא שנמצא עדיין בשביל' במוסקבא, ולכן התצלום אינו בהיר די הצורך. ומח"א מומחה לד"ז שמעת, שלפי הכתיבה נראה שהוא משנותיו המוקדמות של הצ"צ, בחיי אדה"ז, ושצורת הכתיבה אופיינית לשנים אלו. ועוד אמר שיתכן מאד שהצ"צ העתיק לעצמו מכת"י אחר (ויתכן שהוא מהמהר"ל), ושבזה מובן מה שאין שום מחיקות כלל בכתי"ק. ומ"מ, משנה ראשונה לא זזה ממקומה, שדברינו בלא"ה עולים בקנה אחד עם דברי הצ"צ.

בין מרכז המצה לשאר המצה. ולכן, לא ניתן לשער "שיעור מוזר" לפי גודל המצה. במצות עבודת יד שבהכשר הבד"צ – **בהשערה ממוצעת**, כזית הגדול הוא לערך רבע מצה, והקטן הוא לערך שישית מצה. במצות גדולות או עבות יותר מהממוצע – השיעור פחות. ובמצות קטנות או דקות יותר מהממוצע – השיעור הוא יותר¹⁰⁷.

אכילת שיעור "כזית" צריכה להיות במשך שיעור "כדי אכילת פרס". בשיעור אכילת פרס במקום האפשרי כדאי לחוש (על-פי ספר המנהגים חב"ד: "למיחש מיבעי") לשיעור של שלוש דקות¹⁰⁸.

שיעור רביעית במדות זמנינו¹⁰⁹ לערך 3 אונס [מהדעות בזה: בין 2.6 ל-3.4 אונס. החישוב בכוס עגול, נפח של 2 גודלים בינוניים אורך, 21 גודלים רוחב וגבהו – 3.6 גודלים. והוא נפח של כביצה ומחצה].

היין

מצוה לחזור אחר יין אדום אם אין הלבן משובח ממנו¹¹⁰.

לכתחילה ישתה יין שיש בו לפחות 5 אחוז אלכוהול¹¹¹. למי שקשה לו, אפשר להקל לשתות בשיעור 4-3 אחוז אלכוהול. ואם גם זה קשה, אפשר לשתות מיץ ענבים, וכדאי ונכון לערב בתוכו קצת יין אם אפשר.

יין – וכן מיץ ענבים – שמזגו במים אפילו המים הם הרוב מברך עליו בורא פרי הגפן אם הוא יין חזק שראוי לשתיה ע"י מזיגה גדולה כזו ודרך בני אדם לשתותו במקום יין ע"י מזיגה זו. ובכל אופן, אין למזוג באופן שהמים יהיו 85.7 או יותר בתערובת (וחשוב לידע שהרבה פעמים כבר הוסיפו מים לפני זה), שאם היין הוא אחד משה במים, שיש במים ו' פעמים כמותו, אין מברכין עליו בורא פרי הגפן בכל ענין. וראוי להחמיר בשלשה חלקים מים, שהמים יהיו פחות מ-75. לגבי הוספת משקאות אחרים שאינם מפסידים טעם היין, אין לברך בורא פרי הגפן אם הם יותר מ-50, שהולכים אחרי הרוב¹¹².

מי שאינו מסוגל, מסיבות רפואיות, לשתות גם זה – ישתה חמר מדינה (כגון קפה או תה).

(107) ובמק"א הארכנו בכ"ז. ואכ"מ.

(108) אבל באכילת שני כזיתים ב"מוציא מצה" – שכתב הפמ"ג סתע"ה במ"ז סוסק"ב לאכול שניהם יחד תוך שיעור אכילת פרס – יש להקל בשיעור הגדול של 6-7 דקות, כל שאוכל כזית אחד תוך 3 דקות, או עכ"פ 4 דקות. וק"ל.

(109) ואין סיבה להחמיר לקחת כוס בשיעור רביעית כשיטת הצל"ח – ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג'שמב. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יט'תתקננ בנוגע לקבלה מאדה"ז בשיעור רביעית. וש"נ.

(110) בפ"י משובח – ראה במקורות ועיונים להל' יומית אות שעב. וראה אצלנו בלוח יומי לפורים דהאי שתא דיני הטוב והמטיב בהערה.

(111) מבוסס על שיעור חוזק היין בזמנם ואחוזי האלכוהול אחרי המזיגה – ראה הנסמן בשו"ת אתרא דרב סי' יג'תפח.

(112) ראה בשו"ת באתרא דרב סי' ז'תשב.

רשימת הדברים שצריכים "הסיבה"

ד' כוסות. מצה. כורך. אפיקומן.

שכח להסב: בד' כוסות - בכוס שני יחזור וישתה בהסיבה. בשאר הכוסות - אין לחזור ולשתות בהסיבה (אבל אם התנה בדעתו קודם שמברך על כוס ראשון שיוכל לחזור ולשתות בין כוס ראשון לשני על סמך ברכה זו [וטוב לכתחילה לעשות כן] - יחזור וישתה כוס זה בהסיבה). מצה - טוב להחמיר לחזור ולאכול בהסיבה. כורך - אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה. אפיקומן - אין צריך לחזור ולאכול בהסיבה.

הלכתא למשיחא: רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח ופרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם, ראה בסוף הלוח.

לילות הסדר

פעם אמר לי אאמו"ר [כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע]: יוסף יצחק מ'דארף טראכטען - (במשך הסדר) - אף זיין א מענטש וועט דער אויבערשטער העלפען. בפרט בעת פתיחת הדלת. ניט בעט קיין גשמיות בעט רוחניות¹¹³.

בקביעות שנה זו, שפסח חל בשבת, מותר לקרוא את ההגדה לאור הנר (למרות שבשבת רגילה אסור לקרוא לאור הנר "שמא יטה" ¹¹⁴).

בלילה הראשון:

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא¹¹⁵ - בלחש¹¹⁶.

113 (הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים, משיחות חגה"פ תש"ב. בשעת מעשה - ליל ב' דחגה"פ תש"ב - אמר כ"ק אדמו"ר מהור"צ נ"ע לכ"ק אד"ש: "אבל איני רוצה שידעו שסיפרתי לך זה".

114 (שו"ע אדה"ז סער"ה ס"י.

115 (וראה ר"ד לילות חגה"פ תשכ"ה. ובפשטות, רק לאח"ז אומרים סימני הסדר. ולכאורה, הכוונה לומר בלחש עד גמירא, עד "לסעודא בהדה". ואח"כ אומר אתקינו ליו"ט בקול (ויש שכתב לדלג ולא לומר כלל נוסח אתקינו ליו"ט בקביעות זו).

וכבר העירו, שבהיום יום ליל שבת חוה"מ פסח וסוכות נשמט לגמרי אתקינו סעודתא לשבת. וכ"ה גם בר"ד שחוהמ"ס ומוצאי ושחוהמ"ס תרצ"א ובהוצאות ראשונות דהיום יום לגבי ההוראה (דאז שלא לאומרו. (אבל בספר המנהגים ע' 56 קאי בראש השנה, שאין אומרים נוסח אתקינו ליו"ט). ואמנם, נראה פשוט שהכוונה גם לאתקינו סעודתא שאחריו, ור"ל "דא היא סעודתא וכו'" [וראה בס' המנהגים ע' 28 בהערה, שאינו מובן הכפל שהרי אומרים אותו תיכף עוה"פ, משא"כ בסעודה שני']. וראה בהערה למחר בקידוש היום. אבל יש שפי' כפשטות משמעות הלשון, שר"ל לומר רק דא היא סעודתא דחקל תפוחין קדישין בלחש. ומיד לאח"ז אתקינו ליו"ט בקול (שלא לומר ב"פ נוסח "אתקינו סעודתא"). ולדבריהם צ"ל, שגם בסעודת היום יש לדלג ולהשמיט בקטע אתקינו סעודתא לשבת, ולומר רק חלקו (דא היא וכו'). והבוחר יבחר. (ולהעיר ממש"כ בס' דרכי חיים ושלום (מנהגי הרה"צ וכו' ממונקאטש) אות תקיד (ובכמה דפוסים נשמטו שם שורות אחדות. והכוונה מובנת).

116 (בלחש - כ"ה הלשון בס' המנהגים ע' 28. וראה שם ע' 56 (לגבי ר"ה שחל בשבת). וכ"כ הר"ל ע"ה בהערות וציונים לסידור עם דא"ח (בקידוש לר"ה, משא"כ בהערות לקידוש ליל שבת). וכ"ה (לענין שבת חוה"מ), בהיום יום (הוצאת תשי"ז ואילך) י"ט ניסן וי"ז תשרי. ובכ"מ. אבל בליקוטי מנהגים שבמחזור חב"ד ושבסוף קונטרס ר"ה תשי"י (נדפס בסה"מ תשי"ע ע' 26 - לענין ליל ר"ה שחל בשבת): בלחשה. וראה למען ידעו (שוסטרמאן) ע' 97

קידוש

הכוס טעון הדחה מבפנים ושטיפה מבחוץ לפני קידוש כדי שיהא כוס של ברכה יפה מבית ומחוץ¹¹⁷. וכן יש לשטוף ולהדיח עוד פעם לפני ברכת המזון.

אתקינו סעודתא דמלכא וכו', [בלילה הראשון: יום הששי], בורא פרי הגפן, מקדש [בלילה הראשון: השבת ו] ישראל והזמנים, שהחיינו. [בברכת שהחיינו בקידוש נפטרת גם ברכת שהחיינו עבור בדיקת וביעור חמץ].

אשה המקדשת ובירכה "שהחיינו" בהדלקת נרות, לא תברך שוב "שהחיינו" בעת הקידוש¹¹⁸.

טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

ורחץ: שכח ובירך "על נטילת ידיים" ב"ורחץ", ראה בהערה¹¹⁹.

שכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע תיקן בכתי"ק וכתב: בלחישא. וכ"ה (לגבי סעודת היום דר"ה) בס' המנהגים גופא ע' 57 (כבמקורו בליקוטי מנהגים שם). ולא נתברר טעם השינוי מהכתי"ק. (117) ואם הוא נקי מבית ומבחוץ או קינחו יפה במפה דיו. ויש מהדרים, ובפרט בליל פסח, להדיח תחילה, או לקנחו יפה, גם כשהוא נקי. וראה שו"ת באתרא דרב סי' א'תסד.

(118) וכ"ה בהוספה לליקוטי מנהגים (נדפס גם בס' המנהגים ע' 60) לגבי ר"ה. ופשוט שה"ה בכל שאר יו"ט (ודלא כמי שרצו לחלק), וכמפורש בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סרל"ט לגבי ליל פסח (אף שברכת שהחיינו בקידוש קאי גם על מצות הלילה) שה"ז ברכה לבטלה. וכבר כתב עד"ז בהגש"פ המרבה לספר (קרלסרוא, תקנ"א) לבנו של הקרבן נתנאל (אחרי קידוש) בשם אביו שאם בירכה בעת הדלקת נרות לא תברך זמן בקידוש. וראה גם כה"ח סתקי"ד ס"ק קיב. ועוד. [אבל להעיר מאלפסי זוטא ר"ה ספ"ג, במקדש בליל פסח לאחרים שאומר זמן אח"כ כשמקדש לעצמו הואיל וברכת שהחיינו שייכא נמי לאכילת מצה].

וגם לפמש"כ אדה"ז בשו"ע סתרמ"א ס"ג שברכת שהחיינו קאי "על מצות קידוש היום שהיא ג"כ מצוה הבאה מזמן לזמן" – ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 15 הע' 12 של' אדה"ז כאן צ"ע – אין לחדש עפ"ז חובת שהחיינו בשביל קידוש, כשכבר קיבלה קדושת היום בפועל בשעת הדח"ג. [ולהעיר שבכ"מ בשיחות קודש שהאנשים מברכים דוקא בקידוש והנשים בהדלקת נרות, וכמ"פ נחית למנינא במספר הפעמים שאומרות שהחיינו בחגי חודש השביעי. וכיו"ב. ואכ"מ].

בנוגע לענייני אמן ע"י הנשים על שהחיינו (כיון שבירכו כבר בשעת הדלקת נרות) – נהוג עלמא לענות אמן. ואף שכמה אחרונים כתבו לחוש משום הפסק, ולכאורה נכון לחוש לדבריהם – כבר כתבו בכ"מ ליישב המנהג. וגם אנו בעניינותינו, יש לנו אריכות דברים במק"א מזה. ואכ"מ. ובכל אופן, בליל הסדר יש עצה פשוטה: שתשתה הכוס מיד אחרי קידוש לפני שהחיינו, ובעה"ב המקדש יאריך בברכת שהחיינו, באופן שתוכל לענות אמן אחרי גמר שתייתה.

(119) אם אמר רק "ברוך אתה ה' יסיים" למדני חוקיך". ואם בירך "על נטילת ידיים", יעשה כסדר הזה: "יחץ", "מוציא מצה", "כרפס" ללא ברכת "בורא פרי האדמה" (כיון שהוא מין ירק מדברים הבאים מחמת הסעודה, ו**כרגיל**. ואם רוצה, יכול לברך תחילה "בורא פרי האדמה" על דברים שאינם באים מחמת הסעודה ויכוון לפטור את המרור והכורך, ואח"כ יקח ירק הרגיל לכרפס), "מגיד" (כרגיל עד "גאל ישראל" ומברך "בורא פרי הגפן" על כוס שני, כרגיל), ויטול ידיו בלי ברכה, וימשיך "מרור", "כורך" וכו' עד גמירא – כרגיל. (**מבוסס על הנחה** משיחת אחש"פ תשי"ט).

ונראה שכל זה רק אם כשנטל ידיו היתה כוונתו (בטעות) ליטול ידיו לאכילת פת (מצה). אבל אם כיוון ליטול ידיו רק לדבר שטיבולו במשקה ולא לאכילת פת (אלא שבטעות בירך "על נטילת ידיים" מתוך רגילות הלשון וכדומה), צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וליטול ידיו עוד פעם בלי ברכה עבור אכילת פת, ואח"כ ימשיך מ"יחץ" כדלעיל. ונת' אצלנו במק"א.

[ולהעיר, שבשנים האחרונות – **יותר מחמשים שנה** לאח"ז – נתפרסמה **לראשונה** שמועה המספרת שבשיחה שלאחמ"כ היתה "משנה אחרונה" בנדון – שיש להמשיך כרגיל. אמנם,

כרפס: אם אירע שאכל כזית לא יברך בורא נפשות¹²⁰.

מגיד:

בשיחת ליל ב' דחגה"פ תשט"ו: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז די הגדה דארף מען זאגען בקול רנה [רם] ובשמחה. ויש לומר אז מצד דעם פלעגט כ"ק מו"ח אדמו"ר זאגן די הגדה בקול רם, און אין די זמנים וואס ער אליין האט ניט געקאנט זאגן בקול רם, דאס הייסט אז ווי א צווייטען האט זיך אויסגעוויזן אין זיינע חושים גשמיים אז ער זאגט ניט בקול רם, פלעגט ער אין יענע זמנים מאנען בא אנדערע זיי זאלן זאגן בקול רם. [ועד"ז בכו"כ שיחות קודש].

בשיחת ליל ב' דחג הפסח תשי"ב: עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז פסח ביי נאכט – די ערשטע און די צווייטע נאכט – דארף מען זאגן די הגדה בקול רם ובשמחה, און בכלל דארף מען די נעכט זיין בשמחה. ווארום עס איז ניטא קיין גרעסערע שמחה פאר די שכינה ווי פסח ביינאכט. דערפאר איז בא מיר אלע מאל געווען א וואונדער, אז בא כ"ק מו"ח אדמו"ר פלעגט מען ניט זעהן פסח ביינאכט קיין שמחה, ואדרבא, עס איז נאך געווען א ענין פון דמענות, הגם עס קאן דאך זיין דמענות של שמחה, אבער עס איז ניט געווען ניכר עס זאל זיין דמענות של שמחה. אין כתבי האריז"ל שטייט דאך אבער מען זאל זיין פסח ביינאכט בשמחה, במילא זאל מען זאגן א ניגון. אין ניגונים גופא איז דאך פאראן מרירות ניגונים און שמחה ניגונים, זאל מען זאגן א פריילעכען ניגון און זינגען טאקע בשמחה, און מען זאל טראכטען אז דאס איז שייך צום סדר וואס דער אריז"ל זאגט אז די אמירת ההגדה דארף זיין בשמחה. (כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה

אין ל"שיחה" זו שום זכר ורמז בהנחות ויומנים, וגם החוזרים שמהו (ועוד כו"כ שנכחו בשעת מעשה) מעידים שלהד"מ, והעיקר שפלא גדול ש"הוראה" זו (להיפך מהמבואר בשיחה) לא נודעה לרבים כ"כ הרבה שנים. ויותר מסתבר, שהתבלבלו המספרים (שסיפרו כן בהיותם בני 70 שנה ומעלה. ומהם מי שעדיין לא מלאו לו 16 שנה בשנת תשי"ט) עם הנרמז בשיחה הנ"ל שזו משנה אחרונה (ביחס להנאמר בליל הסדר בשנה הנ"ל – באו"א קצת). זאת ועוד, שבשיחה הנ"ל נאמר, שההוראה מכל הענין היא שאין לסמוך על העולה בהשקפה ראשונה (ורמז בזה לההוראה שניתנה בשעת מעשה, בליל הסדר), כ"א לפסוק רק אחרי העיון כדורש. ולאחרונה הגיעה לידי חלק מיומן מהתוועדות הנ"ל דאחש"פ, ותוכן הדברים (בחרפות יותר מהנרשם) שההוראה הראשונה (בליל הסדר) היתה ב"טעות" ו"שלא כפי השו"ע", ו"מקווה שאף אחד לא כתב בחוה"מ על כך שלא תבוא תקלה על ידן". וכמה מן הדוחק לומר, שלאחמ"כ היתה חזרה נוספת בנדון. ופלא גדול יותר, שה"הוראה השלישית" לא נרשמה כלל. ודי בהערה זו.]

120) וצ"ע בימינו שהחסא בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה (וראה בשו"ע אדה"ז רסי' קעז שירקות באים מחמת הסעודה שגדרך ללפת בהן הפת. וכ"ה בסדר ברה"נ רפ"ד. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ג ס"ב. וראה שו"ע אדה"ז סי' תקפג ס"ג), ונפטרת בברכת המוציא, וא"כ א"צ לכוון בברכת בפה"א שבכרפס על המרור, ויכול לברך בנ"ר. וכשאוכל חריין, אף שאינו בא מחמת הסעודה, הרי לאידך חריין אינו טעון ברכה לפניו כלל, שאינו ראוי לאכילה כשהוא חי (ראה אדה"ז סתע"ה סכ"ג).

ואולי צ"ל שלדעת הרשב"ם, דעה קמייתא שבשו"ע אדה"ז (סתע"ג ס"ז), שברכת בפה"א שבכרפס פוטרת המרור, ה"ט לפי שמרור אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה אפי' כשרגיל לאוכלו בסעודה כיון שנאכל למצוה (וכ"מ בשו"ת הרשב"א ח"א סע"ב. שם סרמ"א. מיוחסות סר"א ואילך. החדשות סל"ח, והובא בבי"י סתע"ג, אם לא שנחלק דהתם מיירי בדבר שבא ללפת הפת ובליל פסח אוכלו ללא פת למצוה, משא"כ בחסא הנאכלת גם לעצמה במשך כל השנה. אבל בשבה"ל סרי"ח (דין מרור) נראה דקס"ד שמחמת שעכשיו בא לשם מצוה אינו בגדר דברים הבאים מחמת הסעודה. אלא שדחה וכתב לה"ר מק"פ שאין מברכים שהכל אע"פ שאכילתו לשם מצוה).

לנגן א פרייליכן ניגון).

בראשונים כתבו שיש למהר באמירת ההגדה בכדי להגיע לאכילת מצה. והאריכות בסיפור יציאת מצרים היא אחר אכילתו. ובשיחת ליל א' דפסח תש"ח¹²¹: ערב פסח איז אלץ וואס מען האט געטאן געווען מיט א מיושב'דיקע געאיילקייט, נאר דאס איז אלץ געווען ביז מען האט אנגעהויבען זאגען די הגדה ביים סדר, נאכדעם האט מען שוין ניט געאיילט, אבער מען האט אויך ניט מאריך געווען. . הוד כ"ק רבינו הזקן איידער ער איז געפארען אין מעזריטש פלעגט ער ערב פסח אויפשטיין פארטאג, און אגאנצען טאג זייער איילען בכדי צו עסען דעם אפיקומן פאר חצות, נאכדעם ווי הוד כ"ק רבינו הזקן איז געקומען פון מעזריטש פלעגט ער אויך אויפשטיין ערב פסח פארטאג, נאר ניט איילען.

אף שמותר להפסיק באמירת ההגדה לצורך גדול¹²², אין להפסיק לשיחת חולין ודברים בטלים ח"ו, כי אם לצורך סיפור בעניני יציאת מצרים או לצורך סעודתו. אין מפסיקים בפירושי ההגדה מהפיסקא "לפיכך" והלאה, וכן בחציה השני של ההגדה (לאחרי ברכת המזון).

יכין כלי שבור¹²³ עבור השפיכות בעשר מכות.

רחצה: להזהר שמי הנטילה (שיצאו חוץ לפרק הזרוע והרטיבו את השרוול וכו') לא יטפטפו על המצה (משום שרויה).

מצה: "מצת מצוה הוקשה לפסח שצריך לאוכלה לפני חצות הלילה כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות". ונחלקו הפוסקים אם מברך עליה כשאוכלה אחר חצות. וספק ברכות להקל¹²⁴.

כמה אופנים בחלוקת המצה למסובין בכדי למעט בהפסק. והכי טוב, אם אפשר, שבעל הבית יטול ידיו תחילה ויכוון להוציאם בלחם משנה, ואחר כך יאכל ב' כזיתים. ורק אחרי שגמר לאכול יטלו ידיהם שאר המסובים ויחלק להם. ואפשר גם שיתן להם מראש (לפני נטילת ידים או לפני שמברך על המצות) מצה כשיעור, ואחרי שאכל כשיעור ב' כזיתים יוסיף ויתן להם קצת ממצה העליונה והאמצעית.

ונשמרתם מאד לנפשתיכם: אין לאכול חלקי המצה השרופים או מושחמים ביותר במינונים גדולים מחמת חומר הרעיל אקרילאמיד שיש בהם.

121 (121) סה"ש תש"ח ע' 199.

122 (122) שקו"ט בזה בכ"מ. ואכ"מ. ולהעיר בדעת אדה"ז בנוגע להבדלה באמצע ההגדה שהטעם משום נראה כמוסיף על הכוסות. והוא ע"פ הח"י שם סק"ה. ושם שמצד ההפסק לית לן בה. אבל אין מכאן הכרח גמור בדעת אדה"ז, ובכלל – שאני הפסק לצורך הבדלה, וכמ"ש בכ"מ כן בדעת הח"י. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתע"ז ריש ס"ט, דמשמע שאין להפסיק לכתחילה באמצע הלל. וראה שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"ג.

123 (123) בכדי שענינים אלו – השפיכות – לא יהיו בכלי שלם. א"צ פגימה ניכרת לעין, ודי שיהא בכלי חד פעמי, או כלי שאין משתמשים בו. נוהגים להקפיד שלא להניח כלי השבור על השולחן, וכן שלא להעבירו מעל גבי השולחן. הטיפות שופכים במקום שלא ידרכו בני אדם.

124 (124) והארכנו בזה במק"א (נדפס בפ"ע בקונטרס "בידור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות", בלוח יומי דשנת תשע"ח, בסוף החוברת).

שולחן ערוך¹²⁵: כבכל שבת וחג, צריך להזהר כשמקלפים ביצים, בהיות והקליפות נחשבות מוקצה, לקלף ישר לתוך פח האשפה, או ע"ג צלחת שאפשר לנער לתוך האשפה, או צלחת חד-פעמית שנזרקת ישר לפח. (יש לוודא שיש כבר אוכל או כלי בתוך הצלחת). כמו כן, צריך לקלף רק סמוך לסעודה (מצד בורר).

כנזכר, מנהגנו שלא לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור עד אחרי כורך של סדר השני¹²⁶.

בלילה הראשון: בנוגע זמירות לשבת, ראה בהערה¹²⁷.

למים אמצעים ואחרונים אין להעביר ידיו על שפתיו, (וכן כל ז' ימי הפסח, משא"כ אחש"פ שמהדרין לשרות).

צפון: אפיקומן צריך לאכול קודם חצות [הלילה] כמו הפסח שלא היה נאכל אלא עד חצות¹²⁸. חצות בשעה 12:55. שכח לאכול אפיקומן – ראה בהערה¹²⁹.

ב'הגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים' מובא אודות זמן מזיגת כוסו של אליהו: "אחר ברכת המזון (חוץ מזמנים ידועים)". ובספר השיחות תשמ"ט¹³⁰ נאמר שמזיגת כוס זה "שייכת לחלקו השני של הסדר שקשור עם הגאולה העתידה (שלכן מזיגת הכוס

125) בנוגע לשמחת יו"ט – ראה להלן בסעודת היום.

בנוגע לשמחת יו"ט בלילה – ראה שו"ת שאג"א סס"ח באריכות – הובא בהגש"פ עם לקו"ט ד"ה מצה. וראה גם שיחת שמחת ביה"ש ושבת חוהמ"ס תשי"ט. אבל ראה שע"ת סי' תקכ"ט סק"ה שהוכיח ממג"א סי' תקמו סק"ד (ועיי"ש בחמ"מ). שו"ת אבנ"ז או"ח סי' תכג. ועוד.

[ושקו"ט בזה לענין חובת אכילת בשר בלילה (ונוגע לחגה"ש, שיש שנהגו בחלב) – ראה דרכ"ת ספ"ט סקי"ט. אבל להעיר משפ"א סוכה מח, א דבחדא מינייהו – ביום או בלילה – סגי.]

126) והכוונה גם אחרי מצות מרור בלילה, ודלא כמי שפקפק בזה. וכ"ה בס' בחפזון פסח כג, א בשם שו"ת בית דוד או"ח סרמ"ט. וראה קמח סולת קיב, ג. לקט הקציר סכ"ב סקצ"ו. שלחן גבוה סתע"א סק"ו. ועוד. ודברי הבית דוד צויינו בכת"ק כ"ק אד"ש שרשם לעצמו ע"מ להעתיק להגש"פ. וכ"כ עוד בכת"ק שם: "אסור לאכול פירות שהם בחרוסת לא בליל א ולא בליל ב (הפר"מ)?" ו. ואוצ"ל: "הפס"מ". והכוונה לפסח מעובין (אות קכג ואות שסב). והו"ד בבית דוד שם. ועוד.

127) בנוגע לזמירות לשבת – אזמר בשבחין וכו' – ביו"ט שחל בשבת, לא שמענו מזה. וכמדומה ברור שלא נהגו בכך (והיינו גם הנוהגים לאומרים בכל שבת, ראה בס' המנהגים ע' 29 ובהערה). וכן גם המנהג בכ"מ. לאידך, ראינו מעשה רב, וברבים, לומר "בני היכלא" בהתוועדות דיו"ט שני כשחל בשבת. וילע"ע.

128) בנוגע לעצת האבנ"ז כשמתאחר בסעודתו להתנות באכילת מצה – ראה בשו"ת באתרא דרב סי' כ'קה.

129) אם נזכר אחרי מים אחרונים: נוטל ידיו בלא ברכה ואוכל אפיקומן בלא המוציא, ונוטל מים אחרונים שוב ומברך ברכת המזון.

ואם נזכר אחרי שבירך ברכת המזון קודם שבירך בורא פרי הגפן על הכוס: יטול ידיו ויברך על נטילת ידים (אם אוכל כביצה) ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ברכת המזון ובורא פרי הגפן על הכוס.

ואם נזכר אחרי ברכת בפה"ג על הכוס: ישתה הכוס ויטל ידיו בברכה ויברך המוציא על האפיקומן ואח"כ ימזוג הכוס ויברך ברכת המזון ולא ישתה הכוס ויגמור עליו הלל וההגדה ואח"כ ישתה הכוס.

ואם נזכר אחרי שהתחיל לגמור הלל: יגמור ההלל וההגדה וישתה הכוס ואח"כ יטול ידיו בברכה ויברך המוציא על האפיקומן ויברך ברכת המזון ללא כוס.

130) ח"א ע' 391 הערה 78.

בדרך כלל היא לאחרי ברכת המזון, ורק בזמנים ידועים היו מוזגים הכוס לפני ברכת המזון), ושם¹³¹: "ולאחרונה – נהגו כן (למזוג לפני ברכת המזון) בכל פעם."

ברך: בברכת המזון – [רצה] ואח"כ יעלה ויבוא. השוכח [רצה או] יעלה ויבוא, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ל[שבת] ויו"ט.

מי שהקיא כל מה שאכל לפני ברכת המזון אינו מברך ברכה אחרונה. אבל אם ודאי אצלו שנשאר כזית במעיו, וכן אם אכל מלכתחילה כדי שביעה ועדיין מרגיש קצת שובע מהמאכל מברך אחריו ברכת המזון¹³². לגבי אכילת מצה, מרור, ושתיית ד' כוסות וכו' – נחלקו הפוסקים אם יצא ידי חובתו. ולמעשה, אינו צריך לחזור ולאכול רק כזית מצה. ואפילו בירך כבר ברכת המזון יטול ידים שוב ויברך על נטילת ידים (באם אוכל כביצה) ויברך המוציא ואחר כך ברכת המזון¹³³.

מכיון שבקביעות שנה זו ליל א' דפסח חל בשבת, באמירת "שפוך חמתך" הולכים לפתוח הדלת, ללא נרות.

חייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שינה.

נוהגין שלא לקרות על מטתו רק פרשת שמע [עד "ובשעריך"] וברכת המפיל אבל לא שאר דברים שנוהגין לקרות בשאר לילות כדי להגן, כי לילה זה לילה המשומרת היא מן המזיקין.

אין לזרוק הזרוע לאשפה דרך בזיון.

יום שבת קודש, א' דחג הפסח

סוף זמן קריאת שמע היום בשעה 9:33.

שחרית לשבת ויום טוב. תפלת העמידה לשלוש רגלים עם ההוספות של שבת.

בשיחת יום שמיני עצרת תרצ"ט (בנוגע להשאלה אם להזכיר גשמים בשחרית כששמע כבר ההכרזה¹³⁴): מען דארף זיך מגביל זיין אז מען זאל קענען דאווענען מיט דעם מנין. למעשה, אם שמע הכרזת "מוריד הטל" קודם שהתפלל שחרית – **אם אינו מתפלל**

131) בשולי הגליון שם נוספה הערה כבפנים.

132) והארכנו מזה בלוח יומי לפורים.

133) ונתבאר אצלנו במק"א הטעמים להכרעה שבפנים, גם את"ל שבתר הנאת גרונו אזלינן, כמשמעות דעת אדה"ז בשו"ע סקצ"ז ס"ט וסתע"ה סכ"ג. ואכ"מ.

134) בנוגע לשמע"צ.

135) ויל"ע באם מתפלל שחרית ביחידות ומוסף במנין אחר, או להיפך – שחרית במנין אחר ומוסף ביחידות. ומסתבר שגם בכה"ג אומר מוריד הגשם בשחרית. וכן הוא אפילו אם אמר (עם הש"צ לתפלת מוסף) הפיוט למוסף הנקרא "תפלת טל", שאומר אחר כך מוריד הגשם בשחרית, אם מתפלל שחרית במנין אחר. [ומש"כ באו"ז הל' הזכרת גשם וטל ששצ"ח, לגבי הזכרת גשמים, שגם בשמע פיוטים של גשם מהש"צ מזכיר גשמים אפי' לא שמע ההכרזה (ואולי כוונתו שע"י שמיעת הפיוטים יודע הוא שהכריזו) – ל"ש לנדוד, דאיהו קאי להסברא שהיחיד אינו מזכיר אם לא שמע להדיא ההכרזה. ולא קייל"ן הכי. ובאמת, צ"ב בכוונת האו"ז, שלא פי' כל צרכו החילוק בין ב' הדעות בירושלמי ובין היחיד לציבור, עיי"ש. ובשו"ת איש מצליח ח"ג או"ח סי"ב בהערת המלבה"ד נדחק לפרש שר"ל לחלק בין היחיד שנמצא בביהכ"נ ליחיד בביתו. ואף שדוחק קצת הוא נ' עיקר כדבריו בדעת האו"ז].

136) כ"ה בלוח כולל חב"ד (לגבי מוריד הטל) והוא ע"פ אג"ק חי"ב ע' ג בהערות ללוח הנ"ל (ושם הוא לענין מוריד הגשם. ולכאורה כש"כ הוא). ויחיד המתפלל בביתו אף שלא שמע ההכרזה אומר מוריד הטל במוסף, אם משער שכבר הכריזו.

ולא מצאתי דבר ברור באחרונים אם היחיד נגרר אחר מנין הראשון, האחרון, שרגיל בו, או רוב בתי כנסיות, רוב אנשי העיר, ואם אשה נגדרת אחרי בעלה. ויש מאחרוני זמננו שכתבו לכאן או לכאן מסברא ומד"ע ללא מקור ברור. כן ראיתי מהמלקטים שחפאו דברים אשר לא כן בדברי האחרונים. והמעייין בפנים ישר תחזינה עינימו אשר לא מיני' ולא מקצתי'. ולמעשה, יש להורות שבכל אופן יאמר מוריד הטל בשחרית אם כבר הכריזו במנין א', כיון שבאומר מוריד הטל יוצא לכו"ע, ואין כאן בית מיחוש (ראה כע"ז בתהל"ד סי' קיד סק"ב וסק"ג. ולענין אחר – משנ"ב סי' קיד סקט"ז). והרי היחיד רשאי לומר טל במקום גשם גם קודם שהכריזו – שו"ע אדה"ז סי' קיד ס"ב.

והרי יש מורים שגם אם מתפלל במנין אחר ה"ה נגרר אחר מנין הא', ודיינו להקל בזה ותו לא. ובסגנון אחר, שממש"כ בפוסקים שאומר מוריד הטל בשחרית אא"כ מתפלל במנין אחר, מ' קצת שכל שאינו מתפלל עם המנין השני לא סגי, אף ברגיל להתפלל עמם וכדומה, דאל"ה עדיפא הול"ל, וק"ל.

ועוד איכא בגווה, שעיקר הדין שאין מפסיקין מלהזכיר גשמים קודם הכרזה הוא רק שלא היא אגודות אגודות, ובאמת ראוי להפסיק בשחרית, אלא שאא"פ להפסיק להכריז בשחרית, אבל לגבי היחיד ל"ש דין אגודות אגודות (וראה גם מחה"ש סתפ"ח שם כע"ז. ואפי' במעריב מצ"ע ראוי להפסיק לולא הטעם דלית עמא תמן. ולכן בדיעבד אינו חוזר אם לא הזכיר גשמים אפי' כשלא אמר טל (משנ"ב סי' קיד סק"ג)).

ולכא' אפ"ל דדמאי לקבלת שבת שנגרר אחר רוב אנשי העיר (שו"ע אדה"ז סרס"ג סי"ט במוסגר. ולהעיר, שבשו"ע אדה"ז מ' קצת שהעיקר ביהכ"נ שרגיל להתפלל בו אלא שהעדר הקבלה דרוב העיר אלים להפקיע הקבלה מחמת הרגילות. ואולי נפק"מ במחצה על מחצה. גם יל"פ בדעתו דתרוויהו לקולא, שאם בביהכ"נ שרגיל לא קיבלו שבת אינו נגרר אחר רוב העיר שקיבלו).

ובאמת, יל"ע בכ"מ שנז' שהתפללו הקהל ערבית ונגרר היחיד (לענין הפס"ט, אבילות, הזכרת יעו"י בברהמ"ז, אכילת סעודה שלישית בשבת, איסור בשר ויין מר"ח מנ"א, איסור בשר ויין בשבת שבתשעת הימים) אם ה"ה כשיש ב' ביהכ"נ בעיר. ובפשטות, גם בזה אין ביהכ"נ הא' נגרר אחרי הב'. ולהעיר ממג"א סי' תקנא סקכ"ו. וכן הבינו במחה"ש ועוד הבינו בכוונת המג"א. אבל ראה בלבו"ש וגליון מהרש"א. וראה זית רענן לשתילי זתים שם סקכ"ז. ועצ"ע כשאינו מתפלל בביהכ"נ בתר מאן גריר. וראה משנ"ב סתקנ"א בשעה"צ סקנ"ו. ויל"ע בדעת אדה"ז. ולכא' תלוי גם אם היינו שלא לפרוש מהציבור (מצד הגברא) או שנעשה לילה (החפצא). וראה גם בשעה"צ שם סקנ"ז עפ"ד הפת"ש. וילע"ע.

לאידך, לא מצינו להדיא בד"ז דין גרירה, ואדרבה – היחיד אינו נגרר אחר הציבור ותליא בשמיעה מהש"צ (מג"א סתפ"ח סק"ד – למנהג שהציבור מזכיר בתפלת מוסף ורק הש"צ פוסק מלהזכיר) רק שהכרזת הש"צ מועלת גם למי שלא שמע. (כמפורש בשו"ע סי' קיד ס"ב ובשו"ע אדה"ז שם סוס"א. וראה פמ"ג בא"א סק"ה). ועצ"ע.

ותו, שבשאר דינים הנ"ל כשהתפללו הקהל ערבית, אין הדר בישוב שאין שם מנין נגרר אחרי הציבור, ורק בענינינו מצינו שגם הדר בישוב מזכיר גשם רק אחרי שהזכירו בקהילות. ובפשטות כ"ה גם לענין אמירת מוריד הטל (אף שרשאי היחיד להזכיר טל קודם. ואף גם לענין הפסקה, למנהג שא"א מוריד הטל, שלא רק שיוצא בדיעבד כשלא הזכיר לא גשם ולא טל בשחרית (משנ"ב סי' קיד סק"ג) כ"א שמותר לו להפסיק אף שהציבור לא הפסיקו

הלל

מצוה מדברי סופרים מתקנת הנביאים בכל שלש רגלים לגמור ההלל ביום ולברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרוא את ההלל. אין להפסיק באמצע הלל (שלם) כי אם על דרך שמפסיקים בברכות קריאת שמע.

מצוה מן המובחר לקרותו עם הציבור מיד אחר תפלת שחרית כדי שיענה עמהם הודו ואנא אחר הש"ץ. אם בא לבית הכנסת אחר שהתפללו הציבור שחרית ועומדים לקרות ההלל והוא לא התפלל שחרית, ראה באגרות קודש כ"ק אד"ש. וזלה"ק: "אודות אמירת הלל לפני התפלה – הוראה בפירוש לא שמעתי בזה, אבל מסופר בפי חסידים, שאף שרבותינו נשיאינו בתפלת שבת היו מאריכים בתפלה אפילו כמה שעות לאחרי גמר הציבור את תפלתם, הנה ביום טוב היו מסתדרים באופן לגמור תפלת השחר עם הציבור ולאמר הלל עמהם".

כל היום כשר לקריאת ההלל שאם לא קרא מיד אחר תפלת שחרית יכול לקרות כל היום עד צאת הכוכבים. לאחר הלל שלם, קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום.

קריאת התורה

בקביעות שנה זו, אין אומרים י"ג מדות ו"רבנו של עולם"¹³⁷. מוציאים שני ספרי תורה.

סימן סדר קריאת התורה של כל הח' ימים של פסח: "משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא". ונתבאר בשו"ע אדה"ז סת"צ ס"ח ואילך, עיי"ש פרטי דינים.

בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון, "משכו וקחו", ומפטיר בספר השני, "ובחודש הראשון". הפטרה¹³⁸. יקום פורקן.

מוסף-מוריד הטל

במוסף של יום טוב הראשון של פסח מתחילין לומר מוריד הטל, ואין הציבור רשאים להתחיל עד שישמעו מפי הש"ץ, ונוהגין שהשמש

עדיין – ראה פמ"ג במ"ז סק"ד. ומ"מ, יראה דאף בהפסקה ימתין – פמ"ג בא"א סק"ב. ולכאו' כוונתו לענין מנחה, שבמוסף עליו למהר להתפלל, כמ"ש בפמ"ג בא"א סק"ה. או דקאי למנהג שאומרים מוריד הטל במוסף). ומוכרח, שאין הנדונים שוים זל"ז.

ולכאו' מקום בראש לחלק יתירה מזו בין דין הזכרת גשמים, דאיכא איסורא להתחיל להזכיר לפני שהכריזו, והוא בכדי שלא יהא אגודות אגודות בהזכרה (ראה בטור בשם הראב"ד), וממילא עליו להמתין מלהזכיר עד שמתפללים בקהילות [ואולי איכא למשמע מהדא, דלא סגי כשרק מנין א' הכריזו], משא"כ בהפסקה שהיחיד רשאי להפסיק קודם הציבור (וי"א שגם לרבים מותר וראה בב"י), ול"ח ככה"ג לאגודות אגודות, ומה שצריך להפסיק אחרי שהציבור הפסיקו (ושצריך לחזור כשהזכיר גשמים) הוא מדין סימן קללה. אבל משמעות הפמ"ג בא"א סק"ב שלא לחלק. וראה גם בקיצור שו"ע רסי' יט.

(137) וכ"ה בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה).

(138) ביחיד יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע, פרשת אחרי. אבל אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום בערב שבת, כפשוטו, וכנסמן לעיל בערב פסח.

מכריז קודם התפלה.

דין השוכח ואמר מוריד הגשם ראה טבלא שבסוף הלוח.

מוסף לשלש רגלים, היינו אתה בחרתנו ומפני חטאינו וכו'. אלא שצריך להזכיר של שבת קודם ליום המאורע, דהיינו שיאמר ותתן לנו ה' אלקינו את יום השבת הזה ואת יום חג המצות הזה כו' ואת מוספי יום השבת הזה ויום חג המצות הזה כו' (וכולל פסוקי שבת, "וביום השבת", ושל פסח, "ובחודש הראשון"). ישמחו במלכותך. וסמוך לחתימה אומר שבת ומועדי קדשך, וחותרם מקדש השבת וישראל והזמנים.

אומרים פסוקי מוסף המיוחדים ליום השבת ("וביום השבת") ולימים ראשונים של פסח ("ובחדש הראשון") דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: מצא סכין בירושלים ביום טוב שוחט בה מיד שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין¹³⁹.

139) רמב"ם אבוה"ט פי"ג ה"ה - ממשנה שקלים פ"ח מ"ב. פסחים יט, ב. וקמ"ל, דאף שגזרו חכמים על כל הכלים הנמצאים שיהיו בחזקת טומאה (שם ה"ד), ביו"ט חזקתן טהורין. ואף שבירושלים בלא"ה כל הכלים הנמצאים טהורין שלא גזרו טומאה (שם. מטמאי מו"מ פי"א ה"ב), וכנראה הטעם כיון שזנהרו הטמאים בירושלים מחמת שכל העם אוכלים קדשים (ראה מאירי ופי' הר"ש סירילאו שקלים שם מ"א (לענין רוקים הנמצאים בירושלים). ובמאירי שם מ"ב (לענינו): שהוא מקום מוחזק בטהרה. ועד"ז כ' בפסחים ע, א: אין כאן חזקת טומאה בירושלים שהטהרה מצוי' לכל. וראה גם (לענין אחר) לקו"ש חל"ז ע' 24) - לדעת הרמב"ם, בסכינים לשחיטת קדשים גזרו מפני חומרת הקדשים (ובמאירי (שם ושם) פי' באו"א), אבל ביו"ט לא גזרו. ופשוט, שהסכינים טהורים ביו"ט גם לשחיטת חולין. ואדרבה. והנה, ברמב"ם שמצא הסכין בירושלים. ועיי"ש בראב"ד ובנו"כ. ויל"ע בדעת הרמב"ם, דמוקי לה במצא בירושלים, והלא גם חוץ לירושלים חזקתם טהורים, את"ל (ראה ערוה"ש העתידי (סי' קכא אות ג-ד), הובא בלקו"ש חל"ז ע' 25 הערה 48. ובלקו"ש שם נראה כנוטה לסברא זו. וכ"כ בלקוטי הלכות חגיגה כו, א בז"ת ד"ה ויאסוף בשי' הרמב"ם. וראה שיח יצחק חגיגה שם. ואולי איכא למשמע הכי מראב"ד שם ה"ה, עיי"ש. ויתכן שבסו"ד נטה קו מסברא זו) שהדין שכל ישראל חברים הם ברגל (רמב"ם מטמאי מו"מ פי"א ה"ט) אינו רק בירושלים, והרי ד"ז קאי גם על כלים (כמפורש שם).

[ולהעיר מלשוננו כאן, "שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין", ולא התנה שזהו דוקא בירושלים. (משא"כ לפנ"ז, במצא בי"ד ניסן, שפי' דקאי בירושלים). וכמו"כ ילה"ע, דמשמע קצת, שד"ז הוא בכל הכלים, שחזקתם טהורים, ולא רק בסכינים הנמצאים, ולפ"ז אין הטעם משום שבדאי הטבילו לצורך שחיטה, וכמ"ש בפי"ה מ"ש שם (וכבר העיר בכס"מ עמש"כ הרמב"ם כאן לפרש באו"א, לפי של"ג על כלים הנמצאים ביום זה) - שרק בי"ד ניסן אמרו כן, שצריך להטביל סכיניו לצורך שחיטת פסחו, משא"כ בשאר יו"ט ל"ש למימר הכי. אבל משמעות סוגיית הגמ' פסחים שם, וכן במאירי שם, שגם ביו"ט הוא מה"ט. אלא, שבשאר כלים בלא"ה טהורים בירושלים, כנ"ל].

(ובאמת, עיקר כוונת הרמב"ם שאפי' בירושלים במצא בי"ג שונה ומטביל, וכמ"ש הראב"ד בביאור דעתו, דאוקי לה בנמצאת בירושלים, דעכצ"ל דלא מיירי חוץ לירושלים, שבלא"ה חייב בטבילה. והכריח מזה, שגם בירושלים גזרו על סכינים הנמצאים, חוץ מהנמצא בי"ד וביו"ט. וא"כ אפ"ל, שלענין זה - קאי גם בנמצאת חוץ לירושלים. אלא שד"ז לא נתפרש להדיא ברמב"ם).

ולכאו' צ"ל, דאף שגזירת כלים הנמצאים הוא בפשטות מחשש שנפלו מע"ה (וראה אפיקי מים טהרות (מיטלמן) סס"ב סק"א, בשלילת ד' הח"א טהרות ס"ז סק"ד דמירי ברובם חברים. וראה שם ס"ח סק"ד שהוא מחשש מיעוט זבים), מ"מ חמירי מכליו של ע"ה בענין זה, שלא אמרו שחברים הם ברגל וכליהם טהורים רק בכלים של ע"ה, שאפשר לברר אצלו אם נטמא (אף שא"צ לברר בפועל), וכאן מיירי בכלים הנמצאים (בשווקים וכו'), ויש לחשוש שמא בזב או במת נטמאו (שם ה"ד), שהרי לא כאו"א יכול לטהר עצמו. [וכמו רוקים

הלכתא למשיחא: סך-הכל של הקרבנות להיום [וכן בכל שאר ימי הפסח], שלוש-עשרה קרבנות (ומפורטים בנוסח התפילה, "ונשלמה פרים שפתינו"). וזהו בנוסף לקרבן מוסף של שבת, ועריכת לחם הפנים, בקביעות שנה זו. וכל זה, בנוסף לקרבנות הפרטיים שעל כל אחד להביא ביום הראשון של חג: עולת ראייה (אלא שבפועל לא דייקו להקריבם ביום טוב ראשון. ובקביעות שנה זו, בלאו הכי אינו דוחה שבת), שלמי חגיגה (וכנ"ל, אינו דוחה שבת¹⁴⁰), ושלמי שמחה (שחיוב הקרבנות פעם אחת במשך החג - כתשלומין ליום הראשון. כשיום ראשון של יו"ט חל בשבת, כבשנה זו, שאין שלמי שמחה דוחים שבת, יוצא יד"ח שלמי שמחה - לדעת הרמב"ם (שא"צ זביחה בשעת שמחה) - בשלמים ששחטם מערב יום טוב).

היום, יום ראשון של פסח, החליל מכה לפני המזבח. גם בקביעות שנה זו, חליל זה דוחה שבת מפני שהוא חליל של קרבן וחליל של קרבן עבודה היא דוחה את השבת.

הנמצאים בירושלים, שאף שבאמצע הדרך טהורים מה"ט גופא, לפי שכל ישראל טהורים ברגל, שבצדדים טמאין, כיון שהטמאים ברגל - והיינו, מי שנשאר טמא ואינו יכול לטהר (פיה"מ שקלים שם מ"א) - מועטים ופורשים לצדי הדרכים (משנה שקלים שם. רמב"ם אבהו"ט פי"ג ה"ח). (ואף שלשונו במטמאי מו"מ פי"א הי"ב משמע קצת דשוו אהדדי (כלים של ע"ה וכלים הנמצאים) - יל"ד. ובלא"ה מוכרח לחלק ביניהם (ולהיפך), שהרי כלים של ע"ה טמאים גם בירושלים, והיינו אפי' טומאת מת, משא"כ בכלים הנמצאים (וראה גם ח"א שם ס"ח סק"ג)).

ומ"מ הקלו ביו"ט בירושלים, אף בנמצאים. (וצ"ע מ"ש מרוקים הנמצאים, שבצדדים עכ"פ טמא. ולהעיר ממאירי פסחים יט, ב שגם בכלים הנמצאים, באם מצאם מוקצים במבואות קטנים, כמו שפינהו אדם לשם, טמאים. ונראה שפי' כן מש"א בפסחים שם "בגזייתא". וצ"ע דבגמ' קאי לר"מ דוקא).

ואף שע"ה אין בקיאין בדיני טומאה (ראה פיה"מ כלים פי"מ מ"א. מטמאי מו"מ פי"א ה"א) ובפרט בטומאת היסט (מטמאי מו"מ פי"ג ה"ד) וכן אין יודעין הלכות טבילה וחציצה (שם ה"ב), ומה שייך לברר אם נטמאו או לא. וצ"ל שגם לזה ל"ח מה"ת כ"א מחמת גזירה, לפי שרובם בקיאין ונזהרים, ורק מדרבנן חיישינן למיעוטא, וברגל ל"ג לחוש לזה. [ודוגמא לדבר: דין טומאת מת, שבכלי סתם של ע"ה חוששינן שמא טמא מת הוא (מטמאי מו"מ פי"א ה"ב. שם פי"ב ה"א), ובאמר להדיא שכלי זה טהור מטומאת מת נאמן (פי"א שם. וראה לקו"ש שם ע' 23). וכן במכירו שאוכל בתרומה (פי"ב שם). וכל גזירות חכמים הם כך, ולדוגמא, שמחד גיסא ע"ה מטמא גם בהיט (לדעת הרמב"ם. ובמק"א הארכנו. ואכ"מ), ולאידך בסתמא ל"ח לטומאת היסט בע"ה, אף שאין בקיאין בטומאת היסט, ורק כשנמצא לבד ללא השגחה (פיה"מ טהרות פי"ז מ"ב). ולהעיר מתפא"י טהרות פ"ח מ"ב (בבועז סק"ד) שאשת ע"ה נאמנת לפעמים. ומצינו כמ"פ שנאמנים - נוסף לתקנות מיוחדות בזמנים ומצבים מיוחדים (ראה מטמאי מו"מ פי"א כמה דוגמאות) - ראה טו"א פ"ט ה"ז. שם פי"א הי"א. פט"ז ה"ב. ושם הטעם שאינו משקר אלא דאינו בקי בדיני טומאה - ערוה"ש העתיד סי' קפד ס"ב ואכ"מ]. ויומתק יותר להנת' בלקו"ש שם ע' 25, שברגל חל גדר ציבור על כולם. (ולהעיר, שבשעתו בהשיחה - כ' חשון תשמ"ו - נת' בזה, שהוא **מעין דוגמא** ("כעין דאורייתא תקון") הדין דטומאה הותרה בציבור).

ובראב"ד (הנ"ל) כ' שחוץ לירושלים יש לחוש משום מגעות עוברים ושבבים, משא"כ בירושלים שאין טמאים מצויים שם. ופשוט, שאין לפרש בכוונתו דחיישינן לנגיעת נכרים - דלשונו ל"מ כן. גם י"ל דמיירי בישראל החשוד על הטהרות יותר מע"ה, שע"ה רובם נזהרים מטומאה ורק מדרבנן גזרו, משא"כ במי שלמטה מדרגת ע"ה.

140) ומאחרים ולא מקדימים, היינו שחוגג למחר. (וראה לקו"ש חכ"ח ע' 25 הע' 16 בשוה"ג. ולהעיר מלקו"ש ח"ח ע' 106 הע' 22-21. ואינו יוצא כששחטם בערב יו"ט (פסחים ע, ב. שם עא, א. וראה צל"ח לתוס' שם ע, ב ד"ה שלמים. אבל ראה ראב"ד חגיגה פ"ב ה"י. ובנו"כ שם. הנסמן באנציקלופדיא תלמודית ערך חגיגה ע' תקצג ואילך).

בחזרת הש"ץ תפילת טל¹⁴¹. ברכת כהנים.

ברכת כהנים. כשאומרים תיבת יברכך – המתברך ראשו באמצע. ה' – מיסב ראשו לימינו, שהיא שמאל המברך. וישמרך – באמצע. יאר – לשמאלו שהיא ימין המברך וכו'. שלום – ראשו באמצע. אמירת רבש"ע – בשעה שהכהנים מנגנים דוקא, אבל כשאומרים התיבות צריך לשמוע. כשמנגנים ל"וישם" אומרים רבוש"ע... הצדיק. כשמנגנים לתיבת "לך" ואם... אלישע. ל"שלום" וכשם... לטובה. כשאומרים "שלום" – אומרים "ותשמרני ותחנני ותרצני". אדיר במרום אומרים אחר ענית אמן כשעדיין הטלית על פניו. על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע אומרים "ולקחת סולת"¹⁴².

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

שש זכירות אחרי התפילה.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש¹⁴³. אתקינו ליו"ט¹⁴⁴. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

לא בירך שהחיינו בליל הראשון ונזכר למחר אומר בשעה שנזכר.

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית¹⁴⁵] יין (ולכמה דעות: לא במיץ ענבים¹⁴⁶) כל יום (וגם בחול המועד). אך אפשר לצאת ידי חובה בשתיית הרביעית מכוס הקידוש¹⁴⁷. כ"ק אדמו"ר (מהורי"צ) נ"ע שותה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

שמחת יום טוב חייבים מדאורייתא ועם כל זה ודאי אין לבסומי כו' וכמו שכתב הרמב"ם גבי שמחת יום טוב לא ימשך ביין כו'.

מצות עונג יו"ט: צריך לקבוע כל סעודה על היין, דהיינו שישתה יין באמצע סעודתו אם ידו משגת וירבה בבשר¹⁴⁸ ויין ומגדנות כפי יכלתו.

141) ובשיחת ש"פ צו תש"נ (בלתי מוגה) ש"פ מנהג ישראל נאמרת בניגון מיוחד, ושלכן צריך הש"צ להכין א"ע לזה מבעוד מועד.

142) ראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו. [ולהעיר שבקטע זה ניתוספו כמה מלים בכת"ק].

143) ושם נתפרט: אומרים מזמור לדוד, אתקינו, ושמרו, אם תשיב, דא, זכור, על כן בלחש. (וכ"ה בספר המנהגים מנהגי ר"ה ע' 67 בהערה).

144) ראה בהערה בלוח אתמול (בליל הסדר).

145) כ"ה להדיא בתו"א מגילת אסתר צט, א. ובכ"מ. וכבר העירו ממש"כ החינוך מ' לא: דפחות מזה השיעור אינו ראוי ולא יתעורר לב האדם עליו.

146) ראה הלכה יומית אות תשלא ובמ"מ וציונים לשם בארוכה. ודון מינה ואוקי באתרין.

147) ראה שיחת אחש"פ תשל"א. וכ"מ בתוד"ה ידי יין – פסחים קח, ב. ועוד ענין מצד מצות עונג כדלקמן. ולהעיר משיחת יום ב' דחה"ס תשט"ז בתחילתה. וראה שיחת שמחת ביה"ש תשי"ט. ר"ד בסעודה ליל א' דחה"ס תשכ"ו. ליל א' דחה"פ תשכ"ט.

148) בנוגע לאכילת בשר משום מצות שמחת יו"ט, שאינה חובה אבל מצוה (מדרבנן – ראה שיחת ש"פ האזינו תשל"ח. ר"ח שבט תשמ"א. ש"פ קדושים תשמ"א. ליל ד' דחה"ס תשמ"ז), אם צ"ל בשר בהמה דוקא (ששקו"ט מזה באחרונים. ואכ"מ) – ראה שיחת ש"פ בשלח תשכ"ו. ש"פ בחוקותי תשל"ל. ליל הושע"ר תשמ"ה. ר"ד בעת הסעודות ליל ב' דר"ה

תזכורת: מנהגנו שאין אוכלים עד אחרי כורך של סדר השני מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור (כגון חסה, חריין, תפוחים, אגוזים וכו') וגם תבשיל של מרור בכלל. ברכת המזון כדאיתמול.

הלכתא למשיחא: בזמן שבית המקדש קיים אוכלין [כל שבעת ימי הפסח] בשר שלמים לשמחה. ונתבאר בלקוטי שיחות¹⁴⁹, שלדעת אדה"ז, ש"עיקר המצוה" דשמחת יום טוב (אצל אנשים) היא אכילת בשר שלמים, אין זו שמחה גשמית בלבד, אלא שמחה של מצוה, ושיש בה **קדושה** (אכילת קדשים), עיי"ש באורך¹⁵⁰. לקיצור דיני אכילת קדשים, ראה בסוף הלוח.

קצת דיני אכילת קדשים¹⁵¹:

זהירות מטומאה: כבר נזכר לעיל שהכל חייבים לטהר עצמם ברגל¹⁵².

י"א שברגל לא נכנסו לבתים בירושלים מחשש טומאת אהל, ולנו ברחוב. [ואולי ברגל שכולם מטהרים את עצמם אין מקום לחשש]. ואיך שיהי', בודאי צריך ליזהר לא להיכנס לבית שיש חשש טומאה.

באם נמצא בבית כלי שהי' באהל המת, אפי' הבנין גבוה כמה קומות, אין לשהות שם. כמו כן, יזהר שלא לנגוע בבגד מטה וכסא שאינם בדוקים מטומאה, שמא נגעה בהם נדה וכדומה.

ניתן לישב על כסא פלסטיק, או מזרון מגומי וכדומה. כן, ניתן לאכול אוכלים שלא הוכשרו לקבל טומאה.

מעלה תיקנו בקדשים שסתם ידים צריכים טבילה בארבעים סאה לקדשים.

תשכ"ט.

149) חל"ג ע' 62 ואילך.

150) וידועה החקירה אם המצוה רק באכילה או גם בהקרבה. ולדעת הצ"ח – הובא שם – המצוה להקריב פעם א' בחג. ועוד מצוה באכילה במשך החג. [ולכאן נ"ל לה"ר דתרוייהו איתנהו, מרמב"ם חגיגה פ"ב ה"ד, ממה שהצריך ב' הטעמים. ולע"ע ל"מ שיעירו מזה. שו"מ בס' קול בן לוי ס"ג ד"ה ואת זה (בדפ"ח – קיג, א ואילך) שעמד בזה. ויל"ע במפתחות ברמב"ם פרנקל ואינו תח"י כעת.

ומ"מ י"ל שכיון שהמצוה שיהא בשר קרבן צ"ל ראוי לביאה. והרי אצ"ל זביחה בשעת שמחה. ואכ"מ כעת].

151) פרטי דיני שחיטת, הקרבת והכנת השלמים, לא נזכרו כאן כ"א השייך לאכילה בחג במיוחד. רשימה חלקית בלבד, ובכמה פרטים – כמה וכמה דעות, ולפעמים – שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרון ספיקות, ולכשיבוא – משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים – (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

152) לענין קיום מצות עונה ביו"ט מצד חובת שלמי שמחה – ראה הגהות חשק שלמה ערכין ג, ב. שו"ת מנחת ברוך רס"י עז. ועוד. ולהעיר מנחל קדומים (לחיד"א) סו"פ מצורע בישוב קושיית ברכת הזבח (הובא במג"א סו"פ) לענין עונה בשבת לאוכלי חולין בטהרה. והה"נ הכא.

אכילת קדשים: אין לאכול השלמים קודם ההקטרה, שהאימורים מתירים הבשר באכילה. אבל אם נטמאו או שאבדו, אינם מעכבים את האכילה, ומותר לאכול הבשר אחר זריקה.

אכילת קדשים מצוה גם לבעלים ולא רק לכהנים. ומברכים על האכילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו לאכול הזבח/על אכילת שלמים.

מצות אכילת קדשים בכזית, ושאר הבשר אוכל בכדי שלא יהא נותר. וי"א שיש מצוה באכילת כולו.

עוד מצוה בחג, אכילת השלמים משום שמחת יו"ט, כנ"ל. ומצוה זו מתקיימת בכזית (וי"א שצ"ל לשובע - בכביצה).

אשה: בעלה משמחה שמקריב קרבן ונותן לה לאכול. [ויש חולקים].

קטנים: פטורים מאכילת שלמי שמחה.

אכילת כל הקדשים, גם קדשים קלים, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים, וצריך להיות צלי בחרדל¹⁵³.

קדשים קלים, ושלמי שמחה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים].

מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול השלמים המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים].

נותר: צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו אחרי סוף זמן אכילתו.

אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלאו דנותר, כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשגיח שלא יותר.

לאחר סוף זמן האכילה מטמא את הידים.

מצוות לינה: בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון, ויש בזה ב' אופנים - משום הרגל או משום הקרבן. במדרש עה"פ במגילת רות "באשר תליני אליך", משמע שמצוות לינה שייכת גם בנשים, בקרבנות שלהן].

שלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד, היינו ביום הזריקה וכל הלילה, וכל יום המחרת עד שתשקע החמה (ובנדון דידן, כשהוקרב בט"ו ניסן, עד סוף יום ט"ז ניסן).

153) ולדעת התוס' באם ערב לו באופן אחר - רשאי לשנות באכילתו. ובמק"א - בקובץ הללו עבדי ה' - הארכנו בדעת הרמב"ם. בדרשה לחגה"ש תשע"ה (ב-770) שקו"ט במי שלא הכין חרדל לשלמיו, אם מותר להוציא מרשות לרשות, או לכבות בגחלת של מתכת למתקן ביו"ט, כיון שאכילת חרדל אינו שווה לכל נפש.

בקביעות שנה זו: אמנם, כנ"ל, בשנה זו שיום ראשון חל בשבת, אין הקרבת שלמי שמחה דוחים שבת. ואם הקריבם בערב שבת (להדעות שא"צ זביחה בשעת שמחה), נאכלים עד סוף יום ט"ו ניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובליילה שלאחריו).

הנותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה.

כלי מתנת: שהשתמשו בהם לבשר השלמים בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. ו**כלי חרס** צריך שבירה. **בכלי זכוכית**, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. וב**כלי פלסטיק** ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

הלכתא למשיחא: בנוגע לקביעות שנה זו, "בזמן שיהי' יום טוב של אחד משלשה רגלים בשבת, [וכן בכל השנים - בשבת שבתוך החג] חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים". [לחם הפנים אינו יכול להיות חמץ, כי אם מצה ("חלות מצות")¹⁵⁴].

נוהגין קצת בני אדם למעט באכילת מצה ביום ראשון כדי לאכלו בליל שני לתיאבון.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (בשעה 4:16), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך.

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פרשת אחרי). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת¹⁵⁵. לא לשכוח "מוריד הטל".

154) ראה מנחות נב, ב (במשנה). רמב"ם מעשה הקרבנות פי"ב הי"ט. וראה שיחת ש"פ אחרי תשמ"ו.

155) בס' המנהגים ע' 64 בהערה, בנוגע לאמירת "שבתות .. בס" בנעילה, מסיים: "כמובן, כן הוא גם בשבת שחל בו יו"ט". וכבר העירו, שבכל הסידורים - גם בהוצאות שלאח"ז - נדפס כמאז "שבת קדשך", ללא שום הערה ותיקון. ועוד ועיקר, שבמקורו - בהוספה לליקוטי מנהגים, שנדפס בסוף מחזור השלם - לא נמצא כלל סיום ההערה (צילום כתי"ק מהגהות להערה הנ"ל - אחרי שסודר לדפוס - נמצא בתשורה לחתונת רייכמן י"א תמוז תשנ"ז ולחתונת מייקאוויטש-גאלאווינסקי כ"ב אלול תשנ"ז. וגם שם אינו מופיע). וכן לא נמצא בשאר המקומות (בהוספה לקונטרס חודש תשרי תש"ד - נדפס בסה"מ תש"ד; בהוספות לשו"ע אדה"ז; בהערות וציונים שבסידור עם דא"ח. ועוד). וכן לא נזכר בלוח כולל חב"ד. ובכלל, אינו מובן שהרי ביו"ט אין אומרים נוסח "וינוחו וכו'". ואם משום אמירת "שבתות" - הרי בפשטות שינוי הנ"ל הוא רק כתוצאה מאמירת "וינוחו בס", ולא להיפך. ועוד, שבגוף ההערה מצויין בטעם השינוי לסידור האריז"ל ומשנת חסידים. ובשניהם (ובסידור האריז"ל - כ"ה בסידור ר' שבת, ר' אשר, קול יעקב. - בסידור זאלקאווא תקמ"א לא מופיע בי' הענין, כ"א השינוי בנוסח התפלה) מובא הטעם מצד "שם מ"ב הכולל כולם", המרומוז במלת "בס". [בשעה"כ פי"ז סקל"א (נסמן בלקו"ש חי"ד דלקמן, ובס' המנהגים ע' 27) מצייין בזה גם לתולעת יעקב, ללא ציון מקומו. וראה גם בהוספות לשו"ע אדה"ז ח"ב בסדר קבלת שבת. אבל בתולעת יעקב (ח"ב סתרי תפלות שבת וכו' אות ט) לא מצאתי מזה רק בנוגע לליל שבת. אלא שמדבריו אפשר להבין בנוגע ליום השבת, אבל לא בנוגע לתפלת מנחה. ואולי נגרר בעל שעה"כ אחרי משמעות העו"ש (סי' ש"ד"ה כתבו האחרונים). והמעיין היטב יראה שמש"כ בעו"ש בשם תולעת יעקב קאי רק אשלפניו, בסוד שלש סעודות שבת, ולא בנוגע לנוסח התפלה].

ויש מי שר"ל, שנפלה כאן טה"ד בס' המנהגים, וצ"ל "שחל בו יו"כ" (ולא "יו"ט", שהרי אין כאן מקום הוראת מנהגי שויו"ט), וקאי אשלפניו.

ועדיין יש מקום לקיים הדברים, לפמשנ"ת בשכנה"ג או"ח סי' רסח בהגה"ט סק"ב (ועד"ז

אין אומרים צדקתך.

אסור להכין שום דבר לצורך יום שני של חג עד לשעה 8:19 (ואמירת "ברוך המבדיל וכו'", או "ותודיענו" בתפלת ערבית, כדלהלן). ולדעת אדה"ז – גם ע"י נכרי אסור¹⁵⁶.

אין להוציא בשר מבושל (או שאר מאכלים) וכדומה מהמקפאי ביום ראשון להפשיר עבור יום שני של חג¹⁵⁷.

מוצש"ק, ליל ב' דחג הפסח

לפני הדלקת נרות או כל מלאכה אחרת המותרת ביום טוב (ולפני הכנה ליום טוב שני, כדלעיל) יש להתפלל ערבית ולהבדיל בתפלה באמירת "ותודיענו", או לומר עכ"פ "ברוך המבדיל בין קודש לקודש"

בכ"מ), בטעם אמירת "בס", שבמנחת שבת ה"ה ככלה בבית אבי' וחמי', עיי"ש. וע"ד הסוד – בלקו"ש ח"ד ע' 19, שבמנחת שבת הוא יחוד ז"א ומלכות. וראה גם שיחת ש"פ וישב תש"ל. ולכא' ה"ז ע"פ ובהתאם להמבואר בהגהות הרמ"ז לס' הכוונות (נז' בכה"ח סרס"ח סק"ב – נסמן בלקו"ש שם. וכ"ה בהגהותיו לזהר ח"ב קלה, ב, ובספרו אם לבניה אות ב סקט"ז). ועד"ז הוא בכ"מ. ומתאים גם להנת' כע"ז בסה"מ מלוקט (ח"ה ע' מט) במעלת מנחת שבת. וד"ז עולה בקנה אחד עם כמה מהב' בזה ע"ד הפשט. ונקודת הדברים, שהשינוי בנוסח התפלה במנחת שבת שייך ג"כ להענין דל' רבים, ולא רק לשם מ"ב. אלא, שעכ"ז ק' לחדש שינוי בנוסח התפלה על יסוד הנ"ל.

אבל להעיר, שבאג"ק ח"ט ע' טז, בנוגע לנוסח התפלה בנעילה, מקום לפרש, שר"ל שהעיקר לומר "שבתות", ושמה"ט משנים ואומרים גם "בס". אבל לע"ע לא מצאתי כן במק"א. ואדרבה. ובאג"ק הנ"ל אפשר לפרש גם באו"א. אמנם כן, שלהנוסח (נזכר באג"ק ח"ד ע' רחצ בהערה) שברמב"ם (לגי' שבכת"י), וכן בסידורי התימנים, שאומרים כך בכל ד' תפילות השבת, מסתבר שעיקר הכוונה לומר "שבתות" בל' רבים, ורק כתוצאה מזה אומרים "וינוחו בס". אבל כפשוט שאין מזה ראי' לענינו לנוסח דידן שאומרים כן רק במנחת שבת. כן להעיר, שבשיחות קודש דשנים האחרונות, ובעיקר – בהתועדויות דיום הש"ק, נז' כמ"פ (ולדוגמא: ש"פ שמיני ואמור תש"ג. ועוד כמ"פ) הל' (והתוכן): "שבת זו, שבת זה, שבתות אלה" (בהתאם לחילוק בנוסח התפלה: בה, בו, בס).

156) ראה שו"ע אדה"ז ששי"ט סי"ח. ששכ"א ס"ו. סתנ"ה סי"ד. סתנ"ט ס"כ. וראה בפמ"ג סתק"ג בא"א סק"א (נסתפקנו). דע"ת למהרש"ם סתמ"ד ס"א (מסתבר להקל. אבל מש"כ כן בדעת הפמ"ג, צ"ע – ראה פמ"ג סתמ"ד בא"א סק"ה. ובעוד כ"מ, נסמנו לקמן). שו"ת לבושי מרדכי מהדו"ת או"ח סע"ו (אפשר דשרי וצל"ע כעת).

ולהעיר משו"ת נוב"י מהדו"ת סמ"ד ששבות דשבות במקום מצוה הותר רק בשבות קרובה ולא רחוקה. וכבר כתב כן בשו"ת תשב"ץ ח"ב סוסי' קצז. וכ"מ בט"ז סתרנ"ה סק"ב – ראה מחה"ש שש"ז סק"ח. וראה א"ר סתרנ"ה סק"ג שראוי להחמיר (וצ"ע בא"ד סרנ"ב סקי"ב. ע"ו סקי"). בכור"י שם. ערוה"ש שם ס"ג. וכ"פ בחיי"א כלל קמח סי"ח. [ובדעת המג"א – ראה סתרנ"ה סק"א. סרנ"ב סקי"ד (ואדה"ז שם סי"ג ופמ"ג שם) וסק"כ בסופו. סרע"ו סק"ח. סתנ"ה סק"ד (ואדה"ז שם סי"ב). ושם ההיתר משום שבות בביה"ש במקום מצוה. וראה פמ"ג שם). סתנ"ט סקי"ב. תק"י סקי"ג (ובפמ"ג שם). סתקכ"ז סקי"ג (ואדה"ז שם בקו"א סק"ד). מחה"ש ששל"א סק"ה בכוננת מג"א שם. תהל"ד ששכ"ה סקי"ט בסופו בכוננת מג"א שם סקי"א. וראה שו"ת רב פעלים ח"ד סי"א מש"כ ליישב. ועו"ל – ראה מהר"ם בריסק ח"ב סע"ד]. וראה שו"ת כת"ס או"ח סי' קטז. מנחת פתים יו"ד שש"כ. פמ"ג סתקמ"ד בא"א סק"ב. (וראה מנחת פתים שם. תורת חיים סופר או"ח סרמ"ד סק"ד ד"ה ולפמש"כ י, ד). משנ"ב סרנ"ד סקמ"ד (ובסקמ"ג שם, התיר במידי דפלוגתא). שם ששי"ג סקנ"ו. שם ששל"ג סקי"י ויא. וראה מילואים לשו"ת דברי רננה סכ"ו. והעיר שם מראבי"ה הל' עירובין ששצ"א (בראבי"ה השלם – ע' שלו). ולהעיר שבשו"ע אדה"ז שש"ז סי"ג השמיט מלת "בשבת". ושקו"ט בזה. ואכ"מ.

157) אבל באם מוציאו בעוד היום גדול שראוי לאכילה בו ביום, אפשר להתיר (ע"פ שו"ע אדה"ז סי' תק"כ). ובשבת לצורך יו"ט שלאחריו – צ"ל מבושל ג"כ. [אבל ביו"ט לצורך שבת מותר אם הניח עירוב תבשילין (ראה שו"ע אדה"ז סי' תק"ג ס"ג. וראה קובץ העו"ב שבועות תשע"ד. הערות הת' ואנ"ש 770 סוכות תשע"ה. ואכ"מ)].

(בלא שם ומלכות¹⁵⁸).

הדלקת נרות (אחרי השעה 8:19) מאש הדלוקה לפני החג. באם שכחו להדליק הגז וכיו"ב מערב שבת, אפשר לבקש מגוי שידליק אש מוכן עבור היהודי. למנהגנו, ניתן להדליק מיד בזמן הנ"ל, ואין מקום וסיבה להמתין בדוקא שלא להדליק עד לפני קידוש.

מדליקים הנרות לפני הברכה כבשבת. בהדלקת נרות שתי ברכות: ברכת להדליק נר של יום טוב, שהחיינו. טענה בהברכה או שכחה "שהחיינו" ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין לכבות הגפרור אלא יניחו ויכבה מאליו.

יש מחמירים שלא להשתמש בנר של יום טוב כדי להדליק עמו נר אחר של חול או להדליק את הגז.

אסור לחמם נר ולדבוק בפמוט גזירה שמא ימרח (שישפשפנו להחליקו על פני שטח הפמוט). גם **אסור לחתוך שולי הנר** בכדי שיוכל לתוקעו בנקב הפמוט, משום איסור מחתך. אבל מותר לתחוב נר בתוך הפמוט לצורך הדלקת נרות יום טוב, אף שהנר נשחק מעט ואין בזה משום מחתך.

אם הפמוט מלא בשיירי נרות, אף שמותר לנקות את הפמוט, ואין בזה משום תיקון כלי, וכן המשתמשים בנרונים בתוך כוסיות זכוכית, שמותר להם לנקות את הכוסית מדיסקית המתכת של הנרונים שנדבקה לתחתית כוסית-הזכוכית בכדי להניח במקומה נר חדש – מכל מקום, שיירי הנרות וכן הדיסקית שבנרונים, דינם כמוקצה ואסורים בטלטול¹⁵⁹. ולכן, יניח מעט שמן בפמוט, ואז מותר לטלטלו, ויטלטלנו עד מקום האשפה, וישליך השיריים באופן ששיירי הנר יפלו ישר לאשפה. בנרונים, שהדיסקית נדבקה לתחתית הכוסית, ולא שייך להוציאם אלא ע"י כלי – אסור לנקותם ולגררם ע"י סכין, כיון שהסכין נעשה לו כיד ארוכה. והעצה לזה, להניח מעט שמן או מים בכוסית בערב יו"ט, שהדיסקית לא תידבק, ואז יכול ביום טוב לטלטל הכוסית כנ"ל עד מקום האשפה, וינער הכוסית באופן שהדיסקית תפול ישר לאשפה.

ערבית

זמן תפלת ערבית כזמן מוצאי שבת¹⁶⁰. שיר המעלות. מעריב לשלש רגלים. ותודיענו¹⁶¹.

158) אם טעה ואמר בשם ומלכות ללא כוס חוזר ומבדיל על הכוס.

159) בזמנינו שאינם עומדים לתשמיש אחר. וגם בזמנם, כתב אדה"ז, שאף שמעיקר הדין אינם מוקצה, נכון ליהזר שלא לטלטלם כי אם לצורך הרבה. וגם אין להתיר לטלטלם משום צורך אוכל נפש מכמה טעמים. ואכ"מ.

160) וכן נהגו ב770. וראה שו"ת באתרא דרב סי' יג'תלו.

אבל מ"מ יש להזדרז ולא לאחרו יתר על המדה שלא יישנו התינוקות. וראה במנהגי מהרי"ל (סדר ליל שני) שכשחל ע"פ בשבת (אף שהמתינו בתפלת ערבית עד שחשיכה) ש"ץ המתפלל מעריב ימהר בכל יכולת, דהלילה קצר והמלאכה מרובה. אבל איהו מיירי לאלו שאפו מצות ג"כ במוצ"ש.

161) בגדר ההבדלה בתפלה וכן הבדלה דיקנה"ז, ראה בארוכה בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

שכח ותודיענו ראה בטבלא שבסוף הלוח.
הלל שלם.

ספירת העומר

מתחילין לספור ספירת-העומר תיכף אחר תפילת ערבית [כלומר, אחרי הלל שלם וקדיש תתקבל] ("היום יום אחד לעומר", "חסד שבחסד", עם שאר הכוונות המפורטות בסידור¹⁶²).

במעלת קביעות שנה זו, שספירת העומר מתחילה ממחרת השבת כפשוטו, תמימות כששת ימי בראשית ("בזמן שאין ישוע ושכני' ביניהם") – ראה הנסמן בהערה¹⁶³.

עלינו אחרי ספירת העומר.

מי שלא ספר בלילה, סופר ביום ללא ברכה, ושאר הלילות סופר בברכה. ואם לא ספר גם ביום, יספור שאר הלילות בלא ברכה. המסופק אם חיסר יום, סופר שאר הלילות בברכה.

בשיחת אחרון של פסח תש"ח¹⁶⁴: אין ליובאוויטש האט מען גערופן די טעג בין פסח לשבועות מיט די נעמען פון די ספירות. און מען איז געווען נזהר אין די ימי הספירה צו דערמאנען די ספירות חג"ת נה"מ, עס זאל ניט זיין קיין חשש צו ברכת הספירה.

הלכתא למשיחא: קצירת העומר בעסק גדול, וכל הלילה כשר לקצירה¹⁶⁵.

סדר השני

פרטי ליל הסדר – ראה לעיל בליל א' (חוץ מזמן אכילת אפיקומן וסיום הסדר, כדלהלן. ועוד שינויים שיפורטו לקמן).

גם בקביעות שנה זו, כשחל (ליל שני של) פסח במוצאי שבת צריך להביא שני תבשילים [זרוע וביצה], אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, אף שלא היתה חגיגה נאכלת בליל זה¹⁶⁶.

בשיחת ליל ב' דחה"פ תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר שאביו

162) במשנת חסידים מס' העומר פ"ח מ"ב משמע שהכוונות צ"ל בשעת אמירת המזמורים. וכ"כ בכה"ח סתפ"ט סק"ח. אמנם, בסה"ש תנש"א ח"א ע' 453 הע' 48 ובשוה"ג שם (וכן בלקו"ש חל"ח ע' 11 הע' 34 ובשוה"ג) משמע שהכוונות קשורות גם להברכה. [ויש שהורו לכוון בעת הספירה גופא. אבל מפי השמועה במעשה רב לכוון לפני הברכה. ואיני יודע מי גילה להם רז זה, שהרי אפ"ל שההסתכלות בסידור על ספירת הלילה שייכת להדיעה והכוונה "איזה יום הוא מהספירה כדי שידע על מה הוא מברך" (שו"ע אדה"ז סתפ"ט סי"ט), ומאן ספין לפרש כנ"ל, או להעיד שראה בעליל שהסתכל על תיבות הנ"ל, שכמעט ואא"פ לעמוד עליו בביורו. והנה, יש מי שפ"ל בל' אדה"ז "יכוון לספירה של אותו הלילה" דקאי על מנין ספירת היום, ולא על ספירה השייכת לאותו הלילה ע"ד הקבלה (ז' מדות הכלולות מז'), ועכצ"ל דמייירי לפני הברכה, ומזה בא לחדש שבהכרח שגם שאר הכוונות צ"ל לפני הברכה. ולדידי, עיקר יסודו צריכה רבה, וגם אם נניח כדבריו, הרי אין הכרח דכחאדא נינהו].

163) ראה לקו"ש חי"ב ע' 96 ואילך. חכ"ב ע' 145. חל"ח ע' 7 ואילך. (ומהדר"ב דהנ"ל – בספר השיחות תנש"א ח"א ע' 447 ואילך). ספר השיחות תנש"א ח"א ע' 437 ואילך. ועוד.

164) סה"ש תש"ח ע' 223.

165) פרטים ברמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז.

166) ראה הטעם בשו"ע אדה"ז סתע"ג סכ"ג.

כ"ק אדנ"ע היה נוהג להתחיל את הסדר השני בשעה התשיעית ולסיימו כמה שעות לאחר חצות. וכיון שחייב אדם לומר בלשון רבו. צריכים כל התלמידים המקושרים והשייכים אל הרבי – להתנהג בסדר ההנהגה של הרבי. ובנידון דידן, בנוגע לעריכת הסדר השני – שיש להתחיל בשעה התשיעית ולסיים כמה שעות לאחר חצות. בסדר הראשון היה כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע מדייק לאכול את האפיקומן לפני חצות, אבל בסדר השני לא היה מדייק בזה, והיה אוכל את האפיקומן לאחר חצות. וכן היה נוהג כ"ק מו"ח אדמו"ר וכיון שכן נהגו כ"ק מו"ח אדמו"ר וכ"ק אדנ"ע, מובן שכן נהגו גם רבותינו נשיאינו שלפנ"ז. – על-פי נגלה בשו"ע כו', לא מצינו טעם לחלק בזמן אכילת האפיקומן בין הסדר הראשון לסדר השני, אבל, מובן וגם פשוט שכיון שכך נהגו רבותינו נשיאינו, בודאי היה להם טעם על זה על-פי פנימיות הענינים. ומלבד הטעמים הפנימיים שבזה, ישנו גם הטעם הפשוט – שבסדר השני היו נוהגים להאריך בביאור ההגדה, ובמילא היתה מתאחרת אכילת האפיקומן עד לאחר חצות.

במוצאי היום הראשון, שהוא גם מוצאי שבת, צריך גם להבדיל, וממילא סדר הקידוש הוא יקנה"ז – יין קידוש נר הבדלה זמן. שינה הסדר יצא, אא"כ הקדים ברכת קידוש לברכת בורא פרי הגפן. אם שכח להבדיל, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

קידוש: אתקינו סעודתא דמלכא וכו', בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, בורא מאורי האש, המבדיל בין קדש לקדש, שהחיינו. נשים הנוהגות לומר נוסח הקידוש לעצמן, אומרות גם ברכות הנר והבדלה¹⁶⁷.

אין מברכים על הבשמים¹⁶⁸. ואם טעה ובירך על הבשמים אינו הפסק.

בהבדלה אין מקרבים הנרות ואין מאחדים השלהבת, וכן אין מביטים בצפרנים. בעת ברכת מאורי האש מסתכל בנרות כמו שהן, כל אחת בפני עצמה.

נוסח ההבדלה: המבדיל בין קדש לקדש. טעה ואמר בין קדש לחול, עדיף שישמע הבדלה מאחר. באם אין לו אחר לשמוע ממנו הבדלה יחזור ויבדיל בעצמו¹⁶⁹. ואם כבר שתה כוס ראשון יבדיל על כוס שני כמפורט בטבלא שבסוף הלוח.

מגיד: בקביעות שנה זו, בנוסח ההגדה, בסיום ברכת גאל ישראל, אומרים הלילה: "מן הפסחים ומן הזבחים". טעם הדבר, שאין החגיגה

(167) ובדא"ג ילה"ע שמנהגנו בנוגע להבדלה בכלל, שכאור"א מהשומעים מברך בפ"ע ברכת בשמים והנר (כ"ה ברשימת מנהגי אנ"ש, "לקוט מספר מנהגים לוח ארעי" שערך הר"ש יעקובוביץ לביהכ"נ חב"ד בשערי חסד והוגה ע"י כ"ק אד"ש (נדפס בהתקשרות גל' רב"י. גוף כת"ק בתשורה סוסובר-יעקובוביץ סיון תשע"ז). וראה שו"ת באתרא דרב סי' כ'ערה. אלא שיש שנהגו שהנשים אינן מברכות ברכת הנר. ואכ"מ. וראה שם סי' יג'ריא. ולענין ברכת הזמן ("שהחיינו"), ראה בליל א'.

(168) וראה בארוכה בלקוטי שיחות חל"א ע' 191 ואילך.

(169) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה בחוה"מ פסח תשע"ד ונדפס בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

באה בערב פסח שחל להיות בשבת, ולכן כשחל ליל פסח [גם ליל יום טוב שני] במוצאי שבת, אין אומרים "מן הזבחים (חגיגה הבאה קודם הפסח כדי שיהא נאכל על השובע, ואח"כ) ומן הפסחים", אלא אומרים "מן הפסחים ומן הזבחים (החגיגה שתבוא למחרתו)".

ההוראה משינוי הנ"ל בשנה זו – ראה באורך שיחת ליל ב' דחגה"פ תשי"א. ושם: המורם מכל האמור לעיל, שלילה זה – ליל פסח שחל במוצאי שבת, שאומרים בו "ונאכל שם מן הפסחים ומן הזבחים", כיון שלא נוגע שיהא הפסח נאכל על השובע, שבזה מרומז מעין ודוגמת השלימות דבירור הגוף לעתיד לבוא (כנ"ל בארוכה) – מסוגל ביותר להארת הגילויים דלעתיד לבוא. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א): יתן השי"ת שבמהרה בימינו ובעגלא דידן יוליכנו הרבי לקראת משיח צדקנו. הולך וקרוב יום אחרון של פסח, שהוא, כדברי הרבי, יומו של משיח ("משיח'ס טאג"), שבו מפטירין "ויצא חוטר מגזע ישי וגו'". ויה"ר שבימים הסמוכים ממש יקויים יעוד זה, והרבי – שהוא מגזע ישי, ממלכות בית דוד – יגאלנו מהגלות הרוחני ומהגלות הגשמי, ויוליכנו אל הגאולה האמיתית והשלימה. [כ"ק אדמו"ר שליט"א חזר לחדרו וכל הקהל המשיכו לרקוד בשמחה גדולה. לאחר משך זמן נכנס כ"ק אדמו"ר שליט"א לביהמ"ד עם הגדה של פסח, ישב על מקומו ואמר:] עיי"ש ההמשך.

אחרי כורך של סדר השני אפשר לאכול מכל המינים הנכנסים בחרוסת ומרור.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בספר השיחות¹⁷⁰ מובא שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – אין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אדמו"ר ז"ל].

ליל ב' דחג המצות קריאת שמע שעל המטה כמו בכל יום טוב.

יום ראשון, ב' דחג הפסח

סוף זמן קריאת שמע היום בשעה 9:32.

שחרית (עם "מוריד הטל") לשלש רגלים. הלל שלם. י"ג מדות ו"רבנו של עולם". מוציאין שני ספרי תורה. קריאת התורה.

מוסף (עם "מוריד הטל") לשלש רגלים. פסוקי מוסף המיוחדים לימים ראשונים של פסח ("ובחודש הראשון"). פרטי דינים כדאתמול. ברכת כהנים.

קידוש: אתקיננו סעודתא (בנוסח המיוחד לשלש רגלים). אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת אחרי, בפעם השני'. טוב לעשות איזה דבר בסעודה ביום שני לזכר לסעודת אסתר

שהיתה ביום זה שבו ביום נתלה המן¹⁷¹. מסופר שבסעודת חג הפסח תשכ"ט אמר כ"ק אד"ש שאין הכוונה לשינוי אלא להוספה, וכששאלו במה מתבטאת ההוספה, באכילה, בניגון או באמירת "לחיים", ענה: יכולים אתם לעשות את כל השלושה...

הלכתא למשיחא: הקרבת קרבן עומר. פרטי' ברמב"ם הל' תמידין ומוספין כנ"ל¹⁷². בשנה זו, שהיא שנת השמיטה, כיון שקרבן עומר צריך להיות מן החדש ומן הארץ, הרי זה בא מספיחים שהם גידולי שביעית¹⁷³.

אם שכח ולא ספר בלילה סופר ביום בלא ברכה.

מסכת סוטה, דף ל"ו. היום הראשון לעומר מכוון לדף השער של המסכת "שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב"דף-השער", ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום¹⁷⁴. מנחה לשלש רגלים.

מוצאי יום טוב בשעה 8:21

בתפלת ערבית: אתה חוננתנו, (בנוסף ל"מוריד הטל" מתחילים הלילה לומר): "ותן ברכה", יעלה ויבא. קדיש שלם. ספירת העומר. עלינו.

שכח ואמר "ותן טל ומטר" ודין המסופק, ראה בטבלא שבסוף הלוח. שכח הלילה ולא אמר "יעלה ויבא", וכן אם שכח בשאר תפילות חול המועד, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, רק ללא ברכת הבשמים והנר. "המבדיל בין קדש לחול" ולא "בין קדש לקדש". טעה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שכח ולא הבדיל במוצאי יום טוב, נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, וספק ברכות להקל.

בברכת המזון [וכן בכל ימי חול המועד]: יעלה ויבוא. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין אומרים הרחמן של יו"ט.

בסיום ברכת המזון אומרים: "מגדול [ולא "מגדיל"] ישועות מלכו".

171) ונתבאר בארוכה בלקוטי שיחות כרך ג ע' 1016.

172) ומה שאין מזכירים בקריאת התורה ובמוספי היום פרשת קרבן עומר, וכן פרשת שתה"ל בחגה"ש, נתבאר בארוכה בכינוס תורה אסרו חגה"ש תשע"ד.

173) ראה מנחות פד, א. וראה שו"ת תשב"ץ ח"ב סרמ"ו.

ובי"ד ממנים שומרים לשמור על הספיחים עבור קרבן עומר, והשומרים נוטלים שכרם מתרומת הלשכה – ראה שקלים פ"ד מ"א. תוספתא מנחות פ"י ה"ה. פירש"י ד"ה ולשמור – ב"מ נח, א. רמב"ם שקלים פ"ד ה"ה ואילך. וראה הגסמן בלקו"ש חי"ז ע' 288 הערה 27. ולהעיר מאג"ק חכ"ז ע' קמו. (ע"ד הפקר בשנת השמיטה).

בנוגע לשיירי העומר – ראה רש"י ותוס' מנחות ה, ב. פי' הר"ש סירליאו (ועוד) לירושלמי שקלים פ"ד ה"א. מנ"ח מצוה שב שקי"ז. אבל להעיר ממש"כ בנוגע לשתה"ל שם מצוה שז שקי"ג.

ליקוט השיטות והשקו"ט בכללות הענין – ראה קובץ בית אהרן וישראל גל' קעח וקפ.

174) נתבאר בשיחות קודש: ערב חגה"ש תשמ"ג. ש"פ במדבר תשמ"ה. ש"פ קדושים תשמ"ו.

חול המועד פסח

האנשים אין יוצאים ידי חובת שמחת יו"ט אלא ב[רביעית] יין בכל יום¹⁷⁵. כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע שתה רביעית יין בכל סעודה. והקטנים נותן להם קליות ואגוזים משום שמחת יום טוב.

בחול המועד אינו חייב לאכול פת אבל לכתחילה מצוה לאכול פת. גם בחול המועד – מצוה באכילת בשר משום שמחת יו"ט¹⁷⁶.

אכילת מצה בששת ימים רשות: "כמו שתפילת ערבית רשות, כך מצה זו. לפי זה מובן דגם רשות יש בו קצת מצוה¹⁷⁷. טוב יותר לאוכלה, ולא לאכול פירות ושאר דברים שאינן מצה כלל". "ענין רשות אין זה שאין כאן עבודה כלל כ"א אדרבא היא עבודה נעלית יותר ולזאת צ"ל אכילת מצה גם בהשעה ימים ויש בזה קצת מצוה. שצריכים לאכול מצה ולא רק שאר דברים כמו פירות וכה"ג¹⁷⁸".

חול המועד חייב לכבדו במאכל ומשתה ובכסות נקיה כשאר ימי יום טוב, שלא ינהג בהן מנהג חול. ולובשים בגדי שבת ויום טוב¹⁷⁹. והמבזה את המועדות (עושה בו מלאכה או שנוהג בו מנהג חול באכילה ושתיה) אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק וכו' וכאילו עובד וכו'.

דוגמאות למלאכות האסורות בחול המועד: פרקמטיא, קניות (שאינן לצורך המועד), תפירה, כביסה (חוץ מבגדי תינוקות המלכלכים בגדיהם תדיר), כתיבה (אלא אם צורך המועד. והמנהג לעשות בשינוי קל), הדפסה, נטילת צפרניים, ותספורת. הוצאה והבערה מותרים. אסור לבשל בכוונה בחול המועד בכמות גדולה בכדי שישאר ממנו אחר החג. כל שאסור לעשותו במועד אסור גם לומר לנכרי לעשותו.

גם מלאכות שאין בה טורח ושיהיו אסורות (לכמה דעות), אא"כ ה"ז לצורך המועד. באופן כללי הותרו רק המלאכות שהן מעשה הדיוט ולצורך המועד [אא"כ בצרכי אוכל נפש ועוד יוצאים מהכלל. ואכ"מ]. בהגדרת "מעשה הדיוט" ו"לצורך המועד" כמה פרטים

175) ראה בארוכה האוצר גל' יד. ואכ"מ כעת.

176) ראה אר"ח הל' חוה"מ סל"ד. וכן מוכח מל' אדה"ז בשו"ע סתק"ט ס"רז. וראה גם שו"ת בא"מ ח"ז ס"ג סק"ב. וראה שיחת הושע"ר תש"ג.

177) וראה שו"ע אדה"ז סתנ"ג ס"ד: לשם מצות שבעת ימים תאכלו מצות. אבל ראה אג"ק חי"ט ע' רלד. וראה שם סתע"ה סל"ב בגדר המצוה "שאם רוצה לאכול פת שנילושה במים יזהר שלא תבוא לידי חימוץ". ושם סתנ"ה סט"ז: מצה שאינה של מצוה שהיא קרובה לדבר הרשות שהרשות בידו שלא לאכול מצה כל ימי הפסח. וראה שו"ת אבנ"ז או"ח ששע"ז סק"ד.

וראה שו"ת דברי יציב או"ח ס"י שר"ל שצריך כוונה במצוה זו, ול"ד למצות אכילת מצה בלילה ראשונה. וכ"כ בשו"ת מגדנות אליהו ח"ד סל"ה. וראה קובץ אור ישראל גל' עו ע' קט ואילך.

178) ובכ"מ בדא"ח שע"י אכילת מצה "ששת ימים" נמשך הגילוי דשביעי של פסח. וראה לקו"ש ח"ז ע' 275 שמה שאין מברכין "על אכילת מצה" לאחרי לילה הראשון הוא דוגמת מה שאין מברכים על תש"ר לפי שא"א להמשיך כו'. וראה שיחת אחש"פ תשל"ח.

179) ראה מג"א סי' תקל סק"א. משנ"ב שם בשעה"צ סק"ד. נימוקי או"ח שם סק"ג. ולהעיר מר"ד ג' דחוה"מ ס' תש"מ בהוספות לשיחות קודש.

וחילוקי דינים בזה¹⁸⁰. ולהלן עיקרי הדברים: גם מלאכה שהתוצאה שלה היא אומנותית, מותרת אם היא מעשה הדיוט, והיינו שאינה דורשת אימון ידים וכיוון גדול. אבל כשהפעולה היא בגדר מעשה אומן אסורה גם כשנעשית ע"י מי שאינו אומן, וגם כשרוב בני אדם יודעים לעשותה. בכמה מקומות מצינו שדבר שאפשר בקל בלעדיו, או שאפשר לעשותו לאחר המועד, אינו בגדר צורך המועד.

בספר פלא יועץ¹⁸¹: "בענין חול המועד רבים עברו, ומחמת שהותרו איזה מלאכות יותר מיום טוב נעשו כל המלאכות כהיתר ואין מבקש לידע מהו אסור ומהו מותר. . והאיש הירא לנפשו ידרוש מעל ספר או מפי סופרים איזו מלאכה אסורה ואיזו מותרת ולא יעבור".

מבצע תורה: "כלום אסור לעשות מלאכה אלא כדי שיהיו אוכלים ושותים ושמחים ויגעים בתורה"¹⁸².

על-דבר ההוראה המיוחדת מקביעות ימי חוה"מ פסח דשנה זו, שבאין בהמשך אחד שאין יום השבת מפסיק ביניהם (כי יום הראשון (והאחרון) של חג חל להיות בשבת) – ראה בארוכה בלקוטי שיחות ח"ז ע' 266 ואילך (משיחת שבת הגדול תשל"א). ושם¹⁸³: מכיון שהקביעות דשנה זו היא שכל ימי חול-המועד רצופים הם, בלי שום הפסק זמני הפוטר מחיוב לימוד התורה, הרי זו הוראה על תוקף החיוב של לימוד התורה ביתרון מיוחד בימים אלה. ועיי"ש¹⁸⁴ (משיחת י"א ניסן תשל"א): שבמיוחד ינצלו ימי חג הפסח להוספה בלימוד התורה – הוספה בכמות והוספה באיכות. . ובפרט בימי חול המועד שבהם החיוב הוא "לעסוק בתורה יומם ולילה ממש". ועיי"ש השייכות לזמן זה "שנמצאים אנו בהזמן ד"ערב גאולה" ממש – ערב (וסמוך) ממש וגאולה ממש (אמיתית ושלימה)", והשייכות לנשי ובנות ישראל.

בשיחת ש"פ מצורע תשכ"ה¹⁸⁵ נזכר שבהמאמרים בלקוטי תורה דשיר השירים מדובר בענינים של פסח, וממילא זה הזמן המוכשר ללמוד המאמרים דשיר השירים, בכדי לסיים כל הלקוטי תורה במשך השנה.

המנהג להקל בריקודים ומחולות ולשמוע כלי זמר (וכל שכן ללבוש בגדים חדשים) בימי חול המועד פסח, אף שהם בתוך ימי הספירה¹⁸⁶.

להסיר מכשול: אוכל לבהמות הנמצא בגן החיות ברובו הוא **חמץ גמור!** ולכן, המבקרים בגן חיות בחול המועד, אסור להם לקנות האוכל, ולא להאכיל לבהמות, ויש בזה איסור דאורייתא ממש.

180 (180) ונתבאר בארוכה בכינוס תורה חוה"מ פסח תשע"ז.

181 (181) ערך חול המועד.

182 (182) ירושלמי.

183 (183) ע' 267.

184 (184) ע' 268.

185 (185) ובשינויים קלים, בתוכן קצר דד"ה שיר השירים תשכ"ה שנאמר אז.

186 (186) ראה שו"ת באתרא דרב סי' ג' תשיז.

יום שני, א' דחול המועד

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:31.

שחרית: אין מניחים תפילין בחול המועד. שחרית לחול, אין אומרים "מזמור לתודה" (עד סוף החג). יעלה ויבוא. חצי הלל¹⁸⁷, קדיש תתקבל. שיר של יום, קדיש יתום.

קריאת התורה (2 ספרי תורה. 4 עולים).

אחרי קריאת התורה בספר ראשון ("קדש") מניח ס"ת השני על הבימה [כי אין מסלקין הראשונה עד שכבר הניחו השניה על השולחן שלא יסיחו דעתן מן המצוות¹⁸⁸]. הגבהה וגלילה לס"ת הראשון. [ולא יפתחו השני ולא יסורו המפה עד שיגללו הראשון, שלא יהיו העוסקים בגלילת הראשון טרודים ויוכלו לשמוע קריאה בשני, שאין להתחיל בהפשטת השני לפני הקריאה, לפי שנמצא השני ערום בלתי מגולל ואין זה כבוד לספר תורה¹⁸⁹]. בס"ת השני, קוראים רביעי בפרשת המוספין שבפינחס ("והקרבתם"). ואח"כ חצי קדיש. [ועד"ז בשאר ימי חול המועד].

שכח ולא אמר יעלה ויבוא, דינו כנ"ל במעריב. אם נזכר לאחר שהתפלל מוסף, אינו חוזר ומתפלל שחרית.

אחר קריאת התורה אומרים אשרי, ובא לציון. יהללו. חצי קדיש. מוסף לשלש רגלים (אומרים פסוקי "והקרבתם" בכל יום, "ומנחתם ונסכיהם"). דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

שש זכירות.

שכח לברך "שהחיינו" בקידוש ליל שני, אפילו בירך כבר בליל ראשון, חייב לברך אימתי שנזכר בכל שבעת ימי החג, דהיינו עד סוף יום טוב האחרון של גלויות.

היום מתחילים ללמוד מסכת סוטה, דף ב.

פרטי איסור חדש – ראה בשו"ע אדה"ז¹⁹⁰.

187) בנוגע לברכת הלל כשאינן גומרין הלל – ראה בארוכה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' ב'תשנ.

שכח ולא אמר הלל שלם בימים הראשונים, י"א שצריך לומר בחול המועד. אבל למעשה לא קיימא לן הכי. ולהעיר מלשון אדה"ז (שו"ע ס"ז צ"ו): כולן תפלים ליום טוב הראשון וכו' ובהתחלת המועד הוא שתקנו לקרותו. ולהעיר מלקו"ש חל"ז ע' 17.

188) מרדכי סוף הלכות קטנות בשם מהר"ם – הובא בב"י או"ח סוסי' קמז. תשב"ץ קטן סי' קפז. רמ"א שם ס"ח. מט"מ סרנ"ד (ושם הביא טעם אחר, ובשם הר"י). קצוה"ש ספ"ד בבדה"ש סק"ז.

ומקצת חכמים בעיניהם מתעקשים לומר שאי"ז מנהג חב"ד, וכאילו מנהגנו היפך השו"ע רח"ל. ומהם שמצדיקים עצמם באמתלא שלדבריהם לא ראו נוהגים כן ב-770. ואין טענה זו כדי להשיב עלי'.

189) ארחות חיים הל' קריאת ס"ת סנ"ד. כלבו סדר קריה"ת. מרדכי – הובא בב"י שם. תשב"ץ קטן שם. מט"מ סרנ"ה. שו"ע סי' קמז ס"ח. והטעם – בלבוש סוסי' קמז. וראה בשו"ת בעי חיי או"ח ח"ב ס"ג. ובביהגר"א שם סקי"ב, וכן במשנ"ב שם סק"ג, הוסיף טעם שאין עושים מצות חבילות חבילות. וראה במקו"ח שם שקו"ט אם צריך גמר הגלילה. וראה גם קצוה"ש שם בבדה"ש סק"ו.

190) סימן תפט. ולהעיר משיחת אחש"פ תש"מ. וראה שו"ת באתרא דרב סי' ט'תשעח.

יום שלישי, ב' דחול המועד, ח"י ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:31.

יום הולדת הרה"ג הרה"ח המקובל הרב לוי יצחק שניאורסאהן נ"ע, ויום הברית של כ"ק אד"ש.

סדר התפלה – כדאמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

יום רביעי, ג' דחול המועד, י"ט ניסן

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:30.

סדר התפלה כדאמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

כינוס תורה: בבית חיינו "770" לאחר תפילת מעריב (8:15 לערך) בהשתתפות הרבנים חברי הבד"צ שליט"א.

יום חמישי, כ' ניסן, ערב "שביעי של פסח"

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:29.

סדר התפלה כדאמול [לבד מהשינויים בקריאת התורה].

בערב שביעי של פסח מותר להקיז דם לפי שהכל רגל אחד הוא ואינו ערב יום טוב אלא אמצע ימים טובים הוא.

נטילת צפרנים: אף מי שנוטל צפרניו בכל ערב שבת ויו"ט, לא יטלן היום במספרים או בסכין כי אם בידיו ובשיניו. אם נטל צפרניו בערב יום טוב (או שנטלן צפרניו לפני הרגל, ובערב יום טוב לא הי' לו מה ליטול ושוב גדלו בחול המועד), מותר ליטלן היום.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית (4:18) ולמעלה, בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב לתיאבון.

ע"ד הכנת קניידלאך בשביעי של פסח לאחרון של פסח שחל בשבת בקביעות שנה זו – ראה ביום שביעי של פסח.

ביעור מעשרות (בא"י) בשנת השמיטה: מי שלא ביער מעשרותיו בערב פסח, יבערם היום¹⁹¹.

וראוי לציין למה שכתב השל"ה¹⁹² בנוגע למעשר כספים ש"ראוי לבערו ולחלקו בשנה ג' ובשנה ו' [לכאורה הכוונה מקץ שנה ג' – בשנה הרביעית ושנה ו' – בשנת השמיטה, כבפסוק] של שמיטה כדין מעשר תבואה. עיי"ש עוד.

עירוב תבשילין

לפרטי הלכותיה – ראה בשו"ע אדה"ז סי' תקכז.

כדאי לעשות תזכורת על הטלפון ובאימייל וכדומה, כי ישנם רבים ששוכחים וזו בעיה חמורה (כדלהלן).

191) וראה שו"ע אדה"ז סת"ל ס"ג.

192) מסכת חולין

סדר עירוב תבשילין: כשחל יום טוב ביום ה' וביום ו' או ביום ו' ובשבת יקח בערב יום טוב הפת [והיינו מצה כשירה לפסח] משבת [בשיעור כביצה] וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג [בשיעור כזית] ויתן ביד אחר [ולכתחילה עדיף שיהא מישהו שאינו מבני הבית, ואפילו אם האחר אוכל משלו וסמוך על שולחנו ממש, ויכול לזכות אפילו ע"י בנו הגדול אם הוא נשוי אע"פ שסמוך על שולחנו ממש. וכשאינן לו אחר יכול לזכות לכתחילה ע"י אשתו ובנו ובתו הגדולים האוכלים משלו] לזכות על ידו לכל הקהל, ואומר: אֲנִי מְזַכֵּה לְכָל מֵי שְׂרוּצָה לְזִכּוּת וְלִסְמוּךְ עַל עִרׁוּב זֶה.

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח וחוזר המזכה ונוטל מיד הזוכה, והמזכה מברך: בָּרוּךְ אַתָּה אֱ-לֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עִרׁוּב.

בְּדִין יְהִי שְׂרָא לָנָא לְאִפּוּיֵי וּלְבִשׁוּלֵי וּלְאִטְמוּנֵי וּלְאִדְלוּקֵי שְׂרָגָא וּלְתַקְנָא וּלְמַעֲבַד כָּל צְרִיכָנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבְּתָא לָנָא וּלְכָל־יִשְׂרָאֵל הַדְרִים בְּעִיר הַזֹּאת.

ואם אינו מבין בלשון ארמי, יאמר בלשון שמבין. התרגום ללשון הקודש: "בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהטמין ולהדליק נר ולתקן ולעשות כל צרכינו מיום טוב לשבת, לנו ולכל ישראל הדרים בעיר הזאת".

אם שכח לערב בעצמו – למרות שלפעמים אפשר לסמוך על העירוב של הרב, אך מכיון שבכמה אופנים עצם השכחה נחשבת כפשיעה¹⁹³ ופושע לא יכול לסמוך על העירוב של הרב – לכן, מי ששכח צריך לשאול רב אם במקרה שלו יכול לסמוך על העירוב של הרב.

מי שנזכר בחג יש כמה אופנים להתיר לבשל מאכלי השבת, וצריך לשאול רב. אולם, לא כל האופנים מועילים להדלקת הנרות של שבת¹⁹⁴, במציאות ימינו שיש נר החשמל.

גם מי שאין בכוונתו לבשל מיו"ט לשבת (מאיזה סיבה שתהי'), זקוק לעירוב תבשילין¹⁹⁵ – בברכה – עבור הדלקת נר שבת, ובלא זה – אינו יכול להדליק הנר ביו"ט לצורך שבת.

אורחים המתארחים אצל אחרים בחג, ישאלו שאלת רב בנוגע לסמוך על עירוב תבשילין שלהם¹⁹⁶.

למי שעושה גם עירוב חצירות היום (שלא עירב בערב פסח): מנהגנו לעשות כל אחד משתי מצוות הללו – עירוב תבשילין ועירוב חצירות – בנפרד ולברך על כל אחת מהן "על מצות ערוב" (כמופיע בסידור אדה"ז)¹⁹⁷.

193) שו"ע אדה"ז סתקכ"ז סי"ד.

194) ראה שו"ע אדה"ז שם סכ"ט.

195) ולכל הדעות, כדברי המג"א וכפס"ד אדה"ז שאין בזה מחלוקת.

196) וראה בארוכה בחוברת "באתרא דרב" גליון ב.

197) הגם שיש באחרונים שצידדו לברך ברכה אחת על עירוב תבשילין וחצרות ביחד (ונחלקו באיזה אופן לנסח הברכה על שתי המצוות הללו, אם "על מצות ערובין", או "על מצות ערובי חצרות וערובי תבשילין"), הרי שבפועל מנהגנו כבפנים, כמפורסם בספר מנהגי

לטהר עצמו ערב הרגל.

בספר השיחות תש"ג¹⁹⁸ מובא: בא אונזערע רביים האט מען געזען שש"פ גרויסע גילויים. דער סדר האט זיך אנגעהויבן פון נאך חצות היום ערב שש"פ. די טבילת טהרה פון ערב שש"פ איז געווען חלוק פון דער טבילת טהרה פון ערב שבת און ערב אנדערע מועדים, און אפילו פון דער טבילת טהרה פון ערב ר"ה וערב יום הכפורים [ראה שם בארוכה, ועוד שם¹⁹⁹]. די טבילת טהרה פון ערב שביעי של פסח איז שטארק פארבונדן מיט די ענינים, וואס ווערן דורכגעפירט אין די ספירות פון עולמות העליונים און אין די מדריגות נשמה וואס בכל אחד מישראל.

בשנה זו יש לזכור להביא את המצות והיין עבור סעודת משיח לבית הכנסת (ששם מתכונן לערוך את הסעודה) לפני השבת, היום או מחר [באם הניחו עירוב תבשילין].

יש לסדר היום אש דולקת [ואפשר אש מהגז] עבור הדלקת נרות בערב שבת בשביל ליל שני של יום טוב (ליל שבת קודש). פרטים בנוגע להכנת הנרות, ראה לעיל ערב פסח.

ימשמש בבגדיו עם חשיכה (שלא יהא בהם מוקצה²⁰⁰), בפרט שלבשו בגדי שבת ויום טוב במשך היום.

לתת צדקה עבור שני ימי החג (ערב שבת קודש ושבת קודש).

הדלקת נרות יום טוב בשעה 7:23 (18 דקות לפני השקיעה). הברכה: להדליק נר של יום טוב. **אין אומרים** "שהחיינו". טעתה – ראה בטבלא בסוף הלוח.

הלכתא למשיחא: לענין תקיעות בערב יו"ט - ראה בהערה²⁰¹.

אור ליום שישי, ליל שביעי של פסח

בספר השיחות תרח"ק²⁰²: אמר אאמו"ר: "שביעי של פסח איז אָפן פאר אלעמען, כמו שיש הזמנים של התגלות העצמות כמו חשף ה' את זרוע קדשו, הנה שביעי של פסח הוא אחד מהזמנים הללו, וואס יעדערער נעמט. מען דארף מייקר זיין מיט יעדער רגע". [וראה

מהרי"ל (שכנראה נעלמו דבריו מדברי האחרונים הנ"ל).

85' ע' (198)

87' ע' (199)

200) ראה שו"ע אדה"ז קו"א לסרנ"ב סקי"ד.

201) שקר"ט בכ"מ, בנוגע לערב יו"ט (משא"כ בע"ש וערב פסח), אם תוקעים גם להבטיל ממלאכה ולהבדיל בין קדש לחול, כבערב שבת (נוסף 21 שבכל יום), וכן בנוגע לערב יו"ט האחרון, בין חוה"מ ליו"ט – ראה פירש"י חולין כו, ב ד"ה תקיעה. פיר"ח שבת קטו, א בשם רה"ג. פי' הרע"ב חולין פ"א מ"ז. ק"נ ביצה פ"ה סק"ו. שפ"א סוכה נד, ב. ועוד – נסמנו באוצר מפרשי התלמוד סוכה נג, ב. קובץ בית אהרן וישראל גל' צא. ושוב איקלע לידי שו"ת שיח יצחק ח"ב שו"ל ז"ע מכת"י, וראה שם סכ"ז מזה.

[בנוגע למספר שש תקיעות בחוה"מ שאין מניחין תפילין, ול"ש תקיעה לחלוץ תפילין – ראה שו"ת גידולי ציון הורוויץ ס"ד (ובהסכמה בראש הספר) ע"פ חי' הצ"צ לרי"ו (בפס"ד – שנו, ד).]

וראה עוד בנוגע לתקיעות בזמננו – להלן יום שביעי של פסח בהערה.

270' ע' (202)

בר"ד ליל שש"פ תשכ"ט שהכוונה שאין שומרים ואפשר לפעול הכל, ושם שהוא ע"ד תפלת נעילה].

בכ"מ הובא פתגם הצמח צדק ששביעי של פסח הוא ראש השנה למסירת נפש.

שמחת שביעי של פסח ואחרון של פסח גדולה משאר ימי הפסח. ערבית: שיר המעלות. מעריב לשלוש רגלים, דיני הטועה – ראה בטבלא שבסוף הלוח. אין אומרים הלל. ספירת העומר. עלינו. באם לא הדליקו נרות החג לפני השקיעה, ניתן להדליק בחג רק מאש הדולקת מערב החג.

בנוסח הקידוש מתחילים "אתקינו סעודתא..." (בנוסח המיוחד לשלוש רגלים) ואחר כך: סברי מרגן, בורא פרי הגפן, מקדש ישראל והזמנים, ואין אומרים שהחיינו. דיני הטועה בטבלא שבסוף הלוח. בשיחת אחרון של פסח תשמ"ג הובאה הנהגת רבותינו נשיאנו שבימים האחרונים דפסח היו מדברים אודות אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח.

אודות אי-אמירת "שהחיינו" בימים האחרונים דפסח – ראה הנסמן בהערה²⁰³.

אין לצרף הפת דעירוב תבשילין ללחם משנה, כי אם בסעודות שבת²⁰⁴.

בברכת המזון: יעלה ויבוא. שכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן ליו"ט.

ניעורים כל הלילה

בליובאוויטש היו נעורים בליל שביעי של פסח. וצריכים להתעסק בלימוד כל הלילה.

אדמו"ר מהר"ש אמר פעם בשביעי של פסח להיושבים (די זיצערס שלמדו בליובאוויטש אז) אז ביז נאך מקוה זאל מען ניט דרעמלען אפילו²⁰⁵.

כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע אמר: לא שמעתי גם סברא לאמר תיקון [בדוגמת תיקון ליל שבועות] בשביעי של פסח.

אין ליובאוויטש איז געווען נעכט, וואס מען האט קיין קריאת שמע שעל המטה ניט געלייענט: שביעי של פסח וכו'. בכלל יעדע נאכט פלעגט זיך הוד כ"ק אדמו"ר הרה"ק נוהג זיין אז עס פלעגט קומען

203 ראה שיחת אחש"פ תשכ"ג. לקוטי שיחות כרך לז ע' 19 הערה 43.

204 דילמא אכלי להו לפני שגמר להכין צרכי שבת. ועוד להעיר שכל שלא הכין צרכי שבת, א"ר לאכילה. ועד שיש שדנו לאוסרו משום מוקצה מחמת גופו או מצותו (ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"ב לשו"ע סי' תקכז. מאמ"ר סתקכ"ז סקט"ז. שבט שמעון ביצה יז, ב ד"ה ואם. שו"ת חלק לוי סי' קלז. מנחת שלמה קמא סי' הע' 3. שש"כ פ"כ הע' סז. שו"ת מגדנות אליהו או"ח ח"א סצ"ד סק"ב). ועוד טעם, ראה מהר"י אבוהב לטור סרע"א בשם נמוק"י (ונמצא הוא לפנינו בנמוק"י ברכות לט, ב. וכע"ז הוא במאירי שבת קיז, ב) מה שא"ב משום חבילות חבילות, דמצות עירוב כבר אזלה לה. ועפ"ז מובן שביו"ט אין לעשות כן.

205 (ספר השיחות תרח"ץ ע' 274.

חצות לילה, האט ער געלייענט קר"ש, אפילו ווען ער פלעגט אויף זיין שפעטער, נאר מען האט עס ניט באמערקט²⁰⁶. אין די נעכט וואס ער פלעגט ניט לייענען קיין קרשע"ה – כנ"ל – איז אמאל פלעגט ער ריידן אין דעם ענין פון קר"ש און אמאל אין דעם פירוש המלות פון קר"ש²⁰⁷.

אף על פי שאמרו שטוב להיות ניעור כל הלילה, מכל מקום אם רואה שחבלי שינה נופלים עליו, וחושש פן לא יוכל עמוד בתפילה ועל כן שוכב לנוח מעט סמוך לעלות השחר כדי שיוכל עמוד ותהא דעתו מיושבת עליו בתפילה למצוה תחשב לו להתפלל בזמנה ובכוונה שלימה ולהיות עינא פקיאח שלא יתנמנם בקריאת שמע ובעמידה ויצא שכרו בהפסדו.

אכילה: אסרו חכמים לאכול ולשתות לפני תפלת שחרית משהגיע זמן תפלה, היינו עלות השחר. אם אינו יכול לכוון דעתו בתפלתו עד שיאכל או שישתה, מותר לאכול ולשתות, אפילו עכשיו שאין מכוונים כל כך בתפלה. וידוע פתגם רבותינו נשיאינו בזה. עוד איסור יש ע"פ קבלה משום תוספת כח בסטרא-אחרא, ונחלקו בזה אם זמן האיסור הוא גם כן משהגיע זמן התפילה, היינו עלות השחר, או לפניו מחצות הלילה ואילך. וגם לדברי האוסרים מותר באם עושה לרפואה, לכוון דעתו כיו"ב. לדברי הכל, אין איסור לאכול קודם שעלה עלות השחר אם לא ישן עדיין, או שישן פחות משיעור ששים נשימות²⁰⁸.

עלות השחר בשעה 4:39 לפנות בוקר²⁰⁹.

יום שישי, יום שביעי של פסח

הכנה לתפלה: מה ששואל, אם להתפלל בהשכמה כשניעור כל הלילה, או לישון מעט מקודם כדי שיוכל להכון לקראת אלקיו – תלוי בזה עד כמה יכול להתחזק שלא תחטפנו שינה, הוראה לא שמעתי בזה, אבל, לפי דעתי כיון שיש כוונה בתפלה שהעדרה פוסל התפלה, הרי בכלל, טוב לאחוז בדרך השני, ובפרט חסידים ואנ"ש ששמעו או למדו בענין התפלה²¹⁰.

206 (וראה גם סה"ש תרצ"ו ע' 1 ע"ד פסק הלכה מאדמו"ר מוהרש"ב נ"ע ע"פ כתבי האריז"ל (ראה נהר שלום (לרש"ש) לג, ג. דברי שלום (לנכדו) מנהגי בית אל-ס"י. שם סט, ג ואילך (ובמהדו"ח – ע' 233 ואילך)) לומר פ' ראשונה מכוון בחצות. ובשיחת ליל שמח"ת תשי"ד, שכן מובא בספרים לומר כל הג' פרשיות ולפחות פ' ראשונה. ולהעיר, שכאן נראה שמחלק שבלילות הנ"ל שצ"ל ניעור א"צ לקרוא קשעהמ"ט כלל. וכ"ה בחמ"י חלק שבועות פ"ב (בדיני תפלת ערבית). אבל ראה בא"ח ש"א פ' פקודי סי"ד. שם פ' ברכה ס"ג (וראה שם פ' וארא ס"ב). כה"ח תרס"ד סק"ד.

207 ספר השיחות תש"ב ע' 100.

208 (וראה בכל זה באג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' עה"ו. ועיי"ש שבאשל אברהם (להרה"צ מבוטשאטש) סובר, שאם לא יהי' ניעור מעלות השחר עד זמן התפלה אלא ילך לישון עוד הפעם קודם עלות, מותר לו לאכול. ובאשל אברהם משמע שגם אם ילך לישון לאחר עלות, מותר לאכול קודם נץ החמה.

209 (209) דקות לחשבון 16.1 מעלות.

210 (210) אג"ק כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ג ע' תלד.

מה שכותב שיש ב' סברות במי שהי' ניעור כל הלילה אם להתפלל ואח"כ לילך לנוח או לישן קודם איזה שעות ואח"כ להתפלל, הנה אי אפשר ליתן כללים בזה כי זהו תלוי בצלילת הדעת של כל אחד ואחד, שיש ותפלתו תהי' מיושבת יותר אם יישן בינתיים, ויש שאדרבה שאם יישן רק איזה שעות ולא כדי צרכו הרי תתבלבל תפלתו אח"כ, וכיון שמלתא אלבושיהו יקירא הנה שמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר אשר לפעמים כ"ק אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע בבקר אחרי ליל א שבועות ישן איזה משך זמן ואח"כ התפלל. אם הי' זה מנהגו תמיד או רק לפעמים, לא שמעתי²¹¹.

זמן קריאת שמע: כפשוטו, שיש ליזהר בבוקר בקריאת שמע בזמנה. ואם חלילה לא יקרא קריאת שמע בזמנה הרי ממש יצא שכרו בהפסדו, ועל כגון דא נאמר: החכם עיניו בראשו.

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית מן התורה הוא משעלה עמוד השחר וחכמים עשו הרחקה וגדר ותקנו שלא יקרא לכתחלה עד שעה שדרכן של רוב בני אדם לקום ממטתם דהיינו שיאיך היום כל כך עד שיראה את חבירו ברחוק ד' אמות ויכירו והוא שרגיל עמו קצת. ונמשך זמנה עד סוף ג' שעות זמניות מנץ החמה. ומי שהוא אנוס יכול לקרותה מיד שעלה עמוד השחר ואם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

התחלת זמן קריאת שמע של קריאת שמע של שחרית: 5:14 ("משיכיר"). ומי שהוא אנוס יכול לקרוא מעלות השחר משעה (4:39). סוף זמן קריאת שמע: 9:28.

נחלקו הפוסקים אם מותר ללכת לישון אחרי עלות השחר, כשאין לו מי שיקיצנו לקריאת שמע ותפלה. ואם כי להלכה נראה עיקר כדעת האומרים שאין איסור בדבר, פשוט שהיודע בעצמו שיש חשש שימשך בשינה ויעבור זמן ק"ש ותפלה, לא ילך לישן בלי לסדר מישהו שיקיצנו.

וכדאי ונכון, לקרוא קריאת שמע מיד בעלות השחר על-תנאי שאם יעבור סוף זמן קריאת שמע יצא ידי חובתו בקריאה זו, לפחות. וכדלעיל.

ברכות השחר: לענין ברכות "על נטילת ידים ו"אלקי נשמה" כשניעור כל הלילה (ולא ישן שיעור שיתין נשמי) – הוראה בחשאי לאומרם. [ובאם אפשרי, כדאי לאומרן לאחר השינה²¹²]. ברכות השחר מברך אפילו לא נתחייב בהן כגון שניעור כל הלילה לא פשט בגדיו ולא לבש אחרים. אלא שאם ניעור כל הלילה ולא נתחייב בהן אינו מברך אלא אחר שיעלה עמוד השחר²¹³. וכן ברכות התורה, אם ניעור כל

211 שם ח"ט ע' רלט.

212 כ"נ מסברא. וש"מ כע"ז במקו"ח סמ"ז סקי"א לענין ברכה"ת. וראה שו"ת מחזה אליהו פאלק ח"א ס"א ואילך. ועיי"ש לענין הישן לפני נה"ח. ות"ל שמצאתי אח"כ שהעלה כן בשו"ת פרי אליעזר פולק ח"ב ס"א עיי"ש בטוטר"ד.

213 (213) בפ"י "ולא נתחייב בהן" – ראה מה שכתבנו בארוכה בשו"ת באתרא דרב סי' א'תקנז.

הלילה מברך כשיאור היום כמו כל ברכות השחר. ברכת ציצית אינו מברך עד לאחר זמן "משיכיר" (5:14).

ברכת התורה: צריך לזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך²¹⁴. ואם ניעור כל הלילה מברך לכשיאור

ושי"נ.

214) בנוגע להמשיך ללמוד לאחר שעלה עה"ש ללא ברכה"ת – אף שיש מקילים (ראה תוספת חיים על חיי"א כלל ט סקכ"ו) (כשהולך לישון. וראה שו"ת עמק התשובה ח"ג ס"ז עד"ז מד"ע). שו"ת מהרש"ג ח"א סס"ב (ש"ל"ת שצריך לברך גם בנייעור, אין איסור ללמוד לפני ברכה"ת. ובפרט לפני נה"ח. ועדיף לברך ברכה"ת אחר שישן ואחר נה"ח). שו"ת לב אברהם ח"א ס"ו (לענין אמירת ק"ש). ועוד) – מצינו בכ"מ שכתבו להדיא לאיסור (ראה כף אחת (להחיד"א) פכ"ב (לענין ליל שבועות), שאחר עה"ש יזהר שלא יאמר שום פסוק עד שיברך ברכה"ת. והובא גם בשנות חיים (להגרא"ח ע"ה נאה) ס"א במקו"ח סקכ"ח. וכ"כ בבא"ח וישלח ש"א ס"ג. וראה שו"ת משיב דבר ח"א סמ"ז. שבה"ל ח"י סע"ז סק"ב). וכ"ה גם בלוח כולל חב"ד (ליל הושע"ר). ולהעיר גם מר"ד ליל ב' דחגה"ש תשכ"ז ע"ד ההנהגה בליובוויטש).

ומה שכתבו בכ"מ מסברא, בכללות בגדר דחובת ברכה"ת, שאין איסור ללמוד ללא ברכה"ת כ"א חובת ברכה – להעיר מל' אדה"ז בסידורו (נעתק כאן בפנים. וראה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב, ובמה שהובא שם משיחת אחש"פ תשל"א. ועוד ילה"ע שלפענ"ד מוכרח כן גם מהמענה להרב העכט שליט"א, נדפס בתשורה העכט כסלו תשס"א. ליקוט מענות תשמ"ו ע' 144). ואכ"מ. ובלא"ה, סברא זו כשלעצמה אינה מועילה, דסו"ס יש כאן חובת ברכה ואין לעשות מצוה ללא ברכה, וכדין ערום לא יתרום. [אלא שמקום לומר שכיון שבפועל מברך אח"כ לית לן בה. אבל להעיר מפמ"ג או"ח ס"ח במ"ז סק"ט. או"י בדעתם, דלית לן משום ערום לא יתרום בברכה"ת, שהוא בגדר ברכת השבח לדעתם (ראה שו"ת מהרש"ג שם. ועוד). אבל בלקו"ש חיד"ע ע' 148 הערה 6* (וראה גם בהמשך השיחה) שבברכה"ת יש גדר ברכת המצוות (נוסף לברכה על גוף נתינת התורה, מעין ברכת הנהנין. וראה גם אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות שעז). וי"ל דחמיר טפי משאר ברכת המצוות, שהברכה שייכת לגוף המצוה, והברכה נכללת בגוף מצות ת"ת, והיינו שהברכה היא דין וגדר בלימוד התורה ולא משום דין ברכה קאיתנין עלה, ומעכבת המצוה. וראה שו"ת דבר אברהם ח"א ס"ט"ז סקכ"ז. ובארוכה אצלנו במקורות ועיונים להל' יומית אות תרב הנ"ל. ואכ"מ]. ועוד ילה"ע, והוא העיקר כאן, מל' החינוך מ' תל: כל שקרא בתורה בשחירת קודם שיברך הברכות המתקנות בתורה ביטל מצוה דאורייתא. ומ' להדיא דלא מהני מה שיברך אח"כ, והוא מעוות לא יוכל לתקון.

איברא, שיש המצדדים לקולא כממה טעמים אחרים, שבספק אם עלה השחר יכול להקל, והרי כמה דעות בזמן עלוה"ש (אבל ראה בא"ח שם). ויש שהפליגו בדבר שעד נה"ח בספק קאי. ובאור"א, שכיון שנשתפקו הפוסקים אם חייב ברכה"ת בנייעור כל הלילה, יכול לסמוך בענין זה על המקילים. [אלא שכ"י רק להסברא שאין איסור עצמי בלימוד ללא ברכה"ת. אבל י"ל לאידך, שהאיסור הוא רק מחמת חיוב הברכה וכשא"י לברך (מחמת ספק בזמן עלוה"ש, או בגוף החיוב) ליכא איסורא. וראה שיחת אחש"פ תשל"א. ועדיין הדברים תלויים ועומדים בהשקו"ט אי קילין סב"ל בברכה"ת, שלכמה דעות ה"ז מה"ת, ונפק"מ בספק אם בירך ברכה"ת אם חייב לברך (והארנו בזה במק"א. ואכ"מ). ועוד איכא בגווה, דאיכא להנדז בסברא הנ"ל, דליכא איסורא כשא"י לברך, ד"ל דל"מ סברא הנ"ל למ"ד דברכה"ת דאורייתא, וכדמוכח מבע"ק שמברך לאחריו כיון שהוא דאורייתא, וא"ש ד' החינוך הנ"ל. ולהעיר ממאירי ברכות כ, ב ד"ה יש בטעם שלא חייבו לבע"ק להרהר בברכה"ת לפני ק"ש]. אמנם, ילה"ע בדעת כמה מהמקילים, דס"ל מעיקר הדין שבנייעור כל הלילה פטור מברכה, ורק בכדי לצאת ידי ספק כתבו שיש לשמוע מאחר ולהתכוון לצאת. ואמטו להכי, כשאין מי שיוציאנו, כל כי האי לא החמירו עליו ולבטל מדברי תורה, ושיפיר יכול להמשיך בלימודו. אמנם, לדין שקילין לעיקר שמברך, ועד שמלכתחילה נוהגים בשופי לברך בעצמו, וה"ט שמעיקרא לא היה דעתו לפטור רק ליום ולילה (או מצד ברי' חדשה, וכדלקמן), צ"ע להתיר להמשיך ללמוד בריוח.

ועו"ל שגם לדין שנתחייב בברכה"ת, חיוב הברכה מצד בריה חדשה (ראה גם שיחת יט"כ ושי"פ וישב תשט"ז) הוא על הגברא ("כמו כל ברכת השחר" – ל' אדה"ז בסידורו. וכ"ה גם בשו"ע שלו סמ"ז ס"ז): "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אף על פי שלא נתחייב בהן". וראה מה שביארנו בזה בעניותין במקורות להל' יומית הנ"ל), אבל עדיין יכול ללמוד על סמך

היום²¹⁵.

צריכים ליזהר שלא לברך על הטלית קטן שהיה לבוש בו בלילה. וטוב שיברך על טלית אחר ויפטור גם את זה שלן בו.

המתפללים שחרית בהשכמה, יתעטפו בטלית אחרי השעה 5:14 ("משיכיר"), ויתחילו תפילת העמידה בנץ החמה – 6:07.

שחרית לשלוש רגלים. חצי הלל. קדיש תתקבל. שיר של יום. קדיש יתום. מוציאין שני ספרי תורה. י"ג מדות ו"רבוננו של עולם". קריאת התורה. בעת קריאת השירה – עומדים.

הפטרה: מפטיר בנביא בשמואל "וידבר דוד את דברי השירה הזאת וגו'" שהיא גם כן שירה כמו שירת הים שקראו בתורה וגם מדבר בה ביציאת מצרים "וישלח חיצים וגו' ויראו אפיקי ים וגו'".

מוסף לשלוש רגלים. אומרים פסוקי מוסף לימים אחרונים של פסח ("והקרבתם").

בחזרת הש"ץ: ברכת כהנים. שש זכירות אחרי התפילה.

הלכתא למשיחא: אין מקריבים "שלמי שמחה בשביעי של פסח (צ"ע) לפי שבחינת השמחה של שביעי של פסח גדול כ"כ שאינו יכול לבוא לבחינת התגלות בבחי' פנימית שהוא בחי' אכילה" – לקוטי תורה ד"ה ששת ימים הב'. ואמר כ"ק אד"ש שה"צריך-עיון" הנכתב בסוגריים הוא מאדמו"ר הצמח צדק²¹⁶.

קידוש: אתקיננו סעודתא. אלה מועדי, בורא פרי הגפן.

מצות שמחת ועונג יום טוב – פורטו לעיל ביום ראשון של פסח.

אין קוראים שנים מקרא ואחד תרגום היום, כפשוט²¹⁷.

במנחה: אומרים פתח אליהו ואין אומרים הודו, תפלה לשלש רגלים. תהלוכה: בספר השיחות ה'תנש"א מובא: נהוג מכו"כ שנים שביו"ט

ברכתו מיום שלפנ"ז. עוד יש לצרף באומר תהילים מדין תחנונים (ראה א"א מבוטשאטש סמ"ו ס"ט – בנדו"ד), או באמירת מנין המצות, ללא טעמי ההלכות. ולחד מ"ד א"צ לברך לתלמוד ולמדרש (ברכות יא, ב. ועיי"ש ברי"ף. וראה גם במקורות ועיונים הנ"ל). ויש המביאים רא' מההנהגה בעת ההתוועדויות שנמשכו עד אור הבוקר, או מאמרי חגה"ש לפנות בוקר, וקשה לה"ר מכל כיו"ב, ובפרט – באופן של ידיעת השלילה, ובהעדר ידיעת כל פרטי הדברים על בורין, ואין למדין הלכה מפי מעשה.

ולהעיר, שגם את"ל כמקילים, צ"ע הסברא להקל ולא לברך, שע"כ לא מצאנו אלא באנוס וא"י לברך, אבל כאן הרי ברכה לפניו, ואמרינו לי' זיל וברוך, ולא להשתמט מקיום מ"ע דאורייתא (לכמה דעות). וגם למקילים, היינו רק כשהוא באמצע לימודו שיש כאן גם דררא דביטול תורה, ולא באופן שהרבה בטלים לפניו, מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה, וכגון שטבל כבר במקוה וכדומה. ועוד ועיקר, שהרי אפשר בהרהור, וליכא משום ביטול תורה. ומה שעדיין יל"ע, האם כדאי להמתין ולברך ברכה"ת רק אחרי שניעור משינתו לצאת דעת הסוברים שבישן שינתו קבע מחוייב בברכה"ת, וכן שאינו מברך רק כשישן לפני"ז. ולאידך, נכון שיקרא ק"ש קודם שינתו, וכן ראוי לחוש שלא לקרוא ק"ש ללא ברכה"ת לפני'.

215) סידור אדה"ז. והמשך לשונו: "כמו כל ברכות השחר" [ראה בהערה הקודמת]. וצ"ע ששינה בלשונו שבנוגע לברכה"ש כ' "אחר שיעלה עמוד השחר".

216) שקו"ט בזה בריש שו"ת דברי נחמיה חאה"ע בליקוט. ונתבאר בארוכה – בשיחת אחש"פ תשכ"ד.

217) ראה לעיל בערב פסח.

הולכים לבקר בנ"י שבבתי־כנסיות ובתי מדרשות בכו"כ שכונות, כדי להוסיף בשמחת החג (ע"י ההתאחדות עם רבים מבנ"י שבשאר שכונות), ובפרט ע"י אמירת דברי תורה ("פיקודי ה' ישרים משמחי לב"), נגלה דתורה ופנימיות התורה.

תזכורת: יש לזכור שבדרך חזרה מהתהלכה אי אפשר לטלטל, כיון שבשנה זו, הוא כבר אחרי כניסת השבת.

הלכתא למשיחא: בזמן שביהמ"ק קיים מתוודים "וידוי מעשר" במנחה ביום שביעי של פסח בשנה הרביעית והשביעית של מחזור השמיטה. וראה בהערה²¹⁸.

יש להימנע מלקבוע סעודה משעה עשירית ולמעלה (4:18), בכדי שיוכל לאכול סעודת יום טוב שני לתיאבון. [ואם שכח או עבר ולא אכל סעודת יום טוב קודם שעה עשירית, יאכלנה אחר כך].

צריך לסיים לבשל את כל התבשילים לשבת – אחרון של פסח – בעוד היום גדול, באופן שתהיה אפשרות לאכול מהם כבר היום, בערב שבת קודש, כי בלא זה יש איסור הכנה מיו"ט לשבת. ואם כי יש מקום להקל כשנתבשל כחצי בשולו לפני כניסת השבת²¹⁹ כדאי להחמיר²²⁰. אדמו"ר הזקן מביא שנהגו מקדם להתפלל ערבית בערב שבת ביו"ט מאוד מוקדם כדי שיגמרו את כל התבשילים מוקדם.

העירוב מועיל רק לצרכי סעודה, כולל הדחת כלי סעודה והדלקת נרות ולכן אסור להכין את הטלית או הס"ת ביו"ט שיהי' מוכן לשבת במקום הנכון²²¹.

לזכור לעשות כל ההכנות הנדרשות לשבת קודש, כמו ה"בלעך" וכו', ולסדר הכל לפני כניסת שבת.

ידוע השקו"ט לענין טבילת טהרה לש"ק. ואכ"מ²²².

הלכתא למשיחא: כשישראל בישוב²²³, יום טוב שחל להיות בערב

218 (אריכות גדולה בענין וידוי מעשר, בלקוטי לוי"צ אגרות קודש ע' רלט ואילך. רנח ואילך. (וראה רשימות חו' קסח). ומכתב הרגצ'ובי – ברשימות חו' קסב. וראה סה"ש תשמ"ט ח"ב ח"ב ע' 424. שיחת י"ג וי"ז תמוז תשמ"ו.

219 פמ"ג במ"ז סוס"י רנט. ובכ"מ. ועוד. וי"א – כשליש. והארכנו מזה במק"א.
220 הגרז"ש ז"ל דווארקין. וראה גם פמ"ג בפתחה להל' שבת בסופה. פתיחה להל' יו"ט פ"א אות יז.

221 שוע"ר סתק"ג ס"ג.

222 ולהעיר מהמשך תרס"ו ע' שפז: "כמו כן מקדושת יו"ט לקדושת שבת צריכים טבילה במקוה כמ"ש בכתבי האריז"ל".

223 כ"ה בשו"ע (ודאדה"ז) או"ח סרנ"ו. ול' הרמב"ם (שבת פ"ה הי"ח) מדינות ועיירות של ישראל – משמע רק כשהן תחי' ישראל. ובמער"ק שם שגם בבבל תוקעין, באם העיירות של ישראל, וכדמוכח בשבת לה, ב. אבל בס' החילוקים בין אנשי מזרח ובני א"י (סנ"ד) שבני בבל אינן תוקעין. ואולי בזמנם הפסיקו בני בבל לתקוע.

ולהעיר שבתוס' סוכה נ, ב ד"ה דרבנן מ' שגם התקיעות להבטיל ממלאכה הן צורך מקדש שהתירום משום שבות במקדש, עייש"ה. ועוד להעיר שאי"ז רק בגדר הכרזה, כ"א דין תקיעות ממש, כאשר תקיעות שבמקדש, כדמוכח בתוס' ערכין י, א ד"ה אין שדנו בדיני הפסק.

– בטעם שאין תוקעין בזמנינו – ראה כה"ח סרנ"ו סק"א בשם רוח חיים שם. שו"ת רשב"ן או"ח סי' קלז. אורה ושמחה שבת פ"ה הי"ח. חו"ר גדלי' שבת ס"א. חוט שני שבת פ"ט

שבת²²⁴ תוקעין ולא מבדילין.

מצוה על כל אדם שימשמש בבגדיו ערב שבת סמוך לחשכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת (בפרט שביום טוב הותרה הוצאה לצורך יום טוב). בשנה זו, באם לא הביאו המצות והיין עבור סעודת משיח לבית הכנסת (ששם מתכונן לערוך את הסעודה), יש לזכור להביאם לפני השבת. אבל, רק אם הניח עירוב תבשילין.

אומרים שבבית הרב נהוג לאכול קניידלאך גם בקביעות זו כשאחש"פ חל בשבת. כמוכן, שהיתר בישול הקניידלאך היום הוא רק בתנאי שהניחו עירוב תבשילין²²⁵. ופשוט, שצריך זהירות מיוחדת שלא להשתמש באותם כלים שהכינו בהם מצה שרויה עבור מאכלים שיאכלו לפני אחרון של פסח. וכן שלא יאכלום לפני אחרון של פסח.

סק"א.

224) והתירו שבות קל כזה משום כבוד שבת.

אופן התקיעה להבדיל בין יו"ט לשבת (דבעי שינוי משאר ערבי שבתות) – תוקע ומריע בנשימה אחת, ומ"מ מפסיק בינתיים (כשיטת רב אסי – חולין כו, ב ובפירש"י ד"ב בנשימה. וכ"מ בשו"ת תרוה"ד סוסי' קמב. חי' הצ"צ ר"ה פ"ד ד"ה שלש (עו, ג)).
לסדר התקיעות ביו"ט שחל בערב שבת – ראה פ' קדמון ממצרים שבת פ"ה הכ"א. מרכה"מ שם. ולהעיר ממשנ"ב סרנ"ו בבה"ל ד"ה והוא.

225) ודנו הפוסקים בזה וכיו"ב מכמה טעמים: שאין ע"ת מועיל כיון דל"ש הואיל ואי מקלעי אורחים (ותלוי בשקו"ט אם שייך הואיל באיסור דרבנן, בראוי לחולה שאי"ס או לקטנים או למקילים, בדבר שהוא רק משום חומרא (וכדמוכח שמתירין ביו"ט האחרון. ולהעיר משו"ע אדה"ז סתקט"ו ס"א (ראה דע"ת סתקכ"ז ס"א) שבאין לו ממין זה בתוך ביתו אף שנהגו לאוסרו ביו"ט מותר לטלטלו ולבשלו לשבת לכבוד שבת); שה"ז כמתענה ביו"ט שאסור לו לבשל לאחרים דהוה כמי שלא הניח ע"ת (והאחרונים כתבו דל"ד למתענה שא"י לבשל כלל לעצמו וה"ר מכ"מ בש"ס); חיישינן לתקלה שמא יבא לאכול (וכמה אחרונים שאין לגזור בדבר כשאסור מחמת חומרא. ובד"כ אין נזהרים שלא להשהותו בבית. ולא שמענו שיזהרו בב"י וב"י. ולהעיר גם משיחת י"ג ניסן תשי"א שאפשר להקל לקטנים. לאידך, ראה תורת מנחם תשמ"ח ח"ג ע' 111 בהערה. ומפי השמועה שבבית הרב הקלו הנשים וכו'. וכן לא נזהרים בשטיפת הרצפה וכדו'. והמסופר בנוגע למי שרצה לחטוף מפית נייר של הרבי – י"ל); מדין מוקצה, וממילא יש שרצו לחוש ולהחמיר לאסרו בטלטול גם בשבת, משום מיגו דאיתקצאי מחמת יום שעבר (אבל ל"א מיגו דאיתקצאי במוקצה מחמת איסור הבא מאלין, כמפורש בשו"ע אדה"ז ס"ש"י ס"ו. ויסודו בתוד"ה לבר – שבת קנז, א. וכש"כ במיגו מחמת יום שעבר – ראה ריטב"א סוכה מו, א. אבל ראה מקראי קודש פראנק ח"ב ס"א לחלק באיסור שאינו מחמת שבת. אלא שבתוס' הוקשה להם מנוי סוכה אף שאינו אסור מחמת שבת. ובגוף הענין דמוקצה גם ביומו, שקו"ט באם שייך בכגון דא מוקצה, דראוי לקטנים ולמקילים. ומעולם לא שמענו שיזהרו בשו"ט בטלטול שרוי). ול"ש חשש מראית עין (כבמשל קטניות עבור חבירו הנוהג היתר – ראה שו"ת רב פעלים ח"ג ס"ל. כה"ח סתנ"ג סקי"ז. וגם בזה ל"ח לזה הפוסקים, כיון שאפשר לתלות בהיתר, שמבשל לחולה (ראה ש"ך יו"ד ספ"ז סק"ז) או למקילים), כיון שראויים בערב, ובשבת ל"ש לבשל.

ויש שהחמירו מה"ט לבשל בחוה"מ דוקא, אבל לא נתקבלה דעתם. ולהעיר, שבד"כ אי"ז מועיל, כיון שבלא"ה צריך לחמם ולשהות ולהטמין בע"ש לשבת. ולהעיר מפמ"ג ס' תקלג במ"ז סק"א שההיתר לבשל בחוה"מ מיום אחד לחבירו הוא רק באו"ג, אבל במידי דלאו אוכל צ"ע. ולפ"ז, מקום לומר שכש"כ במבשל לשבת, שכיון שאין יו"ט מכין לשבת, הה"נ לענין חוה"מ, ושאל"פ לבשל לשבת אם אינו ראוי לאכילה בו ביום.

ודבר פלא ראיתי מובא בס' דרכי חו"ש (מהדורת תשל"ד) בהשמטות לע' קפב (סי' תקעב – ע' תיז) שבישלו רק כשעה לפני הדלקת נרות. וצ"ב. ואו"ל שחשש משום תקלה שיבוא לאוכלו, וא"כ י"ל דל"ג מיו"כ שהתירו קניבת ירק מן המנחה ולמעלה שדומה שיש לו פת בסלו. ועכ"פ, יש לזהר שיהא מוכן בעוד היום גדול, שאל"כ אין ע"ת מועיל.

ליל שבת קודש, ליל אחרון של פסח

הדלקת נרות (בשעה 7:24 – 18 דקות לפני השקיעה) מאש הדלוקה לפני החג. פרטי דינים בענין הדלקה בליל יום טוב – פורטו לעיל בליל ב' דחג הפסח.

בהדלקת נרות: ברכת "להדליק נר של שבת ושל יום טוב". **ואין אומרים** "שהחיינו". טענתה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אם איחרו את הזמן, **אין** להדליק בשבת חס ושלום מאש דולקת. באחרון-של-פסח מאיר גילוי הארת משיח.

בשיחת אחש"פ תשד"מ: באחרון של פסח ראו אצל רבותינו נשיאינו גילויים נעלים ביותר כו', כולל הגילוי שהי' בתומכי תמימים בלובאוויטש באחרון של פסח דשנת תרס"ו, כידוע ומפורסם. והנה, מה שנעשה אצל הרביים בחדרם אין אנו יכולים לדעת, מלבד מן המעט שגילה וסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו. אמנם, באחרון של פסח ניתן הי' לראות גילויים נעלים כו' יותר מבשאר ימי הפסח²²⁶.

קבלת שבת: מתחילים ממזמור לדוד. בבואי בשלום: "בשמחה ובצהלה" (אין אומרים "ברנה"). כגוונא.

ערבית: מעריב לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח. אחרי שמונה עשרה אומרים "ויכולו", ברכת מעין שבע (מגן אבות כו'). קדיש תתקבל. "מזמור לדוד". חצי קדיש. ברכו. ספירת העומר ("היום שבעה ימים שהם שבוע אחד לעומר"). "עלינו". קדיש יתום.

מאחלים איש לרעהו: גוט שבת, גוט יום טוב.

שלום עליכם, אשת חיל, מזמור לדוד, דא היא סעודתא – בלחש.

קידוש: אתקיננו סעודתא דמלכא וכו', יום הששי, בורא פרי הגפן, מקדש השבת וישראל והזמנים, ואין אומרים שהחיינו.

טעה בקידוש, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

יום טוב שחל בערב שבת אין מבדילין שהרי קדושת שבת חמורה מקדושת יום טוב.

מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד א' מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו, שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת. ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה ג' של שבת [=סעודת משיח], כדי לעשות בו מצות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שני' של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו. ופשוט שכן הוא גם בנוגע לאכילת התבשיל²²⁷.

(226) ועיי"ש שענינים אלו שייכים לכאו"א מישראל.

(227) וראה בשל"ה (מס' סוכה נר מצוה): וגם יקח תבשיל חשוב המוכן לו לסעודת שבת כגון חתיכת דג חשוב או בשר או תרנגול ומה שחננו ה' המוכן לו לסעודת שבת שחרית או לסעודה ג'. ועד"ז בסידור אדה"ז: יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג.

בסעודת ליל אחרון של פסח נוהגין לאכול שרויה וכן בסעודת יום אחרון של פסח. ומהדרין לשרות. בלקוטי שיחות²²⁸: מ'האט געזען די הנהגה פון רבותינו נשיאינו אז זיי האבן מדייק געווען לשרות בכל מאכל ומאכל. ונתבאר שם בארוכה. מנהגנו שאוכלים קניידלאך (ובלשון אדמו"ר הזקן "עיגולים"²²⁹). ובשיחת אחרון של פסח תשי"ב: "אזוי האב איך געזעהן בא כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז וואו נאר ער האט געקאנט האט ער ספעשעל אריינגעבראקט מצה, אין די פיש, אין די זופ – ניט באגנוגענט זיך מיט די קניידלאך וואס אין די זופ, אין די פלייש – די לחלוחית וואס אין די פלייש, און אין די קאמפאט."

בכמה שיחות קודש²³⁰ שבנוגע לשאר ההידורים דפסח (מצה שמורה וכיו"ב) ה' הדיוק בזה באותו התוקף כבכל ימי הפסח.

בשנה זו, שאחרון של פסח חל בשבת: נהגו ליזהר שלא ליתן פת אפוייה אפילו בקערה שהיא כלי שני כל זמן שהיד סולדת בו²³¹. אבל בדיעבד יש להתיר אפילו בכלי ראשון. אפשר להכניס המצה למרק אחרי שמתקרר מעט ואין היד סולדת בו²³².

במים אחרונים שוב מעבירין המים על השפתים.

בברכת המזון: רצה ואח"כ יעלה ויבוא. דין השוכח, ראה בטבלא שבסוף הלוח. הרחמן לשבת ויו"ט.

יום שבת קודש, אחרון של פסח

סוף זמן קריאת שמע בשעה 9:27.

שחרית כדאמול עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

אין נוהגים בקריאת מגלת שיר השירים בציבור. בלשון הרב: "מעולם לא נהגו כן בחב"ד ובעוד כו"כ [מקומות לקרוא מגלת רות בביהכ"נ] כלל. וגם לא שה"ש וקהלת. ולא שמעתי שילמדו (או יקראו) אותן ביחידות בבית וכיו"ב ביו"ט הנ"ל דוקא".

מוציאין שני ספרי תורה. בקביעות שנה זו, אין אומרים י"ג מדות ו"רבנו של עולם"²³³. קריאת התורה.

בקביעות שנה זו, שבעה קרואים בספר הראשון, "עשר תעשר", ומפטיר בספר השני, "והקרבתם". הפטרה.

הפטרה: מפטיר "עוד היום בנוב לעמוד וגו'" לפי שבליל פסח היתה

וראה גם לקוטי שיחות חט"ז ע' 187 ואילך בדעת אדה"ז [ועיי"ש בל' מהרי"ל ומנהגי מהר"א טירנא]. וראה בא"ח שנה ראשונה פ' צו ס"ב. דרכי חו"ש מנהגי יו"ט סתקי"ז.

(228) כרך כב ע' 31 ואילך.

(229) ראה שיחת אחש"פ תשכ"ז.

(230) ובשיחות קודש שהיו בזה שינויים במשך השנים. ואכ"מ.

(231) ובכלי שלישי – יש מקילים. ונכון להחמיר. ובמק"א הארכנו. ואכ"מ.

(232) ולהעיר מל' אדה"ז (בשו"ת ס"ז): כשמפררים את המצה לתוך המרק כנהוג בשבת.

(233) כ"ה בשיחת ליל הושענא רבה תשנ"ב (מסרט הקלטה).

מפלתו של סנחריב. הטעם הפנימי, לפי שבהפטרה זו מבואר נצחונו של חזקיה שביקש הקב"ה לעשותו משיח ובאחרון של פסח מאיר גילוי הארת משיח.

אחרי ההפטרה וברכותי' – יקום פורקן (בקביעות שנה זו). הזכרת נשמות. אב הרחמים (גם בשנה זו כשחל בשבת). "אב הרחמים" – אם יאמרו גם אלו שאין מזכירים נשמות – איז ווי זיי ווילען. דאס איז הזכרת נשמות פון א כלל, ולכן אין אומרים ביום שאין אומרים תחנון. אבל ביום שמזכירים נשמות פרטיות – גם זה יוכלו לומר²³⁴. מוסף כדאתמול עם ההוספות של שבת. דיני הטועה, ראה בטבלא שבסוף הלוח.

על-פי הוראת כ"ק אדמו"ר (מהוריי"צ) נ"ע אומרים "ולקחת סולת"²³⁵.

הלכתא למשיחא: שבת שבתוך החג חולקין כל המשמרות בשוה בלחם הפנים.

שש זכירות אחרי התפילה.

סדר הקידוש: בלוח כולל חב"ד נכתב שאומרים מזמור לדוד וכו' עד ויקדשהו בלחש. אתקינו ליו"ט. אלה מועדי. סברי מרנן. בורא פרי הגפן.

ב'לוח היום יום' לאחרון של פסח²³⁶: "ביום: מהדרין לקדש, אחר כך מתפללין תפלת המנחה ואחר כך סעודת יום טוב". בפועל אין נוהגים כן²³⁷.

ברכת המזון כדאתמול.

מנחה: ואני תפלתי כבכל שבת. קריאת התורה (פ' אחרי). תפלה לשלש רגלים עם ההוספות של שבת. אין אומרים פרקי אבות (בחו"ל) עד שבת שלאחר הפסח.

סעודת משיח

הבעל שם טוב היה אוכל ג' סעודות באחרון של פסח.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעל שם טוב – משיח'ס סעודה.

234 ר"ד משיחת אחש"פ תש"ב.

235 ראה הנסמן לעיל ביום א' דפסח.

236 וב'ספר המנהגים – חב"ד' ע' 43.

237 ונתבאר בעת סעודת ליל שש"פ תשכ"ט.

ולהעיר, שכן נהגו בליובאוויטש גם בשמח"ת (וראה ר"ד בעת סעודת אחש"פ תש"ל). וכנראה בכדי להמשיך ההתוועדות לתוך הלילה.

וכן נהג כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בכל שויו"ט. וקיים בזה ג' סעודות – ראה לקו"ש חכ"א ע' 84 הע' 7. ואולי, זוהי ג"כ הסיבה להידור בזה באחש"פ. ולהעיר, עפ"ז, שסעודת היום היתה סעודת משיח. אבל, בזמנינו נהוג שבלא"ה נוטלים ידים עוה"פ לפני השקיעה עבור סעודת משיח. ולהעיר ממשנ"ת בשיחות קודש במעלת סעודה זו, סעודה שלישית, ושאוכלים בה רק מצה (ולא בשר ודגים וכו' – ראה שיחת אחש"פ תשמ"ו).

סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר הבעש"ט באחש"פ היה אוכל ג' סעודות, וסעודה השלישית (שהיתה לפנות ערב) היתה נקראת "סעודת משיח", כי באחש"פ מאיר גילוי הארת משיח.

ב'לוח היום יום' לאחש"פ: בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר [מוהרש"ב] ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ארבע כוסות. ואמר אז: דאס איז סעודת משיח. ובלקוטי שיחות²³⁸: מובן, שההוראה היתה לא רק עבור שנה ההיא, כי אם, עבור כל השנים²³⁹.

בנוגע לשנה זו שאחרון של פסח חל בשבת, ראה שיחת אחש"פ תשח"י: גם באחרון של פסח שחל להיות בשבת, הנה אף אשר יש דעות שהסעודה השלישית דשבת אינה צריכה להיות באכילה ושת' כי הוא בחינת רעוא דרעוין, מעין עולם הבא, בכל זאת הרי באחרון של פסח נהגו רבותינו נשיאינו לעשות סעודה גשמית דוקא, כי העיקר הוא הגאולה הגשמית, שבזה הוא עיקר השמחה והתענוג. ועיי"ע בשיחת אחרון של פסח תשכ"א, תשמ"ח ע"ד הדגשת ענין הגאולה, וצירוף כמה עניני גאולה בקביעות זו. וראה גם בשיחת אחש"פ תנש"א (בספר השיחות) בארוכה.

נהוג שנוטלים ידים לפני השקיעה, ואוכלים מצה (לפחות בשיעור "כביצה"), שותים ד' כוסות, ומנגנים ניגוני רבותינו נשיאינו. מברכים בורא פרי הגפן על יין שבתוך הסעודה. אבל אין מברכים על כל כוס וכוס²⁴⁰.

בכמה שיחות ניתנו הוראות שונות בנוגע לשתיית ד' כוסות בסעודה זו. להלן, ליקוט חלקי משיחות הנ"ל: להשתדל שיהיה דוקא מיין השייך להנהלת הישיבה. ובכמה שיחות קודש, שהנהלת הישיבה ובאי כוחם יתנו יין על חשבונם לכל המסובים. ובמק"א (בשנת תשכ"ב) שאפשר להקנות להנהלת הישיבה במתנה וליקח מהם. לשתיית הד' כוסות שלא בבת אחת, ובבת אחת אינו יוצא, ולהפסיק לכל הפחות בניגון [אבל במק"א, שיכולים לשתיית ד' כוסות עם הפסקות, או בלי הפסקות]. ובמק"א שאין אומרים שירה אלא על היין, ולכן צריך להיות ביחד עם שתיית ד' כוסות גם ענין של שירה, ובודאי ינגנו ניגון שמחה. לשתיית ד' כוסות מלאים דוקא. וניתן להוסיף ולומר לחיים על כוס חמישי. ביחד עם זה, צריך להיות באופן דזהירות

(238) כרך ד ע' 1299 (משנת תשט"ז).

(239) וראה בלקוטי שיחות כרך ז ע' 277, מדוע נתחדשה הוראה זו דוקא בשנת תרס"ו. ובאג"ק חי"ג ע' קכא: בענין אחש"פ וד' כוסות - נתבארה דעתי בהתועדות דש"ז [תשט"ז] אחש"פ שעתה שייך זה לרבים. ונימוקי בארוכה אז. וראה ר"ד ליל אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ז ויום אחש"פ בעת הסעודה תשכ"ט דיון ע"ד מקור המנהג, ואם נתחדש ע"י כ"ק אד"ש. ובארוכה - בשיחת אחש"פ תשל"ו באופן השתלשלות המנהג, ובהוראה מזה שהתחלת הענין היתה בנוגע לתלמידי הישיבה. וראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ו בשלבי התפשטות המנהג. ובכ"מ. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ז בטעם שאין בזה משום בל תוסיף. וראה שיחת אחש"פ תשכ"ב בטעם התקנה בד' כוסות ולא במצה ומרוור. ושם, שאמירת חסידות היא במקום סיפור יצי"מ.

(240) טעם הפנימי נת' בשיחת אחש"פ תשל"ז ותשד"מ.

משכרות על ידי שתיית רוב כוס וכיוצא בזה. לא שמעתי שיהדרו לשתות כל הכוס, ואפשר לשתות רוב הכוס, ולהוסיף יין עבור כוס הבא (משא"כ בד' כוסות דלילות הראשונים דפסח). ובפרט שיכול לגרום לתוצאות בלתי רצויות, ואפילו אם בטוחים שלא יגרום לכך, לשם מה להיכנס לספיקות. ואם בכל זה יש צורך לשתות בדוקא ד' כוסות שלמים, אפשר לעשות כן ברוחניות, לחזור בע"פ ד' מאמרי חסידות, או ד' ענינים בינה של תורה. בכמה מקומות להשלים גם בשבת שלאחרי מכן.

בד"ה והחרים תשמ"ט²⁴¹: נוסף על זה שכל הענינים דתורה ומצוות (מעשינו ועבודתינו) מקרבים ומביאים גאולה העתידה, יש סגולה מיוחדת בענינים אלה השייכים בגלוי יותר למשיח. ומהם, אכילת סעודת משיח באחרון של פסח ושתיית ד' כוסות בסעודה זו. דכמו שד' הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הם כנגד ד' לשונות של גאולה (הגאולה דיציאת מצרים), עד"ז הוא גם בד' הכוסות דסעודת משיח באחרון של פסח שהם שייכים לגאולה העתידה. זה שבסעודת משיח הוא אותו מספר הכוסות שבלילות הראשונים דפסח הוא לרמז שבכח כ"א מישראל לבוא מיד מהגאולה דיציאת מצרים (ד' הכוסות דלילות הראשונים דפסח) לגאולה העתידה (ד' הכוסות דאחרון של פסח), גאולה בפשטות למטה מעשרה טפחים. ובהערה²⁴² שם: באמירת המאמר הוסיף כאן בתור ענין בפ"ע: ובוודאי שכל אחד ישלים ד' הכוסות, וגם אלה שספק אצלם אם שתו כל ד הכוסות בכוונה זו (שזה שייך לגאולה העתידה) בוודאי ישלימו, דשתיית ד' הכוסות צריכה להיות באופן ודאי וברור, וכאמור, שע"ז מקרבים הגאולה העתידה. [וראה בשיחת אחש"פ תשט"ז שאף ששתיית יין קשורה עם הנאת הגוף, הרי כיון שמצות לאו ליהנות ניתנו, צ"ל הכוונה בזה רק כדי לקרב ביאת המשיח].

בלקוטי שיחות²⁴³: ע"ז גופא מה שבזמן **הגלות** עושים "סעודת **משיח**", שבזה מראים אז אידן אנערקענען ניט דעם גלות – פועלים שבקרוב ממש וועט מען פארברענען די ווענט פון גלות כפתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר ויתגלה משיח ויוליכנו קוממיות לארצנו.

בהנחה משיחת אחש"פ תשי"ג: די סעודה האט א שייכות צו משיח'ן דארף דאך א ודאי זיין א שמחה גדולה, ווארום איצטער איז אסור לאדם שימלא פיו שחוק, משא"כ אויף לעתיד שטייט אז ימלא שחוק פיננו. אזוי האט מען אויך געזעהן בא דעם רבי'ן, אז צו די סעודה (או שאמר אחש"פ) איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, מער ווי א גאנצן פסח, אויסער די ערשטער נעכט צו די סדרים וואס יעמולט איז ער געווען "ספעשיל" אופגעלייגט, וויילע עס שטייט אין כתבי האריז"ל אז יעמולט דארף מען זיין בשמחה, אבער בכלל אין פסח, איז אחרון של פסח געווען א שמחה מיוחדת. זאגט לחיים, זאגט א פריילעכן ניגון!

(241) ספר המאמרים – מלוקט כרך ג ע' קכח-קכט.

(242) בהערה 20.

(243) כרך ז ע' 274.

ובהנחה משיחת אחש"פ תשי"ב: כ"ק מו"ח אדמו"ר הנהיג לרקוד באחרון של פסח ריקוד של משיח ("משיח'ס טאנץ"). מאמר זה – "משיח'ס טאנץ" – אפשר לפרש בשתי אופנים: (א) ריקוד ששייך ומהוה הכנה למשיח, (ב) ריקוד שמשיח עצמו משתתף בו. וכיון שהדבר תלוי בנו איך לפרש, נפרש כפי שכדאי לנו ("ווי עס לוינט אונדז") – כפירוש הב' – **שמשיח נמצא כבר ומשתתף ורקוד יחד עמנו הריקוד שלו...** ולכן, ינגנו עתה ניגון שמח – "ניע זשוריצי כלאפצי" ותחילה ינגנו הניגון של אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי" [כידוע שאצל כ"ק מו"ח אדמו"ר היו לפעמים מנגנים תחילה ניגון אדמו"ר הזקן ולאחריו "ניע זשוריצי כלאפצי", ולפעמים "ניע זשוריצי כלאפצי" תחילה ולאחריו ניגון אדמו"ר הזקן], וירקדו עם ניגון זה – "ניע זשוריצי כלאפצי" – "משיח'ס טאנץ". [כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "א הארציגן ניגון" בתור הקדמה לניגון אדמו"ר הזקן, ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן, ולכפול בבא הרביעית ח' פעמים. ואח"כ אמר:] עתה ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", בשמחה רבה, ומתוך ריקוד – "משיח'ס טאנץ". ובהתאם לב' הפירושים הנ"ל – יצייר כאו"א לעצמו, שמשיח שנאמר בו "ירום ונשא וגבה מאד", למעלה גם מאדה"ר (ואפילו כפי שהיה קודם החטא) – רוקד יחד עמנו, וגם, שריקוד זה הוא הקדמה ויש לו שייכות למשיח. [ינגנו "ניע זשוריצי כלאפצי", וכ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הק' שכאו"א ירקוד במקומו, וגם כ"ק אדמו"ר שליט"א רקד על מקומו בשמחה עצומה].

בכמה שיחות קודש נזכר המנהג לנגן "האפ קאזאק" באחרון של פסח.

מי שנמשכה סעודתו במוצאי יום טוב האחרון של פסח עד לאחר צאת הכוכבים מותר לאכול חמץ בסעודה [וכמובן, לא בכלים של פסח] אף שעדיין לא התפלל ערבית ולא הבדיל כלל לפי שאיסור חמץ אינו תלוי בהבדלה כלל. ומזכיר בברכת המזון [בקביעות שנה זו: "רצה". וב"יעלה ויבוא" אומר:] "ביום חג המצות הזה" (אא"כ הבדיל או התפלל ערבית). [נתבאר בלקוטי שיחות²⁴⁴. אבל בהנחה משיחה הנ"ל: איך האב דאס אבער פריער ניט געוואלט זאגען, ווארום דעמאלט וואלט מען מיר מזמין געווען צו דעם, און ביי רבותינו נשיאינו האב איך ניט געזען מען זאל זיך אזוי פירן, אבער ע"פ דין מעג מען עסען חמץ כסעודת שלמה בשעתו פאר ברכת המזון, מתוך שמחה וטוב לבב].

בשיחת אחש"פ תשד"מ: ההוראה מאחרון של פסח, הממוצע בין חג הפסח לימי החול שלאחריו, שענינו לפעול חיבור בין חג הפסח לימי החול, עי"ז שמשפיע וממשיך את כל העילויים וההפלאות דחג הפסח על כל השנה כולה. ולכן אין ליהודי ליפול ברוחו כו', בידעו שכל עניני חג הפסח נמשכים על כל השנה כולה.

בשיחה הנ"ל: מצינו דבר פלא בהנהגת רבותינו נשיאינו, שמאמרי רבותינו נשיאינו שנאמרו באחרון של פסח, הנה רובם ככולם אינם שייכים להמשך המאמרים דתקופה זו. המאמרים דימים ראשונים

דחג הפסח, וכן המאמר דשביעי של פסח, ואפילו המאמר בשבת שלאחרי חג הפסח, הם בהמשך אחד, משא"כ המאמר דאחרון של פסח – הנה רובם ככולם של המאמרים הם ענין בפ"ע ואינם שייכים ל"המשך". ויתירה מזו, כאשר ה' נהוג שהרביים היו נותנים את ה"כחב" לאחרי אמירת המאמר – הנה, בנוגע למאמרים דימים ראשונים וכן שביעי של פסח היתה ההנהגה ע"ד הרגיל, משא"כ בנוגע למאמר דאחרון של פסח, שברובם ככולם לא ניתן ה"כתב" ע"י הרביים, ולכן ממאמרים אלו ישנם רק הנחות שנכתבו ע"י החסידים וכיו"ב (כפי שרואים בפועל בכל ספרי המאמרים שנדפסו). ויש לומר א' הטעמים לכך: כשם שיום השמיני דפסת הוא יום בפ"ע שלמעלה משבעת ימי ההיקף, שמיני מלשון שומן וכו' – מתבטא הדבר גם בעניני התורה דיום זה (ואדרבה – "אסתכל באורייתא וברא עלמא"), שמאמרי החסידות שנאמרו ביום זה הם ענין בפ"ע, כך שאינם מוכרחים לבוא בהמשך לשאר המאמרים דהתקופה זו. וכמו כן בנוגע לנתינת הכתב דמאמר זה – שלהיותו ענין בפ"ע באופן געלה יותר כו', הרי לאו דוקא שיבוא במדידה והגבלה דאותיות הכתב וכו'.

מוצאי יום טוב בשעה 8:28.

ניתן ליהנות מהחמץ הנמכר לגוי מיד במוצאי החג, ואין צורך לחכות. מאז ומתמיד נוהגים הרבנים חברי הבד"צ לצאת באמצע ההתוועדות ב-770 כדי לקנות את החמץ מהגוי מיד במוצאי החג. כבר נתפרסם קול קורא מהבד"צ, ושם בקשר להתוועדות קודש זו, שאין לצלם ולהסריט בכל אופן שהוא עד לאחר שהציבור מתפללים תפילת ערבית. ולשומעים יונעם.

בתפלת ערבית [בקביעות שנה זו]: "מוריד הטל", "אתה חוננתנו", "ותן ברכה". אחר שמו"ע, חצי קדיש. "ויהי נועם". "ואתה קדוש". קדיש שלם. ספירת היום ("שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד לעומר"). עלינו.

בהבדלה: נוסח ההבדלה כרגיל, עם ברכת הבשמים והנר (כיון שבקביעות שנה זו, הרי זה מוצאי שבת ג"כ). ויתן לך.

ע"ד סעודתא דדוד מלכא משיחא בקביעות שנה זו, בהמשך לסעודת משיח – ראה בהערה²⁴⁵.

יום ראשון, כ"ג ניסן, אסרו חג הפסח

שיעורי חומש ("חת"ת") דשבוע זה – פרשת אחרי, בפעם השלישית.

הלכתא למשיחא: משעבר הרגל מעבירים כלי המקדש ממקומן להטבילין ולטהר את העזרה מטומאת עמי הארץ שנגעו בהן ברגל²⁴⁶.

תזכורת: ברכת האילנות (למי שעדיין לא בירך בתחילת החודש).

²⁴⁵ ראה שיחת אחרון של פסח תשמ"ח (בספר השיחות). סה"ש תנש"א ח"א ע' 445. ועוד.

²⁴⁶ וראה לקו"ש חל"ז פרשת שמיני באורך.

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁלֹא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת לַיהֲנוֹת בָּהֶם בְּגִי אָדָם.

חמץ שעבר עליו הפסח

חמץ דגן גמור של ישראל שעבר עליו הפסח בין שעבר עליו כל הפסח ובין שלא עבר עליו אלא מקצת הפסח הרי הוא אסור בהנאה לכל אדם מישראל לפי שקנסוהו חכמים על שעבר עליו בבל יראה ובל ימצא ואסרוהו על כל אדם. ולא עוד אלא אפילו היה בעל החמץ אנוס שלא היה יכול לבערו או שלא היה יודע ממנו כלל עד לאחר הפסח אף על פי כן אסרוהו בהנאה. אבל חמצו של נכרי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה.

להסיר מכשול: אין לקנות בחנויות של יהודים שלא מכרו חמצם לפני הפסח.

למען דעת: ישנם מוצרים רבים שנמכרים בסופרמרקטים עם תווית "אפוי אחרי פסח" וכדומה. כמה תוויות מציינים אפילו שהמוצר נאפה מקמח שנטחן לאחר פסח. הסיבה לתוויות אלה היא כי יש אנשים הנזהרים לא למכור חמץ גמור למשך הפסח, ולכן הם גם לא רוצים לקנות חמץ כזה לאחר פסח מאת מוכר שמכר אותו. עם זאת, המציאות היא כי אין חשש הלכתי במכירת חמץ גמור, וכל שכן שאין שום דבר לא בסדר עם קניית מוצרים שנאפו לפני פסח, כל עוד הם נמכרו בצורה הלכתית נכונה. במקרים רבים, יתכן כי למרות ההבטחות, פריטים אלה נאפו למעשה לפני פסח, ואם אכן הם היו אפויים לאחר פסח, לעתים קרובות הבצק היה מוכן הרבה לפני פסח ורק אפוי אחרי פסח, אשר אינו עושה הרבה הבדל מנקודת מבט הלכתית. ברוב המקרים, הקמח היה טחון לפני פסח – וקמח הוא לעתים קרובות חמץ גמור; גם אם הקמח היה טחון אחרי פסח והבצק הוכן אחרי חג הפסח, מוצרי המאפה כמעט תמיד מכילים תוספת גלוטן, משפר אפייה ותוספות רבות אחרות, כולן חמץ גמור שהיו ברשות המאפייה לפני פסח. כמובן, כיון שכל הרעיון "אפוי אחרי פסח" לא מושרשת בהלכה, לא צריך להיות מודאג לגבי קמח או תוספים. יצוין גם כי ספקים רבים מוכרים את המוצרים "אפוי אחרי פסח" מיד לאחר פסח, ומוציאים את מוצרי "פסח" לשבועות הבאים²⁴⁷.

אסרו חג

כל העושה איסור (פירוש אגודה) לחג באכילה ושתיה דהיינו שמרבה קצת באכילה ושתיה ביום שלאחר החג ועושהו טפל לחג מעלה עליו הכתוב כאלו בנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים (פי' בהמות עבות ושמיונות) עד קרנות המזבח לפיכך

247) והארכנו בהסברת החומרא ושלילתה כנחלת הכלל במ"מ וציונים להלכה יומית אות רפח.

נוהגין במדינות אלו להרבות קצת באכילה ושתייה ביום שלאחר החג ואין מתעניין אפילו חתן וכלה ביום חופתם ולא תענית יום שמת בו אביו ואמו ואיסור זה [באסרו חג הפסח] אינו אלא מנהג אבל מעיקר הדין אין איסור כלל להתענות בו אלא שהמונע הרי זה משובח.

יש ליזהר להזדרז לשלם דמי הזכרת נשמות. ובכמה אגרות קודש הפליא אדה"ז בנוגע לחובת הזריזות בפרעון דמי הצדקה (נוסף לגדר "בל תאחר")²⁴⁸.

כינוס תורה: בשיחת ב' דחה"ש תשמ"ט נאמר: המנהג שנקבע מכו"כ שנים ובכו"כ מקומות לערוך "כינוסי תורה" לאחר ובסמיכות לכל א' משלש רגלים (שלש פעמים בשנה) . . וכפי שכבר הכריוו אודות הכינוס תורה כאן – בביהכ"נ וביהמ"ד זה, שמגדלין בו תורה ותפלה, בד' אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שבהם התפלל ולמד כו' במשך עשר שנים, וקדושה לא זזה ממקומה – שיתקיים למחרת וכו', "אסרו חג". וכאן המקום להציע שישתדלו בפירסום מנהג זה בכל שאר המקומות שעדיין לא נהגו כן – שגם במקומות אלו יערכו "כינוסי תורה" כהמשך ובסמיכות להימים טובים, ב"אסרו חג" או בימים שלאח"ז, באופן שיוכל להיות ברוב עם, כפי תנאי המקום.

מספר הרב ישעיהו הרצל שליט"א: בשנת תשכ"ו בעמדי בחוץ בחצרו של הרבי שליט"א יחד עם חמי הרב יעקב ז"ל פרידמן בשעת הכינוס תורה באסרו חג דחה"ש פנה אלינו כ"ק אד"ש בשאלה: מדוע עומדים אתם בחוץ מהכנס תורה, ועל תשובתינו מפני חשיבות הענין מצד צרכי חתונה המתקרבים ובאים לא התייחס כלל, אלא העיר עוד הפעם: הלא זה באמצע תורה, ובעניני החתונה צריכים לגזול מן השינה! מאז הוחדר בי החשיבות להשתתף בכינוסים אלו אפילו כשקשה קצת. כשסיפרתי כל זה בכנס תורה דחגה"ש שמח מאוד הגאון הרב מנטליק ז"ל ואמר: למה השארת דבר חשוב כזה לסיום הכנס?

סיום חודש ניסן

תחנון: בכל חודש ניסן אין אומרים תחנון ולא והוא רחום בב' וה' ולא אב הרחמים לפני מוסף בשבת ולא צו"צ [=צדקתך] שבמנחה בשבת.

בימים שאין אומרים בהם תחנון ובמילא א"א למנצח גו' יענך, אומרים אחר התפלה לפני אמירת תהלים את המזמור למנצח יענך, אבל לא בתור סדר התפלה כי אם בסדר תחנונים.

תענית: אין מתענין בכל חודש ניסן אפילו תענית יחיד ואפילו בערב ר"ח אייר. ואפילו תענית יארצייט אין מתענין בכל החדש.

אין המנהג בניסן ללכת על בית החיים להתפלל על הקברים. ומי שיש לו יארצייט בניסן הולך אל קבר אבות בערב ראש חודש ניסן.

248) ולהעיר מס' לקט יושר הל' צדקה (יו"ד ס"ע 40) שבעל תרומת הדשן לא אכל בשחרית באסרו חג עד ששלח דמי הזכרת נשמות לגבאים.

ומי שלא הלך בערב ראש חודש ניסן ויש לו יארצייט בניסן יש להתיר לו לילך בניסן, אך לא יאמר כל התחינות שאומרים בשאר ימות השנה. אבל בקברי צדיקים (שאינן הולכים על הקבר להזכיר נשמתו ולהתפלל על שכיבתו שתהא במנוחה לתקן מנוחתו אלא להתפלל על החיים שיהי' מליץ יושר בעדם) המנהג לילך גם בימי ניסן²⁴⁹.

בהנחה משיחת ש"פ אחרי תשי"א: כ"ק מו"ח אדמו"ר הי' נוהג לברך (בתקופה זו) קיץ בריא ("א געזונטן זומער"). – בשנים הראשונות היה נוהג להקדים ולומר שבפולין נוהגים לברך קיץ בריא, אבל בשנים האחרונות לא היה אומר הקדמה או אמתלא, אלא היה מברך בפשטות: "קיץ בריא". ויש להוסיף, שהכוונה בזה היא לא רק בנוגע לענינים גשמיים, אלא גם בנוגע לענינים רוחניים: בנוהג שבעולם – וכן הוא גם אצל בני" – שבימות הקיץ עוסקים בענינים של הבראת הגוף. וכיון ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי (עבודת) ה' הוא" (כפס"ד הרמב"ם), מובן, שהבראת הגוף בימות הקיץ צריכה להיות באופן שיתוסף גם בנוגע לענינים רוחניים. (וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:): קיץ בריא בגשמיות וברוחניות.

א געזונטן זומער!

249) ראה שו"ת מלמד להועיל יו"ד סי' קמה. דבר יהושע ח"ב ס"פ. וראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב סי' א'תרפג. שם סי' ג'תתמו. וש"נ.

רשימת שינויים בליל הסדר בימות המשיח²⁵⁰

סידור הקערה: בזמן שבית המקדש קיים צריך להביא גם את הפסח שיהא לפניו בשעת אמירת ההגדה. בשו"ע אדה"ז - לא הובא שצריך להביא בשר חגיגה **בשעת אמירת ההגדה**²⁵¹.

[באם הפסח מוגש חם לשולחן, מומלץ לעטוף את הפסח שבקערה בעטיפות חד פעמיות, לפי שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן].

בזמן הבית מביאים שני תבשילין (זרוע וביצה) מלבד טהורים בריאים שנמצאו בירושלים ונמנו על הפסח שמביאים הפסח עצמו.

לפי כמה דעות, יוצא שהחייבים בקרבן פסח, משתמשים למצה העליונה משלשת המצות בקערה ("כהן") בסופגנין [ראה לקמן].

ורחץ: בנטילת ידים לכרפס, לכמה דעות, בזמן הבית נוטל ידיו ומברך (אף לפחות מכזית).

כרפס: מכוון בברכת בורא פרי האדמה להוציא רק המרור של כורך [כדלקמן, דמשמע שאוכלים מרור רק בכריכה].

יחץ: לכמה דעות, מניח חלק הגדול ל"כורך" וכורכו במפה ומניחו בין הכרים, והקטן יניח בקערה לשם מצות הגדה על המצה.

מגיד: אין אומרים "הא לחמא עניא" בזמן הבית, או עכ"פ אומרים בשינוי נוסח [וי"א שאומרים "כל דצריך ייתי ויפסח" מבעוד יום. ושקו"ט בזה בשיחות קודש. בנוגע לאמירת "כל דכפין וכו'" - ראה הנסמן בהערה²⁵²].

בנוסח "מה נשתנה" שואל: "שבכל הלילות אנו אוכלין בשר צלי שלוק ומבושל הלילה הזה כולו צלי".

בקטע "יכול מראש חודש", אומרים: "בשעה שיש פסח מצה ומרור מונחים לפניך".

בקטע "פסח שהיו אבותינו אוכלים בזמן וכו'" אומרים: "פסח זה שאנו אוכלים על שום מה". אינו מגביה כבש הפסח (לדעת הרמב"ם)²⁵³. בסדר

250) "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים". וראה סה"ש תנש"א ח"א ע' 434 הערה 66 על אפשרות לאכול מן הזבחים והפסחים שהקריב אליהו הנביא.

פרטי דיני שחיטת, הקרבת וצליית הפסח, לא נזכרו כאן כ"א השייך לליל הסדר במיוחד. רשימה **חלקית** בלבד, ובכמה פרטים - **כמה וכמה** דעות, ולפעמים - שנוי במחלוקת הפוסקים מן הקצה אל הקצה. ותשבי יתרץ ספיקות, ולכשיבוא - משה ואהרן עמהם. לא הובאו בכ"מ כל הדעות. ולפעמים - (משמעות) ההכרעה בדברי רבותינו נשיאנו לכאן או לכאן.

251) וראה יבין שמועה להרשב"ץ מאמר חמץ ספכ"ו.

252) ראה סה"ש תש"נ ח"ב ע' 403 בהערה.

253) כ"מ מזה שכתב כן במצה ומרור ולא בפסח. וראה כרוב ממשח לרמב"ם שם. ועוד. והארכנו מזה במק"א. וראה עוד תי' בס' והאר עיינינו (פרידליס) ע' צ.

ההגדה להרמב"ם, בזמן הבית, אומר "מרור זה" לפני "מצה זו"²⁵⁴.

בברכת "אשר גאלנו", מסיים במלים: "והגיענו הלילה הזה לאכול בו [פסח] מצה ומרור".

סדר הדברים מ"רחצה" ואילך²⁵⁵: **רחצה** (על נטילת ידים), **מוציא** ("המוציא לחם מן הארץ", על סופגנין. ויחזיק מצה השלישית בידו (משום לחם משנה)²⁵⁶. ואין נזהרין מהפסק שיחה בין "מוציא" ל"שלחן עורך"), **שלחן עורך**, קרבן חגיגה ("על אכילת²⁵⁷ הזבח", בשיעור כדי שביעה), **כוור** (כזית פסח, כזית מצה²⁵⁸ [החלק הגדול ממצה האמצעית ("לוי") שהונח בין הכרים²⁵⁹]). וכזית מרור מטובל בחרוסת ומנער (החרוסת מיד). ומברך "על אכילת פסח, מצה ומרור"²⁶⁰.

בזמן שהפסח נאכל, גם הפטור מפסח, חייב במצה ומרור מה"ת ואוכלן ביחד בכריכה.

אין מתחילין שולחן עורך באכילת הביצה (שהיא זכר לאבלות החורבן).

ברך: מים אחרונים - גם לעתיד לבא.

הלל: נהגו לאומרו על הגגות. י"א שבזמן הפסח, חייב לגמור ההלל קודם חצות.

פרטי מצות אכילת קרבן פסח ודיניהם [וראה ביום ראשון של פסח לדיני אכילת קדשים בכלל]:

סתם ידים צריכים טבילה לקדשים²⁶¹. מחנכים גם קטנים באכילת הפסח, כל שיכול לאכול כזית צלי. ומותר להאכיל פסח לקטן שהגיע לחינוך, אע"פ שלא נמנה עליו, ואינו בר מינוי, כיון שמתכוין לחנכו במצות. בלע כזית קרבן פסח יצא²⁶². אכילת כל הקדשים, וקרבן פסח

254) וכבר העיר בזה מהרי"ל בסדר ההגדה.

255) כמה דעות בזה. וי"א כדלקמן. וכן משמע דעת אדה"ז.

שיטה אחרת: שמברך על מצה מיד בתחילת הסעודה ועולה לו גם למצה שבכורך. וי"א שאוכל גם בתחילה אחר המצה מהפסח ומברך עליו אז. ועוד כמה דעות בזה. ואכ"מ.

256) וי"א שמברך המוציא על פרוסת סופגנין, שברכת המוציא היא על הפרוסה (משום לחם עוני). ולא ימלא כריסו מזה, בכדי שיאכל כזית מצה באחרונה לתיאבון. ולמנהג מדינות אלו שאין אוכלין סופגנין בפסח - על מיני בצקות של נכרים שנאפו לשם פסח אבל אינן שמורות לשם מצה [וכמבואר בראשונים. וראה בספר המנהיג].

257) וי"א: "לאכול".

258) מטובל בחרוסת - ראה צפע"נ על הרמב"ם חומ"צ פ"ח ה"ח (שכ"ה אף לדעת הראב"ד, בזמן הבית). וראה בארוכה לקו"ש חל"ב ע' 44 ואילך.

259) וכדאי להשתמש גם בכזית ממצה השלישית השלימה, לקיים בה מצות מצה. ועוד, שי"א שמברך ברכת המצה על השלימה.

260) עוד גירסאות ושיטות: "לאכול"; "פסחים"; "אכילת פסח על מצה ומרור". וי"א שמברך ברכה נפרדת על כאו"א.

261) וכבר העירו (מקדש דוד טהרות סמ"ה) שלא נזכר ברמב"ם (חומ"צ פ"ח) ב"סדר עשיית מצות אלו בליל ט"ו". וראה מה שכתבו ליישב בכמה אנפי בס' והאר עינינו (הנ"ל) ע' פו.

262) מנ"ח מצוה ו. וראה אבן יעקב מעסקין מגילה סי"ז.

וחגיגה בכלל, צריך להיות דרך חשיבות וגדולה ("למשחה לגדולה") כדרך שהמלכים והגדולים אוכלים. מותר לטבל קרבן פסח במשקין ומי פירות או "קטשופ" (הכשר לפסח, כמובן), ואדרבה - הרי זה כדרך שהמלכים אוכלים. אבל, כשכורכו עם מצה ומרור אין לעשות כן. בכלל, אחרי שנצלה הפסח כל צרכו מותר ליתנו על הפלטה לחממו, [ובקביעות שנה זו, שפסח חל בשבת, רק בהתאם לתנאי חזרה בשבת], אבל לא יבשלו במים. קדשים קלים, והפסח והחגיגה בכלל, נאכלים בכל העיר ירושלים [וי"א: רק בקומת קרקע של ירושלים]. אסור לשבור עצם בקרבן פסח, ויש ליזהר בזה בעת חתיכתו, וכן שלא לעשות בעצם אפילו פגימה כחגירת הצפורן. כל שסופו להקשות, אע"פ שכעת הוא רך ("כל שאינו נאכל בשור הגדול אחר שיתבשל"), אין לאוכלו בקרבן פסח. דבר שאין דרך לאוכלו אין צריך לאכול²⁶³. לכמה דעות, נהגו איסור בשמנו של גיד הנשה [ואינו איסור דרבנן ממש] אף במקום מ"ע דאכילת פסח ולא דנותר²⁶⁴. אסור לאכול מבשר הפסח **קודם** הלילה [צאת הכוכבים, ג' כוכבים קטנים]. לכמה דעות, הפסח צריך הסיבה [וכל שכן, שאין לאוכלו בעמידה]. ליזהר שלא לאוכלו אכילה גסה. מבחינה פרקטית, מומלץ לאכול הפסח והחגיגה המוגשים חמים לשולחן בכלי מתכות או בכלים חד-פעמיים [שטעם הבשר הנבלע בכלים דינו כנותר, כדלקמן. וכן מומלץ לנקות את השולחן מכלים אחרים]. אסור לאכול הפסח בשני מקומות. נתנמנם באמצע האכילה - דינו כדין אפיקומן בזמן הזה. אסור להוציא בשר הפסח מהבית ומהחבורה. בשר הפסח שיצא חוץ לחבורה נאסר באכילה. שתי חבורות האוכלות בבית אחד - יעשו מחיצה ביניהם, וכל חבורה הופכת פני' לכיוון אחר שלא יראו מעורבבים (לדעת הרמב"ם). אסור להאכיל מבשר הפסח לשלא למנויו [וערלים, וגרי תושב, ומומרים. ומילתו ומילת בניו ועבדיו מעכבתו מלאכול הפסח]. זמן אכילתו עד חצות (ואם אחר, מחלוקת הפוסקים אם לאוכלו, בלא ברכת הפסח עכ"פ²⁶⁵). אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. צריך להשתדל שלא ישאיר ממנו עד חצות [וי"א: עד הבוקר]. אם גמר אכילתו, י"א שיכול להניח אחרים האוכלים, ואינו עובר בלא דנותר,

263 (לגבי הרוטב היוצא מהבשר - בתוס' (פסחים עו, א ד"ה אלא) משמע שמצוה באכילת הרוטב (שישנו בבל תאכל נא וא"כ ישנו בקום אכול צלי). וכ"מ בפירוש"י שם עה, ב ד"ה נטף. וראה שו"ת שבה"ל ח"ה סנ"ה מה שהוכיח כן ע"פ חו"ד סצ"ה סק"ד (אבל שם מיירי בבישול שלמים במים. ולא בליחה היוצאת מהבשר). ויל"ע בדעת הרמב"ם ק"פ פ"ח הי"ב, שכתב שאינו צלי. ומשמע שאי"ב מצות אכילה. וראה קר"א נדרים נב, ב.

ולכו"ע אינו יוצא יד"ח אכילת פסח כשאוכל רק הרוטב, שאינו מצטרף לכזית - ראה קר"א שם. קובץ שיעורים דלקמן. שו"ת שבה"ל שם.

[ולכאו' י"ל ולחלק, דק"פ שאני, ושבשאר קרבנות אי"ב מצוה כלל - ראה זבחים לה, א. רמב"ם פסוה"מ פ"ד ה"ז וה"ח. שו"ת בי"צ סי' קי סק"ד. שם סי' קכא. ובקובץ שיעורים פסחים סי' קפח לא נחית לזה. והתם, מיירי בליחה היוצאת מהבשר ולא ברוטב שנתבשל עמו (וא"ש משה"ק בקובץ שיעורים שם). אבל י"ל דרך לענין פגול לא חשיב, ומ"מ מקיים עי"ז מצוה, כבשר חי, ראה מנחות צט, ב - במשנה. פסחים מא, ב (שמקיים מצות אכילת קדשים (וק"פ) ולא מצות צלי אש)].

264 ולפ"ז, צ"ע בנוגע למנהג בני אשכנז בחלק האחוריים. וי"א, שכשאינו ראוי לאכילה מחמת איזה טעם, כיון דאינו עושה מחמת עצלות המצוה אינו בכלל נותר.

265 וראה מה שכתבנו בארוכה בבירור הלכה בענין אכילת מצה אחר חצות (נדפס בפ"ע - בגליון דאשתקד (תשע"ח) בסוף החוברת).

כיון שסומך עליהם. אבל אין לסמוך על קטנים, ועליו מוטל להשיגח שלא יוותר. הפסח לאחר חצות [וי"א כשיעלה עמוד השחר] מטמא את הידים. ואין חייבים עליו משום נותר עד שיעלה עמוד השחר [וי"א שמחצות נעשה נותר]. לאחר זמן אכילתו דינו כמוקצה. מצוות לינה בירושלים בליל ראשון של יו"ט [נוסף למצוות לינה במוצאי יו"ט ראשון. וי"א - כל שבעת ימי הפסח²⁶⁶]. חגיגה נאכלת לשני ימים ולילה אחד (עד סוף יום ט"ו בניסן. ולכתחילה, עיקר מצותו ביום הראשון ובלילה שלאחריו), אבל אם עלה על השולחן עם הפסח, מתבערים עמו, וכן כל התבשילים העולים עם הפסח [כמו: מצה, ומרו. וי"א רק תבשילי בשר]. וגם הם אין נאכלים אלא עד חצות. הנוותר מצותו בשריפה. זמן שריפה הוא רק בבקר, ואין שורפין בלילה. ואין שריפתו דוחה [שבת ו]יום טוב. לפיכך, הנוותר והגידים והעצמות (גם כשאין בהם מוח) של פסח נשרפים בירושלים בחצרותיהם בט"ז ניסן [יום א' דחול המועד, באה"ק]. כלים שהשתמשו בהם לבשר הפסח והחגיגה בעודם חמים צריכים מריקה ושטיפה והגעלה בירושלים. וכלי חרס צריך שבירה. בכלי זכוכית, יש מחמירים לשוברו ולא לסמוך על מריקה ושטיפה. ובכלי פלסטיק ועטיפות פלסטיק, מחלוקת אם צריך מריקה ושטיפה או שבירה.

266) ושקו"ט בזה מצד מצות שלמי שמחה שגם בזה צריך לינה. והאריך בזה בקובץ הערות דיישיבת חזון אליהו תל אביב יט"כ תשע"ט ע' 42 ואילך.

עשו כל אשר שביכולתכם לפעול ביאת משיח בפועל ממש!

המעשה הוא העיקר

הלוח החסידי – עם ה"הוראות למעשה" מתשמ"ח ואילך.

בוואטסאפ

תוסיף מספר 1.347.699.2770 + לרשימת אנשי הקשר שלך ושלח לשם בקשה ל"מנוי".

(אפשר לבקש לקבלו גם בתרגום לאנגלית)

להרשם באימייל שלח בקשה לכתובת

info@iChossid.com

חומרות והידורים: שאלות ותשובות

הרב יוסף ישעי' ברזין שליט"א, מרא דאתרא של קראון הייטס וחבר הבד"צ עושה לנו סדר בראש לקראת פסח, מנפץ מיתוסים ומניח הכל על שולחן החג, בחן, יחסיות ואיזונים נכונים

חלק שני

ראיינה: חנה שלוש; תרגום: ר' סטודניץ

הופיע בה'נשי חב"ד ניוזלטר' ניסן תשע"ד, ומתורגם ב'עטרת חיי' (מוסף של 'בית משיח', לנשי ובנות חב"ד) ניסן תשע"ה

מה הם המנהגים המקובלים אצל חסידי חב"ד בפסח?

לא לאכול מצה שרויה הינו מנהג שהתחיל עוד בזמן המגיד ממעזריטש – וכלל הציבור החסידי נוהג בו (ויש גם יהודים שאינם חסידים הנוהגים כך). אדמו"ר הזקן כתב מענה ארוך מאוד בו הוא מסביר את השיקולים ההלכתיים העומדים מאחורי חומרה זו. הרבי כותב בהגדתו, שלא מרטיבים את המצה וגם מכסים אותה בזמן הארוחה כשהיא נמצאת על השולחן. זה המקור לכיסוי המצות, העשויים מבד, נייר או פלסטיק. אופציה נוספת להישמרות ממצה שרויה, שהרבי לא מזכיר, היא להתרחק עם הכיסאות מהשולחן בזמן שאוכלים את המצות במקום לכסות אותם. כמו כן, לפני ששופכים מים לתוך כלי מסוים, בודקים שאין בו פיורי מצה, ובימי החג אין מעבירים את האצבעות הרטובות מעל השפתיים ב'מים אחרונים' כדי לא להרטיב פיורי מצה שעלולים להיות שם.

ישנו דיון הלכתי לגבי מצת מכונה, אם היא מותרת לאכילה בפסח או לא ופוסקים רבים אכן אוסרים אותה. חסידי חב"ד כמובן מקפידים שלא לאכול מצות מכונה, ואפילו לא לילדים. כמו כן, חסידי חב"ד נוהגים לפי הפוסקים שלא מכשירים 'משקה' לפסח. בהגדה של פסח הרבי מזכיר שלפי מנהגינו משמיטים קינמון וג'ינגר (זנגביל) מהחרוסת בגלל החשש לחמץ. אם אדם מגדל ומפקח עליהם בעצמו שיהיו נקיים מחמץ, מן הסתם אותם רכיבים יהיו מותרים לאכילה בפסח.

מה בדיוק נחשב למצה שרויה?

באחת מתשובותיו של רבנו הזקן (שהיה אגב, אחד הפוסקים הראשונים שדן בנושא מצה שרויה), הוא מציין שמצה שרויה הינה מצה שבאה במגע עם מים. בנוגע למצה שבאה במגע עם מי-פירות, אדמו"ר הזקן כותב 'פשיטא', ברור שלא צריך להחמיר בזה. גם הרבי כותב בהגדה שלו שמצה שרויה הינה מצה שבאה במגע עם מים או עם נוזל המכיל מים.

הרבי הרש"ב כל-כך החמיר לגבי מצה שרויה, שהוא השתמש רק בכף לאכילה ולא במזלג. הוא חשש שחתיכות המצה שבפיו יבואו במגע עם מים שעל המזלג! הוא גם ניגב מסביב לפה, לאחר כל ביס.

אפשר אולי להסביר את המנהג הזה שעם כף הרבה יותר קל לוודא שהיא 100% נקיה, לעומת מזלג שקשה יותר לנקות אותה. ולמרות זאת, הוא בקושי אכל מרק במשך החג, מתוך חשש למצה שרויה.

ומצד שני, אנו יודעים שהרבי הרש"ב אכל מצה עם חלב. הרבי הרי"צ כותב בשיחותיו על 'חלב שמור', זאת אומרת, חלב שהשגיחו עליו מזמן החליבה לוודא שלא הוסיפו לו מים. בימינו, רבים לא יאכלו מצה עם חלב או עם נוזלים אחרים מכיוון שהם לא יכולים להיות בטוחים שלא הוסיפו להם מים. יש כאלה שלא יאכלו מצה יחד עם מאכלים שהם בטוחים שהם ללא תוספת מים, רק כדי לא לבלבל את הילדים או אנשים אחרים, או שהם פשוט לא רוצים מצה על השולחן בכלל. גם ישנם פוסקים אחרים המחמירים במי-פירות כמו במים, כך שיש מקום להחמיר בכך ולא להרטיב את המצה גם עם נוזלים אחרים שלא מכילים מים, ואכן יש משפחות הנוהגות כך.

לגבי חינוך הילדים, הרבי מבחין בין מצת מכונה לבין מצה שרויה. הוא אומר לא להביא לילדים מצת מכונה בשום מצב, ולעומת זאת במצה שרויה ניתן להקל עבורם. אך כפי שמבואר בשיחות הרבי, יש לחנך ילדים שהגיעו לגיל חינוך, לא לאכול מצה שרויה.

אז ניתן לאכול מצה עם אבוקדו המכיל מיץ לימון שסחטנו בעצמינו?

אפשר, רק צריך לוודא שהסכין יבש לגמרי. כמו כן, כדאי שהצלחת והסכין יהיו חד פעמיים כדי שלא תהיה בעיה בשטיפת הצלחת לאחר האכילה. כדאי לזכור שלא כולם יכולים להיזהר בדברים הללו.

מהו מנהג חב"ד לגבי בישול מי-סוכר לפני פסח?

ישנו מנהג של האדמו"רים שלא לאכול סוכר בפסח, אבל לא כל החסידים לקחו זאת על עצמם. למעשה, הרבי הרש"ב לא היה מרוצה מכך שמחקים את הנהגתו בנושא זה. המקור לחומרה זאת הוא דין בשולחן-ערוך שבו כתוב לא לאכול סוכר בפסח מפאת החשש (שהיה מצוי באותם ימים) לבלבול עם קמח. ישנם פוסקים רבים שאומרים בבירור שסוכר שבתהליך יצור שלו השגיחו שיהיה כשר לפסח, מותר לשימוש. אף על פי כן, הרבי'ים שלנו, החליטו לאמץ את החומרה הזאת, שלא לאכול סוכר בכלל בפסח, גם בימינו. אמנם לא נוכל לדעת את הסיבה האמיתית לכך, אך כדאי לציין שישנם מקורות הלכתיים מהימנים המזכירים חומרה כזאת גם בימינו. ישנם חוגים מסוימים שלא משתמשים בסוכר גם אם יש לו השגחה לפסח. כששאלו את הרבי למה המנהג הזה לא כתוב בספר המנהגים הוא השיב שהתשובה לכך היא (בין השאר) שהוא לא בטוח אם זה מנהג רק של הרבי'ים או מנהג השייך לכולם. לאחר מכן הרבי אמר שאם מוודאים שהסוכר כשר לפסח, אפשר להשתמש בו.

יש משפחות שנוהגות לבשל את הסוכר עם מים לפני פסח, אבל זה לא כתוב במקורות שלנו בתור מנהג חב"ד רשמי. ויש הרבה הנמנעים

מלהשתמש בסוכר לחלוטין, בגלל מנהגם של האדמו"רים. הרעיון העומד מאחורי ביטול הסוכר עם מים לפני פסח הוא כדלהלן: ניתן לבטל חמץ במקרים מאוד מסוימים (שלא ניתן לפרט בכתבה זו) לפני פסח. לעומת זאת, במשך החג החמץ לעולם לא יוכל להתבטל, אפילו בשישים. אם קרקר או חתיכת מצה מוחמצת התערבבה בטעות עם עוד חתיכות של מצה לפני פסח (תערובת הנקראת 'יבש ביבש') הוא לעולם לא יתבטל לגמרי כי כשפסח מגיע החתיכה עדיין תעמוד בפני עצמה וכביכול תכריז 'אני כאן'. הרעיון הזה נקרא בהלכה 'חוזר ונייעור'.

ישנו סוג נוסף של תערובת הנקרא בהלכה 'לח בלח', המתייחס לשני מרכיבים שונים, אחד חמץ ואחד כשר לפסח, שהתערבבו עד כדי כך שלא ניתן להפריד ולהבחין ביניהם לעולם. במקרה כזה, החמץ מתבטל בשישים לפני פסח, מכיוון שהוא לעולם לא יעמוד בפני עצמו בתור מאכל חמץ. בדיוק מפני הסיבה הזאת, המצות תמיד נאפות לפני פסח, כי במקרה שישנו חלק מהחיטה שהנביטה (דבר שמחמיץ חלק מן הקמח) הוא יתבטל כשכל הקמח יתערבב יחד, בתור יחידה אחת במצה האפויה.

עכשיו נחזור לנושא הסוכר. לאחר שהסוכר נבדק שהוא לא מכיל חמץ, ומבשלים אותו עם מים, גם אם יש חתיכה מזערית של חמץ בסוכר – לעולם לא נוכל להפריד אותו משאר הרכיבים הכשרים לפסח. בשולחן-ערוך אדמו"ר הזקן הוא כותב לגבי ביטול חמץ בתערובת של 'לח בלח', שאם אדם רוצה הוא רשאי להחמיר על עצמו שלא לסמוך על הביטול הזה, למרות שהוא 'לח בלח', אבל לא להחמיר על אחרים בעניין.

למסקנה, אין מנהג חב"ד רשמי כלפי שימוש בסוכר בפסח.

אם מאכל נופל על הרצפה, האם ניתן לשטוף ולאכול אותו? ומה לגבי סכו"ם וכלי פסח – אם הם נופלים על הרצפה האם צריך לחכות עד פסח הבא בכדי להשתמש בהם שוב?

ישנו מנהג נפוץ (אם כי לא מנהג רשמי) אצל חסידי חב"ד (ולא רק) שלא להשתמש במאכל אם הוא בא במגע עם הרצפה. וכנ"ל לגבי כלי מטבח. אם יש צורך, מותר לשטוף ולהשתמש מיד בכלי שנפל על הרצפה, אין בזה שום בעיה הלכתית. למרות זאת, המנהג הנפוץ הוא לשים בצד את הכלי ולא להשתמש בו עד פסח הבא. בעוד המנהג הזה לא מוזכר בהלכה באופן ברור, ניתן למצוא לו אסמכתא מסוימת במקורות הלכתיים מהימנים, והוא דומה מאוד למנהג של קילוף פירות וירקות.

האם זה מנהג חב"ד לקלף את כל הפירות והירקות בפסח?

אין שום מקור הלכתי לקילוף פירות, אך יחד עם זאת זהו מנהג חסידים מקובל ויש גם אחרים שנוהגים כך. זה בדיוק אותו דבר כמו לא לאכול מאכל שנפל על הרצפה. יכול להיות שדווקא בימינו המנהג

הזה יותר רלוונטי מכיוון שהרבה פירות וירקות מרוססים בחומרים שונים. כל פרי או ירק שאי אפשר לקלף אותו או לא אוכלים בפסח. ואכן, פוסקים בני זמננו מתירים אפילו בשנת שמיטה, (כאשר יש לפירות וירקות קדושת שביעית ואסור לבזבז שום חלק מהפרי) להסיר את הקליפה בפסח.

הרב יכול להסביר את המנהג לייחד סכינים מיוחדים לקילוף וחיתוך, ולהרחיק אותם משאר כלי המטבח?

הדבר דומה לבישול ביצים בסיר מיוחד (מנהג המוזכר ב'אשל אברהם') מכיוון שהם מתבשלים בקליפתם, אך אני לא יודע אם אפשר באמת להסביר את המנהג הזה מכיוון שהסכין המיועד לקליפות בדרך כלל נוגע בסופו של דבר בפרי עצמו. אף על פי כן, אם יש לאדם מסורת משפחתית בעניין הזה, לא צריך לזלזל בו מכיוון שהיו גדולי ישראל שנהגו כך. יכול להיות שהסיבה לזה הייתה ליצור אבחנה ברורה בין הפירות והירקות לבין הקליפות.

ומה לגבי חסה? אי אפשר לקלפה אבל למרות זאת אוכלים אותה בליל הסדר (אחרי שטיפה, בדיקה, וייבוש). האם אפשר לאכול אותה גם במשך שאר ימי החג אם נשטוף אותה היטב?

באופן תאורטי מותר לאכול חסה בפסח אם מסירים את השכבה החיצונית של העלים ושוטפים ובודקים אותה היטב. זה עניין של מנהג משפחתי. עצם העובדה שאוכלים חסה בליל הסדר לא סותרת את המנהג של אלו שלא אוכלים חסה בשאר ימות החג מכיוון שבלייל הסדר ישנו מצוות מרור, ומקיימים אותה על-ידי החסה. בדומה לכך היו צדיקים שנמנעו מלאכול מצות בשאר ימות החג חוץ מבליל הסדר (בסופו של דבר החשש הכי גדול לחמץ נמצא במצה עצמה...) ובכל זאת – אף אחד לא ימנע מלאכול מצות בליל הסדר... ויש פוסקים שלא היו בעד החומרה הזאת.

כדאי לציין שלעתים אנשים סותרים את עצמם בנוגע למנהג של קילוף פירות וירקות. מצד אחד הם מקלפים הכל לפני פסח, אפילו עבור בישול ומצד שני שותים מיצים ויין העשויים מפירות לא מקולפים. (ניתן להשיג מיצים מפירות מקולפים). הרעיון הוא כמובן שלא להפסיק לקלף בפסח, רק לא להיות ביקורתי כלפי אחרים שאינם מקלפים כי מבחינה הלכתית אין שום בעיה עם הקליפות מצד עצמן.

מה עושים במקרה שאישה מתחנתת עם אדם שפחות מחמיר ממנה בפסח, האם היא צריכה לשמור על החומרות איתם גדלה? ומה לגבי אישה שמתחנתת עם אדם שיש לו יותר חומרות ממנה ולכן הוא לא רוצה לאכול אצל הוריה בפסח?

למעשה, כל הפוסקים מסכימים שאישה צריכה לנהוג לפי בעלה לאחר החתונה בין אם הוא מחמיר יותר ובין אם הוא מקל יותר. אם הבעל פחות מחמיר, אזי מותר לאישה להמשיך לשמור על החומרות בהם התחנכה כל עוד בעלה לא מתנגד לכך. אם יש ביניהם סכסוכים

סביב הנושאים הללו בני הזוג צריכים להתייעץ עם רב או משפיע מנוסים. בנוגע לחומרות באופן כללי, חייבים לקחת בחשבון כיצד הם ישפיעו על שלום הבית. משפחה שלמה יכולה להתפרק חס ושלום, בגלל חוסר כבוד והערכה אחד כלפי השני, ולא בגלל חילוקי דעות על רקע דתי. עם כל זאת, כדאי לציין שהראיון הזה נכתב עבור עיתון לנשים, אם יש גברים שקוראים את הכתבה הזו, עליהם לחשוב היטב, ולהתייעץ עם משפיע או רב לפני שהם מתעקשים על חומרות מסוימות ולקחת בחשבון את השיקולים הבאים:

האם זהו מנהג אמיתי ממקור מוסמך?

האם זה יגרום לאישתו 'לזעוק אל ה'" מרוב עבודה קשה?

האם הוא מציג את הדברים כהצעה יחד עם מקום לשמוע את דעתה? זאת אומרת לא "אני מתעקש על כך", אלא "הדבר הזה מאוד חשוב לי, אני מקווה שזה לא יהיה לך קשה מדי"?

האם הוא בטוח שהוא מחמיר ומקפיד על עצמו באותה מידה שהוא דורש ממנה?

ישנם משפחות המהדרות להשתמש במי-מלח ומיץ לימון במקום סבון כלים בפסח. אם ישנו בעל שרוצה להנחיל את ההידור הזה בביתו – אולי הוא גם ישקול לשטוף את הכלים והסירים בעצמו.

האם צריכים לקנות סידורים חדשים לפסח בכל שנה?

אין צורך לקנות סידורים חדשים בכל שנה כל עוד הסידורים של פסח משנה שעברה אוחסנו הרחק מחמץ. כמו כן, מותר להשתמש בסידורים שמשתמשים בהם במשך השנה, כל עוד הם לעולם לא היו בשימוש על שולחן האוכל, ובדקו אותם היטב לפני פסח לוודא שאכן אין בהם חמץ. כדאי לציין שהרבי דיבר על קניית סידורים חדשים לילדים לכבוד החג, בכדי לשמח אותם.

האם מותר להריח חמץ בפסח?

אסור להריח חמץ בפסח, גם אם הוא שייך לגוי, אלא אם כן אין לאדם ברירה אחרת, והדבר נעשה ללא כוונה. אדמו"ר הזקן כותב את ההלכה הזאת בפירושו בשולחן-ערוך שלו. בנוגע לריח של בושם, ישנם שיקולים וגורמים אחרים שניתן להביא בחשבון ולהקל בזה.

האם מותר לכבס בחול-המועד?

התורה מצווה עלינו להתרחץ ולכבס את בגדינו לפני החג כדי שניכנס לחג נקיים, ולא במצב של 'מנוול'. 'השולחן-ערוך' אוסר לכבס בחול-המועד אפילו על-ידי גוי כדי שנקפיד להיכנס לחג עם בגדים נקיים. היוצא מכלל זה הם בגדי ילדים שמתלכלכים בתדירות גבוהה. אפשר לכבס עבורם ללא הגבלה, מכיוון שגם אין הגבלה לכמות הבגדים שהם עלולים ללכלך ביום... עבור ילדים יותר גדולים, שאינם מלכלכים את עצמם בתדירות גבוהה, מותר לכבס עבורם רק מה שהם צריכים לאותו רגע, ולא מה שהם עלולים להצטרך בעוד כמה ימים.

אין צורך לקנות בגד לכל יום לכל ילד רק בכדי להימנע מלכבס עבורם. לעומת זאת, עבור מבוגרים עדיף לקנות בגד חדש בחול-המועד אם מתעורר הצורך מאשר לכבס בגד מלוכלך.

האם נשים ובנות צריכות ללבוש בגדי יום טוב בליל הסדר, או אפשר גם חלוק של שבת? האם זה מספיק מכבד את החג?

כל עוד, החלוקים הולמים ומיוחדים ליום-טוב, וכמובן צנועים לחלוטין – אין שום בעיה ללבוש אותם בליל-הסדר. צניעות והתאמה לחג הם שיקולים ראשיים בסדר עדיפויות של בגדי נשים בבית. אין שום הלכה שאומרת שצריך ללבוש 'בגדי-חוג' בתוך הבית בשבת ויום טוב.

למה אנשים נמנעים מלאכול אוכל מעובד בפסח? האם זה קשור למנהג שלא לאכול מחוץ לבית?

המנהג שלא לאכול בבתי אחרים בפסח הוא מנהג שמוזכר במקורות רבים, כולל כתבי הגאון הספרדי הרב **חיים פאלאג'י** (שנפטרו לפני כמעט 150 שנה). חלק מקשרים את המנהג הזה לקורבן פסח שרק 'חברים' שהיו 'מנויים' מראש יכלו לאכול מהקרבן של כל קבוצה. כתוב בגמרא אפילו שכל אחד הביא סכין משלו! מנהג חב"ד הנפוץ עוד מימי אדמו"ר הזקן הוא לא להציע לאורחים אוכל בפסח (כפי שמובא ב'יום-יום'), אלא לתת להם לקחת לבד. הרבי הרי"צ מסביר שאין להפעיל לחץ על אורחים מכיוון שאולי יש להם הידורים משלהם. ייתכן ואדם יהיה מוכן לאכול אצל משפחה אחת, ולא אצל השניה ואיננו רוצים להעליב אף אחד. הרבי פעם כתב למישהו שלא מומלץ לנסוע מהבית בפסח בגלל שקשה להדר בבית של מישהו אחר. יחד עם זאת, ראוי כמובן למצוא תמיד את האיזון הנכון, ולא להחמיר שלא במקום.

בכלל, חשוב לזכור, שפסח הוא חג משפחתי, זמן בו אנשים נמצאים בבית. יתרה מזו, המצוה של "והגדת לבנך", חובת האב ללמד את בנו על פסח, מושגת ביתר קלות דווקא כשנמצאים בבית.

השאלה אם לאכול מחוץ לבית מורכבת כמו השאלה אם לאכול אוכל מעובד או לא (תלוי במוצר ובהכשר). מצד אחד, אוכל מעובד הוא לא רק נעשה מחוץ לבית; הוא גם מעובד בסביבה מסחרית. באופן תאורטי, במאכלים מסוימים, אם הם מעובדים, יכולים להתעורר שאלות הלכתיות רציניות של תערובת חמץ, במיוחד במפעל שלא כשר לפסח במשך כל השנה.

כששאלה הלכתית מתעוררת לגבי אוכל ממפעל, הרב צריך לפסוק לפי הדעה המקלה יותר בכדי למנוע הפסד כספי לחברה. כמובן, שהנושא הזה הוא רלוונטי במידה שווה או אפילו יותר, לאלו המשתתפים בסמינרים של פסח בבתי מלון שונים. הכשרות מטבח בבית מלון הינו תהליך מסובך וצריך רמה גבוהה מאוד של ערנות והשגחה בכדי שהכל באמת יהיה כשר לפסח כמו שצריך.

לעומת זאת, ישנם מוצרים המיוצרים במפעל שהם כל-כך נקיים

שכמעט ואי־אפשר להסתבך איתם. למעשה, לפעמים לגירסה הביתית ישנם פחות סיכויים להיות כשרה לפסח מאשר לגירסה המסחרית. דוגמא אחת למוצר כזה, הינו ה'שמאלץ' (שומן תרנגול לא מעובד) לעומת בקבוקי השמן שמיוצרים במפעל. ייתכן מאוד שהיו גרגירי חיטה, בסביבת חוות העופות שמהם לקחו את ה'שמאלץ', זאת אומרת שמשתמשים במוצר שבכלל אינו מגיע מסביבה נקיה מחמץ. לכן אלו הנוהגים להשתמש ב'שמאלץ' צריכים לוודא שהוא ללא חשש גרגירי חיטה. למעשה, משפחות רבות נוהגות לטגן את ה'שמאלץ' לפני פסח, וישנם גם כאלה, שעושים זאת עם כל העופות שקנו לחג. זאת על מנת לבטל כל גרגיר של חמץ שעלול להיות שם (כפי שהסברנו קודם לכן בנוגע לבישול סוכר).

הרב יכול להרחיב לגבי השימוש ב'שמאלץ'? עד כמה חשוב להשתמש בו במקום שמן?

בשולחן־ערוך שלו, אדמו"ר הזקן מתיר את השימוש בשמן, כך שיש כאן עניין של חומרה או הידור. זה קשור להחמרה לגבי מוצרים מעובדים: ישנם אנשים רבים שלא רוצים להשתמש באוכל מעובד. ישנם כאלה שמשתמשים רק במינימום ההכרחי של מוצרים מעובדים, וישנם כאלה שמחשיבים את השמן למוצר הכרחי שכזה. מלבד זאת צריך להתחשב בעובדה שמאכלים מסוימים הם יותר מעובדים מאחרים.

אדמו"ר הזקן מציין בשולחן־ערוך שלו ששמן העשוי מקטניות אסור לשימוש. ישנו דיון בפוסקים אם צריך לאסור שמן שלא עשוי מקטניות כמו שמן שעשוי מקטניות כדי שאנשים לא יתבלבלו בין השניים. אדמו"ר הזקן מציין בבירור שלא צריך לנהוג כך. לפני הנשיאות הרבי נשאל באיזה שמן אנ"ש משתמשים בפסח, והרבי ענה (מובא באגרות־קודש, חלק כא, אגרת ז'תתמב): "אנ"ש אוכלים בפסח שומן נוטאלא" (נוטאלא זה שם של חברה). ישנם אנשים שלהם מסורת משפחתית שלא להשתמש בשמן, אבל אי־אפשר לומר שזה אסור.

האם כדאי להימנע ממוצרי חלב בפסח?

ישנם אנשים שנמנעים מלאכול מוצרי חלב מכיוון שהם מחשיבים אותם למאכלים מעובדים. בנוסף לכך, ישנו דיון הלכתי בנושא של חלב שנחלב מפרות שאכלו חמץ בפסח. במיוחד אם הם נחלבו תוך 24 שעות מהזמן שהם אכלו את החמץ. היום הנושא הזה לא רלוונטי מכיוון שהחלב שאנו קונים בחנויות עשוי מחלב שנחלב לפני פסח. בנוסף לכך, במחלבות רבות בהם משגיחים שיהיה 'חלב ישראל' מפסיקים להאכיל את הפרות בחמץ תקופה מסוימת לפני פסח. ולמרות זאת, ישנם כאלה שממשיכים במנהג שלא להשתמש בחלב, למרות השינויים שישנם היום. כפי שהזכרנו קודם, כתוב בשיחות שהרבי הרש"ב שתה חלב בפסח.

האם אפשר או רצוי לתת לילדים אוכל מעובד?

ישנה אבחנה בהלכה בין ילדים למבוגרים, ואיננו צריכים דווקא להחמיר עם הילדים ולגרום להם לאי־נוחות באותה מידה שנחמיר עם מבוגרים. כמובן, שלא ניתן להם מצה שרויה לכתחילה, זה טוב עבור החינוך שלהם, ושיעור ב'אתכפיא' ו'ביטול', כאשר אינם מקבלים את כל סוגי הממתקים והמאכלים שהם רגילים לאכול במשך השנה. אז מה נותנים להם? התשובה לכך משתנה בין משפחה למשפחה ולרגילות. בו בזמן שאנו לא רוצים לספק לילדים את כל רצונותיהם, אנו גם לא רוצים למנוע מהם יותר מדי דברים, ולהביא אותם למקום בו הם ימרדו חס ושלום. כשמנסים להגיע לכלל החלטה לגבי חטיפים לילדים, כדאי שאנו המבוגרים נשאל את עצמינו 'למה בכלל אנחנו צריכים לאכול את כל האוכל הלא בריא הזה?'

כמה מילים לסיום?

השולחן־ערוך דן במצות שמחת החג שהיא מדאורייתא, ומסביר שהבעל צריך לשמח את אשתו ואת ילדיו ביום טוב. הוא מקיים זאת על־ידי קניית בגדים ותכשיטים לאישתו וממתקים לילדים. הרבי המליץ גם על קניית הגדות חדשות ויפות עם תמונות מרהיבות לילדים. זוהי גירסה רוחנית וחסידית יותר של קניית ממתקים לילדים.

אנו מאחלים אחד לשני "פסח כשר ושמח", וצריכים להבין שהחג שלנו צריך להכיל את שני המימדים הללו. הוא צריך להיות כשר במאה אחוז, והוא צריך גם לגרום לנו לשמחה אמיתית. אם אנו משקיעים יותר מדי בתחום אחד, זה עלול לבוא על חשבון השני. הסוד הוא למצוא את האיזון הנכון בין שניהם.

במציאות הטבעית, זה כמעט בלתי אפשרי להימנע מ'משהו' חמץ בפסח. הסיבה היחידה שאנו מצליחים בכך היא שה' מספק לנו מידה מרובה של סייעתא דשמיא על־ידי המלאכים (כפי שמובא בספר 'אור־לשמיים', פרשת צו). כל החומרות שאנו מקפידים עליהם מהווים את ה'כלי' לזכות בסייעתא דשמיא המיוחדת הזאת.

שה' ייתן לנו פסח כשר ושמח באמת, ושנזכה לכרוך את המרור והמצות יחד עם בשר הכבש של קורבן הפסח, בביאת משיח, תיכף ומיד ממש!

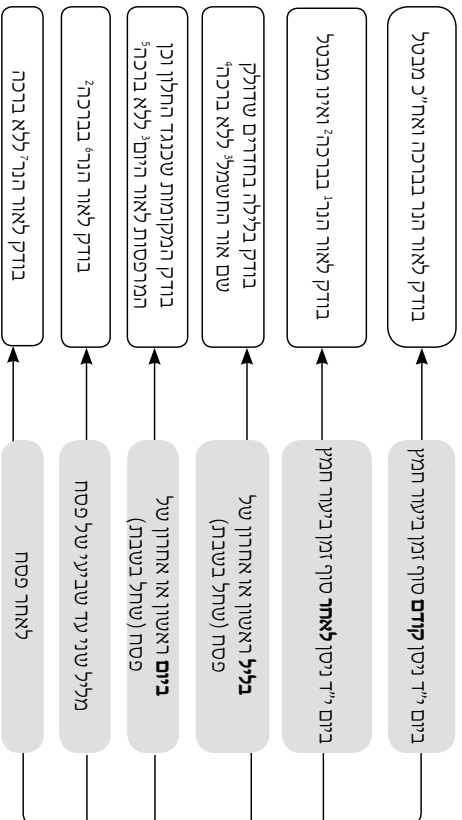
קיצור דיני שכחה וטעות

פסח תשפ"ב

הדין

נזכר/ה

טעות

בדיקת חמין שכח לבדוק

הערה כללית: בכל מקום שסיים תפלתו וצריך לחזור לראש התפילה, צריך להמתין כדי הילוך ד' אמות. בכל מקום שכתבנו "לאחר" יהיו לרצון השני" היינו אם הסיח דעתו מלומר תחנונים.

הדלקת נרות

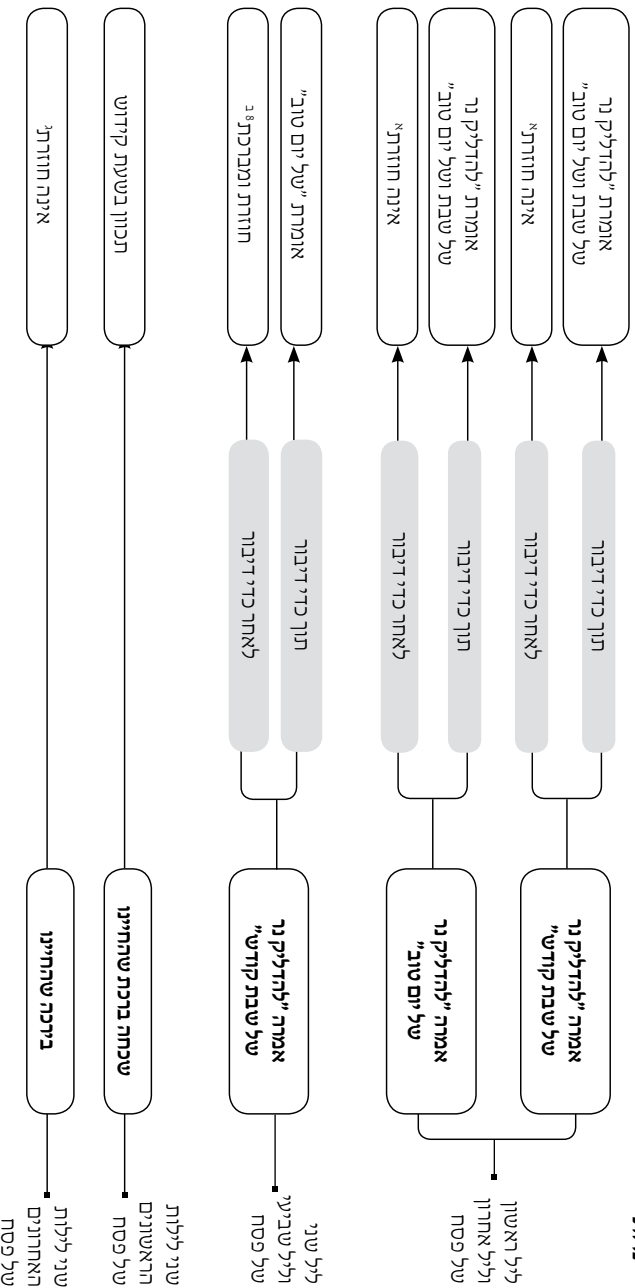
בודק למחור לאור היום. שאר המקומות בודק בליל יו"ט השני (או במוצאי יו"ט) לאור הנר.

5. שאר המקומות בודק בליל יו"ט השני (או במוצאי יו"ט) לאור הנר.

6. אם מצא חמץ בי"ט, כופה עליז כלי לכסותו מן העיז שלא יראנו, ושלא יבוא לאוכלו (ויטול לטלטלו בגופו ולא בידיו למקום מוצנע). ובמוצאי יום טוב יבערנו. ואם מצא חמץ בחוה"מ מבער מן העולם מיד.

7. אם מצא חמץ, מבערו מן העולם. למחר.

8. כל זמן שהנרות דולקות.

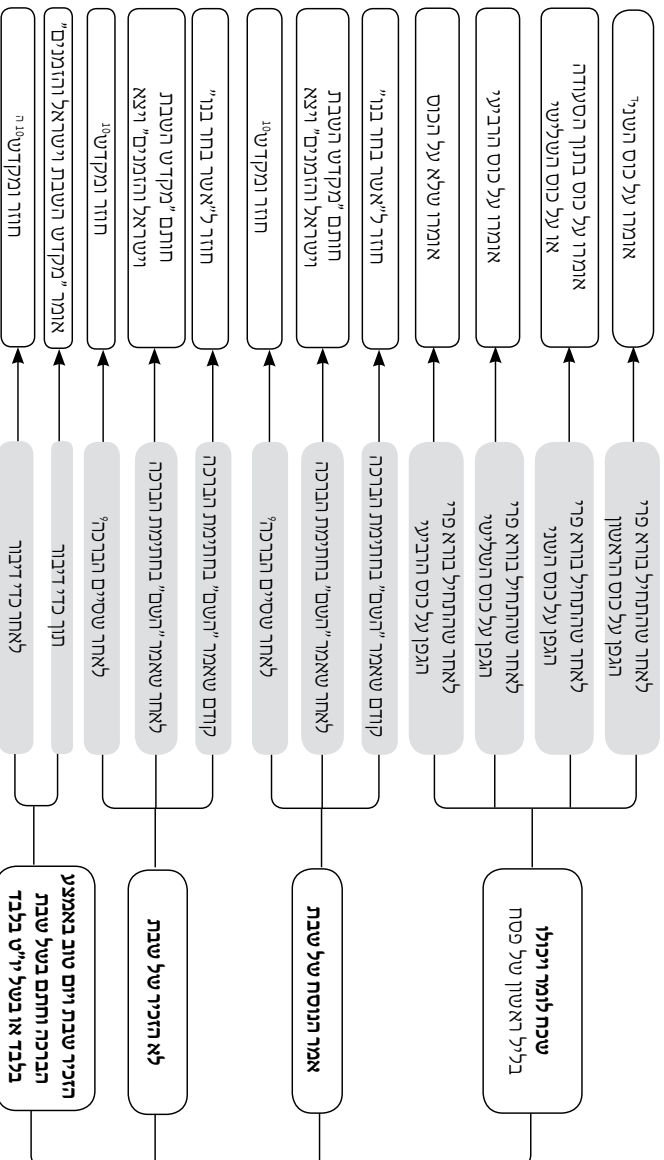
הזין

הזכיר

טעות

9 לאחר כדי דיבור, אבל תוך כדי דיבור אומר "מקדש השבת וישראל והזמנים" ויצא.

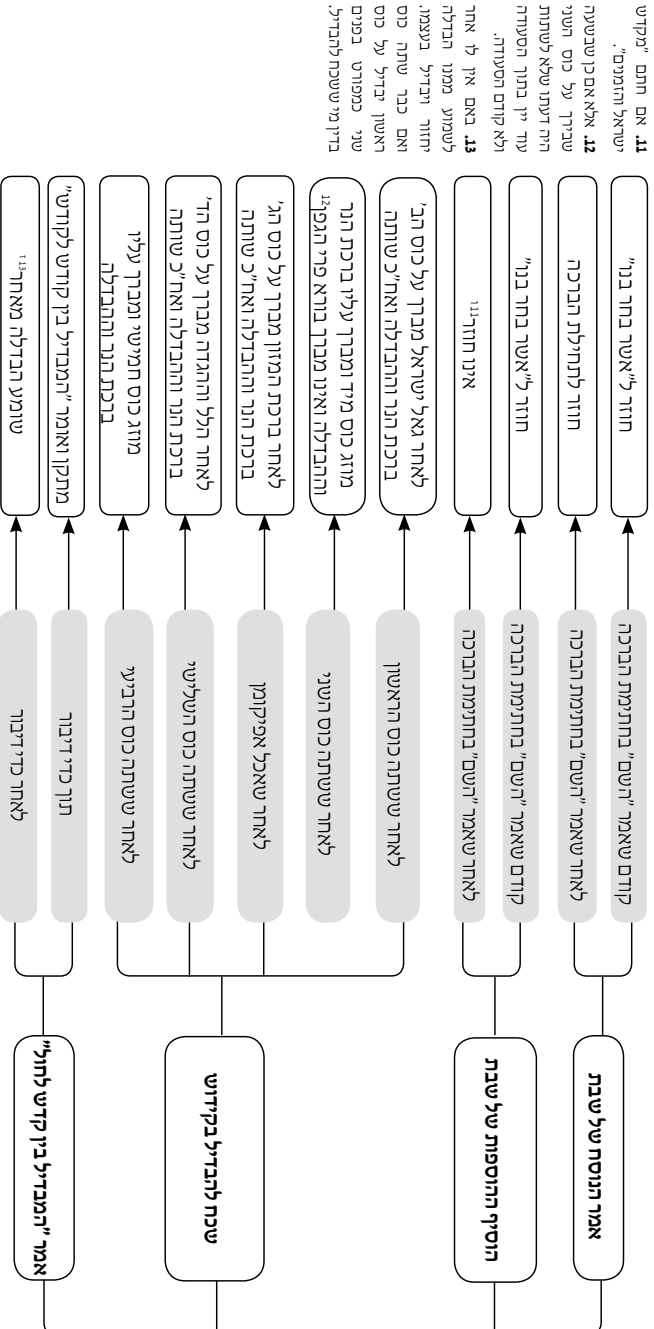
10 אבל אינו חוזר ומבדק בורא פרי תמפין.¹²

קידוש

לל ראשון של ואחרון של פסח (שחל בשבת)

קידוש
ליל שני
של פסח
(שחל במוצאי
שבת)

קידוש

טעות

נזכר/ה

הדין

שני לילות
הראשונים
של פסח

שכת ברכת שהחייניו¹⁴

אחד מימי החג

מברך מיד

14. אפילו שכתו רק בליל
בי של י"ט.

שני לילות
הראשונים
של פסח

אמר הנוסח של שבת

קודם שאמר "השם" בכתיתמת הברכה

חוזר ל"אשר בחר בני"

לאחר שאמר "השם" בכתיתמת הברכה

חוזר לתחילת הברכה

ליל שביעי
של פסח

הוסיף ההוספות של שבת

קודם שאמר "השם" בכתיתמת הברכה

חוזר ל"אשר בחר בני"

לאחר שאמר "השם" בכתיתמת הברכה

אינו חוזר¹¹

שכת לומר ויכולו
בליל אחרון של פסח

לאחר שהתחיל בורא פרי הגפן

אומר על כוס בתוך הסעודה¹

ליל אחרון
של פסח

אמר ברכת שהחיינו

חוזר ומברך בורא פרי הגפן¹

שני לילות
האחרונים
של פסח

15. כניסת שבסידור:

"ברוך אתה השם

אלוקינו מלך העולם

שנתן שבחות למנוחה

לעמו ישראל באהבה

לאות ולברכה ברוך אתה

השם מקדיש השבת."

ואם שכח גם יעלה

ויבוא ממברך: "ברוך אתה

ה' אלוקינו מלך העולם

שנתן שבחות למנוחה

לעמו ישראל באהבה

לאות ולברכה ומעידים

לששון ולשמחה את

יום ומחמזת הזהבא"י

מקדיש השבת וישראל

והזמנים".

חזור לרצה

קודם שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

שכח ולא אמר
רצה

חותם הברכה ומברך
"שנתן שבחות"¹⁵
לאחר שקישה:
חותם הברכה ואינו מברך
"שנתן שבחות"¹⁶

לאחר שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

**ברכת
המזון**

ביום ראשון
ואחרון של
פסח

(שחל בשבת)

חזור ומברך ברכת המזון¹⁷
בסעודה שלשית:
אינו חוזר¹⁶

לאחר שאמר "ברוך" בהתחלת
ברכת הטוב והמטיב

פוסק ואומר רצה ואחר כך יעלה ויבוא

קודם שאמר "ביום חג המצות הזה"¹⁸

אמר יעלה ויבוא לפני רצה

יצא

לאחר שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

**ברכת
המזון**

ביום שני
ושביעי

של פסח

חזור לתחילת ברכה שלישית

קודם שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

אמר רצה

אינו חוזר¹⁶

לאחר שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

18. ואפשר שגם בנוכר

אחרי שאמר "ביים את המצות הזה", וגם אם סיים יעלה ויבוא, יש להודר ולומר רצה ואח"כ יעלה ויבוא עוד פעם.

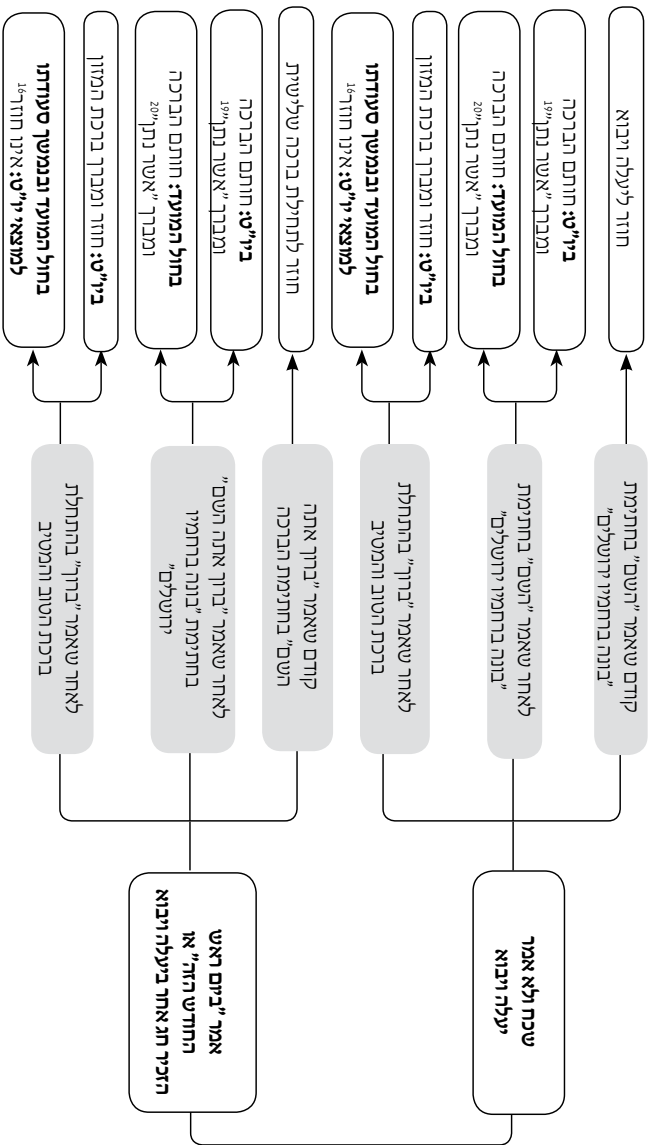
19. כנוסה שבסידור:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר נתן לנו טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום בא"י חג המצות הזה בא"י מקדש ישראל והזמנים.

20. כנוסה שבסידור:

ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר נתן מנוחים לנו ישראל לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה ואיני חותם.

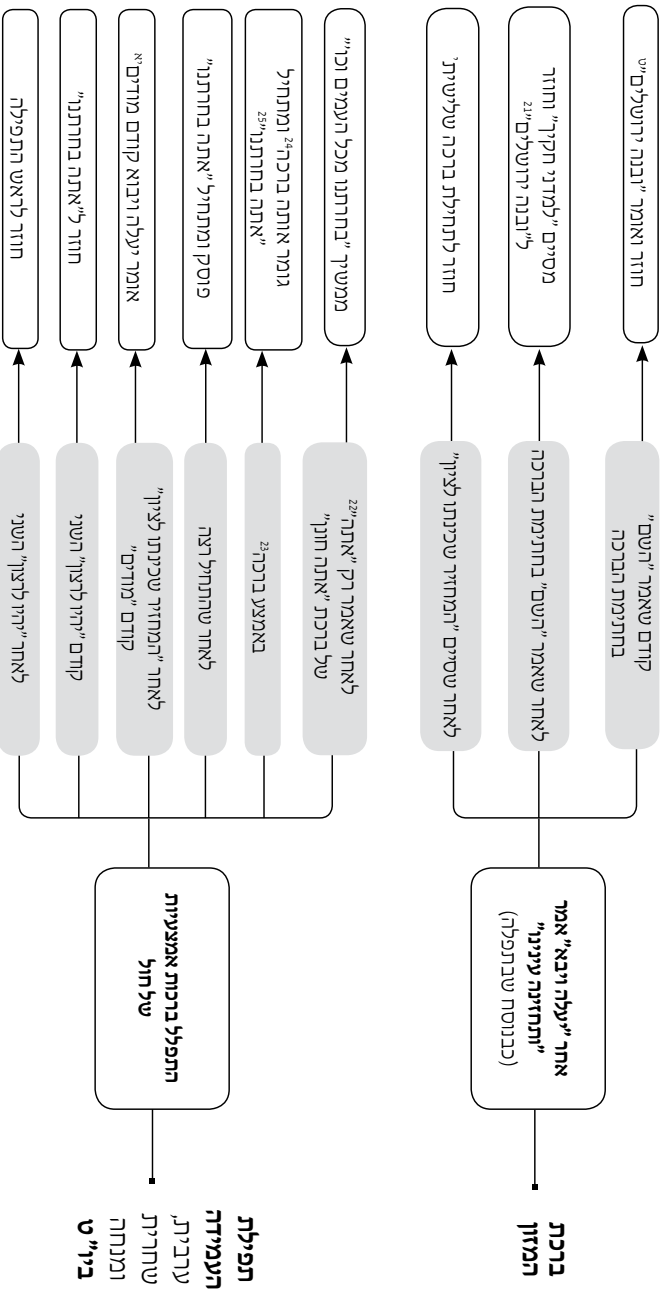
ואם שכח גם רצה ביים טוב שחל בשבת, אמור: ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם שנתן מנוחות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ומנוחים לששון ולשמחה את יום חג המצות הזה בא"י מקדש השבת וישראל והזמנים.

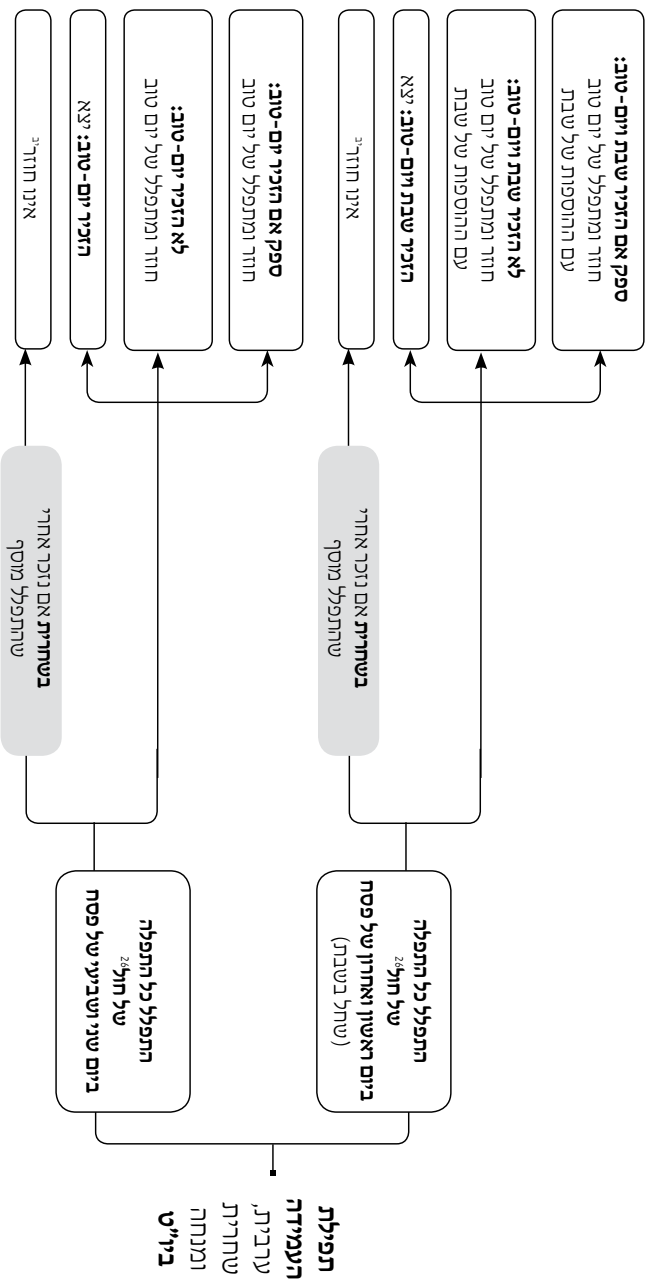
ברכת המזון

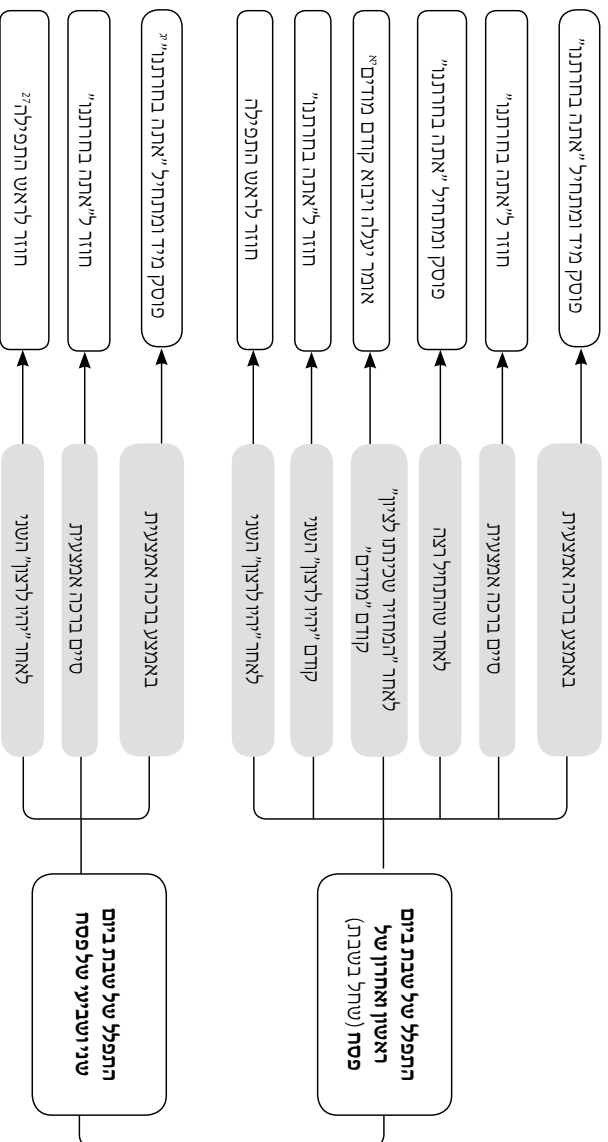
21. אם סיימם ואמר "בונה בתחמוז וירושלים" יצא. וכן אם התחיל גם תיבת "חונן" אלא שלא אמר כל התיבה אלא התחילה כנון "חו" או חו" שאינו גומר הברכה. ואם מסופק אם אמר כל התיבה יגמור הברכה. **22.** בין שנוכר בברכה ראשונה של אמצעיות של חול שהיא אתה חונן, ובין שנוכר בשאר ברכות אמצעיות של חול. **24.** בליל שני של חתופסת, אומר אתה חוננתו באמצע הברכה, ואח"כ מתחיל אתה בחרתנו, וחוזר ומבדיל ואומר ותדיעניתי.²⁵

25. אם לא גמר ברכה של חול אלא הפסיק באמצע הברכה ואמר אתה בחרתנו ונכר אחרי שגמר "מקדש ישראל והזמנים" לא יחזור.

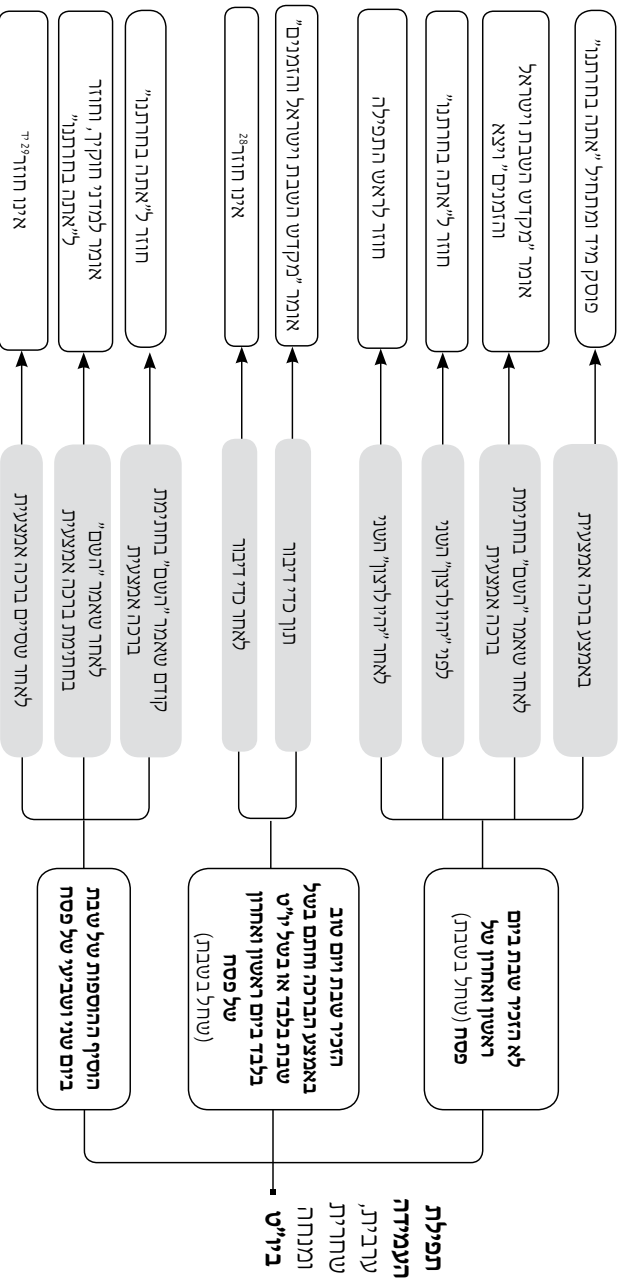
26. ואם מטופק אם התפלל של חול או של יו"ט יש להסתפק אם יחזור ויתפלל ולמעשה יכוון וישמע מחו"ט ויצא ידי חובתו.

**תפילת
העמידה**
ערבית,
שחרית
ומנחה
בי"ט

28. וכדאי שיכונן וישמע מהש"ץ ויצא יד חובתו.
29. אם חתם כתיקונו. וכדאי שיכונן וישמע מהש"ץ ויצא יד חובתו.

**תפילת
העמידה**
ערבית,
שחרית
ומנחה
ב"י ט

התפלל תפלת מוסף

קודם שאמר "ברוך אתה השם"

חוזר ל"אתה בחרתנו"

לאחר שאמר "ברוך אתה השם"

אומר למדני חוקיך, וחוזר
ל"אתה בחרתנו"

לאחר שחתם הברכה

בערבית ומנחה: חוזר לאתה בחרתנו
ומתפלל תפלת ערבית או מנחה

בשחרית: מסיים התפלה ועולה לו
למוסף, ואח"כ חוזר ומתפלל שחרית

הזכיר שם חג אחר

קודם שאמר "ברוך אתה השם"

חוזר ל"ותתן לנו"

קודם "יהיו לרצון" השני

חוזר ל"אתה בחרתנו"

לאחר "יהיו לרצון" השני

חוזר לראש התפלה

**אחר "יעלה ויבוא" אמר
"ותחזינה עינינו"**

קודם שאמר "ברוך אתה השם"

חוזר ל"והשיאנו"

לאחר שאמר "ברוך אתה השם"

מסיים "מקדיש ישראל והזמנים"

לאחר שחתם "המחזיר
שכינתנו לציון"

חוזר ל"אתה בחרתנו"

לאחר "יהיו לרצון" השני

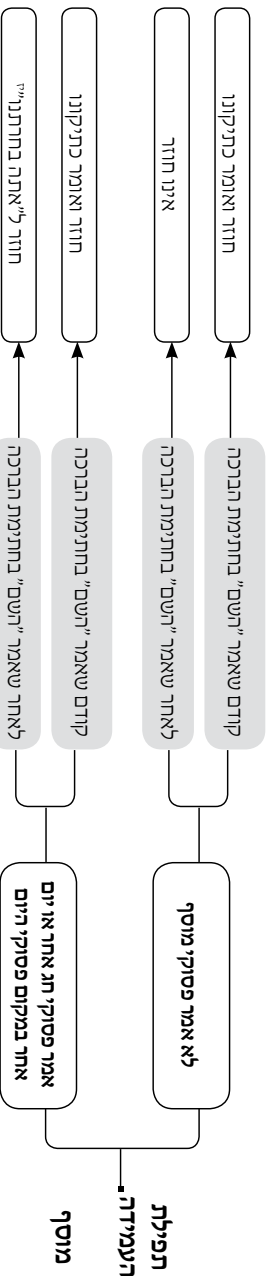
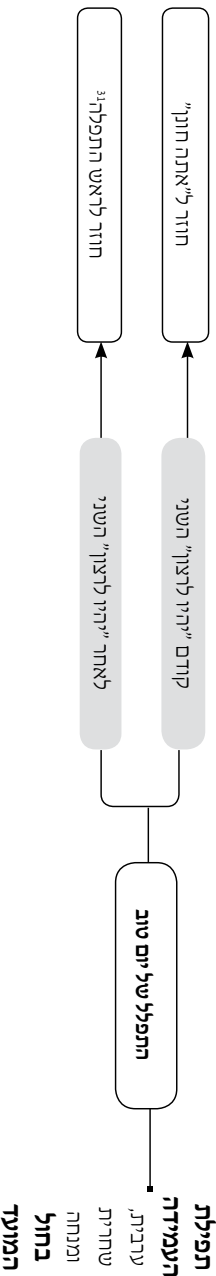
חוזר לראש התפלה

30. אם אינו מתפלל

מתוך הסידור.

31. במוצאי י"ט - אומר
אתה חוננתנו עד
הפעם יי.

הדין

נזכר/ה

טעות

חוזר ואומר כתיקונו

קודם שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

אמר "ואת מוספי יום השבת הזה
ויום חג המצות הזה": אינו חוזר

לאחר שאמר "ברוך אתה
השם" בחתימת הברכה

לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה
ויום חג המצות הזה": אמר "למדני
חוקיך" וחוזר ל"אתה בחרתנו"

אמר "ואת מוספי יום השבת הזה
ויום חג המצות הזה": אינו חוזר

קודם "יהיו לרצון" השני

לא אמר "ואת מוספי יום השבת הזה ויום
חג המצות הזה" וחוזר ל"אתה בחרתנו"

אמר "ואת מוספי יום השבת הזה
ויום חג המצות הזה": אינו חוזר

לאחר "יהיו לרצון" השני

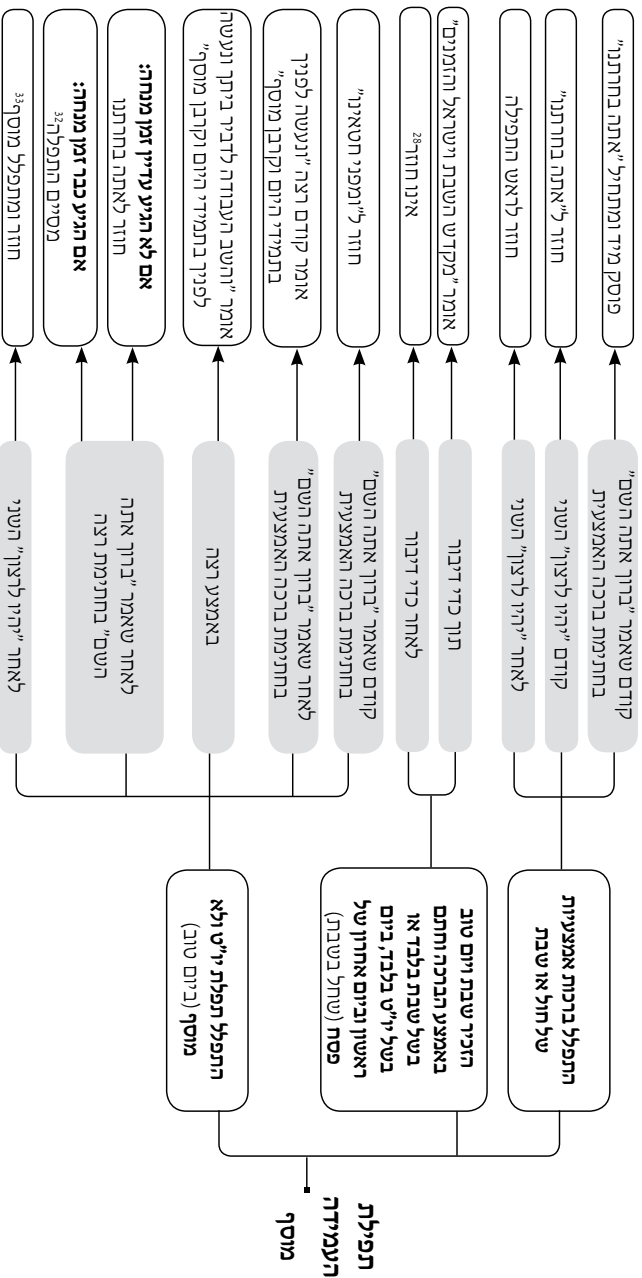
חוזר לראש התפילה

לא אמר פסוקי מוסף
של שבת ביום ראשון
ובימים אחריו של פסח
(שחל בשבת)

תפילת
העמידה
מוסף

32. ועלתה לו למנוחה. ויחזור ויתפלל מוסף.

33. אם הגיע כבר זמן מנוחה, עלתה לו למנוחה.

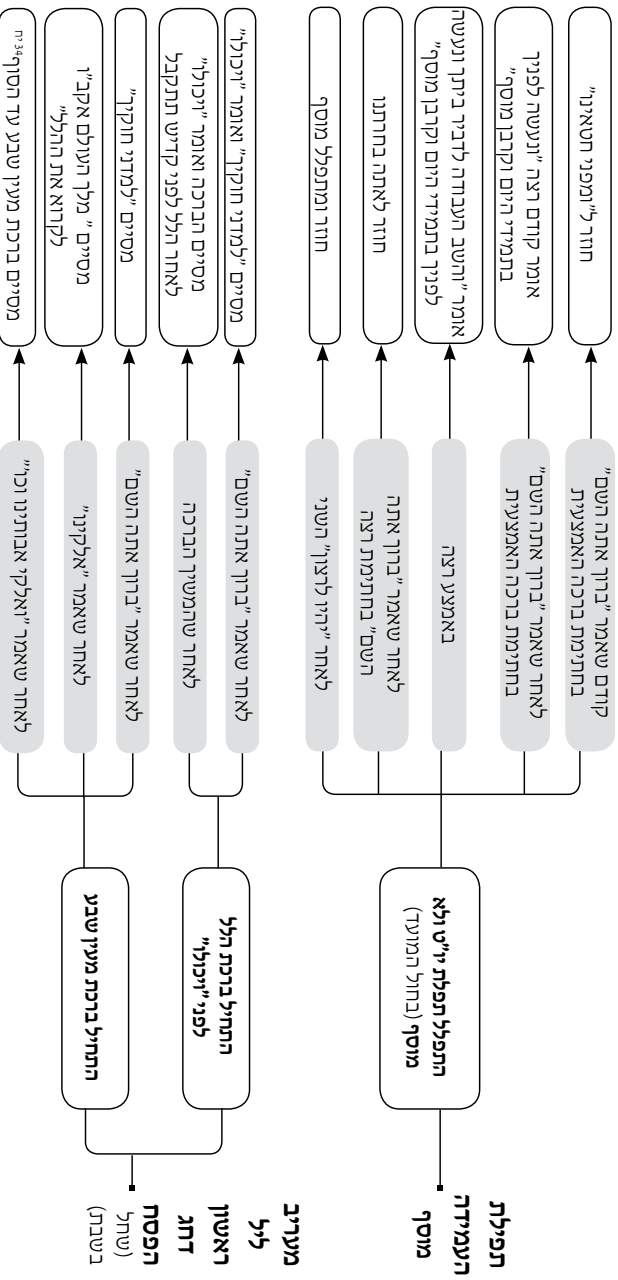

הדין

נוכח/ה

טעות

34. וניון לסיים ולומר אח"כ ברוך שם כבוד מלכותו וכו'. והקהל לא יענו אמן.

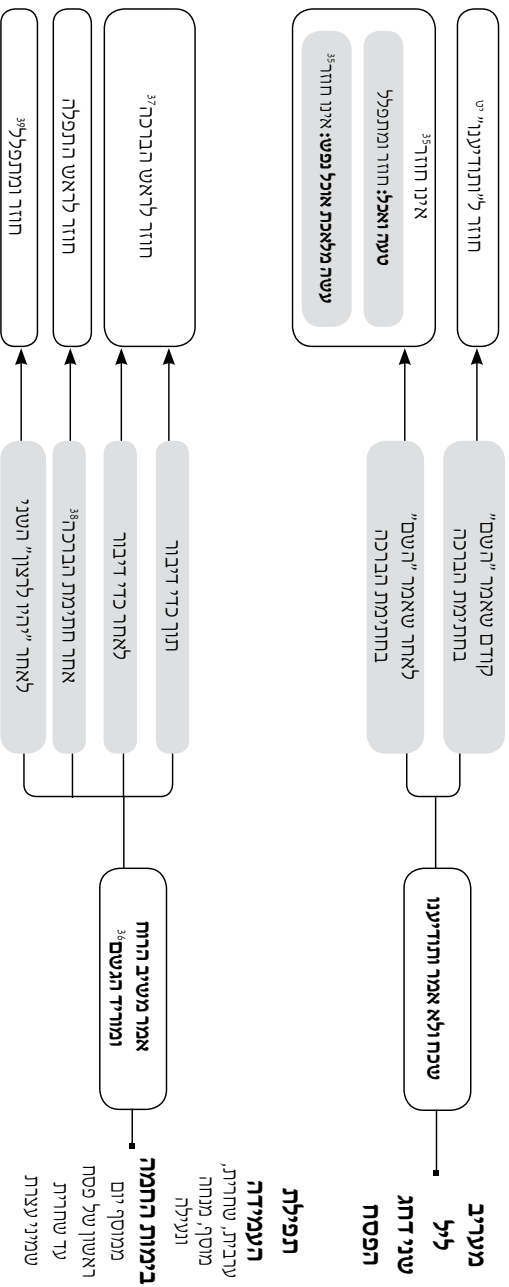
35. אבל עדיין אטור במלאכת אוכל נפש עד שיבידיל בין קודש לקודש.

36. וכן אם מסופק, עד שלשים יום (תפלת ערבית אורל"א א"י³⁴).

37. בדיעבד, אם תקן תוך כדי דיבור וכבר אמר השם שבחתימת הברכה, לא יחזור, ויכול להתפלל תפלת נדבה, באם אירע בימות החול.

38. אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת הברכה (וכן אם נזכר אחר שאמר השם שבחתימת שאר כל הברכות), אמר למדני חוקין לראש החרוץ ולראש התפילה.

39. אם נזכר לאחר שכבר עבר זמן תפילה מתפלל בתפילה זו,

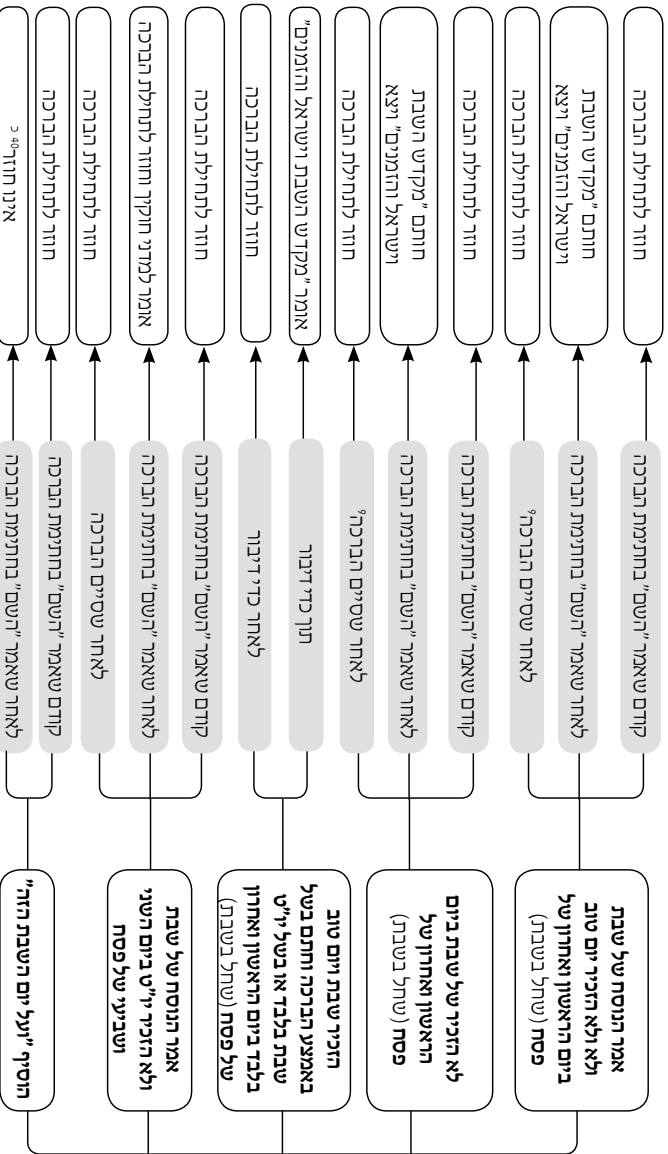

הדין

נזכר/ה

טעות

שלאחר¹ שתים, ראשונה לחובה ושנייה לתשלומין. בתפילת מוסף אם עבר היום אין לה תשלומין.
בליל שבת (שאינו י"ט) אם שמע ברכה מעין ד' מהש"ץ מראש ועד סוף יצא ידי חובתו וטוב שיאמרנה עם הש"ץ כשיצא בה ידי חובתו.
40. אם חתם כתקונו.

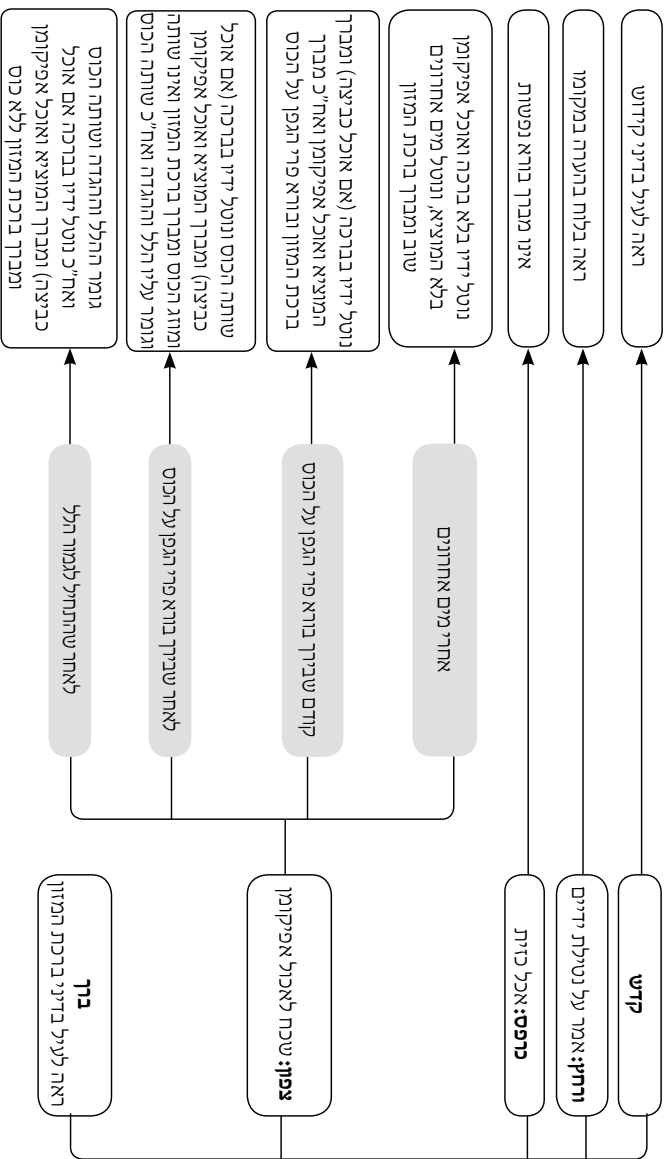

ברכת

ההפסוקה

בי"ט

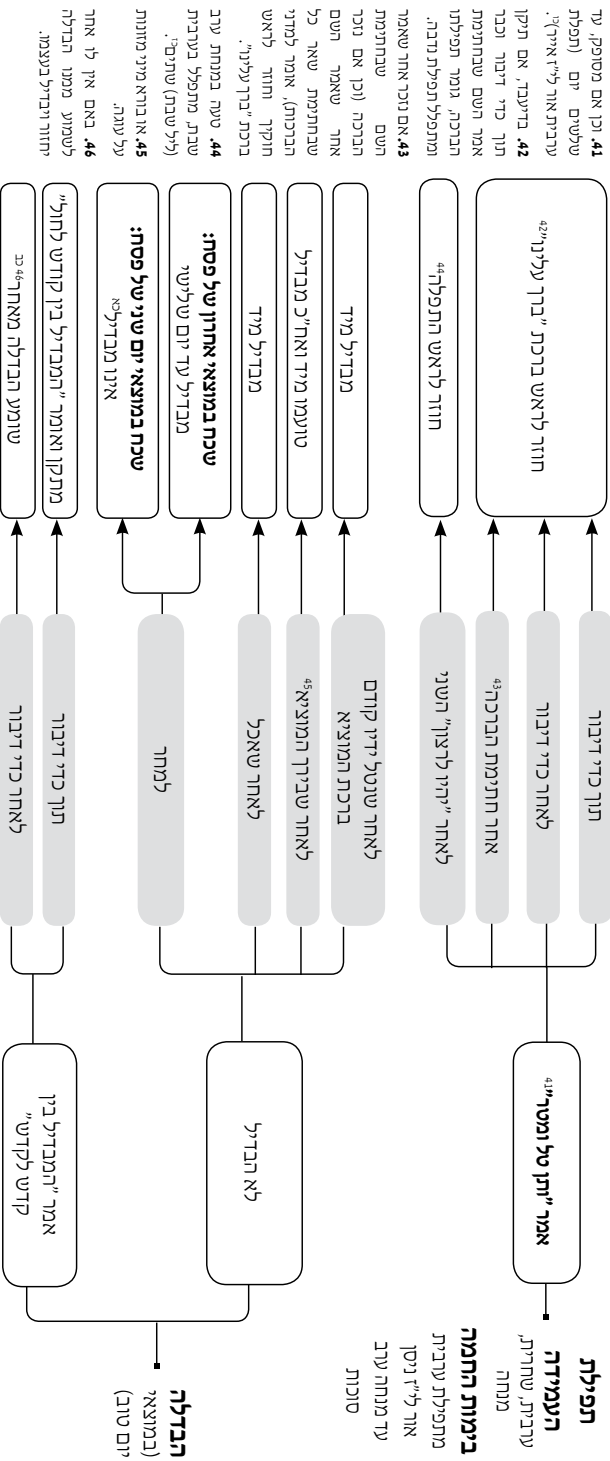
ליל הסדר

הדין

נזכרה

טעות

תפילת

העמידה

ערבית, שחרית, מנחה

בימות החמה

מתפילת ערבית אור ל"ז ניסן עד מנחה ערב סוכות

הבדלה

(במוצאי יום טוב)

הערות לקיצור דיני שכחה וטעות

סק"ה שר"ל בדעת הרא"ש לחלק עד"ז בין שבת ליו"ט) - שהרי יכול להזכיר קדושת היום באו"א באמירת "רצה נא במנוחתנו ביום השבת הזה" וכדומה. ובחיי"א גופי" כ"כ גם בנוגע ליו"ט).

[ולהעיר שבדרה"ח שם סע"ד ס"ו נשאר בצ"ע. אבל מתו"ד בס"י קיא נראה שהוקשה לו רק כשכבר התחיל מודים. ואולי יל"פ באו"א, דפשיטא ל'י רק כשנזכר קודם מודים, משא"כ כשנזכר אחרי התחלת רצה. ולכא' כשנזכר אחרי סיום רצה, אם יאמר ברכה אמצעית של שבת יצטרך לחזור על ברכת רצה עוה"פ וה"ז ברכה לבטלה, וממילא מורין ל'י שיאמר יעו"י שם. אבל כשלא גמר רצה, שפוסק באמצע הברכה (שבברכות אחרונות לא אמרו שיגמור הברכה, כפשוטו. וכן מפורש בדרה"ח סס"ז ס"ב. קיצור שו"ע סע"ו ס"ח. ועוד. וראה תהל"ד סרס"ח סק"ז. ובאמת ליעקב קמניצקי סרס"ח ס"ב עלה ונסתפק בד"ז ואישתמית' כל הנ"ל), חוזר ומתחיל ברכה אמצעית של שבת (אף שנמצא מברך י"ט ברכות). וכ"מ קצת בשו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם סע"ט סק"ו שבנזכר אחרי שומע תפלה חוזר לאתה קדשת ולא מהני שיאמר מעין המאורע שם. (אלא שי"מ בדעתו ובדעת אביו הרמב"ם שבדיעבד יצא בהתפלל של חול בשבת גם בלא הזכיר מעין המאורע כלל. ואכ"מ). וצל"ע.

ובעיקר הקושיא שהקשה בדרה"ח - ראה חכמ"ש סרס"ח ס"ד. ומה שתי' שזה משנה ממשטב שטבעו - צע"ג לדידי ולדכוותי, שהרי לכו"ע יצא יד"ח בדיעבד. ורארה גם שו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב שאי"ז שינוי ממשטב שטבעו חכמים שהרי מן הדין ראוי ה' לעשות כן. ושו"מ שנתקשה בזה בשו"ת עמק התשובה ח"א ס"ד סקי"א.

ולאידך, בדעת החיי"א מקום לפרש דקאי רק כשנזכר בברכת רצה, אבל בנזכר לאחמ"כ יודה שיאמר יעו"י שם, שלא לגרום לברכה לבטלה. ותו, שהרי עיקר טעמו שהזכרת מעין המאורע מהני רק בדיעבד אבל לכתחילה צ"ל ברכה בפ"ע לקדושת היום, וכל שסיים כבר רצה כבדיעבד דמיא, שלא להצריכו לחזור ולברך ברכת רצה. (ועפ"ז, אולי מקום לומר יתירה מזו בדעת החיי"א, שאם הזכיר כבר של שבת ברצה, אין לו לחזור לאחר המעשה, גם כשלא סיים הברכה). אבל לשונו "דאפי' נזכר קודם מודים לא מהני" משמע דבכל גוונא מיירי. ואדרבה, נקט הדוגמא דנזכר קודם מודים, שבפשטות כוונה שסיים כבר רצה, ולרבותא נקטי'. ואולי כוונתו להשמיענו שאפי' בברכת רצה שהיא מקום הזכרת יעו"י לא מהני. ועדיין יל"ע אם ס"ל שגם אחרי שכבר הזכיר של שבת חוזר ומברך ברכה בפ"ע].

א. ספק ברכות להקל, לפי שיש כאן ב' סיבות המחייבות הדלקת נרות ולא קילקלה בברכתה. ונתבאר בארוכה בכינוס תורה דחומה"פ תשע"ט.

ב. ע"פ קו"א לשו"ע אדה"ז סרס"ג סק"ג וסק"ד. [וראה גם בקונטרס באתרא דרב חו' ג הע' 45 ואילך. והארחנו בזה בכינוס תורה חוהמ"פ תשע"ט. וצע"ק מש"כ מפי השמועה בס' הרב אשכנזי].

ג. כבר שקו"ט במנהג נשים צדקניות לומר תחינות אחרי הההלקה והברכה לפני שנהנית מאור הנרות. ועכ"פ, רוב הסברות שנת' בזה שייכות גם בנדו"ד.

ד. ולא יאמרנו בין ברכה (הגפן או ברכת קידוש) לטעימה מחשש הפסק. וראה שש"כ פנ"ב הערה פה. ובברכת הבית שמו"ו ס"י ר"ל שאי"ב הפסק. אבל שוב חזר בו בלוח התיקון שבסוה"ס. וכ"ה בשו"ת שבט הקהתי ח"ג ס' ק, ודלא כמ"ש שם ח"ה סער"ד.

ה. ואינו דומה לתפלה, דהתם מן הדין ה' צריך להתפלל י"ח ברכות ורק להזכיר של שבת ושל יו"ט. וכ"כ בברכת הבית שמו"ו בשע"ב סק"ג. ורק אם לא חתם בשל שבת, שאם כן ה"ז שינוי מטבע בפשטות. ואינו דומה להוספה באמצע הברכה. ורק אם חזר בו ואמר מקדש ישראל והזמנים מהני. וראה גם בפמ"ג סתפ"ז בא"א סק"א.

ו. דומיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה מש"כ לקמן גבי ברכת ההפטורה. ועד"ז הוא בתפלה, ראה להלן הע' יג-יד.

ז. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחומה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

ח. ראה אצלנו במקורות ועיונים להלכה יומית אות תרז. ושי"נ בארוכה.

ט. כבשח באמצע ברכת המזון שחוזר למקום שפסק. ועד"ז כתב בקצוה"ש סמ"ז סקכ"ה מטעם אחר.

י. וראה חשוקי חמד בכורות נ, א בארוכה.

יא. אמירת יעו"י מהני גם לכתחילה בנזכר אחרי רצה - כ"כ בדה"ח סי' קיא ס"א, והב"ד במקרא קודש (אוירבאך) סי"ח ס"ד, ובכה"ח סתפ"ז סק"ו. ודלא כחיי"א כלל כח ס"ו, הב"ד בפת"ש סרס"ח ס"ד ובפת"ע שם סק"ד ובארוחות חיים ספינקא שם סק"ה ובמשנ"ב שם סקי"ג ובכה"ח שם סקכ"ה (וסותר ד"ע ממש"כ בסתפ"ז לגבי יו"ט. ודוחק לחלק בין שבת ליו"ט, כיון שנוסח יעו"י ל"ש לשבת (ראה כע"ז בדעת החיי"א בתהל"ד סרס"ח סק"ו. ולהעיר ממחה"ש סרס"ח

ברכות של חול אין טעם שיחזור, הרי גם בנזכר אחרי ברכת ש"ת יש להורות שימשיך ויאמר רצה ויזכיר מעין המאורע ברצה, שהרי כבר גמר ברכות אמצעיות של חול. ולא הכרענו כן בפנים, שהרי גם אם יזכיר ברכה בפ"ע לקדושת היום לא הפסיד שאין כאן ברכה לבטלה, משא"כ בנזכר אחרי שגמר רצה).

וצ"ע לסברא זו, כשנזכר אחרי מודים, מדוע יחזור לברכה אמצעית (שכ"מ מסתימת ההלכה בשו"ע סרס"ח ס"ה ובשו"ע אדה"ז ס"ח) ולא יזכיר שם. ואולי אכן כצ"ל, ורק כשגמר כל הברכות וסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו לא מהני הזכרת שבת. ובאמת בהכי מירי בשו"ע שם, וכן גם במקור הדברים בסמ"ק סי"א, שסיים תפלתו, ולא נתפרש להדיא באופן שנוזכר לפניו. ובל"ה לבוש סרס"ח ס"ה (ובא בהמשך לס"ד, עיי"ש) מדויק עוד יותר, שרק בסיים תפלתו אלא שלא עקר רגליו אמרו שיחזור לברכה אמצעית, עיי"ש. ויל"ד. אבל בדרה"ח גופא בס' קיא מפורש שגם לדעתו בנזכר אחרי מודים מורין לי לחזור לברכה אמצעית (אלא שנתקשה בטעם הדבר. וראה שם סס"ז ב).

ולמעשה, כיון שי"א דלא מהני הזכרת שויו"ט רק בברכות אמצעיות או בעבודה ולא בברכות אחרונות (ושקו"ט בזה. ואכ"מ), יש להורות שכשנזכר אחר מודים יחזור לברכה אמצעית, והרי גם הדרה"ח נקט לעשות כן (אף שהוקשה לו בטעמא דמילתא). ולאידך, בנזכר קודם מודים יאמרנה שם, שלא ליכנס לברכה לבטלה בחזרת רצה עוה"פ. ומה גם שיל"פ כן גם בדעת החי"א. והרי הזכרת שויו"ט ברצה עדיף טפי מהזכרה בברכה אחרת, שהרי מעיקרא כך ה"י ראוי לאומרה בעבודה לולא כבוד שויו"ט (אדה"ז סרס"ח ס"א. אבל בסתפ"ז ס"ב כתב בסתמא "בברכה אחת מהן"), אלא שיוצא יד"ח באיזה ברכה שיהי' (אדה"ז סרס"ח ס"ז). ומפורש יותר בסתפ"ז שם. ואולי קאי רק בברכות אמצעיות או בעבודה. וראה שו"ת עמק התשובה שם סק"ט כוונת אדה"ז לגבי הזכרת קרבנות מוסף. ואכ"מ). אבל כשנזכר אחרי ש"ת, וכן באם התחיל רצה ולא סיימה, יחזור לברכה אמצעית, שאין בכך הפסד. ובפרט שכ"מ דעת ר"א בן הרמב"ם כנ"ל. (וראה שו"ת מתת ידו ח"ב סוסי"ד שנקט בפשיטות שאחרי ש"ת חוזר לשל שבת, אבל לא נחית לכ"י). וכן ראיתי שכתב בפשיטות בכרם שלמה האס דיני תפלת יו"ט (נדפסו אחרי סתק"ט), וכן במעשה בראשית (בן אדהאן - מגדולי רבני המערב, נלב"ע בשנת תרפ"ו) ח"ג מצוה תלג (ע' 36 - במהדו"ח). וראה מש"כ בדעת שלמה סרס"ח ס"ה. ושניהם לא נחתו לכמה מהפרטים דלעיל.

יב. כ"נ לפענ"ד פשוט ע"פ שו"ע אדה"ז סי' קכו ס"ג. ושו"מ שכ"כ במעדני כהן קופשיץ ח"ה ס"ג.

יג. וא"צ לחזור לראש התפלה, אף שה"ז שקר

וראה ברכת הבית ח"ב שמ"א סכ"א ובשע"ב לשם ובהגהת המחבר שם. וכן העלה בשו"ת אול"צ ח"ב פי"ט ס"ב לחלוק על החי"א, ונראה מדבריו שר"ל שכל עיקר הטעם שתיקנו ברכה בפ"ע דלא אטרוחיהו להתפלל י"ח, אבל כשכבר התפלל ברכות של חול, אין טעם שיחזור. ועו"ל בסגנון אחר, שמעיקרא לא תיקנו חובת ברכה בפ"ע לשבת, וסגי בהזכרה לחודה, ורק כיון שפטרואו מלהתפלל י"ח ברכות ממילא נזקקו לתקן ברכה לשבת, אבל גם אחרי התקנה אי"ז תקנת ברכה כ"א חובת הזכרה, ואמטו להכי, באופן שהתפלל כבר י"ח הדין לעיקר הדין ומזכיר של שבת בעבודה. (ואה"נ שלשי"ב ש ביו"ט שחל בשבת שמברך שתי ברכות בפ"ע לקדושת היום (ביצה יז, א) משמע שאחרי שלא הטריחוהו כבר תיקנו חובת ברכה, אבל אנו בדעת ב"ה איירינן הכי. ויל"ע בדעת הפר"ח סתפ"ז ס"א שביו"ט שחל בשבת וחתם באחד מהן לא יצא, אי ס"ל שאחרי התקנה ה"ז חובת ברכה, או"י שאף שנשארה חובת הזכרה לחוד, מ"מ משנה ממטבע שטבעו במתפלל שבע). ועוד, שכיון שמן הדין ראוי להתפלל כך, "אלא שהחכמים הקילו על האדם" (כל"ה הרא"ש בברכות פ"ג סוסי"ז. אדה"ז סתפ"ז ס"ב), נמצא שאין כאן תקנה לברך ברכה בפ"ע, אלא קולא שלא לברך י"ח. וכל שכבר בירך י"ח אין מקום להורות לו להחמיר לברך ברכה בפ"ע, שאי"ז חומרא אלא קולא. [לאידך, פשוט שאי"ז לכתחילה להתפלל מעיקרא י"ח ולהזכיר של שבת, וכל"ל הפוסקים (ואבוהו דכולהו - בשו"ע סרס"ח ס"ד) "יצא", דהיינו בדיעבד, ומפורש כן בשו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ג, ואף אנו במאי עסקינן כשכבר התפלל י"ח. וק"ל. וכבר האריכו לתוון הטעם שלא הטריחוהו משום כבוד שבת כנ"ל עם הטעם שביירושלמי ברכות פ"ה סוף ה"ב שאסור משום בקשת צרכיו. וכה"ש בשו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"א. ואף אנו בעניתינן כתבנו מזה - ראה אצלנו בשו"ת באתרא דרב (כת"י) סי' יב'רא. ולהעיר מפנ"י ברכות כט, א בפ"י הגמ" שם "הני שבע דשבתא כנגד מי", דמשמע דס"ל שהיתה תקנה מיוחדת לברך ברכה בפ"ע, ודלא כנ"ל. אבל ראה יד דוד זיצנהיים ברכות כט, א. (ולהעיר ממש"כ שם כא, א). וגם בד' הפנ"י אפשר להעמיס כדברינו, שכ"ז רק כשאינו מתפלל י"ח, אבל במתפלל י"ח חוזר לעיקר הדין, והפנ"י ר"ל שכיון שפטרואו מלומר ח"י ברכות, ממילא נזקקו לתקן ברכה בפ"ע בכדי שיהיו במספר שבע, אבל אין כאן חובת ברכה מצ"ע. וראה גם בצל"ח ברכות לג, א ד"ה בתחלה קבעוהו. ויתר על כן, מצינו בברכ"י סי' קכד סק"ג (וראה בשלמי חגיגה הל' יו"ט ס"א ס"ב בהערת הרב המג"י) למיסבר סברא להורות לכתחילה לבן חו"ל ביו"ט ש להתפלל של חול ולהזכיר של יו"ט בעבודה בכדי להוציא בני א"י, עיי"ש בנדון דידי'].

ובלא"ה, כיון שבדיעבד לכו"ע יוצא, ונחלקו האחרונים, הרי במקום ספק נקטינן דסב"ל (אבל לפום סברא הנ"ל, שכיון שכבר התפלל

סקל"ח. סתפ"ח סקי"ג. ועוד. וכ"פ בשו"ת חבלים בניעימים ח"ב המאסף לחאו"ח סקי"ג. מנח"י ח"ח סמ"ט. שבה"ל ח"ד סס"ג. ח"י או"ח סי"ז שאלה ט (עיי"ש החילוק מקריה"ת שבקרא קרבנות אחרים לא יצא. ועצ"ב. וראה בשו"ת שו"מ שתיאתה סכ"ב דאזיל בתר איפכא).

אבל ראה עולת שמואל סי' קג. שו"מ רביעה ח"ב סי' קח (לחזור כיון שהזכיר מאורע שלא בזמנו. וס"ל דמ"ד דלה"ה הפסק הוא רק בתפלת תשלומין. וילה"ע, שלרוה"פ גם בתפלה עיקרית שייך לומר הכי, ולמעשה מתפלל נדבה. אמנם, ביו"ט ל"ש להתפלל נדבה). פת"ש לסי' תרסג (שבסוכות שקרבנות מעכבים זא"ז חוזר. וראה הנסמן שם. ובשו"ת שבה"ל ח"ד שם העיר מפסק הרמב"ם (ת"מ פ"ח ה"ב) שמוספין אין מעכבין זא"ז. וכבר הקשו (ראה מנ"ח מ"י שכ) שד' הרמב"ם הם נגד פשוטות הגמ' (מנחות מד, ב) לחלק בין סוכות לשאר המועדים. ובשו"ת מנח"י העיר לנכון מחיי"א כלל כח בנשמ"א סק"א שבמצאו עוד באמצע היום חייבים להקריב, וא"כ הה"נ בתפלה, עיי"ש מש"כ). הנסמן בארחות חיים סתרס"ג סק"א. דע"ת שם (נוטה שיחזור גם בגרע ממספר הקרבנות). משמרת שלום קוידינוב בהדרת שלום הסופה לסמ"ג. שו"ת עמק התשובה ח"א ס"ב. ח"ו סי' רל. תשוה"נ ח"א סשפ"ח. בצה"ח ח"ב סס"ח. רבבות אפרים ח"ו סשד"מ. שו"ת להורות נתן ח"ח סכ"ז (רק כשהוסיף במספר הקרבנות).

וקצת ראי' (ראה עד"ז בשו"ת רבבות אפרים שם) ממה שבספרד ל"א פסוקי מוספין דיילא אתי למיטעי, ועדיפא להו לבטל לכתחילה מנהג קריאת הפסוקים, אף שיוצא רק בדיעבד (וי"א שגם בדיעבד ל"י), ולכא"ז צ"ל הטעם שבטעה גם בדיעבד לא יצא. אבל בשו"ע אדה"ז סי' תקצא ס"ה הוסיף: ותתבלבל תפלתם. ומ' שבזה שיש חשש טעות לחוד לא סגי לבטל קריאת הפסוקים.

ובטעה בספיקא דיומא, לכ"ע יצא כשהזכיר יומו, דאנן בקיאינן בקביעא דירחא.

ולכאורה מקום לומר, שכשהחליף פסוקי יו"ט אחד בחבירו, והזכיר שם חג אחר להדיא בפסוקי הקרבנות ("פסח לה", וביום הבכורים" בפסח וסוכות, וכדומה), דלא יצא, כמו בהזכיר יו"ט אחר בתפלתו. (ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ז ס"ב). ואין לומר שכיון שהזכיר במקומו, לא איכפת לן, ועכ"פ ה"ז כמזכיר מאורע שלא בזמנו - שה"ז שקר גמור, דלדין חוזר ומתפלל נדבה (ואכ"מ), וד"ז ל"ש במוסף.

מוחלט. ראה תה"ד סרס"ח סק"ט ואילך. ואכ"מ.

יד. ה"ז בגדר מזכיר מאורע שלא בזמנו שנחלקו הפוסקים. ולמעשה, גומר תפלתו ומתפלל תפלת נדבה. אבל בשו"ט שאין מתפללים נדבה בהכרח שיגמור תפלתו. אמנם, בנזכר קודם חתימת הברכה ודאי יחזור לראש הברכה לאפוקי נפשי" מפלוגתא ושתהא תפלתו כהוגן אליבא דכו"ע. וגם באמר כבר שם השם - כיון שי"א שמחזירין אותו, חותם למדני חוקין.

טו. ע"פ שו"ת גו"ר או"ח כלל ד סי"ט - הובא בהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א. ערוה"ש שם ס"ד. כה"ח שם סק"ל. וראה תשובות הפוסקים (כ"ץ) סכ"ג - באו"א. והנלענ"ד כתבנו.

טז. ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ב. לקט הקמח החדש סי' קכ סק"ב (השני). חשוקי חמד בכורות, א בארוכה.

יז. נחלקו הפוסקים ודעת האחרונים שאינו יוצא נזכרה בפשוטות (ובסתמא) בשיחת ש"פ נצו"י תשמ"ז (בלתי מוגה). ושם, שאף שבלא הזכיר פסוקי קרבנות בכלל יצא - במזכיר קרבן אחר קלקל גרע טפי. וע"ד הדין שבהתחיל לומר פסוקים צריך לומר כולם. וכש"כ בשינה וקילקל. ועד"ז כתבו כמה אחרונים (דלקמן). וראה אצלנו בקובץ "באתרא דרב" (מהדו"ב) גליון ג הע' 26 בכי"ב. וש"נ. [וי"ל דוגמא: אמירת "מוסף" ולא "מוספי" ביום א' דר"ה שחוזר - ראה הגהות רעק"א סתקצ"א סק"ג. מט"א ס"ה. שע"ת שם בשם הלק"ט. אבל במשנ"ב בשעה"צ סק"ו שחוזר רק בלא סיים הברכה. ובדה"ח סי' קנא ס"ב, שאינו חוזר כיון שאומר "מלבד עולת החדש" ואומר ג"כ "ושני שעירים". ועד"ז, במוסף שבת ר"ח והזכיר של שבת ולא של ר"ח, דלא סגי במש"א ונעשה לפניך קרבנות וכו', שכיון שפירט פסוקי שבת ולא ר"ח גרע - ראה שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' קס. וראה מה שכתבנו בענין זה בקיצור דיני שכחה וטעות לשבת ר"ח ניסן (נדפס בסוף לוח יומי לחה"פ ח"א). אבל ראה בשו"ת אג"מ או"ח ח"ד סכ"א סק"ג מש"כ לחלק. ושם, אפי' הזכיר של שבת בהברכה. אבל, נ' פשוט שאם אמר "ואת מוספי יום השבת" ולא אמר פסוקי שבת, דיצא. וכ"מ מסתימת האחרונים].

אמנם, דעת רוב הפוסקים שלא יחזור (וכמה מהם כתבו להדיא דל"ג ממי שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל) - ראה בכורי סתרנ"ט סק"א. חיי"א כלל כח סט"ז. משנ"ב סי' קח

קכב | לוח יומי, הלכה למעשה – פסח תשפ"ב

שנה שמינית קונט' ז סס"ח. ומ"מ כל שלא סיים הברכה, יחזור לתחילת הברכה לתקן ברכתו, כיון שאין כאן חשש ברכה לבטלה - ראה קצוה"ש סמ"ז סי"ג ובבדה"ש קכ"ה.

כא. נחלקו הפוסקים אם יכול להבדיל למחרתו, (ראה שד"ח אס"ד מערכת ה סקט"ו (והובא בשש"כ ח"ב פנ"ח הע' צז. וראה שם פס"ב הע' י)). וספק ברכות להקל, ובמק"א הארכנו במשמעות דעת אדה"ז בזה.

כב. נתבאר באריכות בכינוס תורה דחומה"פ תשע"ד וי"ל בקובץ "באתרא דרב" גליון ג.

כג. שאין הקידוש הפסק כיון שהוא מענין הברכה שצריך לברך, ודומה קצת למי שטעה בספה"ע שנתעסק בדבר שבירך עליו אלא שלא עלה כהוגן - ראה שו"ע אדה"ז סתפ"ט סכ"ב. וראה עד"ז שו"ת שבה"ל ח"ח סקי"ח. שש"כ פס"ב סכ"א. ול"ד למי שבירך שהחיינו באחש"פ - ראה הע' ח. אבל ראה קובץ אור ישראל ח' מא ע' סז. והבוחר יבחר.

כד. ראה שו"ע אדה"ז סקפ"ח סי"ג-יד. ס' המנהגים ע' 60.

כה. וה"ט, דקיל"ן שכיון שהתחיל בי"ח ברכות צריך לגמור הברכה, כולל גם בנוסח הבדלה. ויתירה מזו, י"א שבשכח בשבת והתפלל של חול ולא שאל מטר בברכת השנים - חוזר ומברך (ראה שו"ת מתת ידו סי"ד. ועוד).

ולהוסיף, שבח' הרא"ה והריטב"א ברכות לג, ב שתיקנו ותודיענו בברכת אתה בחרתנו, שצ"ל בברכה סמוכה לג' ברכות ראשונות (ולהעיר מאבודרהם תפלת סוכות ובפ"ל התפלות לר"י ב"ר יקר בטעם נוסח ותודיענו לפי שנאמרת בברכת הדעת]. ובלבוש סוס"ל תצא, שא"י לומר אתה חוננתנו במוצ"ש ליו"ט, כיון שא"א ברכת אתה חונן ביו"ט, ומ' דבכה"ג שאומר אתה חונן, ש"ד שיאמר אתה חוננתנו. אבל ראה ערוה"ש שם. וכ"מ בפירש"י ברכות לג, ב ד"ה ביו"ט, שאילו מתפלל אתה חונן ביו"ט אומרה בברכת אתה חונן. ומה"ט שקוט"ט בגמ' שם באיזה ברכה לאומרה, אלא שלאחמ"כ תיקנו מרגינתא לאומרה באתה בחרתנו. וכמ"ש בשו"ת דברי חיים מליניק דלקמן. (וצל"ע מה שרצה בשו"ת דברי חיים שם לה"ר מזה שנקטו שם מלכתחילה לומר בהודאה כר"א, דהא למסקנא אמרו נראין, והיינו לאומרה בברכה אמצעית, ורק אי עבד ואמרה בהודאה לא מהדרינן ל'י. אמנם בתוס' ריה"ח שם פ"י נראין שמורים כן להלכה. וכ"ה בתוס' עירובין מו, ב ד"ה ר"א.

אבל, עפ"ז לכאו' נראה שגם באינו מזכיר שם חג אחר, כ"א יום אחר מימי החג, או תאריך אחר בחודש, ה"ז שקר. ומדוע לחלק בכ"ז. ויתירה מזו, מסתבר שגם הזכרת קרבנות אחרים ה"ז שקר, שאומר "ואת מוספי יום חג פלוני נעשה ונקריב וכו' כאמור", ומסיים בענין אחר. והדרינן לסברא קמייתא. ראה בעיקרי הד"ט או"ח סי"א. ובשו"ת מנח"י שם בסו"ד ר"ל דל"ה שקר כיון שהיא טעות דמוכח. וצ"ב. וראה גם בשו"ת משנ"ה ח"ז סע"ג באו"א. ועד"ז בשו"ת שרה"מ ח"ג סוס"ל לא. ועצ"ע בכ"ז.

יח. ויסמוך על הפוסקים שאומרים ברכת מעין שבעגם לביל פסח שחל בשבת - ראה שו"ת לב חיים ח"ב סצ"ה וכ"ה בהגש"פ שלו חיים לראש (לו, א. - אמנם, איהו ס"ל שמעיקר הדין יש לאומרה, ומיירי במקום שלא נהגו כן. וראה אצלו במשא חיים מערכת פ ס"ק קצ (ע' נט). רוח חיים סתפ"ז סק"ג). דמשק אליעזר אות פ סק"א. תשורת שי ח"א סתט"ז. הגהות מהרש"ם לארחות חיים ספינקא סתפ"ז סק"ג. בית הלוי לנועם מגדים סקס"ט. פת"ז לברכת הפסח סט"ו סק"א. הלל אומר (פוסק) סרנ"ה. חזו"ע פסח ע' רלו. יב"א ח"ב סכ"ה סקי"ט. דברי ישראל ח"ב קונ' אור ישראל אות א. רבבות אפרים ח"ג סי"ט סק"ו. וכבר קדמם בס' הבתים הל' תפלה ש"ב סקי"ג שי"ל לאחורונה. [אמנם, טעמו כיון שמבטלין אותה רק משום מנהג. ומשמע קצת, דס"ל שמדינא יש לאומרה. וראה גם נתיבות הבית לשם. ואיכא למשמע נמי שאין לסיים ברכה על סמך דעת יחיד ורק בכגון דא אמרינן הכי. וילע"ע]. ויש שכתבו שיאמר ללא חתימה בסופו ויסמוך ע"ד הפוסקים שחתימה אינה מעכבת. אבל אין דבריהם עיקר.

יט. ע"פ שו"ע אדה"ז סרצ"ד ס"ז לגבי אתה חוננתנו. וראה גם שו"ת יחוד ח"א סצ"א. ועוד. וראה בארוכה בבירור הלכה בענין שכח לומר ועל הנסים בשו"ת באתרא דרב (פורים) ח"ג ס"ג ג. בענין הזכרת השמות שלא לצורך. ואכ"מ.

כ. בבברכת הפטרה - לא הזכיר של יום טוב רק בחתימה לא יצא. וראה א"א מבוטשאטש סרפ"ד שאם התחיל מעל הכל ולא הזכיר שבת בפתיחת הברכה לא סגי. וכן מוכח מהגהות רעק"א סתפ"ז ס"א לגבי ברכת הפטורה בשמע"צ שחל בשבת, עיי"ש. אף שי"א שאם הזכיר מאורע שלא בזמנו חוזר ומתפלל, היינו משום הפסק, אבל בברכת הפטורה שאני, ודמיא לברהמ"ז, שגם בשח באמצע אינו חוזר ומברך. וראה משנ"ב ס"ה סק"א. וילקט יוסף

רשב"ם ותוס' שם. מהר"ם חלאוה. ועוד. וכ"מ בשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ט. ובלא"ה צ"ע בנוסח דידן באתה חוננתנו, וכש"כ לשי' הנ"ל, שיש שם ד' הבדלות - ראה ר"ן בשם תוס'. מרדכי שם ד"ה איברא. שו"ת חת"ס או"ח סע"ה. ערוה"ש סרצ"ד ס"ד].

ושקו"ט בכללות הענין בכ"מ: ראה שו"ת מתת ידו מהדו"ת או"ח סי"ג (לגמור הברכה, אבל הבדלה אומר במקומה, באתה בחרתנו בנוסח של ותודיענו, ודבריו ברובם ע"ד הפלפול). דברי חיים מליניק סי"א (כנ"ל, עיי"ש טעמו, שלא לשנות ממתבע שטבעו חכמים). עובר אורח להאדר"ת סי' קמג (כנ"ל בשו"ת דברי חיים. ועיי"ש שהביא בשם מח"ס הדברי חיים באו"א ממש"כ בספרו, שלא לגמור אתה חונן ולהמשיך אתה בחרתנו בתוך הברכה. ושולל סברתו). אוצרות ירושלים חלק רכג ע' שסז (כנ"ל, כיון שצ"ל הבדלה בין קודש לקודש דוקא). חיי בנימין (פזון) ח"ב ס"מג (כנ"ל). שש"כ פנ"ח הע' כט (נשאר בספק אם צריך לומר גם אתה חוננתנו או ותודיענו בברכת אתה חונן. ואת"ל שצריך, אם צריך לומר עוה"פ בברכת אתה בחרתנו). חזו"ע שבת ח"ב ע' שעט (כנ"ל בשו"ת דברי חיים, שגומר הברכה ואומר ותודיענו במקומו). שומר אמת או"ח סתצ"א (ע' תפג - בשם הגריש"א לומר ותודיענו בברכת אתה חונן. ובשם הגר"ח ק"כ בשו"ת דברי חיים. וכ"ה במכתבו בסו"ס אשי ישראל פפופר ע' תשעז). מעיל קטן קונשטט ס"ו סק"א (לומר ותודיענו במקומו, אף שאמר כבר אתה חוננתנו כשגומר ברכת אתה חונן. ומספקא ל' אם יצא בהבדלה שבאתה חונן לחוד). ברכת ציון ברכות סי' קסב (אינו אומר אתה חוננתנו. ואם אמרו חוזר ומבדיל באתה בחרתנו בנוסח ותודיענו). המאור גל רכו (מכתב בעל רבבות אפרים, ונסתפק אם לומר אתה חוננתנו באתה חונן, או ותודיענו באתה בחרתנו). טל ברכות ס"ו ע' 135 (ע' תקטז ובהערה לשם - שא"צ להבדיל ב"פ דדי בפ"א (ע"פ מג"א סי' קח סקי"ג. אבל יש לחלק טובא). אבל עדיף להבדיל בברכת אתה בחרתנו, שאי"ב נוסח בקשת צרכיו, אא"כ נאמר שאומר נוסח ותודיענו באתה חונן).

נ. בנוגע לאופן חשבון שלושים יום, נבאר בארוכה במכתב חודש טבת תשע"ה, ויל' בע"ה בגליון "באתרא דרב".

נז. ראה קצוה"ש סכ"ח סק"ב, ובהערות שבסוה"ס.

ואיך שיהי' אין מזה סרך ראי' לעניינו. ואכ"מ. ולהעיר, מחי' הצ"צ (ברכות יז, ד) שבשכח אומרה בהודאה. כן להעיר, שברשב"א ברכות שם העיד בשם רה"ג שהגו בא"י לאומרה ברכה רביעית בפ"ע כר"ע). אבל מש"כ שם בשו"ת ד"ח, שלאחרי שתיקנו לאומרה באתה בחרתנו שאני - לא ה"ר לסברתו. וראה מרומי שדה שם ד"ה אלא.

ולהסברא שלא לומר אתה חוננתנו משום בקשת צרכיו - הרי בלא"ה אומר אתה חונן ש"ב בקשת צרכיו.

ומה שאינו אומר נוסח ותודיענו בברכת אתה חונן, משום שינוי מטבע שטבעו חכמים. וגם דשאני מטבע ברכת ותודיענו שכולל קדושת היום עם הבדלה (ראה מילי דברכות ברכות שם. ועוד), וכ"ז ל"ש בברכת אתה חוננתנו (ראה גם עובר אורח דלקמן). וגם, חלוקים הם ביסודם, שגדר ותודיענו הזכרת קדושת היום, משא"כ אתה חוננתנו - בגדר הבדלה (וכמ"ש באחרונים. וראה גם אצלנו בקובץ באתרא דרב ג' ג' בסופו).

והנה, ג"א הארכנו במק"א (קובץ באתרא דרב שם) שבהבדלה בין קודש לחול אינו יוצא. ומ"מ נ' שבאתה חוננתנו לא איכפת לן, שאינו רק מזכיר סדר הבדלות. (וגם בתודיענו למנהג האשכנזים מזכירים ההבדלה בין קדש לחול, ודלא כנוסח שבגמ' ורמב"ם. וראה שו"ת ר"מ פרוכניצאלו סמ"ג (ע, א)). ובפרט - שלאחמ"כ מזכיר ותודיענו.

ואה"נ, שלא יצא בזה יד"ח, ואפי' אם הי' יצא בזה, כיון שתקינו לן רב ושמואל מרגניתא טבא לכולה באתה בחרתנו, לכתחילה יש לאומרה שם ג"כ.

ובגוף הענין אם יצא באתה חוננתנו - הנה, מחד גיסא, הרי מזכיר עיקר ההבדלה בין יום השביעי לששת ימי המעשה. אלא ש"ל שהחסיר העיקר - ההבדלה בין קדש לקדש, קדושת שבת לקדושת יו"ט. ובפירש"י שבת קיד, ב ד"ה לא היו מבדילין, שהבדלה בתפלה היא בין קדש לקדש. ואף שלא נז' כן בנוסח דידן בתפלה, צ"ל שהכוונה למש"א "בין קדושת שבת לקדושת יו"ט הבדלת", או דקאי להשי' שחותמים בברכה אמצעית כן, או"י דקאי למאן דס"ל דאומרה ברכה בפ"ע. ואולי באמת מקום שיוסיף ויאמר באתה חוננתנו בין קדש לקדש, ואי"ז כמשנה ממטבע שטבעו, שאינו משנה מעיקר הברכה. וה"ז כמוסיף מספר ההבדלות משלש עד שבע, וסדר הבדלות מונה. [אלא ש"א שאין להוסיף במספר ההבדלות אא"כ מוסיף שבע - תוס' שבמרדכי פסחים קד, א ד"ה והא. אבל לדעת שאר הראשונים מותר להוסיף - ראה